

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ
Provozně ekonomická fakulta
Ústav podnikové ekonomiky

DISERTAČNÍ PRÁCE

**Předpoklady konkurenceschopnosti zemědělského
podniku v komoditní vertikále víno**

Doktorand: Ing. Tomáš Lintner
Školitel: Prof. Ing. Věra Bečvářová, CSc.

Brno 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem doktorskou disertační práci na téma „Předpoklady konkurenceschopnosti zemědělského podniku v komoditní vertikále víno“ zpracoval samostatně s využitím zdrojů uvedených v seznamu literatury.

V Brně dne 25. 6. 2014

Tomáš Lintner

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi při tvorbě a zpracování mé disertační práce poskytovali konzultace, zdroje informací, cenné rady či připomínky. Zejména bych tímto chtěl poděkovat mé školitelce *prof. Ing. Věře Bečvářové, CSc.* za odborné vedení a cenné konzultace, které mi poskytovala v průběhu doktorského studia.

Dále bych chtěl poděkovat Ing. Grunovi, Ing. Holíkovi, p. Blahůškovi, JUDr. Sehnálkovi, Ph.D., prof. Jonesovi, jejichž rady a informace přispěly ke kvalitnímu zpracování této práce.

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat mé rodině, která mě po celou dobu studia a zejména pak při psaní disertační práce podporovala.

SUMMARY

Lintner, T: *The Premise of Competitiveness of an Agriculture Company in Wine Commodity Chain*. Mendel University in Brno, 2014. Dissertation thesis.

The aim of presented PhD. thesis is to specify the most important rules and conditions which are affecting a company operating in the first phase of the wine commodity chain and strengthen its competitiveness. First of all, the theoretical and methodological aspects of the issue have been formulated, tracking the whole process of the commodity flow. The assumptions are verified from theoretical view as well as statements answering the research questions and the dedicated hypothesis.

The successful position is being created by utilization of the integration and contract processes particularly through an active membership in the wine industry clusters. Its briefly described changes of agriculture sector in contemporary agribusiness.

This thesis is emphasizing role of globalization and its processes with a direct impact on the competitiveness of agriculture companies. Further on, the key factors of agribusiness, shaping of markets and commodity chains are being listed, those have influence the conditions of the above within last decades. Also, its describing key aspects of the commodity chain's competitiveness supported by contractation cooperation enhancing the whole wine sector. Consecutive part is dedicated to the history of wine industry in the Czech republic, transformation process of free competition after EU access with the related impacts and limits. There is also a chapter emphasizing the key role of the consumer playing in the whole commodity chain. Furthermore, the strongest forces of the industry which occurred within last decades collateral to the long term factors are being specified.

The analysis of the development of vineyards (wine growing) and wine sectors from the world, European and national view is presented there.

To support the theoretical and methodological outlets, the conclusions were compared and applied to the selected middle sized companies operating in the first and second phase of the commodity (vertical) chain in the wine sector.

Key words:

Agribusiness, Competitiveness, Contract, Globalization, Wine Commodity Chain

ABSTRAKT

Lintner, T.: *Předpoklady konkurenceschopnosti zemědělského podniku v komoditní vertikále víno*. Mendelova univerzita v Brně, 2014. Dizertační práce.

Předkládaná disertační práce si klade za cíl vymezit a charakterizovat klíčové podmínky, za kterých může podnik působící v první fázi komoditní vertikály víno posilnit svoji konkurenční pozici a to zejména při využití integračních a kontraktačních procesů či spolupráce a aktivního působení v oblasti klastrů působících ve vinohradnicko-vinařském odvětví.

Z teoreticko-metodologického hlediska byly v práci vymezeny základní atributy, které ovlivňují celý proces toku suroviny vína v komoditní vertikále až po finální zpracování. Ty byly dále analyzovány, vyhodnoceny a vyústily ve formulaci hypotéz a následných odpovědí na stanovené výzkumné otázky.

Práce zdůrazňuje vliv globalizace a jejich procesů přímo ovlivňujících konkurenceschopnost zemědělských podniků. Charakterizuje klíčové znaky a projevy agrobyznysu, formování trhů a komoditních vertikál, které ovlivnily také komoditní vertikálu vína v posledních dekádách minulého a současného století. Zabývá se hlavními aspekty konkurenceschopnosti komoditní vertikály víno, úlohou kontraktačních procesů a vinařských klastrů a jejich vlivem na zvýšení výkonnosti odvětví. Práce rovněž pojednává o historii vinohradnictví a vinařství v ČR, přechodu naší země na volnou konkurenci po vstupu do Evropské Unie a popisuje limity dané přijetím její legislativy. Zabývá se specifiky výrobních podmínek v návaznosti na klíčovou úlohu spotřebitele v celé komoditní vertikále. Specifikuje nejvýraznější hybné síly, které v poslední době ovlivnily vývoj těchto odvětví nad rámec dlouhodobě působících faktorů. Analyzuje vývoj vinohradnictví a vinařství ve světovém, evropském a národním měřítku a komparuje ČR se sousedními státy. Získané teoretické a empirické poznatky aplikuje na praktické studii, kdy zpracovává a hodnotí ekonomické výsledky vybraných středně velkých podnikatelských subjektů působících jak v první, tak ve druhé fázi komoditní vertikály víno.

Klíčová slova:

Agrobyznys, konkurenceschopnost, kontrakt, globalizace, komoditní vertikála vína

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. CÍL PRÁCE A METODICKÝ POSTUP ŘEŠENÍ.....	11
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	14
3.1. Etapy vývoje zemědělství a jejich socioekonomické souvislosti	14
3.2. Zemědělství jako součást širšího segmentu ekonomiky.....	17
3.2.1. Vliv globalizace na podnikatelské prostředí v zemědělství.....	18
3.3. Agrobiznys.....	20
3.3.1. Agrobiznys obecně	20
3.3.2. Specifika agrobiznisu, jeho vývoj a současný (globální) vliv na komoditní vertikály	20
3.3.3. Konkurenceschopnost dnešních zemědělských výrobců.....	24
3.4. Formování komoditních vertikál v prostředí agrobiznisu.....	28
3.4.1. Projevy změn na agrárních trzích	28
3.4.2. Typy vazeb dle rozsahu kontroly integrátora	29
3.4.3. Integrované procesy, přínosy a rizika.....	31
3.5. Klíčové aspekty konkurenceschopnosti komoditní vertikály	40
3.6. Klastř jako specifická forma integrace v regionu	43
3.6.1. Typologie klastřů.....	47
3.6.2. Role a postavení vinařských klastřů ve světě	48
3.6.3. Typické znaky úspěšných vinařských klastřů ve světě	48
3.6.4. Podmínky utváření vinařských klastřů v Evropě.....	49
3.6.5. Vliv regionu na komoditní vertikálu vína.....	52
3.6.6. Bioregionální výhoda komoditních vertikál při působení lokálního multiplikátoru.....	52
3.6.7. Spektrum a tvorba horizontálních sítí uvnitř Evropského odvětví vína	54
3.6.8. Celkově k rozdílům vývoje ve světě a v Evropě	57
3.6.9. Společná zemědělská politika a změny prostředí v odvětví vína	57
3.6.10. Rozhodující faktory změny	59
3.7. Komoditní vertikála vína v podmínkách České republiky	61
3.7.1. Vinohradnictví a vinařství - obecná východiska	61
3.7.2. Charakteristika vinohradnicko-vinařského trhu	62
3.7.3. Klíčové faktory vývoje českého a moravského vinařství po roce 1990	62
3.7.4. České a moravské vinařství na společném trhu EU	65

3.7.5. Vývoj spotřeby vína a formování trhu s vínem ČR.....	68
4. VLASTNÍ PRÁCE	72
4.1. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ VE SVĚTĚ.....	73
4.1.1. Plocha vinic	73
4.1.2. Produkce hroznů	78
4.1.3. Produkce vína	80
4.1.4. Spotřeba vína	82
4.1.5. Trh vína.....	85
4.1.6. Světový obchod s vínem.....	87
4.2. Stav vinohradnictví a vinařství v Evropě	92
4.2.1. Plocha vinic	93
4.2.2. Produkce hroznů	95
4.2.3. Produkce vína	95
4.2.4. Spotřeba vína	96
4.2.5. Zahraniční obchod v Evropských státech.....	98
4.3. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V ČR	100
4.3.1. Historie vinohradnictví a vinařství	100
4.3.2. Plocha vinic	105
4.3.3. Produkce vína v ČR.....	109
4.3.4. Spotřeba vína v ČR.....	114
4.3.5. Zahraniční obchod ČR.....	115
4.4. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V SR.....	118
4.4.1. Plocha vinic	119
4.4.2. Produkce hroznů	119
4.4.3. Produkce vína v SR	120
4.4.4. Spotřeba vína v SR	121
4.5. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V RAKOUSKU	122
4.5.1. Plocha vinic	124
4.5.2. Produkce hroznů	125
4.5.3. Produkce vína	129
4.5.4. Zahraniční obchod	130
4.5.5. Spotřeba vína v Rakousku	133
5. PŘÍPADOVÁ STUDIE	136
6. CELKOVÉ ZÁVĚRY PRÁCE	149

7. SEZNAM LITERATURY.....	156
8. SEZNAM ZKRATEK.....	160
9. SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ.....	162
10. SEZNAM PŘÍLOH.....	166
11. PŘÍLOHY.....	167

1. ÚVOD

Zemědělství ve své historii prošlo významnými vývojovými etapami, které bezprostředně ovlivnily, a v prvních fázích v podstatě i determinovaly, celkový vývoj lidské společnosti. Požadavky rozvoje zemědělství v kontextu společenského vývoje byly rozhodujícím motivem technologického pokroku již v minulosti. Fundamentální změny, související především s vývojem mechanizace v zemědělství, jsou prokazatelné již v průběhu 19. století. Socioekonomické souvislosti, spojené s vývojem podnikatelského prostředí již od formování prvních zemědělských soustav až po narůstající interakce s ostatními odvětvími ekonomiky v průběhu 20. století, se promítaly do zvýšení výkonnosti zemědělské produkce i do změn ve formách a procesech jejího využití. Výše uvedené vyústilo v nárůst tzv. „industriálního zemědělství“, které bylo mimo jiné charakteristické masovou produkcí uniformních a standardizovaných potravinových výrobků. Bylo spojeno i se vzrůstající globalizací celých systémů výroby, zpracování a odbytu výchozích zemědělských produktů. Právě procesy globalizace, probíhající již od poloviny minulého století, se promítaly nejen do dnešní pozice a změn technologií, ale i do změn postojů a přístupů jednotlivých účastníků těchto procesů, změnami na samotných trzích, v chování výrobců i poptávajících spotřebitelů.

Vývoj, který je typický pro zemědělství od poslední čtvrtiny dvacátého století, byl dramatičtější a měl dalekosáhlejší důsledky, které ovlivnily zemědělskou produkci zřejmě více než vývoj v uplynulých etapách. Jak uvádí Wilson (2007), v těchto dekádách čelíme procesu ukončení úlohy konvenčního zemědělství, které mělo za hlavní cíl produkci potravy a vláknů. Začíná nová etapa prosazující podstatně širší cíle zemědělství, včetně nových oblastí využívání volného času. Moderní zemědělec již není pouze osoba, která se stará o svoji produkci a možnosti jejího zhodnocení, nýbrž také osoba, která díky svým manažerským schopnostem přispívá ke zlepšení prostředí, ve kterém působí. Historická úloha zemědělce jako výrobce a zásobitele základními surovinami za účelem výroby potravin se změnila.

Dnes již tento zemědělec, který je navíc i výrobcem nepotravinářských surovin, čelí ve stále větší míře konkurenčním tlakům rostoucího světového trhu potravin, čímž ztrácí svůj (původně rozhodující) vliv na podmínky, resp. možnosti využití zemědělské půdy a dalších výrobních faktorů za účelem výroby potravin v daném regionu. Naopak je nucen aktivně se zapojovat do návazných komoditních procesů realizujících jeho produkci. Soudobé procesy a změny v agrobiznisu jsou natolik významné, že se stávají neopominutelným předpokladem konkurenceschopnosti zemědělců. Jak již bylo uvedeno, charakteristickým znakem současného ekonomického vývoje je proces globalizace. Ta s sebou přináší řadu změn

vyplývající z vzájemné závislosti a propojování trhů, jak při formování nabídky, tak na straně poptávky. Rozšířený trh nutí ekonomické subjekty hledat a vyvíjet efektivnější procesy a zároveň čelit konkurenci v rámci národních i nadnárodních ekonomik. Globalizovaný trh potravin, změny poptávky, podmínky nabídky a distribuce rozhodujícím způsobem ovlivňují zemědělece, jakožto výrobce základní suroviny. Přesun silového těžiště do navazujících článků zpracování, finalizace a distribuce staví zemědělské podniky do role, kdy jsou závislé na podmínkách navazujících článků v komoditních vertikálách. Ekonomická síla zpracovatelské fáze v procesu formování poptávky po potravinách dokonce dlouhodobě snižuje podíl hodnoty zemědělské suroviny na spotřebitelské ceně finálního produktu.

Tento obecný vývoj logicky má svá specifika u jednotlivých komodit. Má své specifické projevy také v oblasti zemědělských kultur, mezi které řadíme i révu vinnou. Víno je komodita, jejíž technologie výroby (zpracování) vyžaduje proces utváření vazeb a spolupráce mezi prvovýrobou (vinohradnictvím) a zpracovatelem (vinařstvím). Probíhající interakce v komoditní vertikále vína a jejich vhodná volba mají vliv na ekonomické podmínky a konkurenceschopnost subjektů jak v současnosti, tak v dlouhodobém horizontu.

Je nutno si uvědomit, že právě toto odvětví má v našich podmínkách svoji historii, kdy jeho výroba překračuje krátké a v zásadě i dlouhé období. Réva vinná se nachází v našich zeměpisných podmínkách téměř dva tisíce let a je zcela evidentní, že toto odvětví, tolik charakteristické pro oblast Jižní Moravy, hraje nemalou úlohu v daném teritoriu. Vzhledem k nedávnému vstupu ČR do EU je nutno se zamýšlet nad perspektivou odvětví vinohradnictví a vinařství nejen na národní úrovni, ale především z hlediska strukturálních změn vyvolaných nejen procesy globalizace, ale zejména pak pravidel společné zemědělské politiky EU. Evropa je domovem vína, značná část ploch a vinařského průmyslu se nachází uprostřed sociálního a ekonomického dění venkovských regionů napříč celým kontinentem. Evropské vinařství čelí, obdobně jako trhy některých dalších agrárních komodit ve většině hospodářsky vyspělých zemí, převisem nabídky nad poptávkou. Výše uvedené skutečnosti podporují argument prosazující význam a funkci spolupráce bezprostředně navazujících článků zpracování a distribuce v rámci i podél komoditních vertikál pro konkurenceschopnost v agrobiznisu v krátkém i dlouhém období. Na jedné straně stojí otázka jedinečnosti a nenahraditelnosti regionální produkce hroznů, na straně druhé jsou to navazující články zpracování, které se snaží uplatnit svoji tržní sílu v podobě stanovených nízkých nákupních cen zemědělské suroviny (hroznů). Otázkám, do jaké míry jsou tyto často protichůdné procesy opodstatněné a jak lze prostřednictvím uplatnění různých strategií konkurenceschopnost celé komoditní vertikály vína zvýšit, je věnována tato doktorská disertační práce.

2. CÍL PRÁCE A METODICKÝ POSTUP ŘEŠENÍ

Cílem disertační práce je specifikace klíčových faktorů, které přímo či nepřímo ovlivňují konkurenceschopnost zemědělského podniku v komoditní vertikále vína v současném agrobyznysu.

Formulace cíle a jeho následné naplnění souvisí s potřebou hledat a charakterizovat možné cesty vedoucí ke zlepšení pozice zemědělského podniku na trhu (odvětví), na kterém působí.

Proto je zpracování *teoreticko-metodologických východisek* zaměřeno především na tematické okruhy umožňující poznání příčinných souvislostí vývoje zemědělství a jeho pozice v současných podmínkách společenského vývoje v globálních a regionálních souvislostech.

Poznání těchto východisek současně umožnilo *formulovat hypotézy* týkající se změn podnikatelského prostředí dnešního zemědělství, které je již velmi výrazně ovlivněno procesy souvisejícími s formováním celého agrobyznysu.

Pro celkové zaměření vlastního výzkumu a řešení dané problematiky byly formulovány *konkrétní výzkumné otázky*.

V rámci charakteristiky podnikatelského prostředí bylo třeba uplatnit i poznatky a závěry vyplývající z analýz vývoje na trzích této komodity. Tato část vlastní práce proto slouží i jako *rámec pro vlastní výzkum v této oblasti*, umožňující analyzovat uplynulý vývoj a současný stav na trzích komodity hroznového vína ve světovém, evropské a národním kontextu.

Výsledky výzkumu a další poznatky jsou následně *ověřovány na konkrétním podniku* působícím v komoditní vertikále víno.

V uvedených souvislostech jsou formulovány i *závěry a přínosy práce* zaměřené na specifikaci nejdůležitějších faktorů a možných variant takových řešení, která pomohou v prosazení vinohradnického podniku v konkurenčním prostředí.

Metodicko-metodologicky je disertační práce strukturována takto:

1. Zpracování teoretických východisek pro danou problematiku:

Čerpá poznatky ekonomické teorie a její aplikace v dynamice formování agrobyznysu, zkoumá obecné rysy zemědělství a jejich projevy v prostředí agrobyznysu, zabývá se ekonomickými souvislostmi a důsledky formování komoditních vertikál obecně a důsledky změn souvisejících s přechodem na poptávkově determinovaný model zemědělství.

2. Specifikace vlivu globálních změn v prostředí agrobyznysu a zejména pak v odvětví

vinohradnicko-vinařském s konkrétní aplikací na podmínky evropských producentů je obsahem druhé části zpracování teoretických východisek práce. Zabývá se již konkrétně zkoumanou problematikou, popisuje charakteristické rysy komodity vína ve výrobní vertikále a zaměřuje se na otázky konsolidace subjektů počáteční fáze výroby (pěstování), zpracování až po finalizaci komodity se zaměřením na vertikální a horizontální integraci v komoditním řetězci.

3. Formulace hypotéz a výzkumných otázek souvisí s postupným zpracováním teorie i dalších poznatků získávaných v rámci řešení vlastní práce a je s konkrétním okruhem problematiky spojena. Jejich konkrétní znění je uvedeno souhrnně v této části práce.

4. Analýza vývoje trhu vína je podstatnou částí vlastní práce, když výzkum a komparace se týkají základních vývojových tendencí ve světovém, evropském a lokálním měřítku včetně hodnocení diferenciací v uplatňovaných strategiích a marketingu v komoditní vertikále vína.

5. Vyhodnocení analýz, zpracování výsledků a jejich interpretace a zobecnění navazuje na provedené výzkumy a analýzy a je podstatnou základnou pro hledání odpovědí a uzavírání tematických okruhů v kontextu stanovených hypotéz a výzkumných otázek.

6. Ověření poznatků na příkladu středně velkého podniku působícího ve vinohradnictví s návazností na vinařství je konkrétní případovou studií, na které lze dokumentovat, do jaké míry jsou získané poznatky a závěry obecně platné a kde je třeba upozornit na určitá regionální/národní specifika.

Výzkumné otázky a hypotézy byly formulovány takto:

Výzkumné otázky

1. Existují v rámci současného vývoje trhu s vínem v ČR možnosti posílení pozice domácích výrobců a za jakých předpokladů?
2. Může ČR v tomto odvětví výrazněji využít výhody tvorby klastrů v komoditní vertikále víno a tím přispět k růstu konkurenceschopnosti domácích výrobců vůči výrobcům a zpracovatelům zahraničním?
3. Do jaké míry bude atribut kvality (jedinečnosti) faktorem ovlivňujícím rozhodování spotřebitele?
4. Je vývoj ve světě orientující se na cenu odlišný od Evropy?

Hypotézy

1. Kvalitu ve spotřebě vína preferují lidé s vyšším disponibilním příjmem.
2. Převážná část vinařských zemí Evropy preferuje původ vína a orientuje se na kvalitu.

Z hlediska metod byly v celém řešení daného tématu uplatňovány deduktivně induktivní postupy, přičemž typickým pro první část práce je především přístup deduktivní, zatímco pro konkrétní vlastní zpracování, zobecnění a interpretaci získaných poznatků je typický spíše postup indukce. Tyto přístupy jsou zřejmé i z formulace a tematiky výzkumných otázek a hypotéz.

Pro analytické práce spojené s využitím dat je aplikována statistická deskripce, zpracování časových řad i statistické komparace a metody měření závislosti.

Data pro zpracování byla čerpána jednak z obecně dostupných statistických zdrojů Českého statistického úřadu, Mezinárodního úřadu pro víno a révu vinnou (OIV), Statistické databáze Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAOSTAT), Svazu vinařů ČR, Ministerstva Zemědělství ČR a dále z odborné literatury jak domácí, tak zahraniční včetně odborných textů. Konkrétní studie pak čerpá z informací a dat poskytnutých statutárními orgány Agrodružstva Vrbovec, družstva a Vinařství Waldberg Vrbovec s.r.o. Vybrané podklady byly rovněž doplněny na základě osobní písemné korespondence s renomovanými odborníky z odvětví vinohradnictví a vinařství.

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Prvotní úloha zemědělství byla vždy historicky spojována především se zabezpečením dostatku potravin. Přestože se vnímání úlohy zemědělství mění a v multifunkčním pojetí se zdůrazňují i funkce nepřímo související s produkční úlohou k zajištění trvale udržitelného rozvoje, je nesporné, že i přes různé dílčí cíle či procesy tohoto odvětví zůstává jeho produkční úloha nenahraditelná. Zemědělství jako takové ve výrobní či nevýrobní podobě má řadu specifík. Obecně je determinováno *biologickým reprodukčním cyklem* a zpravidla se uskutečňuje v *bezprostředním spojení s přírodou*. Dále jeho specifikum spočívá v omezenosti přírodních zdrojů, čímž rozšiřuje úlohu zemědělství do *oblastí přesahujících výrobu soukromých statků*.

Mimoprodukční, respektive nekomoditní (ekonomické a sociální) přínosy typu ochrany životního prostředí, rozvoje krajiny a venkovských regionů, či úloha zajišťování bezpečnosti potravin, se stávají nezanedbatelným argumentem pro podporu tohoto odvětví v rámci hospodářských politik ve všech ekonomicky vyspělých zemích. Ať už se jedná o produkční či mimoprodukční úlohu, je zemědělská produkce především ovlivňována přírodními podmínkami, které není možno ovlivnit, předpokládat či je jim velmi obtížné vzdorovat. Volba použití nástrojů hospodaření a míra využití intenzifikace zemědělské výroby využívající půdu jakožto primárního výrobního faktoru výrazně ovlivní celkovou efektivnost hospodaření podniku.

3.1. Etapy vývoje zemědělství a jejich socioekonomické souvislosti

Historicky procházelo zemědělství několika zásadními etapami. Zachariasse (2002) v interpretaci Bečvářové (2005) zdůrazňuje čtyři klíčové etapy spojené s využitím přírodních zdrojů v zemědělství a s důrazem na vědeckotechnický pokrok. Souhrnem tohoto modelu je míra využití přírodních zdrojů podmíněná stupněm ekonomického rozvoje, který současně zapojuje do procesu příslušné vědní disciplíny, které hledají a odpovídají potřebám v řešení priorit jednotlivých etap vývoje. Model je uveden na grafu č. 1 na straně 16.

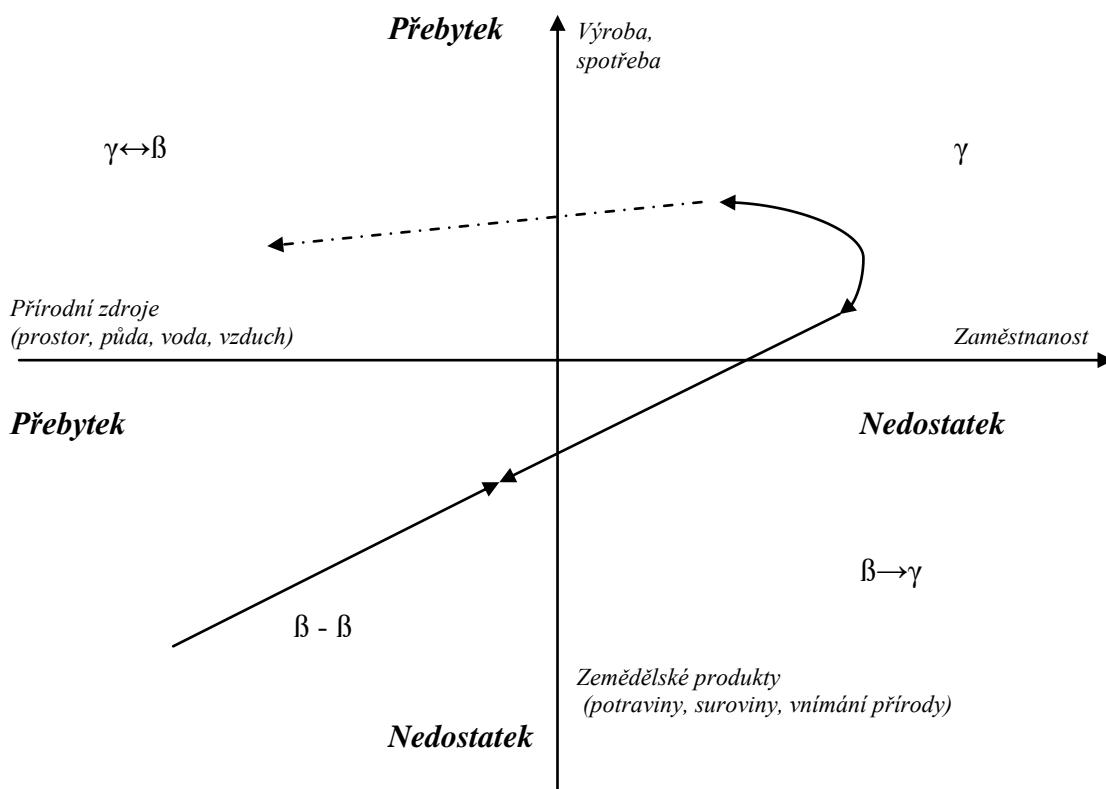
V první etapě původní a klíčová funkce zemědělství vycházela z potřeby zabezpečení dostatku potravin. V této fázi neexistují limity přírodních zdrojů (prostor, půda, voda, vzduch), což nabízí uplatnění extenzivní, tedy zapojování dodatečných přírodních zdrojů (zejména půdy) do výrobního užití. Produktivitu faktorů zvyšuje rozvoj technických a zemědělských věd a společenský konsenzus o využití přírodních zdrojů (vztah β - β).

Ve druhé etapě již dochází k růstu zemědělské produkce zejména v důsledku překotného technického rozvoje, který přispívá k intenzifikaci zemědělské výroby, tedy vyššímu stupni využívání přírodních zdrojů. Zvýšila se zaměstnanost souvztažně s poptávkou po potravinách. Zvýšená poptávka nadále podporuje zapojení dodatečných přírodních zdrojů do procesů zemědělské výroby. Začíná se projevovat nedostatek prostoru, roste intenzita využívání přírodních zdrojů a vznikají první negativní externality v podobě ekologických problémů. To vyžaduje hledání řešení v širších ekonomických a politických souvislostech za přispění společenských věd (vztah $\beta \rightarrow \gamma$).

Třetí etapa odpovídá vyššímu stupni rozvoje technologických i biologických inovací, které podpoří množství i pestrost nabídky produktů a služeb nabízených zemědělskými podniky již za přispění propojených podpůrných odvětví. To podpoří diferenciaci mezi podniky, které již uplatňují znalosti v oblasti produktivity vkladů, kombinaci výrobních faktorů (včetně uplatnění rozdílné produkční schopnosti různých oblastí). Nejen podniky, ale i agrární ekonomika již řeší komplexnost řízení zemědělské výroby s důrazem na uspokojení rostoucí poptávky a splnění nároku spotřebitelů. Řešení se přesunuje z problematiky technologie zemědělské a potravinářské výroby do problematiky ekonomiky, managementu a politiky zemědělské koncepce (γ).

Poslední, tedy *čtvrtá (současná) etapa* odpovídá současnému stupni rozvoje moderních výrobních technologií šetrných k přírodě a zvířatům, které jsou schopny v kvantitě i kvalitě naplňovat požadavky spotřebitelů a současně aktivně přispívat k zachování a rozvoji trvalé udržitelnosti přírodních zdrojů pro budoucí generace. Tato etapa však v sobě skrývá další negativní externality v podobě rostoucí tržní síly ekonomicky konsolidovaných podniků finálních fází zpracování a distribuce, které tvoří vztahy v rámci komoditních řetězců a ztrátu komunikace výrobce (zpracovatele) suroviny s konečným spotřebitelem. Roste konkurence s komplexním charakterem potravinového hospodářství požadovaného společenskými potřebami s výrazným přispěním společenských věd, které dávají podněty pro výzkum v oblasti technicko-technologické (vztah $\gamma \leftrightarrow \beta$).

Graf 1: Etapy vývoje zemědělství z hlediska nároků na užití přírodních zdrojů

Zdroj: Zachariasse, Per, 2002, Bečvářová, 2005

Z výše uvedeného modelu lze říci, že rozvoj zemědělské výroby byl na počátku určován technologickým vývojem a odpovídal nabídkově orientovanému modelu. Druhá etapa odpovídá zvyšování nároku spotřebitelů na sortiment i kvalitu s vyšší intenzitou. Tento vývoj s technologickým pokrokem následně vyústí v nadprodukcii. Poslední vývoj již odpovídá poptávkově orientovanému modelu s rozhodujícími trhy potravinového hospodářství. Současná role potravin z hlediska dostupnosti a výživové hodnoty je v životě člověka velmi odlišná.

Značné rozdíly lze spatřit v rozvojových částech světa v porovnání s oblastmi vyspělých států. Potravinovou jistotu jsou však nuceny řešit i státy podobné ČR, kde není problém dostupnosti potravin tak zásadní. Avšak z hlediska přístupu k dostatečnému množství potravin potřebné kvality a nutriční hodnoty odpovídající kvalitě, nutné ke zdravému produktivnímu životu, je nutné pojetí potravin považovat za klíčové. Tento požadavek se začíná projevovat nejen v Evropském měřítku, ale i na globální úrovni.

3.2. Zemědělství jako součást širšího segmentu ekonomiky

Jak uvádí Bečvářová (2005), dnes již nelze zemědělství hodnotit jako uzavřený a izolovaný systém nejen z pohledu obecného uznání role tohoto odvětví v udržitelném rozvoji, ale především s ohledem na změny v nárocích a postavení zemědělské výroby v rámci procesu výroby potravin. V této „produkční“ funkci dochází velmi rychle ke stírání rozdílů odvětvové vymezenosti zemědělství a ostatních odvětví. Dnešní zemědělství je součástí podstatně širšího segmentu ekonomiky od předvýrobních fází, přes zpracování, distribuci a realizaci zemědělských produktů. Industrializované moderní zemědělství je charakterizováno řadou interakcí v oblasti vzdělání a výzkumu, kooperuje s podniky odvětví vstupů, zpracování, služeb, distribuce i obchodu. Současný agrární sektor zahrnuje nejen zemědělskou prvovýrobu a následně potravinářský průmysl, ale dále využívá poznatky na poli krmivářského průmyslu, zásobování, opravárenství, šlechtitelství a semenářství, plemenářské služby, školství, poradenství, chemického průmyslu, strojírenství, energetiky a v neposlední řadě využívá především aplikovaný výzkum. Z tohoto výčtu je patrné, že úspěch zemědělství je mimo jiné determinován i rozvojem ostatních odvětví a sektorů. Současně roste i jeho závislost na celkové úrovni národní i světové ekonomiky. Prostředí i ekonomické podmínky se v závislosti na míře globalizace dynamicky mění. Přesun těžiště do spotřebitelského rozměru, resp. na finalizující články zpracování a distribuce v potravinových řetězcích, stále výrazně formuje konkurenční prostředí nejen potravinářských, ale i zemědělských podniků.

Z výše uvedeného je patrné, že se kontinuálně mění kritéria konkurenceschopnosti pro další rozvoj zemědělských subjektů, včetně kritérií jejich zapojení v komoditních vertikálách.

Významnou roli hrají procesy související se změnami politického a hospodářského rámce nejen ekonomiky domácí, ale i ekonomik zahraničních. Mezi typické představitele, u kterých došlo ke změně podmínek, patří i ČR. Vzhledem ke geopolitickému postavení ČR, která se řadí mezi země s otevřenou ekonomikou a našemu členství v EU s principy relativně volného tržního prostředí, se promítají globální změny i v naší ekonomice a to se všemi důsledky na odvětví agrobiznisu.

Současné zemědělství se stává součástí komplexu i jiných odvětví, které zabezpečují výrobu potravin. Jedná se tak o procesy vstupující do počáteční fáze zpracování (např. vzdělání, výzkum), dále procesy související s vlastním zpracováním surovin (např. technologie), přes finální fázi (distribuci) a realizací produktů zemědělského původu v podobě vysoce finalizovaných potravin. Postupně navazující činnosti agrobiznisu, resp. jejich vzájemná

synchronizace v jednotlivých fázích komoditního řetězce klade na jednotlivé články nové požadavky a nároky, vymezující se využitím konkurenčních výhod jak v jednotlivých stupních, tak v celkovém toku výrobních i doprovodných činností.

3.2.1. Vliv globalizace na podnikatelské prostředí v zemědělství

Dle Foreta a kol. (2011) je prokazatelné, že globální procesy se významně promítají právě do oblastí potravinové jistoty. I když globalizační procesy bývají obvykle spojovány především se vznikem a uplatňováním pozice transnacionálních společností, struktur a distribučních systémů na bázi světových řetězců a sítí, svoji podstatou a důsledky se dotýkají nejen ekonomických témat, ale i politických, sociálních a kulturních dimenzí a jejich změn ve společnosti.

Jak je z definice globalizace patrné, jsou tyto procesy dle Foreta spontánní, neřízené, přesahují historické územní hranice států i jednotlivých částí světa. Ve svém důsledku pak vedou k vzájemné integraci na vyšší, globální úrovni s vyšší vzájemnou závislostí, překračující původní dimenze systémů a pravidel národních států.

- a) Z ekonomického hlediska lze proces globalizace definovat jako:

ekonomickou mezinárodní integraci, která se projevuje prostřednictvím vzniku a rozšiřování sítě světového kapitálu, mezinárodního obchodu a standardizace světa

Foret a kol. (2011)

Mezinárodní měnový fond (IMF) definuje globalizaci jako *proces rostoucí ekonomické vzájemné závislosti zemí ve světovém měřítku v důsledku rostoucího objemu a druhu příhraničních transakcí zboží a služeb a toku mezinárodního kapitálu, v návaznosti na rychlejší a rozsáhlejší šíření technologií.*

Jeníček (2004) definuje globalizaci jako *vyšší hospodářský celek v podobě ekonomického organismu, který je tvořený propojením jednotlivých zemí a jejich národních hospodářství jako samostatných ekonomických subjektů, které na sebe působí a jsou při svém rozvoji na sobě více či méně závislé.*

- b) Poněkud širší definici nabízejí společensko-politické vědy. Ty chápou globalizaci v širších souvislostech. Např. podle tzv. Indexu globalizace¹, který vydává *Světový magazín zahraniční politiky*, jsou hodnoceny čtyři oblasti, vztahující se k tomuto procesu a to:

- *politická angažovanost*
- *úroveň technologií*

- *formy a rozvoj osobních kontaktů*
- *stupeň hospodářské integrace*

c) Sociologická dimenze se zaměřuje na společenskou a kulturní oblast vývoje globalizace. Ačkoli existuje řada definic, jednu z prvních v této oblasti definoval Robertson (1992), který globalizaci charakterizoval v rámci tzv. čtyř klíčových bodů, a to:

- *snižování vlivu národních států*
- *rozvoj mezinárodního společenského systému*
- *růst individualismu*
- *filosofie jediné lidské společnosti*

Globalizace je dle Robertsona tedy chápána jako „sevření“ světa jako celku. Je tedy definována jako *proces, ve kterém se svět stává jediným místem pro společný vývoj populace*. Albrow (1993) podobně charakterizuje globalizaci jako *proces, ve kterém se lidstvo na celém světě spojuje do jediné společnosti*. Současně však upozorňuje na fakt, že se jedná o takovou formu transformace světové společnosti, jejíž konečné cíle nelze v zásadě předvídat ani přesně definovat. Synek a kol. (1999) definuje globalizaci jako *proces, který znamená střetávání a průnik trhů i kultur, které byly až dosud vzdáleny tisíce kilometrů a stovky vývojových let*.

Výše uvedené shrnuje ve své definici Žák a kol. (2002), který však zároveň upozorňuje, že globalizaci nelze považovat za jev náhlý a nevysvětlitelný. Většina autorů tak poukazuje na logické pokračování vývoje světového hospodářství, jehož počátek ani nelze přesně určit, resp. se jedná o procesy probíhající po řadu staletí.

Globalizace je charakteristický rys soudobých dějin, který se prolíná do všech sfér života společnosti. Je to *proces integrace společnosti na celosvětové úrovni, která nově zastřešuje současné národní, regionální i místní systémy. Hnacím motorem současné integrace je globalizace ekonomických aktivit, která propojuje výrobu a trhy různých zemí prostřednictvím obchodu, pohybu kapitálu a informací. Vše je vzájemně provázené sítí vlastnictví a řízení nadnárodních společností*.

---

¹ Podle tohoto indexu se mezi prvními deseti z 62 analyzovaných zemí nachází celkem 8 zemí Evropy, a to Irsko, Švýcarsko, Švédsko, Velká Británie, Holandsko, Dánsko, Rakousko a Finsko. USA jsou na jedenáctém místě, Francie dvanáctém a Německo na sedmnáctém místě.

Globalizací dochází k posunu organizace a integrace systémů výroby, směny a spotřeby z národní na globální úroveň, resp. k přidání globální úrovně organizace a integrace ke stávajícím národním, regionálním a lokálním systémům, a to včetně jejich vzájemného vertikálního propojení.

3.3. Agrobiznys

3.3.1. Agrobiznys obecně

Teoreticko-metodologický přístup k řešení ekonomiky výroby potravin zahrnující nejen výrobu, ale i zpracování zemědělských produktů a obchodu vychází z klasického Davis-Goldbergova pojetí (1957). *Agrobiznys* je dle citace Bečvářové (2005) definován jako ***komplex všech činností týkajících se výroby, skladování, zpracování, dopravy a prodeje zemědělských komodit a produktů z nich vyrobených.***

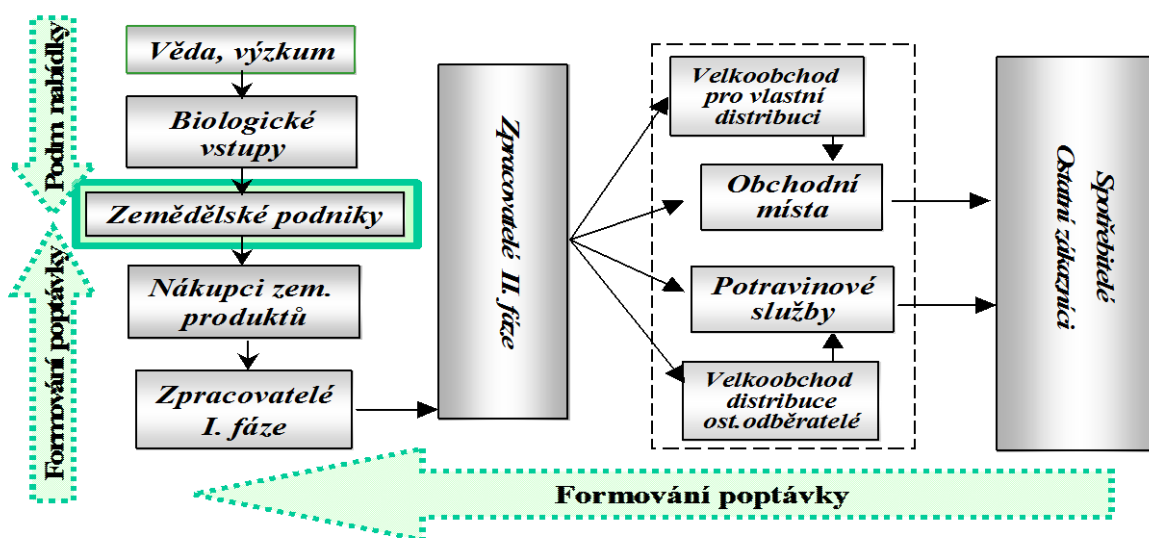
Dle Sonky a Hudsona (1999), kteří kromě výše uvedené struktury zdůrazňují úlohu výzkumu v předvýrobních fázích (zejména vliv genetického a biologického výzkumu a jeho aplikace v praxi) a rostoucí úlohu maloobchodu v návaznosti na veřejného stravování v segmentu spotřeby.

Princip agrobiznysu lze obecně definovat jako vymezení a charakteristiku činností a vzájemných vazeb spojených se zemědělskou výrobou nejen uvnitř podniku, ale i vazeb s předcházejícími a navazujícími subjekty a činnostmi, které jsou typické pro transformaci zemědělských komodit do konečného výrobku (fáze) potravin. Podle Bečvářové (2005) lze tedy definovat agrobiznys jako průřez celým spektrem různých odvětví ekonomiky, které se přímo či zprostředkovaně zapojují v procesech výroby potravin.

3.3.2. Specifika agrobiznysu, jeho vývoj a současný (globální) vliv na komoditní vertikály

Celý komplex výroby potravin se začíná se profilovat *novým ekonomickým modelem*, který pohlíží na agrobiznys v jiných než tradičních souvislostech. Kromě toho přesun silového těžiště v potravinových řetězcích na předvýrobní fáze a na finalizující články zpracování a obchodu ovlivňuje stále výrazněji než dříve možnosti zemědělců prosadit se na příslušných trzích, což lze schematicky znázornit takto:

Obr. 1: Současný agrobyznys, struktura a rozhodující vazby

Zdroj: Vliv formování agrobyznysu na konkurenceschopnost zemědělských podniků, Bečvářová (2013)

I když se jedná pouze o schematické znázornění, ve kterém nelze do detailu promítnout specifika jednotlivých toků podle konkrétních komodit a jejich zpracování, ať již v potravinářském či nepotravinářském využití. Pro převážnou část produkce zemědělství je typická rostoucí závislost na dalších subjektech v agrobyznysu.

V současném neustále se měnícím podnikatelském prostředí hrají klíčovou úlohu velké nadnárodní obchodní jednotky, které díky své tržní síle a cílenou snahou o maximální efektivitu svých procesů ovlivňují nejen finální fáze komoditních vertikál, ale všechny její stupně. Tím dochází také ke zvýšeným nárokům na prvotní fázi agrárního sektoru a následně podmínek nabídky nabízených komodit. Johanisová dokonce hovoří o „totalitním trhu (nadnárodních skupin) a spotřebě vedoucí k diktátu konzumního materialismu“. Nadnárodní celky, resp. finalizující články komoditních vertikál již nereflektují lineární charakter klasických (tradičních) ekonomických modelů (zdroj => výroba => produkt), ale toto schéma staví na protichůdných hybných silách odpovídajícím změnám ve formování poptávky. V tradičním modelu, který byl charakteristický preferencí nabídkové strany trhu, tzn. toku suroviny od výrobce až po konečné zpracování, hrál rozhodující úlohu v rámci zpracovatelského řetězce koncentrace, resp. vliv výrobní fáze zemědělské prvovýroby, což ukazuje i následující schéma.

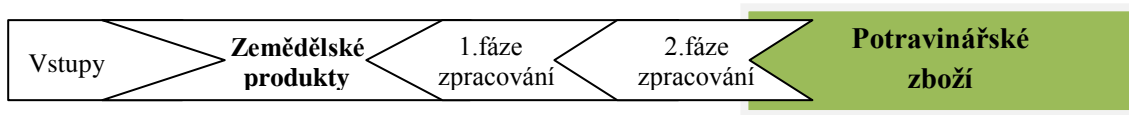
Obr. 2: Nabídkově orientovaný komoditní řetězec

Zdroj: Bečvářová (2005)

V tomto modelu byla vyrobená zemědělská produkce zpracována návaznými články do finálních potravin. Klíčovým procesem byla tedy prvovýroba, která následně determinovala růst nabídky a dále chování celého systému potravin. Tento model je dle Johanisové alternativním vyjádřením k poptávkovému modelu uplatňovanému prostřednictvím globálních vlivů posledních let, kdy dochází k přesunu těžiště právě z původních vazeb nabídkově orientované koncepce modelu zemědělství, tedy struktur vymezujících se lokálními zdroji a tamní výrobou, k poptávkově orientovanému modelu (spotřebitelskému rozměru) charakterizovanému právě silným vlivem (tržní silou) poptávkově orientované strany. Rozhodujícím determinantem změny charakteru v systému zemědělství podílejícímu se na výrobě potravin je tak poptávka, která stále výrazněji působí na celý systém výroby, zpracování a distribuce. Situaci zobrazuje následující schéma.

Obr. 3: Poptávkově orientovaný komoditní řetězec

Zdroj: Bečvářová (2005)

Z uvedeného modelu je patrné, že determinujícím prvkem ovlivňujícím množství a kvalitu zemědělských produktů i cenově nákladové podmínky na trzích je poptávka. Ta mění i možnosti zemědělských podniků prosadit se v celém systému komoditního řetězce.

Johanisová však uvádí, že tento model klade velký důraz na větší industrializaci a specializaci za stále rostoucího měřítka produkce za účelem snižování nákladů. Tyto náklady pak nelze snižovat lineárním tempem bez vzniku negativních externalit (kvalita potravin, zdraví spotřebitelů, zdravotní hledisko chovů zvířat, hygiena potravin, výživová hodnota, apod.).

Klíčovým prvkem globalizačního procesu v prostředí většiny ekonomik hraje zmiňovaný faktor dosažení maximální efektivnosti za cenu tvorby negativních externalit. Na problém tohoto typu negativních externalit může reagovat svými institucionálními zásahy stát, avšak díky svým vazbám a lokálním komoditním vertikálám může tento negativní jev zmírnit i rozvoj lokálních ekonomik. Zmiňovaný poptávkový model již není odvozován od tradičního územního „rozmístění“ či svého původu zemědělské suroviny (výroby), ale klade větší důraz na individuální schopnost firmy a jejího managementu reagovat na podněty tržního prostředí a to při výrazné komoditní a územní diferenciaci, uvádí Bečvářová (2005). Klíčové postavení získávají finalizující články řetězce, které se snaží prosadit svůj vliv na předvýrobní fáze do odvětví vstupů a tím do celého systému výroby potravin. Uplatnění takového vlivu dochází k oslabení pozice zemědělců, kteří jsou limitováni volbou výrobního programu, což v důsledku omezuje volbu a výběr partnerů v horizontálních i vertikálních vazbách

potravinového řetězce². Finalizující články potravinového řetězce tak prostřednictvím svého postavení určují rozsah, rozmístění i způsob výroby zemědělské produkce jako suroviny pro další zpracování a prodej, uvádí Bečvářová (2005).

Srovnání změn, resp. charakteristik vyplývajících z přechodů z nabídkově orientovaného (tradičního) na poptávkově orientovaný model typů tržních vztahů ukazuje následující tabulka.

Tab.1: Srovnání charakteristik nabídkově a poptávkově koncipovaných modelů zemědělství

Charakteristiky	Tradiční koncepce nabídkově orientovaný model	Nová koncepce poptávkově orientovaný model
přístup k zemědělství	zemědělství = zemědělská výroba	zeměd. = součást výroby potravin
charakter výstupu	komodita jako konečný výrobek	komodita jako surovina
struktura produkce	převažují typické plodiny a produkty ŽV	žádané/poptávané plodiny a produkty ŽV
determinující faktor výroby	výrobní podmínky, půda, kapitál	požadavky zákazníka
základ konkurenční výhody	kvalita půdy, technologie, stavby	lidé, znalosti, strategie, organizace
volba zaměření výroby	universální struktura dle dostupnosti výrobních faktorů a vstupů	specializace na konkrétní požadovanou surovinu
vztah k majetku	vlastnictví aktiv	kontrola aktiv
klíčový předpoklad úspěchu	kapitál v peněžní a naturální formě	znalosti a informace
vztah k pracovní síle	PS je náklad a součást investice	PS je investice a součást nákladů
typ obchodu	prodává produkt a předává službu	prodává službu a předává produkt
charakteristika trhu	neosobní vztahy/otevřené trh	osobní kontakty na bázi kontraktů
typ vztahů s odběrateli a dodavateli	převážně adversní	korektní, přátelské
nákup vstupů	velké množství různých dodavatelů	nákup zpravidla od jednoho zdroje
vlastní výroba vstupů	velmi silná tendence	nákup pouze od dodavatelů
vztah k ceně nabídky produktu	jednoznačně tlak na zvyšování ceny	preference snižování nákladů
rozhodující druh rizika	riziko selhání trhu (ceny)	riziko selhání vztahů
postavení v systému	nezávislost	interakce s partnery
charakteristika podnikání	stabilita	změna, flexibilita
znalosti podmiňující úspěch	technické	ekonomické a komunikační
přístup k zemědělství	zkušenostní, na základě tradice	učící se, inovativní
vztah k přírodním zdrojům	využívání a čerpání	užívání a ochrana
filosofie výroby	výroba zboží a likvidace odpadu	výroba zboží a využití odpadu

Zdroj: Bečvářová (2005)

Z výše uváděných důvodů a změn je patrné, že klíčový faktor úspěchu v odvětví agrobyznysu bude hrát schopnost vyhodnocení situace na trhu a využití získaných informací ve prospěch anticipace poptávky ve velkém detailu a to jak pro krátké období, tak i pro strategické rozhodování ve strukturálním kontextu, píše Svobodová a kol. (2011). To platí zejména pro vinohradnicko-vinařské odvětví, kde flexibilita v krátkém horizontu je z povahy výrobního procesu nemožná.

²⁾ Omezení volby je odvozeno od charakteru zemědělských komodit, především z hlediska objemu, transportu či podmínkou rychlosti zkázy potravin.

Současné prostředí světového agrobiznisu již není systémem mnoha uzavřených a svébytných národních podsystémů zemědělských producentů a trhů s komoditami. Naopak, typickým znakem vývoje posledních let je vzájemná interakce, závislost a dynamika neustále se měnících ekonomických podmínek. Tento vývoj nastal v uplynulých desetiletích díky globalizaci agrárních trhů. Globalizace ve svých důsledcích zajišťuje propojování jednotlivých trhů a překonává jejich odvětvovou vymezenost. Rozšířenost trhu vytváří předpoklady pro zvyšování konkurence ekonomických subjektů a alokuje výrobní faktory do oblastí a činností s největší efektivitou. Dle Nováka (2007) s sebou trhy přináší řadu změn ovlivňujících formování nabídky i poptávky různých komodit. Tím dochází k strukturálním změnám jak v rámci jednotlivých národních ekonomik, tak i nadnárodních uskupení. Expanze na rozšířené trhy podporuje diferenciaci výroby s využitím regionálních výrobních kapacit. S tím se nabízí možnost využití specializace a dosažení úspor z rozsahu. Výše uvedené procesy podporují rychlejší vědecko-technický rozvoj, inovaci výrobků a technologií se zpětnými efekty na odvětví jednotlivých ekonomik.

3.3.3. Konkurenceschopnost dnešních zemědělských výrobců

Ačkoliv v posledních letech docházelo v rámci společné reformy SZP k poměrně silným regulačním mechanismům, právě v tomto období se formují nové příležitosti realizace konkurenční výhod založených na jedinečnosti znalostí a skupin zdrojů, které jsou k dispozici v prostředí moderního agrobiznisu a tím i jejich anticipaci v hospodářské politice.

Z výše uvedeného vyplývá, že podnikatelské subjekty mají tedy dvě možnosti jak uspět v konkurenci v globálním měřítku:

- *monitorovat všechny vlivy globalizace a průběžně jim přizpůsobovat své strategie (reaktivní přístup)*
- *aktivně se zapojit do globalizačního dění, většinou v podobě integrace do podoby nadnárodních společností (proaktivní přístup)*

Jak uvádí Bečvářová (2005) dle Goldberga (1998) sektor výroby potravin a dalších produktů zemědělského původu patří k největšímu sektoru světové ekonomiky. V činnostech agrobiznisu je zapojeno zhruba 50 % práce schopného obyvatelstva ve světě, využívá 50 % celkových světových aktiv a představuje více než 50 % světových spotřebitelských výdajů. Přes diferencované podíly i strukturu agrobiznisu v rozvinutých a rozvojových zemích, je prokazatelné, že význam tohoto komplexu v hospodářsky vyspělých zemích neklesá. I když

podíl samotného zemědělství na hrubém domácím produktu (HDP) i na počtu pracovních sil se od poloviny minulého století řádově snížil, významně narůstá vliv ostatních odvětví v rámci agrobiznisu.

Efektivnost výroby a kvalita vstupů stejně jako stupeň finalizace zemědělských produktů v navazujících fázích zpracování, jejich adjustace, distribuce a obchodu, hraje klíčovou roli. Přispívá jak k pozitivní, tak i k negativní odezvě v uplatnění zemědělských produktů na domácím i zahraničním trhu.

Perspektiva zemědělství je v současnosti determinována všemi činnostmi a procesy ovlivňujícími zemědělskou produkci a tu ve formě suroviny (komodity) zpracovat či následně efektivně realizovat v rámci navazujícího potravinářského průmyslu.

Je nesporné, že míra tohoto vlivu je rozdílná podle povahy komodity, rozhodující roli zde však hrají specifika spojená s první a druhou fází zpracování výchozí suroviny.

Tab. 2: Ekonomická charakteristika první a druhé fáze zpracování v potravinářském průmyslu dle Bečvářové:

První fáze zpracování	Druhá fáze zpracování
Ovlivněna výrazněji nabídkou, promítá se více zemědělská politika i tlak poptávky druhé fáze	Determinace poptávkou, výraznější projevy tržní síly, zejména vlivů finalizujících článků
Prodej ve velkém, nerozlišený produkt	Individuální prodej, značkový produkt
Příjemcem ceny (ceny jsou tvořeny trhem, popř. agrární politikou)	Tvůrce ceny (zpracovatelé se účastní tvorby ceny v konfrontaci s poptávkou obchodu)
Nízká přidaná hodnota	Vysoká přidaná hodnota
Snížování podílu v ceně potravin	Růst podílu v ceně potravin

Zdroj: Bečvářová (2005)

Z ekonomického hlediska bývá zemědělství zpravidla hodnoceno jako sektor, který produkuje suroviny především primárního charakteru s nízkou elasticitou poptávky. Jak uvádí Fojtíková a Lebieczik (2008), z makroekonomického hlediska pro zajištění celkové makroekonomické stability celého národního hospodářství je důležité zabezpečení především sektoru zemědělství v návaznosti na cenovou stabilitu potravin. Dle Světové banky (2007) je zemědělství a export zemědělských komodit spojen zejména v rozvojových zemích za významný potenciál růstu v boji s chudobou. Na druhé straně neustálé zvyšování bezpečnosti a jakosti potravin ve vyspělých zemích v uplynulém desetiletí silně ovlivnily mezinárodní obchod, tedy i globální hodnotové řetězce a zejména obchod zemědělských komodit.

Změny ekonomického prostředí dle Foreta a Bečvářové (2011) jsou však natolik podstatné, že dávají novou podobu trhům dotýkajícím se *všech subjektů zapojených do komoditních potravinových vertikál*. Mění se komoditní struktura světového potravinového trhu, který již téměř ze dvou třetin tvoří vysoce finalizované potraviny, dochází ke změnám v teritoriálním i strukturálním rozdělení potravinových trhů v celých komoditních řetězcích. Stále výrazněji se prosazují velké nadnárodní společnosti, jejichž vliv je zřejmý nejen ve finálních fázích komoditních potravinových řetězců, ale i v utváření podmínek celé škály předcházejících trhů typických pro danou komoditní vertikálu. Obdobně se vyjadřuje i Swinnen a Vandeplas (2012), kteří uvádějí, že kromě jiných globalizačních pozitivních a negativních externalit se v posledních letech rozvinula problematika vlivu velkých (obvykle nadnárodních) společností s globální nabídkou zejména zemědělských a potravinářských produktů extrahujících přebytky (neadekvátní přidanou hodnotu) prostřednictvím svých vyjednávacích pozic, které promítají do smluv.

V konkrétních podmínkách společného trhu EU se skutečně zvyšuje podíl potravinářského průmyslu na přidané hodnotě v konečném výrobku. V nejvyspělejších členských zemích (SRN a Velká Británie) je podíl přidané hodnoty tvořené v potravinářském průmyslu v porovnání se zemědělstvím zhruba trojnásobný, dvojnásobku dosahují ve Francii, Dánsku a v Holandsku. Na druhé straně hospodářsky méně rozvinuté země jako Řecko, Portugalsko, Itálie se podílí na přidané hodnotě nízkým procentem, převážně pouze jako dodavatelé výchozí suroviny.

Koncentrace a zpravidla monopsonní resp. oligopsonní postavení zpracovatelů a zejména obchodu s návazností na veřejné stravování na trhu posiluje jejich dominantní pozici při výběru dodavatelů včetně stanovování podmínek dodávky suroviny a (často v rozporu se záměry agrární politiky) se *začíná projevat jako rozhodující faktor ve volbě struktury a rozsahu zemědělské výroby v daném regionu*. Potravinový sektor v Evropské unii, (ale i v jiných částech světa, např. USA), je v posledních letech hodnocen dokonce jako jeden z těch, ve kterém dochází k mimořádně rychlé koncentraci a ke strukturálním změnám jak v obou fázích zpracování, tak v potravinářském obchodě, uvádí Bečvářová (2002). Tento typ obchodních aktivit ostře kontrastuje s tradičním chováním zemědělských výrobců a jejich snahou o zachování chráněného a relativně statického trhu *Dobson (1999), Ahn (2002)*. Na druhé straně jsou to ve stále větší míře právě předvýrobní fáze a přístup k výsledkům vědy a výzkumu, které determinují možnosti splnění podmínek v kvalitě i ceně nabídky zemědělských produktů.

Vyjednávací pozice finálních (zpracovatelských a odbytových) článků komoditních vertikál dále zapříčinily přenos závazků ze smluv do vertikálních integrací producentů zajišťujících mimo jiné zlepšení technologií jako spontánní odpovědi na požadovanou kvalitu. Tyto skutečnosti umožnily nastartovat procesy využití produkce místních dodavatelů a specifikovat podmínky pro dodávky surovin z produkce výrobních procesů využívajících trh výrobních faktorů na lokální úrovni. Podpora na lokální úrovni nabízí zajištění podpory místních subjektů, které nedosáhnou na zdroj mezinárodních kapitálových trhů.

Výrazné změny se promítly ve všech jeho člancích, od výzkumu, výroby a zabezpečení vstupů do zemědělství, přes výrobu zemědělských produktů, jejich zpracování až po distribuci a prodej potravin. Uvedené procesy současně ovlivnily i postavení jednotlivých článků, rozložení jejich vlivu v rámci vertikál i vznik nových forem propojování dosud segmentovaných trhů. Konkurenceschopnost jednotlivých podniků působících v agrobiznisu, ať už z pohledu zemí či regionů, bude závislá na vývoji a postavení celých komoditních řetězců (tzn., bude reflektovat veškeré vztahy a procesy probíhající uvnitř i vně všech článků příslušné komoditní vertikály).

Globalizační procesy se odrážejí obecně i specificky v jednotlivých komoditních vertikálách, využívajících primárních výstupů zemědělství, kdy se od výrobce přímo ke spotřebiteli dostává pouze minimum produktů, které by nebyly dále zpracovány. Finální výrobky, které prošly celou vertikálou od počáteční fáze zpracování, přes adjustaci, skladování a distribuci konečnému spotřebiteli tvoří až 80 % všech výstupů v zemědělství ve vyspělých zemích, uvádí Bečvářová (2005).

Na druhé straně neustále vzrůstají požadavky spotřebitelů na kvalitu a sortiment potravinářských výrobků, které jsou různě modifikovány (zmrazeny, dehydratovány či konzervovány) s vyšší přidanou hodnotou. V posledních letech se rovněž zvyšuje zájem o původ zemědělských surovin, což platí mimo jiných především pro odvětví vína.

Právě v odvětví vinařství, úzce propojeném na vinohradnictví, se využívá deklarace původu suroviny. Na rozdíl od většiny jiných zemědělských surovin nelze při deklaraci původu domácího vína nahradit produkci zdejších hroznů surovinou pocházející z jiných oblastí či zemí. Přitom trh vína v ČR se výrazně odlišuje od ostatních částí Evropy. Současná spotřeba vína u nás násobně překračuje domácí produkci. Tato situace se může dále komplikovat zejména v období nedostatečné úrody v daném regionu, kdy se domácí produkce moštových hroznů stává omezená a vzniklou negativní obchodní bilanci je nutno pokrýt z importovaných vín.

Původ vína obvykle hraje společně s cenou stále významnější roli v rozhodování spotřebitele o koupi finálního výrobku. Stává se jedním z rozhodujících faktorů i do budoucna s významnými důsledky na vývoj v rámci celé vertikály vína.

3.4. Formování komoditních vertikál v prostředí agrobiznysu

Z výzkumu formování světového agrobiznysu a jeho projevů v podmínkách evropského regionu vyplývá, že zásadní změnou, typickou pro současnou fázi vývoje zemědělství v rámci celého komplexu odvětví podílejících se na výrobě potravin, je *změna charakteru samotných agrárních a potravinových trhů.*

3.4.1. Projevy změn na agrárních trzích

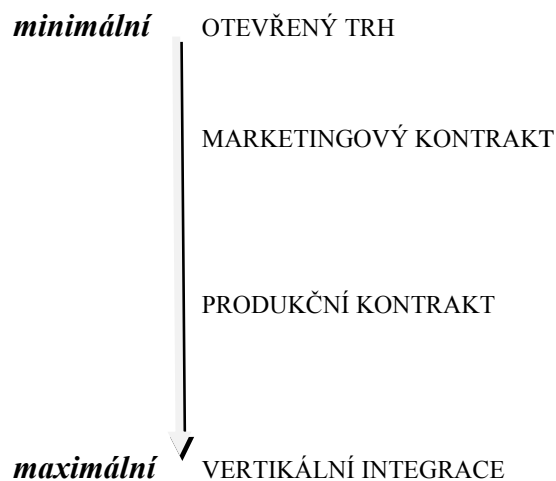
Obecně lze danou fázi vývoje charakterizovat těmito projevy *Bečvářová (2004,2005):*

- nabídka zemědělských produktů je formována na základě vyhodnocení vzájemných interakcí nabídky a poptávky a vazeb v celém řetězci agrobiznysu, přičemž finální poptávka má rozhodující vliv na množství a strukturu výroby i dodávek v čase a prostoru,
- do toku potravin a zemědělských produktů zasahuje celá škála firem a organizací často nezemědělského charakteru, globálních sítí, soukromých společností i veřejných subjektů, které se podílejí na identifikaci i ovlivnění konkrétních požadavků spotřebitelů a spotřebitelských segmentů,
- zájem spotřebitelů je zaměřen na hodnotu potravin (co nejvyšší kvalita za nízké ceny) i na sortiment, roste poptávka po potravinách s vysokou přidanou hodnotou, jako jsou kuchyňsky upravené, konzervované, zmrazené a dehydratované výrobky; obchody nabízející tento typ potravin se stávají vůdčími, rozhodujícími v maloobchodě a určují model obchodu v konkrétním potravinovém řetězci,
- posilují se kritéria ochrany spotřebitelů ve vztahu ke kvalitě potravin z hlediska péče o zdraví, potravinovou bezpečnost, bio-terorismus, identifikaci původu potravinových zdrojů,
- prohlubuje se integrace potravinového hospodářství ve světě, klesá vliv ochrany vnitřních potravinových trhů jednotlivých států obchodními bariérami; agrární trhy se liberalizují,
- prosazuje se konsolidace firem ve všech segmentech potravinového řetězce, která využívá přínosů z rozsahu, prohlubuje se kontrola a koordinace navazujících činností, ve vzájemných vazbách se uplatňují e-commerce, forwardové kontrakty apod.,
- konkurence dostává podobu soutěžení celých komoditních vertikál na příslušném segmentu potravinového trhu.

3.4.2. Typy vazeb dle rozsahu kontroly integrátora

Poslední dekáda období je charakterizována právě tvorbou nových typů vazeb mezi jednotlivými články vertikál. Mezi tyto vazby patří v poslední době rovněž majetkové propojení kapitálově silnějších subjektů, jejichž rostoucí vliv se projevuje ve stále větší míře i v tržních podmínkách. V rámci těchto procesů se nadále prohlubuje konkurenční prostředí, ve kterém jednotlivé subjekty (výrobci) působí. Míru, riziko a rozsah kontroly, které mohou nastat při realizaci produkce v jednotlivých tržních podmínkách, ukazuje následující schéma Bečvářová (2005).

Obr. 4: Rozsah kontroly integrátora/kontraktora

Zdroj: Bečvářová, 2005

Otevřený trh – je taková situace, kdy jsou kontakty mezi kupujícím (poptávajícím) a prodávajícím (nabízejícím) subjektem na minimální úrovni. Takový vztah není potvrzen smluvními ujednáními a producent vyčkává s realizací své produkce na finální moment, při kterém dochází k realizaci produkce na základě cenového kritéria. Cenové hledisko je tak jediným zásadním nástrojem, který mohou obě strany využít při jednáních o realizaci produkce. Tento případ se v praxi vyskytuje převážně u nově vzniklých subjektů v produkční vertikále, které dosud neměly možnost potvrdit své vazby (tedy na počátku) či eventuální spolupráci v minulosti. V realitě takové vztahy nastávají obvykle při realizaci krátkodobé spolupráce či spolupráce ve velmi malých objemech produkce, popř. za tržní situace, která se blíží dokonalé konkurenci (velký počet subjektů působících v daném prostředí). Tento případ nastává i za situace kdy na jedné např. nabídkové straně stojí jeden či velmi málo subjektů a

na straně poptávající několik (menších) subjektů bez možnosti ovlivnit protistranu. Tato fáze kontroly při očekávané budoucí spolupráci se obvykle vyvine do dalších fází.

Marketingový kontrakt – společně s dalším stupněm kontroly se již jedná o spolupráci na bázi smluvního vztahu (kontraktu). V takovém vztahu se výrobce zavazuje vyrobit či dodat určité množství suroviny ve smluvený čas (dodací podmínky) a to ještě před dokončením výroby. Odběratel (kontraktor) se naopak zavazuje smluvené množství odebrat a splnit sjednané dodací podmínky. Součástí kontraktu je rovněž vyjádřené ocenění produkce a jsou zde kvantifikovány základní vlastnosti produktu. Kontraktor v této fázi obvykle vystupuje jako mezičlánek ve fázi realizace nasmlouvané produkce, resp. zajistí trh pro realizace produkce, ale již nemá nástroje k ovlivnění rozhodování o výrobě.

Produkční kontrakt – je další forma kontroly svou povahou podobná předešlému typu spolupráce. Mimo zajištění odbytiště pro výrobky se kontraktor výrazně účastní na rozhodovacích pravomocích výrobního subjektu. Navíc má vliv v podobě vlastnictví klíčových výrobních vstupů. Z předešlého je patrné, že tato forma kontroly již hraje v procesu vertikální spolupráce zásadní roli. Z této formy vyplývá pro subjekty produkčního kontraktu i možné riziko, které bude hrát klíčovou roli pro oba (všechny) aktéry účastnící se produkčního procesu na bázi kontraktu.

Vertikální integrace – je forma spolupráce (kontroly) na nejvyšším stupni. Tato situace nastává obvykle při koordinaci dvou či více následných výrobních fází, které jsou realizovány prostřednictvím stanovené míry vlastnictví a tím i managementu. Právě tato forma kontroly odráží současný trend vývoje velké části komoditních vertikál. Velké a silné subjekty působící v současném tržním prostředí podporované globalizačními trendy vstupují na trh do pozice s vysokou mírou vlivu a možností ovlivnit či kontrolovat (koordinovat) jednotlivé navazující činnosti v produkčních vertikálách. Další fází po dosažení maximálního vlivu ve vertikální integraci může nastat posun horizontálním směrem a snaha docílit obdobné (tržní) pozice i v relativně málo příbuzných či nepříbuzných komoditních řetězcích.

Bečvářová (2005) cituje Portera, jehož definice vertikální integrace má podobu kombinace technologicky odlišné výroby, distribuce, odbytu nebo dalších ekonomických procesů v rámci jedné firmy za účelem dosažení svých hospodářských cílů prostřednictvím interních nebo administrativních transakcí namísto tržních transakcí. Míru zapojení firmy do procesu

integrace určuje vůle a schopnost managementu analyzovat úspěch vlastní činnosti či využití externí spolupráce tedy pořízení vstupů.

Vodáček a Vodáčková (1999) definují vertikální integraci jako „vazbové propojení hmotně-energetických a informačních dílčích částí celku pro rozšíření prostoru přípustné alokace činností a zdrojů mezi dvěma nebo více plánovanými podsystemy (jednotkami, procesy) na různých úrovních organizační hierarchie.“ Vazbovým propojením (hmotně-energetickými kanály) se realizují integrační procesy vzájemně koordinované spolupráce jednotlivých částí. Smysl integrace vidí Vodáček a Vodáčková ve sladění dílčích cílů prostřednictvím koordinovaného chování dílčích jednotek. Záměrem je dosáhnout větší efekt výsledné činnosti celku, než jsou možnosti výstupu souhrnu dílčích částí celku. Integrací koordinačních procesů vzniká ekonomicky opodstatněné využití (aktivace) vazeb (popř. převoditelnosti) činností a zdrojů mezi jednotlivými částmi uvažovaného celku v prostoru a čase. Klíčovým prvkem je pak následné vyhodnocení či ekonomické ocenění přínosů využití a komplexního výstupu integrovaných částí při využití jejich zdrojů v prostoru a čase a porovnání nákladů spojených s fungováním dílčích částí bez využití integračních charakteristik. Podstatou vyhodnocení rozhodnutí je tedy strategický význam přínosů a nákladů vertikální integrace. Jedná se jednak o ekonomické hledisko samotné, ale i o posílení svého působení prostřednictvím organizace. Drucker dle Edersheim (2008) vidí spolupráci organizací a jejich jednotlivých oddělení jako adaptabilitu na nové prostředí a klade důraz na omezení velkých ztrát hrožících za působení globálních změn.

3.4.3. Integrační procesy, přínosy a rizika

Integrační procesy v posledních desetiletích patří ke klíčovým prvkům manažerské teorie i praxe. Integrační procesy, jejich řízení označované jako integrované řízení se dotýká všech částí procesu toku materiálů a surovin, kooperace za přispění informačních vazeb. Integrované plánování vychází ze sladění cílů jednotlivých (dílčích) plánů a jejich nekonfliktnosti, zejména se jedná o koordinační mechanismy pro rozdělení (alokaci) činností a zdrojů v prostoru a čase. Procesy integrovaného plánování promítající se do integrovaného řízení mohou mít jak dimenzi vertikální, horizontální a časovou. Autoři zdůrazňují, že systém integrovaného plánování musí vycházet z komplexně pojaté strategie zohledňující integrovaný celek. Jeho analýza, (dekompozice) menších částí celku, musí respektovat hledisko konzistentnosti a sladění jak dílčích tak celkových cílů.

Dle Druckera v Edersheim (2008) je výkonnost podnikové organizace odvislá od schopnosti propojovat skladebné prvky různými způsoby se zřetelem k zákazníkům.

Kanterová (1989) uvádí, že integrační spolupráce je závislá nejen na moderních technologiích, ale především na tvůrčím využití určitého kooperativního a iniciativního chování manažerů či jejich spolupracovníků. To potvrzuje i Drucker, který klade důraz na schopnost manažerů vyhodnocovat změny a zvyšovat produktivitu prostřednictvím hledání a řízení znalostí v nových oblastech. Manažeři mají hledat podporu jak v rámci interních (vlastních) zdrojů tak i v externí (partnerské) oblasti, píše Kanterová (1989).

Kanterová vidí využití synergie vycházející ze vzájemné spolupráce prostřednictvím principu integračního přístupu dle axiomu P.A.L.

- Pooling – pool resources (sdílet zdroje/prostředky)
- Ally to exploit opportunity (spolupracovat za účelem využití příležitosti)
- Link systems in partnership (propojit systémy prostřednictvím partnerství)

V moderním světě již není strategickou výzvou a řešením zvyšovat konkurenceschopnost hledáním kapacit pouze v interních zdrojích. Přežití společností, či jejich růst, lze zajistit pomocí sdílených zdrojů a prostředků ostatních subjektů, spojení se s ostatními subjekty za účelem využití možnosti spolupráce a vytváření propojených systémů prostřednictvím partnerství s jinými subjekty, uvádí Kanterová (1989). Smyslem vytváření „efektivnějších PAL“ je společné dosažení cílů na úrovni všech subjektů dané vertikály (dodavatelů, smluvních partnerů, zákazníků a dalších účastnících se jednotek). Tento pohled však podstatně mění dlouhodobě zavedený přístup ke krajně konkurenčnímu prostředí, v němž organizace spoléhají na využití svých konkurenčních výhod postavených právě na potenciálu uzavřenosti a využitelnosti interních zdrojů. Kanterová dále uvádí, že důsledkem režimu spolupráce vznikne řada příležitostí pro růst nových entit a benefitů (možností využití) z nich plynoucích. Podobný přístup zdůrazňuje i Drucker v Edersheim (2008). Zatímco dříve byla nezávislost klíčem k rychlosti a tím kladení bariér konkurenci, dnes známka izolace znamená konec firmy. Již nelze stavět „zdi“ či dělit hranice firmy na „uvnitř“ a „vně“. Klíčové bude využít různých externích zdrojů, odborných znalostí čerpaných i z odlišných odvětví a dále vytvářet spojení s firmami, jejichž činnost může (ale nemusí) být příbuzná s vlastním předmětem podnikání. Současná situace na trzích je taková, že v rámci využití synergického efektu se podle Druckera firmy budou spojovat i se svými přímými konkurenty. Ačkoli je specializace ze své povahy pozitivní a může přinést značné úspory v nákladech, Drucker vidí přílišnou specializaci jako hrozbu, která může způsobit organizaci budoucí izolaci.

Pozitivní směr vidí naopak ve využití spojení specializovaných činností. Skladebné prvky firmy A v podobě výroby, distribuce, znalostí a dovedností, poskytovaných služeb nemohou existovat odděleně. Tento řetězec je nutné propojit se skladebnými prvky firmy B.

Drucker dle Edershaim zdůzňuje, že během působení globálních změn dojde krátké době k dekompozici oněch vazeb a vzniku odlišné konfigurace skladebných prvků. Smysl propojení pak vidí v nalezení způsobu a schopnosti propojení oněch skladebných prvků. Drucker vidí budoucnost v jednotlivcích a jejich tvůrčích (manažerských) schopnostech. „V rámci určité organizace můžeme propojovat silné stránky jednotlivců. Naopak slabé stránky je možno omezovat na minimální hranici“. Oproštěním se od hranic jednotlivých organizací a vytvářením spolupracujících organizačních celků lze poskytnout zákazníkovi mnohem větší hodnotu, než by byla schopna poskytnout sama jednotlivá podniková organizace, cituje Druckera Edersheim (2008).

Autoři nové institucionální ekonomie (Williamson, 1985; Williamson, 1991; Menard, 2006) zkoumají tzv. hybridní (integrované) organizace (výroba $\Leftrightarrow$ distribuce) a z těchto plynoucích vztahů vznikající vazby (firma $\Leftrightarrow$ trhy $\Leftrightarrow$ instituce) z hlediska ekonomických činností a nutností řídit účinným způsobem transakční náklady vzniklé organizací výroby a distribuce. Tyto organizace vznikají především z důvodu, že trhy samy o sobě nejsou schopny podpořit a provázat příslušné zdroje a schopnosti. Jak je dále pojednáno, integrace může mimo jiné snížit flexibilitu, vytvářet nezvratné kroky a oslabovat pobídky uvádí Menard (2006). Naopak posun v oblasti využití koncentrace specializovaných aktiv a těsnější koordinace procesů mezi jednotlivými články přináší pozitiva. Stav proměnných jednotlivých článků určujících úspěch integrace závisí na jednotlivých subjektivních vlastnostech a především míry implementace a realizace v celém hodnotovém řetězci.

Dle Druckera končí podoba podniku tak, jak jej známe, firmy neprodávají výrobky, ale své znalosti a zkušenosti. Dnes už neexistují žádní konkurenti. Úspěch vidí v budoucnosti a ve schopnosti hledat a uplatnit lepší řešení a výběru prvků, které bude možno propojovat větším množstvím způsobů. V 21. století je nutno se oprostit od diadického vztahu (dvojčlenné organizační vazby) směrem k tvorbě vztahů a sítí s perspektivou utváření interorganizačních modelů. Kromě klasického modelu kupující (zákazník) x prodávající (prodejce) je třeba se zaměřit i na procesy zohledňující technologické inovace, možnost vzniku nových produktů kooperujících subjektů či sítí, tvorba integrovaných distribučních kanálů, eventuálně tvorba značkových sítí).

Mezi klíčové ekonomické přínosy integrace uvádí Bečvářová (2005) zejména **snížení transakčních nákladů**. V rámci integrace obvykle dochází ke snížení transakčních nákladů spojených s celkovou činností v rámci celé vertikály. Za zakladatele teorie transakčních nákladů kapitálu je považován Ronald Coase, který díky této teorii položil základy institucionální ekonomie. Ve svém díle *The Nature of the firm* (1937) již definuje podstatu existence firem ...“islands of conscious power“.

Dle Sojky (2002) firma jako hierarchická organizace vznikne tehdy, jsou-li náklady spojené s pořízením a užíváním zdrojů uvnitř firmy nižší, než by byly transakční náklady spojené s uzavíráním smluv mezi jednotlivými subjekty, pokud by chtěly participovat na výrobě totožných statků jako firma.

Coase (1937) odůvodňuje existenci firem právě na základě spojení a koordinaci všech činností, které se dějí uvnitř firmy a které by se za jiných podmínek realizovali prostřednictvím tržní směny. Tím jsou ušetřeny vysoké transakční náklady. Coase dále deklaroval, že na trzích se neobchoduje se statky a službami, nýbrž s vlastnickými právy. Z toho vychází Tamáš (2012), který obecně charakterizuje transakční náklady jako náklady, které vznikají právě výměnou vlastnických práv mezi subjekty za jiná ekonomická aktiva a tyto subjekty k nim prosazují svá exkluzivní práva.

Žák a kol. (2002) definuje transakční náklady jako náklady spojené s rozhodnutím ekonomického subjektu, které nejsou bezprostředně spojené s výsledkem činností závislé na rozhodnutí. Jde tedy o náklady realizace rozhodnutí. Obvykle jsou spojeny s činností související se změnou jednoho druhu aktiv (kapitálu) na jinou složku aktiv (kapitálu).

Matthews (1986) uvádí, že transakční náklady můžeme definovat jako náklady na zajištění smluvních vztahů ex ante a jejich sledování a vynucení ex post. Naproti tomu stojí výrobní náklady, které vznikají realizací smluvních vztahů.

Smyslem integrace je využití integrovaného (vertikálního) prostředí pro vytvoření takových výnosů/přínosů, které převýší náklady (cenu) příležitosti kapitálu.

Při tvorbě vertikální integrace tak odpadávají náklady spojené s výrobou, odbytem, vyjednáváním o cenách a obchodních transakcích v porovnání se standardními tržními situacemi. Holman (2001) se odvolává na práce Akerlofa a Yellenové, kteří poukazují, že v praxi se firmy neřídí principem neoklasické teorie vyrovnávání mezních příjmů s mezními náklady, ale při tvorbě cen aplikují jednodušší cenová pravidla. Zjednodušením cenotvorby se ušetří náklady na příliš složité a časté získávání informací o změnách v poptávce i za cenu zanedbatelných ztrát souvisejících s optimem tvorby cen. Cenové hledisko je totiž v současném vysoce konkurenčním prostředí, do kterého spadá i zemědělství a

vinohradnictví, jedním z rozhodujících kritérií. Cenotvorba či zvolená strategie při stanovení ceny finálního výrobku vychází z možností daných trhem a reflektuje spotřebitelský rozměr.

V souvislosti s cenotvornou rigiditou zdůrazňuje Okun ve svých pracích situaci na trzích statků, kdy se výrobci (firmy) prostřednictvím explicitních (psaných) či implicitních (nepísaných) kontraktů snaží udržet stálé zákazníky právě prostřednictvím výše uvedených cenových kontraktů. Pro implicitní cenové kontrakty používá Okun pojem neviditelné potřásání rukou (invisible shake-hand). Jmenované výše uvedené faktory pak způsobují, že se firmy snaží upřednostňovat trvalejší kontrakty zaručující cenovou stabilitu, což ve výsledku způsobí nedokonale konkurenční prostředí bránícímu „vyčištění trhů“ statků a strnulost.

Mezi klíčové přínosy integračních procesů lze zahrnout:

- ***Snížení rizika*** – využitím integrace a koordinace je omezena jak nejistota na straně nabídky a poptávky, tak riziko fluktuace cen. Fluktuace cen je omezena i díky tržní síle, která vznikla jako důsledek integračních procesů. ***Vertikální integrace zajistí dostupné zdroje (vstupy) v nepříznivých obdobích či naopak realizaci výstupů (dostatečný odbyt) v dobách nadprodukce či nízké poptávky.*** Tato integrovaná forma může rovněž zajistit snížení nákladů a kapitálu spojených se zásobováním či dokonce zajistit vyšší realizační ceny.
- ***Pokročilejší inovace a diferenciac*** – dopředná integrace poskytuje subjektu rychlejší a lepší přístup k tržním signálům a tím přizpůsobení vlastností produktů za účelem získání konkurenční výhody. Naopak zpětná integrace umožňuje subjektu získat specializované vstupy či snížit jejich cenu, což ve finálním stadiu může zlepšit či odlišit nabízený produkt. V neposlední řadě umožňuje vertikální integrace zajistit uplatnění nových technologií, které využívají předchozí či návazné podniky napojené na integrovanou firmu. Znalost celého výrobního postupu umožní v integrovaném prostředí, tedy souboru návazných výrobních postupů, zvýšit efektivitu díky změně či restrukturalizaci oněch postupů (výroba, distribuce, odbyt). Na základě výše uvedeného může integrovaná komoditní vertikála nabídnout větší díl přidané hodnoty ve finální fázi pod kontrolou uceleného managementu.
- ***Efektivnější výměna a využití informací*** – vertikální integrace nabízí lepší využití a tím i snížení potřebu informací ve spojení s náklady vynaloženými na jejich získávání. Komplikované získávání aktuálních a potřebných informací či jejich výměna zpomalí proces jejich implementace do procesu řetězových činností ve vertikále. Bečvářová (2005) uvádí, že integrovaná firma může využít poptávky po finálním produktu ve

všech částech vertikálního řetězce. Naopak efektivní výměna s následným využitím informací akceleruje výstupy v celém řetězci, kde lze uplatnit efektivnější organizační struktury ke zlepšení výroby.

- **Zlepšení tržní pozice** – vertikální integrace vytváří prostřednictvím svého vzniku a struktury bariéry vstupu pro ostatní (neintegrované) firmy. Klíčovou úlohu hrají obvykle výrazné úspory z rozsahu či vysoké požadavky na vybavenost kapitálem. Se vzrůstajícími čistými přínosy integrace (snižování nákladů, vyšší ceny, diverzifikace rizika) roste konkurenční výhoda ve prospěch integrované firmy. Prostřednictvím integrace tak obvykle firma ušetří i na nákladech týkajících se vyjednávání o cenách, nákladech na odbytu spojené obvykle právě s vnějšími subjekty. Konkurenční výhoda vzniklá z procesu integrace klade či zvyšuje nové bariéry vstupu do odvětví neintegrované firmě, která je nucena při vstupu do odvětví čelit této nevýhodě v podobě vyšších nákladů a vyššího rizika nebo dokonce nemožnosti získat vstupy či výstupy klíčové pro daný obor.
- **Efektivnější stabilní vztahy** – dlouhodobá spolupráce na bázi smluvních či integrovaných vztahů umožňuje využít stabilního prostředí a vytvořit tak efektivnější návazné či předchozí úrovně spolupráce, které by jinak nebyly uskutečnitelné s nezávislým odběratelem či dodavatelem. Tento vztah pak obvykle vylučuje či eliminuje možné riziko v oblasti ukončení spolupráce či výskyt nahodilých jevů využití vyjednávací pozice či tržní síly partnerů např. v jednáních o cenách či kvótách typických pro jiný rozsah kontroly integrátora.

Rizika vertikální integrace:

Jak uvádí řada autorů i v zahraničí, aktuální situace na trhu vychází ze specifík založených na dynamice, komplexnosti a složitosti změn vyžadující nejen znalost trhu, ale i přípravu na jeho budoucí vývoj. Dynamika ze své podstaty tedy nabízí nejen příležitost úspěchu celé vertikály, ale i riziko neúspěchu. Riziko je v literatuře definováno různě. Vesměs se však jedná o definici založenou na skutečnosti, že plánované cíle (úmysly, aktivity) se budou lišit od reality. Odhad budoucího vývoje rizikových faktorů je nejistý či obtížně předvídatelný, což s sebou nese jak možný zisk, tak i ztrátu. Fotr (1992) uvádí několik klasifikací rizik. Dle původu vzniku se rizika dělí na **interní a externí**, dle míry ovlivnitelnosti na **ovlivnitelná a neovlivnitelná**, dále **pojistitelná a nepojistitelná**, **systematické a nesystematické**, **čisté a spekulativní**, **teritoriální a komerční**, **subjektivní či objektivní**, **komplexní či elementární**, **zajistitelná trhem apod.**

V této práci bude hrát důležitý faktor kritérium *věcné klasifikace rizika*, které odráží postavení daného subjektu (vertikální integrace) vůči vnějšímu okolí. Bečvářová (2005) tato rizika dělí do několika okruhů, které lze věcně charakterizovat takto:

- ***alokace zdrojů*** – jak bylo uvedeno výše, výkon celé vertikály závisí na každé fázi toku surovin (zboží). Je tedy žádoucí, aby každý článek pokud možno efektivně přispěl (vytvářel svoji přidanou hodnotou) k výslednému produktu. Díky této podmínce se může stát, že v rámci udržení prosperity a funkčnosti celé vertikály jsou vyžadovány dodatečné investice do subjektu, který se může ocitnout na hranici efektivity hospodaření nebo i v neefektivním stádiu. Celá vertikála pak s sebou nese břímě nákladové nevýhody vzniklé z dlouhodobých vazeb při pořízení vstupů či prodeje výstupů neefektivního článku. Tato rigidita může v další fázi ještě prohloubit celkový negativní trend tohoto mezičlánku, když si svým počínáním ve prospěch záchrany uzavře možnou konstrukci nových struktur či vazeb s nezávislymi či nově vstupujícími dodavateli nebo odběrateli.
- ***snížená flexibilita*** – integrovaná firma má ze své povahy sníženou flexibilitu způsobenou jednak svým kompletním tržním postavením a dále díky podobě robustnějšího řetězce navazujících činností se zvýšenou specializací aktiv. Integrované prostředí obvykle vyžaduje vysoké investice a v případě změny technologií, výrobního designu či změny tržních podmínek se změnou výroby či technologie se stává daleko nákladnější ve srovnání s menšími a nezávislymi dodavateli či odběrateli. Integrace pak zavírá integrované firmě strategické možnosti vstupu do nového „atraktivního“ oboru, neboť musí překonat relativně náročné bariéry výstupu ze současného oboru, kde právě působí a který se stává méně profitabilním. Dlouhodobě udržované smluvní vztahy či dokonce emocionální vazby k dlouhodobě budovanému podniku ze strany managementu mohou rovněž působit určitou rigiditu či sníženou flexibilitu na nové tržní podmínky. Do jisté míry může docházet i prostřednictvím integračních vazeb k otupení vzájemných vztahů, kdy jeden z integrovaných subjektů nemá přílišnou motivaci k dosahování efektivních výkonů a „soutěživosti“, neboť má odbyt/nákup zajištěn vnitropodnikově. V neposlední řadě je to snížená flexibilita jednotlivých obchodních jednotek či částí integrovaných firem, které jsou závislé na schopnostech ostatních subjektů svázaných s danou vertikálou. Celý proces návazných činností a výrobních kapacit by měl být udržován v rovnováze, neboť opačný případ může způsobit technologické, kapacitní či nákladové problémy.

- ***vysoká poptávka po kapitálu*** – z definice vertikální integrace vyplývá srovnání nákladových úspor integračního procesu s náklady (cenou) příležitosti kapitálu firmy. Aby byla vertikální integrace zisková, musí být realizované (obvykle vysoké) investice vyvážený významnými nákladovými úsporami či příjmy většími (či minimálně stejnými) v porovnání s náklady (cenou) příležitosti kapitálu firmy. To znamená, že vertikální integrace využívá a tím i spotřebovává kapitálové prostředky, které mají uvnitř firmy hodnotu nákladů příležitosti. V neintegrováných firmách naopak tato situace nenastává, neboť ty využívají při své činnosti kapitálu nezávislých subjektů (dodavatelů, odběratelů), tedy investiční kapitál vnějších subjektů. Vysoká poptávka po kapitálu celého integrovaného řetězce výrobních činností může snížit efektivitu plynoucí z integrace a ještě prohloubit riziko takového typu smluvního vztahu.
- ***rigidita organizačních struktur*** – integrované podniky se obvykle liší strukturou a systémem řízení. Ačkoliv existuje tendence univerzálně chápat tyto vertikálně spojené subjekty, řízení různých stupňů vertikály může vyžadovat odlišné manažerské přístupy. Špatně zvolený přístup rozhodování může vnést do procesu managementu firmy významný prvek rizika. Efektivní manažerský přístup jedné části integrace nemusí nutně znamenat správně aplikovaný přístup celku. Těsné a zajištěné vazby mezi stadii uvnitř integrované firmy mohou ještě tento negativní vliv prohloubit.

Z výše uvedených výhod a rizik je patrné, že význam i míra jednotlivých přínosů či nákladů (rizik) vertikální integrace bude spojená s charakterem odvětví, ve kterém firmy působí a dále stupněm jejich rozvoje.

Míra i stupeň „vertikální integrace“ či jiné koordinace činností v rámci agrobyznysu, bude záviset mimo jiné na specifických vlastnostech zemědělské výroby, resp. vlastnostech výchozí zemědělské suroviny:

- pomíjivost (kazivost) produkce, resp. trvanlivost
- proměnlivost kvality a kvantity nabídky zemědělských vstupů založených na biologické rozmanitosti, sezónnosti, faktorů náhodných vlivů počasí a chorob či jiných rizik
- rozdílnými časovými úseky (návaznosti) v jednotlivých stádiích výroby a zpracování zemědělských surovin, způsob výroby zemědělských produktů
- finální zájem spotřebitele o konečný výrobek
- omezená dostupnost kapitálu.

Z výše uvedeného je patrné, že některé podmínky pomou nejen pomoci „integrovat“ daný obor, ale naopak mohou způsobit vznik specifických podmínek, které může podporovat relativní nezávislost a izolovanost spolupracujících subjektů. Z pohledu investorů se může leckdy jednat i o pozitivní vliv, neboť v případě kooperujících partnerů na jednotlivých úrovních komoditních řetězců, kteří staví svoji činnost závisící na vzájemných vztazích, vzniká obava z rizikovější kapitálové investice.

Jak uvádí Swinnen (2006), různé typy smluvních vztahů odráží vyjednávací pozice zúčastněných subjektů na trzích vstupů a výstupů. Motivační činitele s různými vyjednávacími podmínkami jsou zobrazeny i v následující tabulce, která ukazuje dominantní motivační faktory vertikální integrace zemědělských podniků, které uzavíraly různé typy integračních smluv.

Tab. 3: Motivační prvky integrace zemědělských podniků ve střední Evropě v % na přelomu tisíciletí

Klíčové důvody kontraktačních vztahů	ČR	SR	Maďarsko	průměr
Vyšší smluvní (realizační) cena	9	8	10	9
Vyloučení cenové nejistoty	7	22	33	21
Garantované odbytové možnosti produkce	64	50	43	52
Částečná či plná platba předem za produkci	7	13	3	8
Přístup k úvěrovým zdrojům	0	0	9	3
Smlouva na zajištění vstupů (jiných zdrojů)	7	6	2	5
Jiné důvody	6	1	0	2

Zdroj: Swinnen (2006)

Z této tabulky je patrné, že sledované zemědělské podniky působící ve vybraných zemích, které přešly z centrálně plánovaných ekonomik na tržní, uzavíraly koncem 90. let smluvní vztahy a vstupovaly do integračních procesů především z důvodu zajištění jistých odbytových cen a přístup k trhům, resp. za účelem vyloučení cenových fluktuací a zajištění plateb.

Uzavíráním smluv pak zajistily dostatečný finanční kapitál z realizované produkce, odbytové možnosti za relativně stabilní nasmlouvané ceny a snížení či vyloučení rizika spojeného s uplatněním své produkce v různých tržních podmínkách.

V těchto souvislostech lze formulovat první výzkumnou otázku:

Existují v rámci současného vývoje trhu s vínem v ČR možnosti posílení pozice domácích výrobců a za jakých předpokladů?

3.5. Klíčové aspekty konkurenceschopnosti komoditní vertikály

Uplynulý technologický vývoj, do značné míry související s procesy globalizace, mění organizace a tím i teritoriální (mezinárodní) umístění jejich produkce. Mezi typické projevy globalizace posledních let je změna ve prospěch moderních výrobních procesů v ekonomikách s nízkými mzdovými náklady. Mezi další patří především zvýšení produktivity obecně a zároveň i kvality výrobků. Důraz na efektivnost a produktivitu uvádí i Bečvářová (2012), při uznání důrazu na mimoprodukční funkce odvíjející se ze specifické pozice zemědělských podniků v potravinovém hospodářství. V zemědělství dle Bečvářové pak efektivitu určuje především produktivita faktorů (půdy, práce, kapitálu a dále úroveň managementu) „v rozsahu přesahujícím původní úzké vymezení zemědělství jako rozhodujícího/specifického odvětví výroby potravin, ale i otázek zapojení prvovýrobního článku v celém komplexu výroby potravin, v agrobiznisu.“

Swinnen a Vandeplas (2012) k tomu ještě uvádějí, že kvalita výsledné produkce je a bude důležitým prvkem v globalizačním procesu, neboť nižší produktivita je obvykle vyvážená nízkými mzdovými efekty, avšak bez koncentrace na atribut kvality nelze uspět v realizaci produkce na světových (globalizovaných) trzích. Pro výrobu vysoce kvalitních produktů, resp. produktů s vyšší přidanou hodnotou, je třeba velké množství vstupů či jejich kombinace, resp. dodatečného kapitálu. Obvykle však jeden ekonomický subjekt disponuje pouze určitým množstvím vstupů či omezenou kombinací požadovaných vstupů (kapitálu, znalostmi, technologiemi, apod.). Pak je nutné využít dodavatele potřebných vstupů, čímž vstupují do interakce subjekty s nejnižšími alternativními náklady těchto vstupů, čímž může být i (lokální) zdroj suroviny (vstupu, kapitálu) s nízkou hodnotou, resp. přidanou hodnotou.

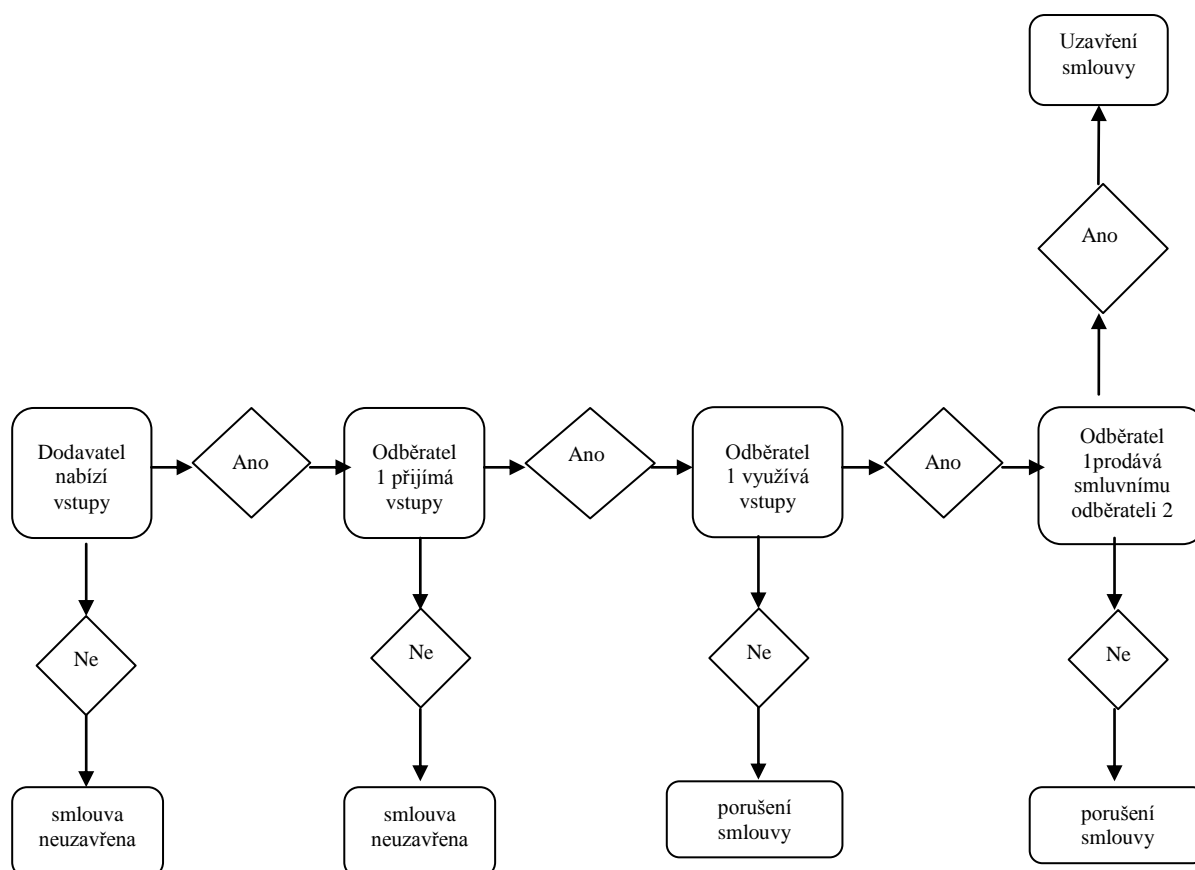
Pokud však dodavatel nemá zajištěné takové zdroje či je není schopen pořídit v hodnotě zajišťující efektivnost výroby (např. z důvodů nedokonalostí trhu), pak má zamezen přístup na konkurenční trhy kvalitních surovin. V této fázi lze využít integrační síly a zajištění kapitálové základny, potřebných technologií, znalostí, peněžních toků, nižších dopravních a dalších transakčních nákladů. Tím konkurenceschopnost vertikálně integrovaných odvětví či subjektů roste a zvyšuje tak svoji vyjednávací pozici. Díky nákladové příležitosti

integrovaných sil pak z uzavřených smluv s řetězcí může těžit nejen finální dodavatel stojící na konci vertikály, ale subjekty na jednotlivých fázích vertikály.

Existuje několik možných uplatnění produkcí v rámci hodnotového řetězce, což zobrazuje následující schéma.

Obr. 5: Schéma uplatnění produkce v hodnotovém řetězci

Zdroj: Swinnen, Vandeplass (2009)

Za prvé může dodavatel přeměrovat získané vstupy na jiné účely než je vlastní výroba, což je prodej dalším subjektům řetězce či uplatnění na místním trhu s nižší přidanou hodnotou. Pokud takový subjekt má uzavřenou smlouvu a nedodrží, pak obvykle čelí pouze ztrátou pověsti.

Za druhé může dodavatel použít získané vstupy dle smlouvy do výroby kvalitativně a hodnotově vyššího výstupu alternativnímu kupujícímu. Ten nemusí řešit komplikace se získáváním suroviny či řešit nákladovost poskytovaných vstupů. Konkurenční kupující však nemusí ocenit hodnotu výrobku stejně jako smluvní kupující, který realizoval fáze výrobního procesu dle svých specifických potřeb, znalostí či dostupných technologií.

V případě prodeje se pak platba vyrovná ceně nabízené konkurenčním kupujícím (v této fázi již tržní cena) – náklady na ztrátu pověsti. V této fázi již tržní cena odpovídá stupni ohodnocení produkce kupujícím subjektem, resp. do hry vstupuje specifická norem kvality výrobku či jiných standardů kvality, resp. eventuální transakční náklady na změnu využití vlastností výrobku.

Stupeň ocenění produktu pak ovlivní nejen subjektivní stanovení hodnoty konkurenčním kupujícím, který může ocenit produkt jen jako produkt nižší kvality či užitné hodnoty (využití) či pro takový produkt ještě neexistuje (není vytvořen trh), pak bude tržní cena poměrně nízká.

Pro dodavatele bude rozhodování, zda uzavřít smlouvu příjem z této smlouvy, který musí být stejný či vyšší než příjem, který by získal, kdyby smlouvu neuzavřel, resp. porušil smluvní podmínky. Na druhou stranu musí být smluvní vztah zavazující i pro kupujícího. Jeho náklady obětované příležitosti kapitálu musí být kryty alespoň jeho „hrubým smluvním přebytkem“ odpovídajícím podílu na vytvářené přidané hodnotě vertikálního řetězce.

Z toho vyplývá, že smyslem integrace je zvýšit konkurenceschopnost komoditní vertikály, tedy všech jejích článků a následně celého odvětví, vytvořit takové podmínky pro obě fáze komoditní vertikály vína, aby byla dosažena celková efektivnost odvětví.

V různých obdobích (letech) se bude míra redistribuce přidané hodnoty v rámci vertikály vína měnit v závislosti na faktorových podmínkách (obou) fází vertikály (celého odvětví) vína.

Konkurenceschopnost řetězců (vertikály) je tedy závislá na výsledné kombinaci faktorů:

- (relativní) vyšší přidané hodnotě (přebytkem) vytvářené ve vertikále dodavatelských článků řetězce
- endogenním transferu technologií mezi jednotlivými články řetězce
- schopností koordinace aktivit všech článků řetězce v dynamice vývoje včetně možných restrukturalizací sítě

Konkurenceschopnost v současných podmínkách agrobiznisu tedy nelze posuzovat jen z hlediska podniku jako izolovaného článku konkrétní fáze toku suroviny, ale především z hlediska úspěšnosti celého systému. Jedná se tedy o prostředí, ve kterém se zpravidla úspěšně prosazují především sítě vzájemně propojených spolupracujících společností jak na horizontální, tak na vertikální úrovni (tedy i identity všech podílejících se odvětví) v rámci příslušného komoditního potravinového řetězce.

3.6. Klastř jako specifická forma integrace v regionu

Jak bylo dříve uvedeno, globalizace má významný dopad na rozvoj a konkurenceschopnost odvětví (regionů), institucí a subjektů působících na společných konkurenčních trzích. Tento prostor nutí síly poptávky a nabídky, tedy aktéry tržních transakcí, aby neustále přehodnocovali a vytvářely nové strategie či takové aktivity, které přispějí k implementaci inovačních procesů.

V současných podmínkách neustále se rozšiřujícího (globalizovaného) konkurenčního prostoru roste význam pojmu klastř, resp. klastrová politika.

Regionální rozvoj, konkurenceschopnost jak na mikroekonomické, tak na makroekonomické úrovni staví efektivní využívání klastřů mezi přední nástroje využívání myšlenky ekonomické spolupráce a inovací.

Existuje poměrně mnoho definic klastřů, lišících se nejen mezi autory, ale i jednotnou definicí klastřů v rámci napříč odvětvími.

Agentura Czechinvest uvádí, že o konceptu klastřů se zmiňuje již Alfred Marshall, který popisuje koncentrovaná průmyslová odvětví, která získávají značné přínosy externalit.

Klastř obvykle představuje oblast, obor, který je odvětvově vymezen pro spolupráci firem, subjektů či jiných institucí různých typů a velikostí, které mohou prostřednictvím účastenství v klastřu zvyšovat výkonnost regionální, státní (odvětvové) či celosvětové ekonomiky.

Porter (1998) definuje klastř jako geografickou koncentraci vzájemně propojených firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem působících v příbuzných oborech a přidružených institucí v oblastech, které soupeří, ale rovněž spolupracují.

Jurmanová (2001) cituje *Gordona, Gertlera, Feldmana (2002)*, kteří zdůrazňují, že zatímco aglomerace vznikaly historicky jako výsledek konfigurace hospodářské krajiny, role klastřů lze považovat za nový znak mezinárodní (globální) konkurence se stále složitější a rostoucí dynamičností ekonomik založených a znalostech.

Podobnou definici jako Porter nabízí i další autoři s odlišnostmi:

- *Krugman (1991) a Becattini a kol. (1990)* zdůrazňují význam geografické hospodářské činnosti
- *Doeringer a Terkla (1995)* se orientují na vznik konkurenční výkonnostní výhody
- *Roенfeld (1995)* přidává efekt synergie
- *Roelandt a den Hertog (1998)* zdůrazňují vznik přidané hodnoty realizované prostřednictvím komoditního řetězce

- *Bergman a Feser (1999)* zmiňují vliv příbuznosti a komplementaritu za účelem vzniku aktivních kanálů transakce, komunikace při sdílení specializované infrastruktury, pracovních trhů a služeb, které čelí společným příležitostem a hrozbám
- *McKendrik a kol. (2003)* uvádí bohatství klastrů vzniklé z regionální průmyslové činnosti, které se dle *Brennera (2004)* prostřednictvím místních procesů rozmnožuje
- *Jurmanová*, cituje *San Diego Association of Government (2007)*, který výše uvedené doplňuje definicí klastru jako ...“geograficky koncentrované odvětví vzájemně propojených toků zboží a služeb, které je silnější než propojení se zbytkem ekonomiky s využitím jak nízké, tak vysoké přidané hodnoty práce...“.

Skokan (2002) zdůrazňuje výkonnostní a konkurenční výhodu získané využitím zdrojů určitých lokalit a faktorů, které s tím souvisí. Klaster je dle něj tedy „geograficky soustředěná skupina vzájemně provázaných odvětví, jejichž vazby navzájem posilují a zvyšují jejich konkurenční výhodu, tedy působení na globálních trzích“, odvětví = druh zboží nebo služeb. Obdobně se vyjadřuje i *Pavelková (2009)*.

Klaster tedy lze charakterizovat jako odvětvovou a geografickou koncentraci firem, která posouvá členy do lepší pozice na trhu a tím vytváří či zvyšuje konkurenční výhodu či zlepšuje formy spolupráce.

Podle *Portera (1990)* lze rozlišit dva typy klastrů:

- ***Klaster založený na hodnotovém řetězci (vertikální uskupení)*** – vyskytující se v odvětvových koncentracích, tento typ je tvořen podniky, podél hodnotového řetězce.
- ***Klaster založený na kompetencích*** – vyskytující se ve všech odvětvích, které svými pracovními silami, technologiemi či jinými zdroji přispívají k tvorbě výrobků a tím utvářejí společný trh. Jedná se spíše o konkrétní oblasti a instituce zabývající se různými expertízami, znalostmi či kompetencemi v regionu. V tomto klastru se nejedná o klíčové dodavatelské vazby v rámci sektoru.

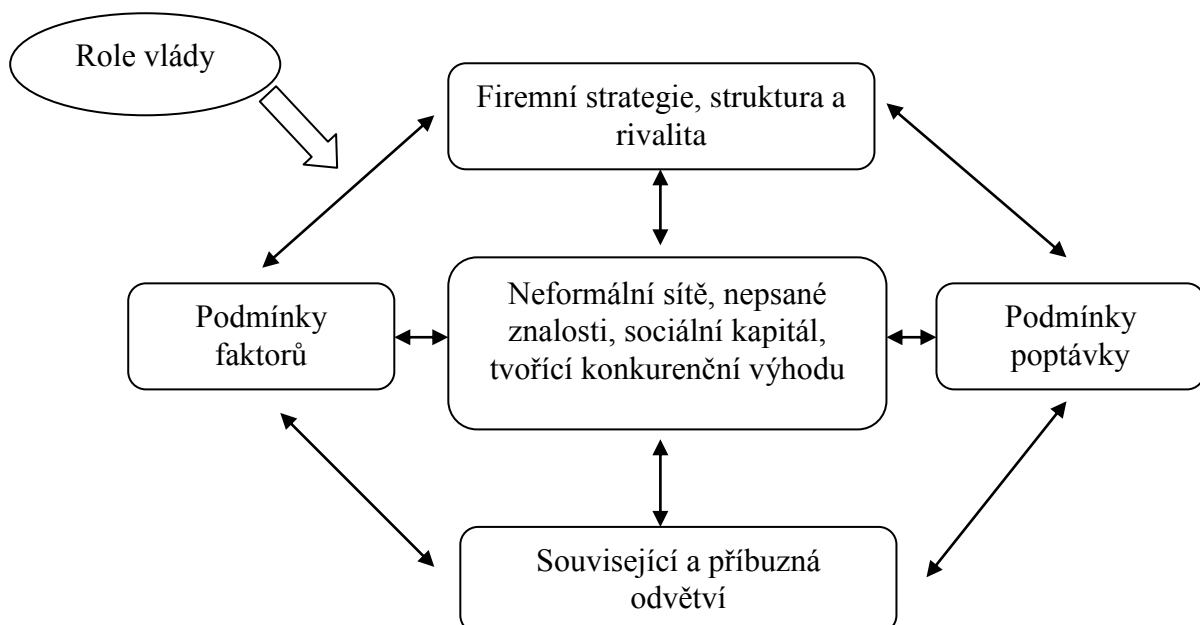
I v tomto případě se lze opřít o přínosy uváděné v souvislosti s integračními procesy, a to

- zvyšování konkurenceschopnosti jak na lokální, tak na globální úrovni
- využití synergického efektu a úspor z rozsahu
- využití přístupu a rychlosti k informacím, specializovaným vstupům či veřejným statkům, což zvyšuje produktivitu
- optimální využití (sdílených) finančních zdrojů
- snížení nákladů na inovace, společný výzkum v oblasti vývoje (technologií)

- efektivní propojení partnerství za účasti na společných projektech
- využití znalostí a zdrojů skupinového managementu
- šíření znalostí, myšlenek, a technického pokroku mezi podniky v rámci oboru
- rozšiřování společného trhu, jeho hranic či zaplňování mezer na trhu
- snížení bariér vstupu do odvětví
- zvýšení své pozice vůči vládám a veřejnoprávním korporacím prostřednictvím klastrových iniciativ při vyjednávání cílových projektů za zlepšení infrastruktury či služeb
- vytváření a rozvoj efektivnějších odvětví s neustálou inovací a vyšším potenciálem funkčnosti

Převážná část složení dnešních klastrů odpovídá schématu Porterova Diamantu konkurenční výhody, který publikoval již v roce 1990. *Porter uvádí, že zdroje konkurenční výhody jsou různé u různých odvětví a na různých geografických místech. Obecně však uvádí, že obvykle ty nejúspěšnější klastry disponují určitým unikátním zdrojem konkurenční výhody, který je odlišuje od ostatních klastrů kdekoli na světě.* Rámcem pro analýzu konkurenční výhody pro převážnou část odvětví může být právě Porterem publikovaný Diamant konkurenční výhody, který ukazuje následující schéma.

Obr. 6: Uplatnění diamantu konkurenční výhody v klastru

Zdroj: PORTER, Michael. *Konkurenční výhoda národů*. 1990

K jednotlivým položkám

1. **Podmínky poptávky** – místní, resp. regionální poptávka má na konkurenční výhodu určitého odvětví klíčový vliv. Náročnější a dřívější poptávka stimuluje firmy v odvětví k podpoře inovací a specializace. Skrze tento proces získávají firmy konkurenční výhodu a to nejen na regionální úrovni, ale i na úrovni globální, kdy skrze exporty ovlivňují preference zahraničních spotřebitelů. Úspěšné klastry však potřebují vstupovat právě i na globální trhy. Schopnost porozumět požadavkům zákazníků na místní úrovni, tak může v ideálním případě zajistit cestu na mezinárodní trhy.
2. **Podmínky faktorů** – faktorové vybavení (půda, práce, kapitál), resp. základní suroviny, podnebí, infrastruktura, vzdělanost obyvatelstva jsou sice důležité, ale snadno napodobitelné a opakovatelné ostatními regiony. Naproti tomu pokročilé faktorové podmínky, tvořené člověkem, nabízejí jedinečný zdroj konkurenční výhody a jsou stěží nebo vůbec napodobitelné. Jedná se o znalosti, know-how, manažerské zkušenosti, mající vize budoucnosti, inovátoři, univerzity, výzkumné ústavy, tedy efektivní mechanismy, které musí být neustále zdokonalovány. Tyto instituce a organizace pak poskytují celému klastru informace a dávají směr řízení klastru.
3. **Firmy, strategie, struktura a rivalita** – úspěšnost klastru obvykle zajišťují kromě dalších právě tržní konkurence a personální rivalita. Úspěch však spíše než v „destruktivní (sebevražedné) cenové konkurenci“ spočívá v inovátorské schopnosti. Rivalita, která má zajistit uplatnění vlastní vize, která zvítězí a určí tak politiku klastru, však souvisí spíše s podílem na trhu, než na subjektivní úspěch účasti na klastru. V důsledku životního cyklu, ať už firem či celých odvětví, dochází buď k odcházení subjektů z trhu, nebo naopak k různým integracím. Za určitých okolností může jeden subjekt ovládnout celé základní odvětví uvnitř klastru. Takový stav může vést k narušení tržních podmínek, nedostatku inovací a ztráty konkurenční výhody. Je proto důležité zajištění příchodu nových účastníků na trh. V neposlední řadě je to právě efektivita podnikatelských strategií s dlouhodobou perspektivou. Čím efektivnější (větší a koncentrovanější) tato rivalita bude, tím konkurenceschopnější ekonomika, klastr, odvětví bude.
4. **Související odvětví** – odvětví, která jsou podpůrná, resp. příbuzná a jsou globálně konkurenceschopná, mohou umožnit klastru rychlejší přístup na mezinárodní trhy. Tyto odvětví rovněž vyžadují k úspěchu podobné dovednosti, know-how, technologie uplatňované na podobných trzích. Vysoce kvalitní regionální dodavatelé představují pro klastr významnou konkurenční výhodu v podobě vysoké hodnoty (subdodávek).

Těsná spolupráce s dobrými inovačními procesy uvnitř klastru mohou být klíčovým prvkem uvnitř procesu inovace.

5. **Role vlády** – role vlády, resp. veřejného sektoru (veřejnoprávních korporací) by měla hrát podpůrnou roli a napomáhat ke zvyšování jejich konkurenceschopnosti a zajistit dlouhodobý regionální rozvoj, ať už v podobě zajištění infrastruktury či jiných opatření. Klastrové strategie, jak uvádí Agentura Czechinvest, musí ve svých strategiích respektovat všechny prvky diamantu. Smyslem je integrovat všechny prvky a sladit jejich působení pozitivním vlivem, tak aby byl zajištěn oborový chod optimálně. To obvykle vyžaduje i explicitní rozhodování vlád a veřejnoprávních korporací s určováním priorit oborových klastrů. Na základě vyhodnocení směřuje stát investice do infrastruktury, klade priority do vzdělání, výzkumu, vývoje a podporuje priority podnikání.

3.6.1. Typologie klastrů

Mytelka a Farinelli (2000) dělí klastry na 3 typologie (neformální, organizované a inovační), přičemž každý z nich pracuje s 6 proměnnými faktory:

Tab. 4: Typy spontánních klastrů

	Neformální klastry	Organizované klastry	Inovační klastry
Kritické faktory	Nízké	Nízké nebo střední	Vysoké
Velikost firem	Mikro a malé	Malé a střední	Střední a velké
Inovace	Malá	Nevýrazná	Vysoká a neustálá
Záruky	Malé	vysoké	Vysoké
Znalosti/dovednosti	Nízké	Střední	Vysoké
Technologie	Nízké	Střední	Střední
Vnitřní vazby	Malé	Malé	Značné
Kooperace	Malá	Nevýrazná	Vysoká
Konkurence	Velká	Velká	Střední až velká
Vývoj produktu	Malý nebo žádný	Nevýrazný	Neustálý
Exportní orientace	Malá nebo žádná	Střední až vysoká	Vysoká

Zdroj: American Association of Wine Economists in Comparative network and cluster industry (2010)

Spolupráce, resp. vertikální integrace formou klastrů je typ vazeb aplikovaných v některých komoditních vertikálách ve většině vyspělých a ekonomicky úspěšných zemích. Ze zemí, které v historii a současnosti uplatňují výhody forem aktivní kooperace v komoditní vertikále víno je zřejmé, že právě pro vinohradnicko-vinařský průmysl se formy sdružování pomocí klastrů nabízí.

3.6.2. Role a postavení vinařských klastrů ve světě

Vliv vinařských klastrů ve světě, zejména v zemích s velkým exportním potenciálem, hraje významnou roli. *American Association of Wine Economists in Comparative network and cluster industry* uvádí, že vinařské klastry jsou hybné síly odvětví, resp. klíčem k rozvoji a inovacím. Kvalita vytvářených sítí uvnitř vinařského klastru je faktorem určujícím (konkurence)schopnost vinařství reagovat změny prostředí a včasné vytvářet aktivity, které pomohou tyto změny eliminovat. Vzhledem k heterogennímu a geografickému rozložení vinařských zemí, existuje nesčetné množství různých typů vinařských klastrů, avšak všechny vesměs vychází z obecného pojetí klastru. ***Charakteristickým znakem většiny vinařských klastrů je odvozenost od specifického (omezeného) faktoru, kterým je tzv. terroir vinic umístěných v určitých klimatických pásmech.*** Dalším významným faktorem je kvalita a tradice vinařství, nad rámec stupně inovace, tedy konkurenční výhody, které je klaster schopen dosáhnout v porovnání s jinými odvětvími. Za účelem dosažení co nejefektivnějšího působení klastru je třeba sladit integraci regionálního specifika s národním, resp. nadnárodním hospodářským rozvojem a inovacemi. Vzhledem ke specifičnosti vinařských klastrů napojených na další odvětví agrobiznysu se regionalita stává stále menším „pojítkem“ a hranice inovačních vazeb a procesů překračují místní a národní hranice. Wolf, Davis a Lucas (2005) uvádějí, že různé klastry mají různé vlastnosti a tvoří různé sítě a to především v závislosti na míře využití poznatků, znalostí, inovací technologií v nich. Důležitá je rovněž fáze životního cyklu klastru.

3.6.3. Typické znaky úspěšných vinařských klastrů ve světě

Vývoj životních cyklů vinařských klastrů obvykle koreluje s vývojem inovací a technologií na globální úrovni. Tak např. vybrané klastry ve vybraných zemích 70. a 80. let v Austrálii, NZ a Chile se orientovaly na zvýšení domácí produkce a následně převážně na export. Po 20 letém uplatnění poznatků CSIRO, vývoji technologií sklizně a pěstování meziřadí s využitím ploch a mechanizací za účelem úspor z rozsahu, znalosti francouzských vinohradníků a za masivní institucionální podpory konsolidace a koncentrace, následně (v 25 letech) **Austrálie** vytvořila (doplnila) síť klastrů s odvětvím cestovního ruchu. Stevens and Clayton (2008) propagují model klastrů **Nového Zélandu** upřednostňujících vedle exportu rozdělení výnosů/zisků mezi články podél vertikály. **Argentina** přechází z modelu levných masových vín pro domácí trh v 70. letech k uplatnění spotřebitelských požadavků „chutě vína Latinské Ameriky“ v podobě exportu na úkor 80% snížení ploch a zavádění nových know-how a technologií v 80. letech a příchodem nových investorů v letech 90. **Chile**, ačkoliv historie vína se zde datuje již od

konce 19. století, zažila větší růst až o sto let později. Po vstupu zahraničních investorů, využití moderních technologií a inovací ve vinohradnictví a následujíc Austrálii se rapidně zvýšila kvalita vín, odlišných od evropských odrůd. Zavedením vinařského zákona v roce 1995 se systémem přiblížila EU systému. Gwynne (2008) považuje komunikaci, tok znalostí mezi a vně vinařského klastru týkající se především uplatnění technologií a inovací jak ve vinohradnictví, tak ve vinařství jako klíčový úspěch Chile, který se následně promítl v nárůst nových zahraničních odbytišť. Jiní autoři uvádějí, že úspěch Chile spočívá ve vzdělání, internacionalizaci, marketingu a podpoře prodeje za podpory přirozené tvorby sítí.

Kanada v 80. letech uplatnila zkušenosti z ostatních států Evropy a po vstupu do NAFTA a rozhodnutím GATT o ochraně odvětví začalo zdejší vinařství růst. Po vytvoření spolupráce národního vinařského institutu, univerzit a Aliance vinařů dochází k dalšímu nárůstu. V růstu vinařství hrála důležitou úlohu i vláda, zejména kroky ke zrušení abolicce a dva velké regionální klastry (Ontario a British Columbia). Kanada má velký potenciál, neboť její spotřeba je zhruba 3 násobná než vlastní produkce.

3.6.4. Podmínky utváření vinařských klastrů v Evropě

Na rozdíl od světových forem klastrů je Evropa daleko komplikovanější ve smyslu utváření kooperace. Příkladem může být **Francie**, která je bezesporu největší kolébkou a ikonou vinařství ve světě vůbec. Díky po staletí pěstování vína od dob starověkých Řeků, přežití epidemie na přelomu 19. a 20. století, za vlivu klíčových vědců a expertů jako např. L. Pasteur či vládních protekcionistických opatření ve 30. letech 20. století Francie položila základ vinařství zbývajícím zemím Evropy a světa.

Příkladem může být zdejší první apelační systém světa AOC. Zdejší odvětví zůstalo velmi členěné (roztříštěné) s cílem maximalizace zisku producentům hroznů, kteří utváří vinohradnická družstva, Zanni (2004). Ty hrají společně se zprostředkovateli klíčovou úlohu v procesu vinifikace a tedy i prodeji vína a vystupují zejména vůči kupujícím. Značný nárůst vinic Francie v posledních letech zaznamenává oblast bio produkce.

Vzhledem k rozmanitosti oblastí u všech zdejších klastrů hraje největší prvek regionalita s orientací na kvalitu a rozmanitost dodávek exportu. Příkladem mohou být tzv. Burgundy či Bordeaux klastry se stovkami apelací, pestrou škálou pěstitelů, institucí, vzdělávacích ústavů, vyjednávacích subjektů, přičemž, každý z těchto účastníků má svoji federaci, konfederaci či sdružení.

Výše uvedené společně s protekcionistickými regulačními opatřeními podporujícími terroir zamezilo přístupu k dostatku finančních zdrojů a zdejší prostředí vytvořilo značné množství malých a mikro-podniků s nedostatkem kooperativní tradice. To do značné míry zapříčinilo ztrátu konkurenceschopnosti vůči zemím Nového světa uplatňující moderní metody.

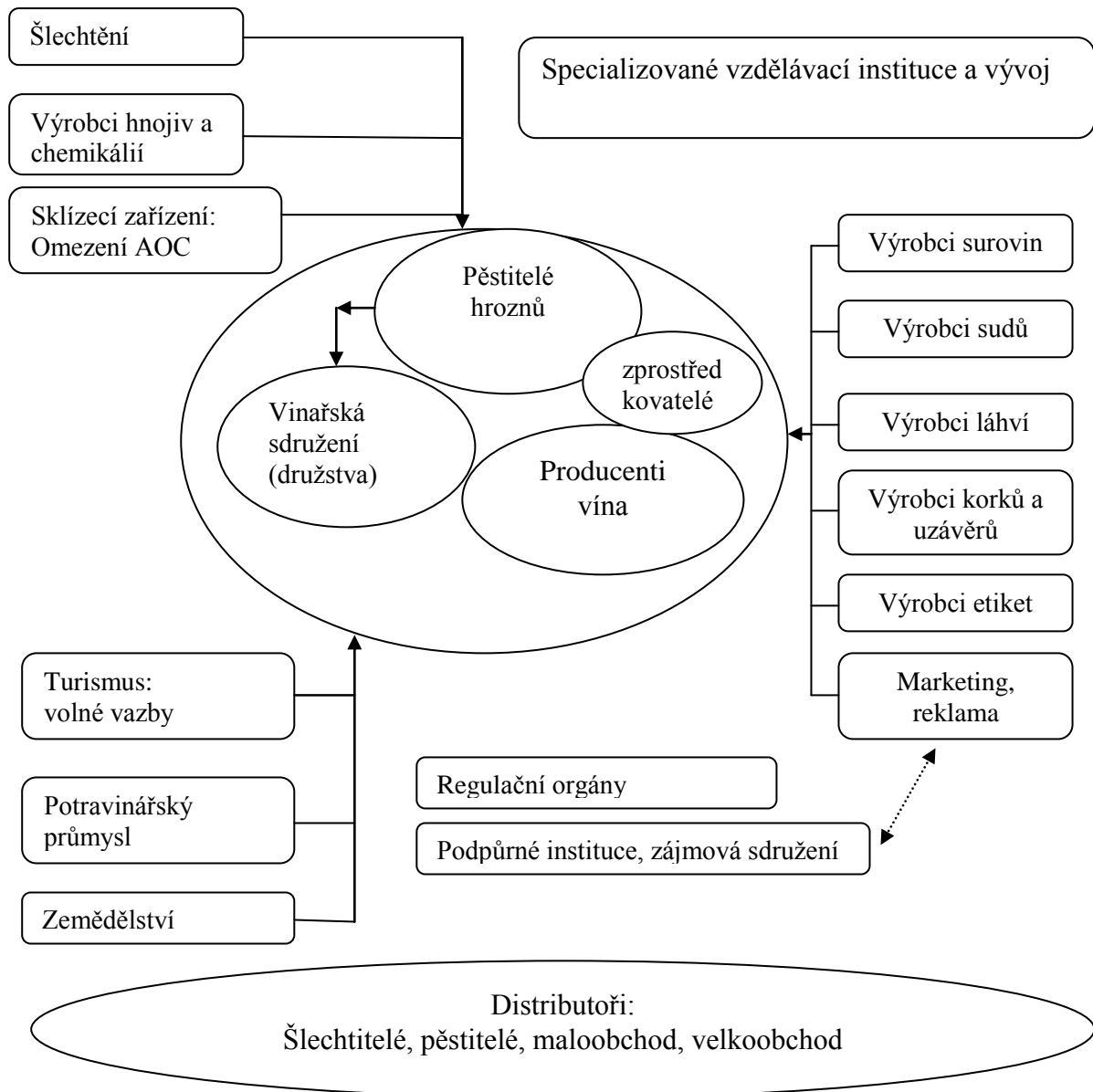
Ačkoli byl uzákoněn model DOC a pomohl zajistit vstup na nové trhy, stále je to podpora „*kulturní marketingové strategie*“, která striktně určuje pravidla omezující schopnost producentů modifikovat produkt či zavádět jiné inovace a následovat tak měnící se požadavky chutí a obecně poptávky na globálním trhu.

To je dle Dittera (2005) jádro úspěchu všech klastrů úspěšných zemí Nového světa. Dalším problémem může být oportunistické chování AOC systému se snahou odlišit zažité standardy či absence koordinace na kolektivní a podnikové úrovni, kdy snaha firem podpořit svoji značku a uspět na konkurenčním trhu může převýšit strategii prosadit kolektivní úspěch celého klastru (vinařského regionu), uvádí Zanni (2004).

Přes svoji schopnost zdejších vinařů tvořit sdružení je značný rozsah strukturálních a kulturních limitů v podobě nadprodukce, velkého počtu malých podniků, systému značení vína, silnému Euru a především obrovské konkurence zemí Nového světa vůči Francii (ale i převážné části vinařské Evropy) limitující.

Výše uvedené postavení jednotlivých subjektů (vinohradníků a vinařů) vůči ostatním subjektům a zprostředkovatelům obchodu zobrazuje následující schéma.

Obr. 7: Schéma klastru v Burgundsku (Francie)

Zdroj: Ditter (2005)

Z uvedeného schématu je patrné, že do vertikály vína vstupují mnohé prvky působící ve vlnářském klusteru i z jiných odvětví. Úspěch klasteru tak do jisté míry závisí i na přínosu ostatních odvětví, které souvisejí s celým vinifikačním procesem.

Klaster se ve světě ve vinohradnictví a vlnářství osvědčuje jako forma aktivní kooperace.

V této souvislosti se nabízí druhá výzkumná otázka:

Může ČR v tomto odvětví výrazněji využít výhody tvorby klastrů v komoditní vertikále vína a tím přispět k růstu konkurenceschopnosti domácích výrobců vůči výrobcům a zpracovatelům zahraničním?

3.6.5. Vliv regionu na komoditní vertikálu vína

Vinohradnictví a vinařství se jako jedno ze zemědělských odvětví stává součástí komplexu jiných odvětví zabezpečujících výrobu potravin. Kromě předvýrobních fází (výzkumu a odvětví vstupů) jsou to zpracovatelské podniky a dále subjekty zaměřující se na distribuci a realizaci původní komodity, tedy hroznů révy vinné. Úspěšnost současných komoditních vertikál, jak píše Bečvářová (2005), stojí právě na tvorbě vazeb v rovině horizontálních i vertikálních vztahů jednotlivých výrobců (odvětví, regionů). Změna postavení, charakter i intenzita vztahů v komoditní vertikále vína, kdy klesá míra ochrany prvovýroby prostřednictvím regulačních zásahů agrární politiky při silícím vlivu zpracovatelských a distribučních článků komoditního řetězce, dává prostor uplatnění podstatně širšího komplexu vzájemně propojených odvětví. Růst konkurence dává komplexnější charakter celému odvětví vína, kdy společenské potřeby dávají podnět výzkumu v oblasti technicko-technologické.

3.6.6. Bioregionální výhoda komoditních vertikál při působení lokálního multiplikátoru

Výše uvedený proces vytváření a propojování hodnot v procesu jednotlivých navazujících fází komoditního řetězce vína vychází z počáteční fáze. Ta dle legislativních předpokladů, respektive Zákona č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství, kde v § 4 vyjmenovává regionální kritéria (vinařské oblasti), které jsou limitující pro výrobu přívlastkových vín a tím upevňuje vazbu na tzv. bioregionální výhodu. Bioregionální výhoda znamená maximální využití historicky vzniklých zdrojů a hodnot daného teritoria. (Zákonným) předpokladem úspěšnosti vertikály vína (nejen v ČR) je právě uplatnění dlouhodobých pěstitelských zkušeností a z poznatků ve srovnatelných klimatických oblastech ostatních členských států Evropské unie. Johanisová (2008) k tomu zdůrazňuje prvek preference udržování bezpočtu lokálních ekonomických vazeb. Tyto vazby podporují nejen dlouhodobou spolupráci v daném odvětví, ale mohou napomoci i k tvorbě alternativních vazeb a prohloubit tak nejen stávající komoditní vertikálu ale i napomoci při tvorbě vertikál nových.

S nástupem specializace vznikají negativní dopady na bioregionální výhody, čímž nutí lokální veřejné korporace či vlády prostřednictvím makroekonomických nástrojů snižovat negativní vliv záporných externalit. Foret a kol. (2011) uvádí, že výrazná specializace spojená s orientací na nejefektivnější činnosti, v řadě případů založená právě na exploataci dostupných přírodních zdrojů, zvyšuje riziko ohrožení životního prostředí a udržitelného rozvoje. V konečném důsledku pak teritoriální bioregionální výhody již nemají svoji původní funkci mimo jiné i díky specializaci. Tento vývoj se významně dotýká celého segmentu odvětví orientovaných na výrobu a distribuci potravin, tzn. potravinových (komoditních) vertikál. V turbulentním prostředí obvykle nastává situace, kdy nová bioregionální výhoda nahradí původní a umožní vznik nových ekonomických vazeb. Proces uchování historických lokálních vazeb je podporován i institucemi Evropské unie, která klade důraz na tvorbu produktů historicky spjatých s daným územím.

Využití konceptu lokální integrace/spolupráce má mimořádný význam pro pochopení dynamiky i společné identity, podstaty vztahů a vazeb v rámci celých komoditních potravinových řetězcích (sítích), ve kterých relativně samostatné články odvětví přispívají k naplňování svého základního cíle – zajištění nabídky potravin naplňující požadavky zákazníků z hlediska struktury, objemu i kvality.

Hodnota bioregionální výhody může být dle Johanisové umocněna působením lokálního multiplikátoru. Tento multiplikátor působí jako indikátor zdraví „lokální ekonomiky“, tedy lokální multiplikátor. Bioregionální výhoda tak reflektuje nejen význam ekonomické lokalizace (obvykle výrobního faktoru), ale zároveň a to zejména v souvislosti s komoditní vertikálou vína, vytváří i konkurenční výhodu (např. v podobě terroir, know-how) transformované do finálního produktu projevující se jeho přidanou hodnotou.

Hines ji definuje jako cílenou morální, legislativní, ekonomickou podporu místně vlastněným podnikům, které využívají místní zdroje, zaměstnávají místní populaci a slouží převážně místním trhům. Obvykle se jedná o obec, region, zemi či dokonce uskupení několika států, dle typu komodity. U zemědělských produktů však ze své povahy bude lokální okruh podstatně menší než u manufakturních komodit. Za takové lokální ekonomické prostředí může být považováno i odvětví vinařství, resp. vinohradnictví, které je spjata především s moravským (a částečně i českým) regionem celá staletí. Ve vinohradnictví jsou to pak vinařské podoblasti, které se dále člení na vinařské obce až po terroir viničních tratí.

Princip uplatnění bioregionální výhody staví alternativu globalizaci a vychází z podpory místních ekonomik s širšími, staršími a tím i hlubšími kořeny (historicky vzniklých) lokálních vazeb. Johanisová dále uvádí, že ekonomická diverzifikace umožňuje využít i zdroje, které by

nepřinášely dostatečnou efektivitu. Trvalá udržitelnost provázaných odvětví vinohradnictví a vinařství se správně aplikovanými nástroji zemědělské politiky, v kombinaci s přírodou, usnadňuje vzájemné napojení výrob a přechod k ekonomice uzavřených cyklů. Sociální dimenze v podobě výroby a spotřeby daného regionu včetně udržování tradic, propojení lidí a krajiny hraje rovněž nezanedbatelnou úlohu. Spotřebitelský rozměr umocněný vznikem velkých a vlivných obchodních řetězců jsou plodem ekonomické ideologie, která abstrahuje od složitých přírodních a lidských vazeb. Tato ideologie zdůrazňuje cenovou konkurenci jako klíčové kritérium úspěšnosti a blahobytu. Dle Johanisové není tedy klíčová pouze tvorba zisku finančního, ale zejména tvorbou tzv. zisku sociálního a ekonomického (trojí zisk = tripple bottom line).

3.6.7. Spektrum a tvorba horizontálních sítí uvnitř Evropského odvětví vína

Evropský systém horizontálních sítí uvnitř odvětví vína může být klasickým příkladem užitečnosti vzájemných vazeb a spolupráce a to i přes relativně širokou rozmanitost vazeb. Jedná se o sítě a konstrukce vazeb na různých úrovních celých dodavatelských řetězců, které se však liší na národních úrovních dle jednotlivých členských států. V krátkém období bude velmi důležité provést hloubkové analýzy a především potenciál jak kvalitativních tak kvantitativních atributů kooperace vinařského odvětví jako celku, uvádí Pomarici (2011).

Problematice sítí se věnuje i nařízení č. 1698/2005 SZP, ve kterém se uvádí, že vsouvislosti s růstem konkurence je důležité podporovat spolupráci mezi producenty surovin (zemědělci) a zpracovatelským průmyslem v návaznosti na ostatní subjekty.

Cílem je využití takových vazeb, aby byl vytvořen co nejúčinnější zemědělsko – potravinářský sektor využívající tržních příležitostí při využití poznatků vývoje nových produktů, postupů a technologií. Klíčem k úspěchu však bude schopnost firem jak na úrovni místní, regionální či mezinárodní (nadmárodní) spolupráce v zemědělsko – potravinářském odvětví. Úloha a potřeba „integrovaného plánování“ je třeba i na mezioborové úrovni. Jak uvádí Rozhodnutí č. 1639/2006/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 24. října 2006, řešící tematiku Konkurenceschopnosti a inovaci, meziodvětvové organizace mají za cíl vytvářet vertikální integrace, které se zaměří na:

- koncentrace a koordinace realizace dodávek a uplatnění produktů svých článků
- přizpůsobení produkce a zpracování dle aktuálních požadavků trhů
- neustálé zdokonalování svých produktů
- podporu racionalizace v návaznosti na zlepšení produkce a zpracování surovin

- podporu výzkumu v oblasti udržitelných metod výroby v návaznosti na vývoj trhu

Kromě výše uvedeného u národních podpůrných programů jsou zahrnuta některá opatření, která by mohla potenciálně otevřít nový prostor pro vývoj nových mezifiremních sítí. Jak dále uvádí Pomarici, je třeba přijmout na národní úrovni taková opatření, která budou přímo či zprostředkovaně podporovat vznik fondů či sítí. Z evropského pohledu je třeba se zaměřit na konkrétní kroky na podporu realizace produkce evropského vína na trzích třetích zemí. Opatření ve formě podpory jak hmotných tak nehmotných investic do zařízení na zpracování či infrastruktury vinařských podniků nemá smysl bez stimulací tvorby strategických aliancí mezi pěstiteli hroznů a jejich zpracovateli ve vinařství s důrazem na klíčovou úlohu navazujících distribučních článků a kanálů až po finálního spotřebitele.

Navržená systémová opatření je nutno abstrahovat/oddělit od orientace pouze na jednotlivé procesy navazujících fází. Je třeba tuto problematiku řešit komplexně na všech úrovních hodnotových řetězců, kam spadá i vertikála vína. Jak uvádí Mariany a Pomarici (2010), SOT vína se příliš zaměřuje pouze na jednotlivé aktivity. Je třeba zaměřit se na řízení a tvorbu stimulů nehmotných, tak i finančních směřujících k vývoji takových vazeb na jednotlivých úrovních článků vertikál, které zvýší konkurenceschopnost celého odvětví. Dále je nutné jak endogenně, tak exogenně, podpořit stimuly tvorby mezičlánekové spolupráce a tím zvýšení tvorby přidané hodnoty i na úrovni mezioborových oblastí.

Světový vývoj na trhu s vínem je značný a evropský vinařský průmysl musí následovat globalizační trendy. To v praxi znamená dokončení takových procesů, které umožní získat zpět konkurenční výhodu, kterou starý kontinent původně disponoval. Jedná se o různou formu slučování, akvizic či tvorbu vertikál s cílem podpořit strukturální změny evropského vinařského průmyslu a především udržet vývoj konkurence i v evropském prostoru. Je třeba najít taková řešení kombinující horizontální systémová opatření celých řetězců, avšak se specifickým zaměřením/řešením pro různé segmenty v řetězci. **Mariany a Pomarici (2010), uvádějí, že evropské odvětví vína je třeba „odpoutat“ a neutralizovat od velkého množství regulací, týkajících se jak produkce vína, tak předpisům řešících vazbu vinic na vlastnictví půdy.**

Odvětví vína v Evropě je od jiných odvětví odlišné především velkým počtem malých subjektů s poměrně malou možností adekvátních kompetencí či uplatnění svého vlivu. Takový stav v odvětví velmi obtížně řeší otázky týkající se sjednocení cílů, ať už v podobě jednotného postupu vůči různým soukromým či veřejným institucím či nastavení vazeb na

mezipodnikové úrovni. Naopak v takovém prostředí obvykle dochází ke vzniku oportunitního chování jednotlivých subjektů působících v daném odvětví.

Vytváření vertikálních integrací či jiný typ agregace je v takovém prostředí výsledkem dlouhodobého a složitého procesu, který vyplývá ze stabilní vzájemné důvěry a velmi dobré znalosti podmínek a struktury daného odvětví, ve kterém subjekty působí. Klíčem k úspěchu může být i vzájemná informační vazba a uplatnění společných znalostí trhu. Integrace firem je především výsledkem poznání a zralé schopnosti definovat své strategie.

S rostoucí otevřeností a závislostí ekonomik především díky globalizačním procesům pak vzniká také prostor pro vznik nových konkurenčních sil jiných odvětví či nových regionů. Bečvářová potvrzuje výše uvedený fakt, že tento vývoj je charakteristický nejen pro vertikální, ale i pro horizontální vztahy. Rovněž klesá míra ochrany prvovýrobců realizovaná pomocí regulačních nástrojů a zásahů agrární politiky. Nejvíce zřejmý je především vliv finalizujících (dříve zpracovatelských, dnes převážně distribučních) článků produkčních potravinových vertikál. Tento vývoj pak posiluje tržní a následně i kapitálovou sílu významných subjektů, které dokáží prostřednictvím svého dominantního postavení realizovat svoji stávající (vertikální) konkurenční výhodu (pozici), případně vytvořit novou (horizontální) konkurenční výhodu (pozici). Konkurenční výhodu lze definovat jako charakteristiku (odlišnost), která může firmě či jinému subjektu zajistit dlouhodobou prosperitu.

Konkurenční výhoda se opírá především o jedinečnou kombinaci využití dostupných zdrojů a z nich tvořených hodnot. Porter (1985) definuje konkurenční výhodu jako hodnotu, kterou je firma schopna tvořit pro své zákazníky a tato hodnota převyšuje náklady, které jsou firmou na vytvoření takové hodnoty vynaloženy. Slaný a kol. (2010) dělí konkurenční výhodu na mikroekonomické úrovni a na makroekonomické úrovni. Na mikroekonomické úrovni ji chápe jako zachycení relativní výkonnosti dané firmy v určitém období. Tento stav vychází z interakčních procesů a vazeb mezi firmami působících v tržním prostředí. Dle Slaného se jedná o relativní pojem, neboť identifikace konkurenční výhody vychází z porovnání skupiny firem závislých na typu tržního prostředí, ve kterém působí. Konkurenční výhoda tak není pouze majetkem individuální firmy, neboť by bez působení signálů vnějšího tržního prostředí na danou firmu vůbec nenastala. Naopak konkurenční charakteristika je ryzím vlastnictvím firmy, která se na tvorbě vlastní konkurenční výhody spolupodílí. Konkurenční výhoda tedy může být identifikovatelná pouze při srovnání dvou nebo více firem ve specifickém tržním

kontextu, uvádí Slaný. Konkurenční výhody jsou distribuovány mezi jednotlivé subjekty soupeřící v daném časovém horizontu dle konkurenčních charakteristik působících v dané tržní situaci. Změní-li se však podmínky na trzích, adekvátně se mění také tyto charakteristiky a tím konkurenční výhody.

3.6.8. Celkově k rozdílům vývoje ve světě a v Evropě

Jak uvádí Aylward (2010), zatímco na jedné straně byl přirozený vývoj a tvorba klastrů, inklinujících ke geografickému shluku dle oblastí kolem vinic, na druhé straně vznikl systém klastrů zaměřených na export, orientace na nové trhy. Tyto klastry, vyskytující se převážně v zemích „nového světa“, vytvořily nové koordinované strategie, které obsahovaly akceptaci faktoru ceny s využitím výzkumu, vývoje, výroby a silného marketingu. Exportní strategie jsou obvykle spojovány právě s růstem úspěšných klastrů.

Dle OIV došlo v posledních letech k poklesu osázených ploch především vlivem měnících se vzorců spotřeby vína, změnách v ceně vína, neustále se zvyšující konkurenci v odvětví, či zhoršení podmínek pro pěstování (sucha, stáří vinic, přírodní anomálie, apod.). V Evropě pak dále důsledkem intervencí Evropské legislativy, která má zajistit opatření na straně poptávky, aby nedocházelo k poklesu cen díky nadprodukcí. A dále přijetí opatření a kroků ke snížení nadprodukce jako takové, resp. racionalizace odvětví.

Výrobci se stále více zaměřují na požadované a stále více obchodovatelné odrůdy a jsou nuceni tak reagovat na měnící se spotřebitelský rozměr. Tím se dále prohlubuje a zvyšuje konkurence v odvětví, což se odrazilo i na největší producenty vína. Zalan (2005) píše, že odvětví vína jako celku (se všemi aspekty ekonomických aktivit) se spíše než na globální úrovni bude setkávat s konkurencí reprezentující charakteristiky na úrovni „semiglobal“ – pologlobální, nadnárodní, regionální... A právě integrace ekonomických systémů s vytvářením firemních aktivit a strategií budou klíčové k překonání reziduálních regionálních vazeb současného systému.

3.6.9. Společná zemědělská politika a změny prostředí v odvětví vína

Problematika přístupu a volby řešení či míry uplatnění různých forem nástrojů je ve své podstatě založena **na strategii rozporu výroby kvantity či kvality napříč celou komoditou vína**. Toto dilema dichotomie je patrné i ve vývoji Společné zemědělské politiky uplatňované ve svých počátcích až po současnost. Ve svých počátcích to byla právě Evropská unie (ve svých předešlých formách), která měla za cíl odbourat většinu obchodních bariér a dosáhnout

co největšího efektu prostřednictvím spolupráce na volném trhu. Světu vína na přelomu tisíciletí dominovaly 3 velké evropské země, které samy pokrývaly nadpoloviční světovou spotřebu. S rozšířením evropského celku, příchodem (levnější) konkurence z třetích zemí, růstem konkurence uvnitř Evropy za neustále snižující se spotřeby vína v klíčových zemích, byla nucena Evropská komise řešit ztráty podílu Evropy na světovém trhu vína. Ani značný rozpočet na pomoc evropským producentům nemohl vyřešit problém „drahé“ nadprodukce bez uplatnění ve světě. Bylo přistoupeno k podpoře kvality, ale za stálého důrazu na regionalitu. „Různorodá“ Evropa je však od vzniku SOT vínem od roku 1999 svázána velkým počtem překážek v podobě různých nařízení a omezení společně s nastavenými procesy, které nebyly příliš účinné (podpora destilace, exportu, skladování a výroby moštu). Bez strukturálních opatření, které budou mít vliv především v dlouhém horizontu, nemůže Evropa jako celek uspět. Je potřeba zohlednit rozdílnost jednotlivých vinařských regionů a situací na regionálních trzích, kdy např. jihozápadní Evropa ze své podstaty čelí značným přebytkům nižší kvality, zatímco střední a jihovýchodní Evropa zažívá až trojnásobný převis poptávky nad místní nabídkou. Příliš rychlé a rozsáhlé klučení vinic v těchto zemích se značným rizikem a dopady na sociální a ekonomické stránky zdejších regionálních ekonomik přinutily komisi začít přijímat a podporovat opatření pro vytvoření nákladově efektivní a spotřebitelsky orientovaných strategií s rozšířeným požadavkem na propagaci evropského vína. Vývoj SZP po roce 2007 a dále pro další etapu po roce 2014 patrně počítá opětovně s určitou liberalizací či deregulací na úrovni jednotlivých států Evropy. Pouze zjednodušení pravidel s možností uplatnění volby dané jednotlivým členskými státy poskytovat podporu prostřednictvím národních obálek na opatření dle regionálních požadavků společně s uplatněním relativně vlastních strukturálních pravidel může Evropa jako celek čelit mimoevropským producentům.

Při studiu jednotlivých identit, hodnot a vztahů charakterizujících evropské odvětví vína, zjistili Cafaggi a Iamiceli (2011), že *lze identifikovat několik vztahů, resp. sítí v celém dodavatelském řetězci, které by mohly prostřednictvím své účinnosti výrazným způsobem zvýšit efektivitu a tím i hodnotu v celých dodavatelských řetězcích napříč různými zeměmi. Tyto procesy se odvíjejí od různého typu smluvních vztahů od transparentní tržní spolupráce až po neformální typ, kdy se spolupráce může odehrávat v nepřímé rovině implicitně na kvazi-exkluzivní (avšak nezaměnitelné) bázi. Takové vazby vznikají v momentě, kdy vzniká potřeba organizované kooperace v oblasti výroby, distribuce či prodeje a z těchto vazeb je možno získat větší hodnotu v porovnání s původním rozložením jednotlivých článků vertikály. Dále je nutné, aby byly uplatněny prvky horizontálních*

strategií napříč celým komoditním řetězcem, které budou adresovány všem jednotlivým dílčím segmentům podél řetězce.

Pro vinařství se tak otevírá nový potenciál, kdy inovace a aplikované strategie a taktiky za účelem dosažení lepší konkurenceschopnosti z příbuzných odvětví mohou vytvořit přidanou hodnotu i oboru vína. Z těchto oborů lze jmenovat např. vzdělání, výzkum, cestovní ruch, kulturu, životní prostředí, lokální potravinářský průmysl či jejich kombinacemi (např. ekoagroturistika).

3.6.10. Rozhodující faktory změny

Mezi faktory působící na tyto (vinohradnické) články bude patřit zejména navazující regulace pěstování hroznů a fragmentace vlastnických vztahů pozemků a vinic. Dodatečně (ve vinařství) budou působit zejména změny na trhu konzumaci vína pod vlivem silné koncentrace distribuce. Vzorce chování spotřebitelů společně s konzumací vína se mění a tím byli z trhu vytlačeni producenti s nízkou konkurenceschopností, zatímco jiní získali větší tržní podíl. Jedná se zejména o měnící se světové podmínky a výzvy mimo-evropských producentů, kteří uplatňují odlišný systém a orientaci na kvalitu vína, který propagují producenti Evropských vín. Vývoj a počet světových producentů využívajících různých typů a formací vertikálních spoluprací překračujících regionální produkce a lokality neustále roste. Zatímco tvorba nových vazeb na evropské úrovni zaostává uvádí Caffagi, Iamiceli. Do budoucna se bude Evropský vinný trh měnit ve prospěch takových forem vertikálních koncentrací, které budou založeny na platformě vlastnictví kapitálu. Tyto budou vytvářet nová uskupení s využitím předcházejících článků hodnotového řetězce ve spolupráci s maloobchodem na opačné straně.

Na horizontální úrovni to budou subjekty, resp. sítě a uskupení využívat myšlenky a principy značení vín na bázi originálního původu.

Vertikální koncentrace, směřující především v protisměru toku suroviny produkuje určitý stupeň harmonizace společných norem a atributů.

Různí výrobci z různých zemí se stávají svojí nabídkou součástí jednotného trhu. Společné trhy složené z ostatních producentů a dále celá odvětví nutí jednotlivé články řetězců harmonizovat tržní kroky a procesy. Na druhé straně se budou jednotlivé subjekty snažit odlišit se od ostatních producentů a částečně se tak vychýlit z procesu tvorby hodnoty vertikály. Tyto rozdílné snahy můžeme pozorovat v současnosti u vybraných zemí Evropy, zejména u některých tamních vinařských oblastí, které v porovnání s jinými konsolidovanými

zemědělsko – průmyslovými systémy světa, staví svoji strategii na bázi co největšího odlišení se od konkurujících subjektů.

SOT může do budoucna přispět tvorbou a řízením regulačního rámce týkajícího se postavení dodavatelských článků řetězců v odvětví vína. Otázkou bude institucionální hledisko, které nabízí určitou míru delegace pravomocí členského státu, resp. monitorování a prosazování pravidel rozhodování týkající se přímého ovlivňování vnitrostátních a místních výrobních procesů (např. aktivní podpora určitých komodit). Tyto by v žádném případě neměly být překážkou vzájemného vytváření mezipodnikových vazeb založených na uplatnění komoditních výstupů a procesů zpracování těchto výstupů bez ohledu na geografickou entitu. Autoři uvádějí, že právní rámec by měl motivovat a především zlepšit postavení evropského vinařského průmyslu v porovnání se světovým. Dle autorů může Evropa uspět vytvářením evropských aliancí, založených na koordinaci dodavatelských řetězců, které budou vstupovat na nové trhy. Klíčem v boji se světovou konkurencí má být soubor opatření s jednotnou spoluprací od čistě smluvních vztahů až po organizační vazby a integraci.

Nedostatek jednotných zásad a postupů může ohrozit cíl zvýšení integrace evropského trhu v odvětví vína, zejména pak konkurenceschopnost Evropy jako celku. Naopak významným přispěním EK, zejména pak přijatá opatření SZP po roce 2000 mohou pomoci k tvorbě „nové evropské logistické sítě“, která může pomoci evropským producentům snížit náklady na konečný produkt.

Z uvedeného vyplývá, že opatření na zvýšení konkurenceschopnosti může být celá řada. Je však klíčové přehodnotit synergický efekt kontraktačních potenciálů v celém potravinářském odvětví, nejen v segmentu vína. Podpora takového rámcelepší vyjednávací potenciál výrobců a zpracovatelů a především pak umožní uplatnit jejich vliv na efektivnější úrovni vůči článkům distribuce a maloobchodu. Různé formy spolupráce a integrace firem vyžadují cílené odvětvové strategie. **Namísto zdůraznění specifičnosti a regionality může Evropa v globálním měřítku uspět pouze za předpokladu uplatnění myšlenky jednotného evropského rozměru, zejména pak vymezení se vůči zemím třetího světa.** Navzdory výše uvedenému, jednotlivé evropské země musí čelit nejen externím konkurenčním vlivům, ale i vnitřním konkurenčním silám uvnitř evropského hospodářského prostoru, zejména díky aktuální situaci na svém vnitřním trhu. **Dalším klíčovým prvkem, který radikálně může posunout evropské odvětví vína je daleko výraznější orientace na služby.** Uplatnění horizontálních prvků spolupráce s jednotlivými prvky ve vertikále může zvýšit hodnotu

celého procesu uplatnění výchozí komodity. Při zohlednění celkové situace v Evropě se zdá být hlavní hnací silou odvětví pouze produkce. Nedostatek inovací a jiný přístup k marketingu vína v návaznosti na orientaci na konečného spotřebitele (ať už v podobě poskytnutí vyšší užitné hodnoty či snadnější přístup k informacím), v kombinaci s tvorbou cílených segmentů, může poskytnout evropskému odvětví radikální posun kupředu.

3.7. Komoditní vertikála vína v podmínkách České republiky

3.7.1. Vinohradnictví a vinařství - obecná východiska

Podle zákona č. 321/2004 o vinohradnictví a vinařství rozumíme *vinohradnictvím* odvětví zemědělské výroby zabývající se pěstováním révy vinné.

Uvedený zákon dále definuje *vinohradnické subjekty* jako pěstitele provozující pěstování révy na vinici za účelem produkce vinných hroznů (či roubů) a jejich sklizeň, resp. produkci révových sazenic.

Naproti tomu termín *vinařství* se vztahuje na subjekty zpracovávající vinné hrozny, rmut, hroznový mošt nebo víno povolenými technologickými postupy a dále plnění těchto produktů do obalu s jeho označením a uváděním do oběhu.

Z obou definic je patrné, že vertikála vína prochází několika fázemi a to jak ve fázi vinohradnictví, tak ve fázi vinařství.

Historií pěstování révy se lidé zabývali již v dávných dobách. Jako jedno z tradičních zemědělských odvětví zabývající se obhospodařováním trvalých kultur a údržbou krajiny, vychází z podobných předpokladů a východisek jako zemědělství obecně. Původní úloha vinařství byla rovněž spojována se zajištěním dostatku potravin, tedy vína. Způsoby pěstování a tím i efektivita odrážely vývojový stupeň znalostí člověka, což platí na podstatně vyšším stupni i pro dnešní dobu. Později pak byla úloha vína rozšířena a vycházela z užití pro liturgické účely. Ačkoliv v dnešním světě je role vína a jeho spotřeba vnímána se stále větší oblibou, mimoprodukční (nekomoditní) přínosy hrají stejně důležitou roli. Stejně jako v případě rozvíjejícího se zemědělství, i v tomto oboru lze pozorovat intenzifikaci a zaváděním sofistikovanějších procesů pěstování révy, uvádějí Musil a Menšík. Vinohradnictví a vinařství přispívají společně k ekonomickému a sociálnímu rozvoji venkovských regionů, k ochraně životního prostředí a rozvoji krajiny. Toto odvětví, ačkoli

nepatří mezi zemědělské priority ČR, se stále častěji objevuje v argumentaci týkající se koncepce zemědělství jako celku a jeho konkurenceschopnosti vůči ostatním státům Evropy a světa.

3.7.2. Charakteristika vinohradnicko-vinařského trhu

Vycházíme-li z ekonomického pojetí trhu jako prostoru, v jehož rámci síly poptávky a nabídky konvergují, aby stanovily jednotnou cenu, jak píše Bečvářová (2001), potom vinohradnicko-vinařský trh, zejména v ČR, lze v širším pojetí definovat jako proces, ve kterém dochází ke směně produktů vinohradnictví (hroznů révy vinné) určených k výrobě vín moštových odrůd prostřednictvím koupě a prodeje, jejich dopravy, standardizaci, zpracování, financování a následného uplatnění produkce (prodeje) vína pocházejícího z hroznů včetně poskytování marketingových informací. Vinohradnictví a vinařství se jako jedno ze základních zemědělských odvětví stává součástí komplexu jiných odvětví zabezpečujících výrobu potravin. Kromě předvýrobních fází (výzkumu a vývoje, jakožto odvětví vstupujících do vertikály vína), jsou to zpracovatelské podniky a dále subjekty zaměřující se na distribuci a realizaci původní komodity, tedy hroznů révy vinné.

Tak jako v agrárním sektoru obecně, platí i ve sféře vinohradnicko-vinařské omezení funkce působení tržního mechanismu. Výroba a spotřeba není schopna bezprostředně pružně reagovat na tržní signály. Platí to nejen z důvodu, že ve výše uvedeném procesu je téměř vyloučena možnost skladování suroviny (hroznů), na rozdíl od převážné většiny zemědělských produktů. Je potom otázkou, zda trh sám o sobě může být účinným nástrojem efektivní alokace kapitálu, což platí pro většinu nezemědělských odvětví. Ve vinařství je možnost skladování produkce odvozena od jakosti a odrůdy vína, kvality zpracování a kapitálovou základnou, která je schopna pokrýt investice do skladovacích kapacit a finančních kapacit na pokrytí suroviny.

3.7.3. Klíčové faktory vývoje českého a moravského vinařství po roce 1990

Po roce 1990 se v ČR projevoval nedostatek podniků budovaných několika generacemi. S obtížemi a pomalu se na našem trhu rodila při absolutním nedostatku volně disponovatelného kapitálu důležitá skupina vinařů střední velikosti. Ze stavu plochy vinic, která byla před rokem 1989 stabilně udržována, docházelo po několik let k poklesu celkového hektarového počtu ploch, ve kterých již řadu let nedocházelo ani k prosté reprodukci. Značná část vinohradnických podniků disponovala v tehdejší době vinicemi, jejichž průměrný věk byl

za hranicí rentability a byly udržovány převážně z důvodu, že vykloučení souviselo s dalšími náklady. To vše, při neexistenci jakýchkoliv (i státních) záruk pro producenty hroznů ve spojení s dlouhodobou nerentabilitou vinohradnictví, znamenalo pro tyto podniky nezájem o obnovu vinic. U podniků s průměrným věkem vinic nad 20 let byla pouze mizivá šance na další existenci vinohradnictví, pokud by v krátké době razantně nezměnily průměrný věk svých porostů. Tento negativní vývoj částečně eliminovala poskytovaná státní podpora na obnovu vinic od roku 1994 a přijetí nového zákona O vinohradnictví a vinařství č. 115/95 Sb. v roce 1995. Ve vinohradnictví v této době dochází ke změně agrotechnických zásad a zásahů ve prospěch zvyšování kvality suroviny. Šlechtění révy vinné přechází, na rozdíl od běžné praxe v evropských zemích, do rukou soukromých podniků. Vzhledem k době zhruba 20 let, která je nutná mezi vlastním provedením křížení a zapsáním nově vzniklé odrůdy do Státní odrůdové knihy, byl zpočátku proces novošlechtění odrůd révy vinné při historických úrokových sazbách z úvěrů a poskytované státní podpore na území České republiky po dlouhé historii vinařství a vinohradnictví prakticky znemožněn. Konec 90. let je charakteristický návratem k původním odrůdám, vysazovaným na počátku století. Transformační období počátku devadesátých let v ČR tedy můžeme charakterizovat minimálními investicemi do půdy, porostů, vybavení pěstitelů révy vinné technikou a do technologie podniků zpracovávajících hrozny. Tento stav se mění zejména na konci 90. let, kdy započaly investice do moderních technologických zařízení malých i velkých zpracovatelských podniků. Ty ztatečně zvýšily kvalitu a tím i konkurenceschopnost vín. Na přelomu stelení narostla oblíba vína a všeobecné povědomí o víně, nárůst přístupné literatury pro širokou veřejnost společně s televizními pořady zvýšily nejen konzum vína, ale především poptávku po našich bílých i červených vínech s důrazem na odrůdovost a originalitu. Za podpory státu dochází k masivnímu vysazování vinic, kdy se stav vinic v průběhu 5 let zvýšil z původních 12 tisíc ha na současných 19 tisíc hektarů. Uvedené skutečnosti se odehrávaly v době příprav a harmonizace legálního rámce v souvislosti se vstupem ČR do EU, kde již tehdy platilo restriktivní opatření týkající se práv na výsadbu. Výše uvedené změny byly tedy klíčové a pozitivně přispěly k rozvoji vinohradnictví a vinařství v ČR.

V této době započala příprava nového vinařského zákona již obsahujícího vybrané předpisy Evropských společenství a nutné změny související s přístupem ČR do EU. ČR byla rozdělena do dvou vinařských zón – Čechy patří do zóny A - Morava do zóny B s tím, že je udělena výjimka z povinnosti destilovat vedlejší produkty vznikající při výrobě vína v zóně B a vyjednání práv na novou výsadbu vinic ve výši 2 % z výměry vinic před vstupem (270 až

300 ha). Novelou vinařského zákona č. 216/2000 bylo naše vinařské právo z podstatné části přizpůsobeno předpisům Evropských společenství. V roce 2002 je pak zákonem č. 50/2002 Sb. upraven i vznik a působení Vinařského fondu ČR. Zmíněné legislativní normy daly předpoklad pro postupné zlepšování kvality v produkci vín a tím i zvyšování úrovně vinařství u nás. Na základě uváděných skutečností a nebývalým zájmem o vinařskou tematiku společně s narůstající vinařskou turistikou a speciálními programy zaměřenými na poznávání vinařských oblastí se zvýšila konkurenceschopnost českých a moravských vín na úroveň evropských zemí. Po vstupu je přijat Zákon č. 321/2004 Sb. o vinohradnictví a vinařství s následnými vyhláškami č. 323/2004 a 324/2004 Sb. Vyhláška ministerstva zemědělství č. 189/1995 Sbírky, prostřednictvím prováděcích ustanovení, aplikuje Vinařský zákon do praxe. Po vstupu do EU dochází k rozdílnému vývoji v komoditní vertikále víno, kdy se obor vinohradnictví potýká s nízkou rentabilitou, zatímco obor vinařství dosahuje postupné ziskovosti. Tento fakt nutí vinohradnické podniky uzavírat výše uvedené smluvní vazby za účelem zajištění dlouhodobé odbytové jistoty.

Velké a střední vinařské podniky si v posledních letech uvědomily své budoucí místo v našem vinařství a pochopily, že i u nich musí část produkce, viditelně a záměrně odlišná, pocházet z domácí suroviny, kterou si smluvně zajistí na dlouhou řadu let tak, aby linie elitních vín byla jasně a dlouhodobě definována kontinuitou původního charakteru jakostního odrůdového vína, uvádí Kraus a kol. (1997).

Mnohé z nich začaly v nedávné době investovat volný kapitál do prvotních fází vertikály vína, tedy vinic. Skupování pozemků a vinic není v současné době vinařským podnikům cizí. Nejen, že tím zajistí jedinečnost svých produktů z daných lokalit a zákazník zvyklý na daný typ vína má zaručenou originalitu a uniformitu, ale především se tím vinařské firmy vymanily z procesu vyjednávání o kvótách a cenách uskutečňovaných pravidelně před sklizní. Tam, kde není možné zajistit pořízení dostatečné plochy vysázených vinic, dochází k obnově pozemků, kde byly dříve vysázeny vinice a ty jsou opětovně obnovovány.

Plocha obhospodařovaných vinic ČR přesahuje 17.000 hektarů zemědělské půdy a hospodaří na nich asi 19000 pěstitelů. Přepočtem se zde z této plochy vyprodukují hrozny v hodnotě přesahující 2 mld. Kč. Všechny tyto hrozny jsou v ČR zpracovány na víno. Tímto zpracováním se vytváří další národní produkt v hodnotě asi 2 mld. Kč. Celý obor přímo

zaměstnává zhruba 20 tisíc pracovních sil. Jsou zde navazující obory jako gastronomie, turistika a cestovní ruch.

3.7.4. České a moravské vinařství na společném trhu EU

Vstup do Evropského společenství byl doprovázen relativně dlouhodobou přípravou vstupních podmínek ČR. Již v roce 1997 je oficiálně zahájena předvstupní etapa přípravy naší země na vstup do EU. Kolektiv autorů (2006) zdůrazňuje, že vývoj podnikatelské struktury v minulých letech negativně ovlivňovala vysoká zadluženost zemědělského sektoru, především díky transformaci socialistického zemědělství do nových podnikatelských forem. Část tehdejších zemědělských družstev, sídlících a působících zejména v oblasti Jižní Moravy, disponovala nemalými plochami vinic na svých obhospodařovaných plochách. Celkový podíl cizího kapitálu převyšoval násobně vlastní kapitál. Převážnou většinu cizího kapitálu na celkovém kapitálu družstev tvořily nevypořádané transformační závazky vůči oprávněným osobám. Vzhledem k přijatému transformačnímu zákonu, který ukládal zemědělským družstvům lhůtu na vypořádání nečlenů 7 let od schválení transformačních projektů, dospěla značná část zemědělských družstev do fáze likvidace a byla nahrazena novými subjekty. Naopak družstva, která se „stihla“ přetransformovat na akciové společnosti, vytvořila relativně stabilní a příznivou kapitálovou strukturu, neboť svým zakladatelům (později akcionářům) poskytla protihodnotou akcie za majetkové podíly z transformace družstev.

Kromě institucionální a legislativní přípravy se jednalo i o přípravu z hlediska výroby, struktury a konkurenceschopnosti, uvádí Bečvářová. Nešlo jen o převzetí existujících norem, ale zejména o přípravu a vytvoření podmínek pro jejich implementaci. Koncepce resortní politiky dělí období na etapu Revitalizace 1999-2001 a na etapu Adaptace 2001- vstup do EU.

Etapa revitalizace byla charakterizována následujícími cíli:

- dořešení vnitřních problémů agrárního sektoru
- eliminace překážek dalšího vývoje
- stabilizace agrárního sektoru před adaptací podmínek EU
- institucionální příprava na vstup do EU

Etapa adaptace byla charakterizována:

- zlepšení efektivity a konkurenceschopnosti sektoru vinohradnictví a vinařství
- zajištění dostatečné výnosnosti kapitálu v zemědělství (vinařství)

- zajištění prostředků pro stabilizaci cen potravin s požadovanými kvalitativními parametry
- environmentální funkce zemědělství (vinařství = přechod na integrovanou a ekologickou výrobu vín)
- diverzifikace činností zemědělských podniků

V důsledku harmonizace naší agrární politiky s politikou EU docházelo i díky přístupům a nástrojům k relativně velkým změnám. Negativní dopad měla fiskální restrikce zemědělských plateb, nekonzistentní a neprogramové pojetí intervence státu do agrární politiky vyplývající z neujasněné hospodářské politiky společně s její nestabilitou. Podcenění regionálního přístupu, nevyjasněnost vymezení nástrojů podpory a kontroly funkcí zemědělství postavily naše zemědělce do slabé vyjednávací pozice v porovnání s ostatními hospodářsky vyspělými zeměmi. Již v této době se ČR řadila mezi státy, které poskytují nejnižší podpory do zemědělského odvětví. Čeští zemědělci byli zřejmě ze všech odvětví národního hospodářství nejvíce ovlivněni vstupem do EU, uvádí Bečvářová. Je třeba vzít v úvahu, že přes určitou představu našich vrcholných představitelů v jaké fázi se zemědělství v České republice nachází a jakým směrem by se mělo orientovat, naše vyjednávací příprava nebyla, v porovnání s ostatními zeměmi vstupujícími společně do EU, dostatečná a nebyli jsme schopni proniknout skrze některé limitující podmínky. Ty byly nastoleny a vytyčeny odlišně dle vyjednávacích schopností jednotlivých představitelů států. Jistým příkladem může posloužit vyjednaná kvóta výsadby nových vinařských ploch v porovnání ČR a SR i po vstupu těchto zemí do Evropské unie. Naopak důkazem připravenosti resortu byla bezproblémová administrativní připravenost v rozšířené Evropské unii, zájem a především schopnost se úspěšně zapojovat do jednotlivých programů Společné zemědělské politiky.

Od 1. května 2004 se ČR stala řádným členským státem Evropské unie. Období, kdy naše země společně s ostatními státy střední a východní Evropy vstupují do Evropské unie, je komplikované nejen tím, že se jedná o nejmasivnější rozšíření tohoto celku, ale především tím, že díky soustavně měnícím se světovým podmínkám stojí Evropa před problémem vymezování vlastní cesty. Evropa chce vytvářet podmínky pro růst ekonomické výkonnosti a konkurenceschopnosti v globalizovaném světě, avšak současně chce zajišťovat sociální kohezi v rámci přijatého sociálního modelu, zdůrazňuje Bečvářová. Z pohledu přípravy na vstup do EU a vyjednání podmínek patřila mezi nejnáročnější kapitola 7 – Zemědělství. Období po vstupu bylo pro všechny nové členské státy velmi náročné, zejména z hlediska zvládnutí administrace Společné zemědělské politiky. Neméně významnou byla kapitola 2 –

Volný pohyb zboží, kde Česká republika dosáhla prakticky úplného souladu s legislativou ES již v předvstupním období. Tím byl umožněn bezproblémový vstup a zapojení českého zpracovatelského průmyslu producentů zemědělských produktů do obchodování na jednotném trhu. Vstupem do EU jsme položili základy novodobé historie českého zemědělství, neboť celkový rámec, filozofie i úroveň podpory v různých formách stejně jako následná míra regulačních zásahů v zemědělství a agrárním sektoru jsou v zásadě podřízeny rámci, pravidlům a limitům Společné zemědělské politiky EU. Výše uvedený fakt platí zejména pro formování nové podoby zemědělství a všech odvětví, která jsou více či méně zapojena do výroby potravin. Ekonomické prostředí se kontinuálně celosvětově významně mění a zvyšuje tak i nároky na směřování SZP.

Změny globalizujícího se ekonomického prostředí byly a jsou natolik podstatné, že dávají novou podobu nejen agrárním trhům dotýkajících se všech subjektů zapojených do procesu výroby potravin, ale vyžadují novou koncepci agrárních politik, neustále mění kritéria volby ekonomických nástrojů akceptujících nové podmínky vývoje.

Změna postavení, charakter i intenzita vztahů v komoditní vertikále vína, kdy klesá míra ochrany prvovýroby prostřednictvím regulačních zásahů agrární politiky při silícím vlivu zpracovatelských a distribučních článků komoditního řetězce, dává prostor uplatnění podstatně širšího komplexu vzájemně propojených odvětví. Růst konkurence, až již na globální či lokální úrovni dává komplexnější charakter celému odvětví vína, kdy společenské potřeby dávají podnět výzkumu v oblasti technicko - technologické. Úspěšnost současných komoditních vertikál stojí právě na tvorbě vazeb v rovině horizontálních i vertikálních vztahů jednotlivých výrobců (odvětví, regionů).

České a moravské vinohradnictví a vinařství v období, kdy Česká republika a další země střední a východní Evropy vstoupily do Evropské unie, se vyznačuje stavem, kdy byly vytvořeny optimální podmínky pro růst ekonomické efektivity. Prostřednictvím značných investičních pobídek (zejména v předvstupní fázi) si obě odvětví zajistily růst konkurenceschopnosti v porovnání s ostatními odvětvími zemědělství. Na rozdíl od ostatních potravinářských oborů, české a moravské vinařství využilo příležitosti nerovnovážné situace na trhu v komoditní sféře vína a převážná část vytvářených zisků byla zpět využita za účelem zvýšení efektivity obou oborů. Jednalo se například o restrukturalizaci vinic (či jejich privatizaci) či technologickou inovaci zpracovatelských kapacit. Při neustále silící konkurenci

v podobě dovozu levných, avšak kvalitních vín, vznikal dostatečný ekonomický tlak na růst efektivnosti jak vinohradnictví, tak především vinařství.

V této fázi však dochází k rozdílnému vývoji vinohradnictví a vinařství, kdy rostoucí náklady na výrobu hroznů společně se silící zahraniční konkurencí vymezující se nízkými cenovými efekty dováženého vína, jsou kompenzovány na úkor domácích dodavatelů suroviny, tedy vinohradníků. Od této chvíle (za stavu deformovaných cen) se vinohradnictví potýká především s rentabilitou pěstování a je existenčně závislé na dotačních titulech z různých fondů a organizací. Opačný jev je ve vinařství, které i na úkor vinohradníků realizuje na trhu nabídky vín ve střednědobém a dlouhodobém horizontu značné zisky a to i přes fakt, že vinařství je jedno ze zemědělských odvětví, přibližujících se dokonalé konkurenci. Tento vývoj způsobil, že vznik adversních vztahů těchto navazujících článků nezbytných pro výrobu vína negativně ovlivnil další vývoj vinohradnictví. V komoditní vertikále vína docházelo ke vzniku konkurenčních sil mezi jednotlivými články komoditního řetězce, což mělo za následek tvorbu smluvních vazeb a vznik nových (integračních) procesů za účelem částečného narovnání a odbourání adversních vztahů v celé vertikále.

3.7.5. Vývoj spotřeby vína a formování trhu s vínem ČR

Stejně jako v ostatních oborech agrobiznisu i vinařství prochází významnými změnami v nárocích spotřebitelů na produkt. Pouze malá část původní suroviny je zpracována prvovýrobcem a nabízena přímo spotřebiteli. Převážná část zpracování hroznů prochází vertikálním řetězcem navazujících fází a to: technologickými zásahy, zpracováním, adjustací, skladováním (archivací) než je prostřednictvím distribučních kanálů nabízena konečnému spotřebiteli. Ten je dle Holmana a kol. (2001) „ústřední postavou a suverénem trhu... a primárním a svrchovaným nositelem ekonomických rozhodnutí“. Jeho preference jsou primární hybnou silou (odvětví), ve kterých výrobci tyto preference pouze registrují a plní spotřebitelova přání. V posledních letech se mění struktura spotřeby, resp. nároky spotřebitelů na kvalitu a sortiment vína se neustále zvyšují, stejně jako zájem o použité technologie výroby a zpracování a to jak ve vinohradnictví, tak i ve vinařství. Stále častěji jsou vyhledávány zákazníci globální trendy s vyspělými technologiemi, ale i hledisko zdravotní prospěšnosti vín, stejně jako orientace na původ. Roste zájem (konečného) spotřebitele navázat kontakt s prvovýrobou a zajistit si tak co nejvyšší kvalitu za optimální cenu. V bezprostředním kontaktu se spotřebiteli však jsou převážně ekonomicky konsolidované podniky finálních fází zpracování a distribuce, jejichž vliv je charakteristický v rámci celých komoditních řetězcích.

Kvalitativní stránka potravin dle Bečvářové (2005) je chápána jak soubor dietetických, nutričních, hygienických vlastností. V zemědělství a tedy i ve vinařství bude v příštích letech hrát důležitou roli především společenský rozměr spojený, kromě kvality, s ovlivňováním zdravotního stavu celé populace a růstem konzumních preferencí. To potvrzuje i Foret a kol. (2011), který spatřuje v kontextu globálních souvislostí změny základních parametrů finální poptávky. S růstem životní úrovně již nepovažují spotřebitelé potraviny jako prostředek k nasycení, ale vnímají výrobek denní spotřeby pro potěšení a požitek a to zejména ve spojení s jeho další přidanou hodnotou. Zde je patrný posun v posuzování potravin jako předpokladu zdraví, výživy těla a životního stylu, popř. renomé. Foret a kol. (2011) tento výrazný faktor vidí jako důsledek jevu **globalizace a internacionalizace preferencí**. Tento proces vytváří kvalitativně nové společenské prostředí a tím ovlivňuje chování i reakce lidí v pozitivním i negativním slova smyslu. Integrace trhů přesahující rozměry zemí, regionů i světadílů za přispění technologických inovací stojí za změnami ve struktuře i spektru poptávky po finálních výrobcích. Ve vinařství se setkáváme se s relativně novým pojmem, jakým je definice „globální chuti vína, resp. globálních preferencí spotřebitelů vína“.

Uvedený vývoj v chápání funkce potravin je výrazně determinován příjmovou situací jednotlivce (spotřebitele) a ekonomickou úrovní daného státu. Tento faktor (značně diferenciovaný dle rámce zemí a kontinentů) bude hrát rozhodující roli v toku suroviny od výchozího stavu až po finální výrobu distribuci.

Nabízí se otázka, zda je víno statek normální, nezbytný či luxusní. Odpověď na tuto otázku najdeme v teorii spotřebitele za přispění socioekonomických determinant, marketingové nabídky a bilancování zákazníka. Determinující prvek typologie statku spočívá v uspokojení potřeby a přínosu užítku a hodnoty zákazníkovi, nepochybně zvažujícího přiměřenost poskytované hodnoty s cenou statku, resp. jeho dostupnost. Kromě předešlých atributů, při vlastním rozhodování, spotřebitel zohledňuje i racionální aspekty produktu jako jsou bezpečnost (zdravotní prospěšnost) a hospodárnost (ekonomičnost, úspornost). V rovině emocionální je nutné respektovat vliv individuální obliby (pocit'ované příjemnosti, chuti) produktu (vína) stejně jako jeho módnost (novost, aktuálnost), tedy vliv všeobecné obliby. U potravin denní potřeby však velkou roli budou hrát zvyklosti. Zde se již projeví konkrétní parametry produktu (**kvalitativní x kvantitativní úroveň** vína, např. sudové, lahvové, archivní, event. konkrétní značky). Poptávaný produkt je pak výslednicí psychologických procesů emocionality s individuálními demografickými charakteristikami spotřebitele.

Z hlediska spotřeby – konzumace alkoholu, je v ČR spotřeba na osobu ve srovnání s Evropou a světem vysoká a neklesá. Oproti spotřebě nealkoholických nápojů se roční spotřeba

alkoholických nápojů trvale pohybuje zhruba na úrovni 180 litrů na osobu a rok. Pití piva se však mírně snižuje ve prospěch vína, ikdyž spotřeba piva je stále v porovnání s vínem až 8 x vyšší než průměrná spotřeba vína. Za uplynulých 25 let je zcela zřetelný **růst průměrné roční spotřeby vína včetně vín ovocných, dezertních a samozásobení z původních 13,5 l v roce 1989 na 19,8 litrů na osobu v roce 2013**. Tento vývoj potvrzuje trend zdravé výživy, která je důležitým předpokladem a zároveň i součástí zdravého životního stylu patrného ve všech rozvinutých ekonomikách včetně zemí EU.

Vzhledem k výše uvedeným internacionalizacím preferencí je nesporné, že ČR bude ve spotřebě vína (i přes lokální pivní patriotismus) následovat vyspělé státy (nejen EU), kde se pohybuje spotřeba vína na obyvatele za rok na dvojnásobné až trojnásobné výši.

Nárůst konzumních orientací ve prospěch vína z pohledu kvalitativního či kvantitativního však bude výrazně determinován společenskými a socio-ekonomickými podmínkami, z nichž nejdůležitější se jeví oblast příjmů obyvatelstva a podílu výdajů na nákup spotřebních statků.

Vertikála vína má mnohé společné s ostatními podskupinami agrobiznisu vyrábějícími produkty zemědělské činnosti a naopak se v mnohém liší. Odlišný trend je v posledních letech právě patrný v odvětví zabývající se zpracováním moštových hroznů, tedy vinařstvím. Jeho specifikum je dáno neustále rostoucími nároky spotřebitelů na kvalitu a sortiment a zároveň touha za poznáním a zábavou. Stále více zákazníků volí variantu osobní návštěvy vinaře, tedy primárního zdroje výroby vína. Přímý kontakt výrobce se spotřebitelem umožňuje vinaři poznat specifikum poptávky a naopak získat si nového zákazníka prostřednictvím garance původu suroviny (moštových hroznů), s využitím moderních a přesných (precizních) technologií výroby i zpracování v návaznosti na inovativní techniky finalizující výsledný produkt. To vše dokladující zdravotní nezávadnost produktu – vína. Navíc, pro spotřebitele bez rizika vzniku výběru „nechtěného“ sortimentu.

Obdobný trend je patrný i v ostatních zemědělsko-průmyslových soustavách, tedy v podstatě komoditních vertikálách.

Budoucí vývoj těchto soustav spočívá v integraci nároků na intenzivní zemědělství naplňující poptávku po potravinách společně splňující environmentální požadavky na trvale udržitelné zemědělství s mimokomoditními funkcemi, což vinařství a vinohradnictví a vinařství, resp. celá vertikála vína naplňuje ve všech jejích fázích.

S tím souvisí i výzkumná otázka č. 3 a hypotéza na ni navazující:

Do jaké míry bude atribut kvality (jedinečnosti) faktorem ovlivňujícím rozhodování spotřebitele?

Hypotéza č. 1:

Kvalitu ve spotřebě vína preferují lidé s vyšším disponibilním příjmem.

Vzhledem k růstu čistých peněžních příjmů v posledních 20 letech, relativně pozvolnému poklesu podílu výdajů za potraviny, avšak dlouhodobě rostoucí spotřebě vína na osobu, zvyšováním výdajů na volnočasové aktivity se stravováním, ubytováním a službami všeobecně (s čímž přímo souvisí i vinařská turistika) v kombinaci s globalizačními trendy nárůstu konzumních orientací a zdravým životním stylem, se jeví budoucnost komoditní vertikály vína jako jedno z prosperujících odvětví v rámci agrobyznysu ČR.

4. VLASTNÍ PRÁCE

„Žijeme ve zvláštní době. Ona každá doba je svým způsobem zvláštní a i ta naše netvoří žádnou výjimku a proto i ta naše je zvláštní jako ty všechny předchozí, rozdíl je pouze v tom, čím... Každý, kdo tuto dobu žijeme, ji vnímáme jinak. Naše doba je ale zvláštní jednou věcí a tou je návrat velkého společenství znalců a milovníků vína k tomuto nápoji, který je darem a zároveň uměleckým dílem“, Kraus a kol. (2005)

V těchto úvodních větách je v podstatě obsažena celá krása i složitost tohoto odvětví a jeho vnímání jak ze strany spotřebitelů tak i výrobců.

V posledních letech se nám otevřel fascinující svět vína. Snad nikdy předtím nebyl zájem o víno tak velký, jako v současné době. Víno není jen běžným nápojem, ale také součástí kultury a životního stylu. Nikdy dříve nemělo možnost tolik lidí ochutnávat to nejlepší víno z celého světa. Nejušlechtlejší nápoj, který člověk dokáže s pomocí přírody vyrobit, v sobě skrývá nekonečné množství variant vůní, chutí charakterizujících zemi původu, odrůdu, technologii výroby i výrobce.

Kvalitu vína neurčuje jen souhra přírodních podmínek daného ročníku na pečlivě vybraném stanovišti vhodném pro pravidelně se opakující sklizně, ale je souhrnem přírodního působení, které pochopil do důsledku pilný a důkladnými odbornými znalostmi vybavený vinař. Pouze jeho zásahem může vzniknout opravdový mok prvotřídní kvality.

Jižní Morava má přírodní podmínky k tomu, aby dávala hrozny vhodné k přípravě vysoce jakostních vín. Ale k nadšení patří i neutuchající touha po neustálém prohlubování znalostí o víně, jeho podstatě, složení i snaha po poznávání všech procesů, které vedou k jeho stále se zvyšující jakosti. Vybrané metody výroby vína založené na odzkoušených technologiích a především pak neustále zvyšujících se znalostech veškerých předcházejících i navazujících článků komoditní vertikály vína dávají vyniknout veškerým analyticko-senzorickým vlastnostem vín. Avšak i ten nejlepší vinař, jehož záměrem je výroba prvotřídních vín, musí zohlednit ekonomiku svého podniku, čelit konkurenčnímu prostředí a neustále vyhledávat strategicky významné činnosti se zaměřením na získávání konkurenční výhody. Zahrnuje je do svého manažerského rozhodování tom, kam a s jakou ambicí v současných podmínkách globalizujících se trhů bude jeho firma směřovat.

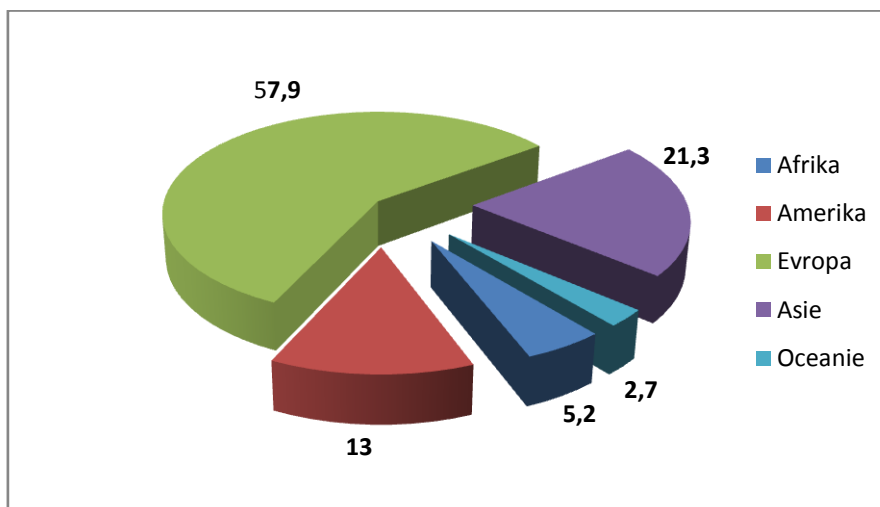

4.1. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ VE SVĚTĚ

4.1.1. Plocha vinic

Současná světová plocha vinic činí 7.585 tis. ha. V EU se z této výměry nachází 3.700 tis. ha. Dle Svazu vinařů pocházela ještě před 30 lety světová produkce vína převážně z Evropy (až 80 %), dnes evropská produkce tvoří zhruba polovinu světové produkce vína a to zejména díky Španělsku, Francii a Itálii. V posledních dekádech je tato pozice vyvolána růstem produkce z Asie, Austrálie a Ameriky. Situaci vystihuje následující graf a tabulka.

Graf 2: Podíl jednotlivých kontinentů na světové ploše vinic v roce 2009 (v %)

Zdroj: OIV 2010

Tab. 5: Podíl 10 největších pěstitelů na světové ploše vinic (rok 2009)

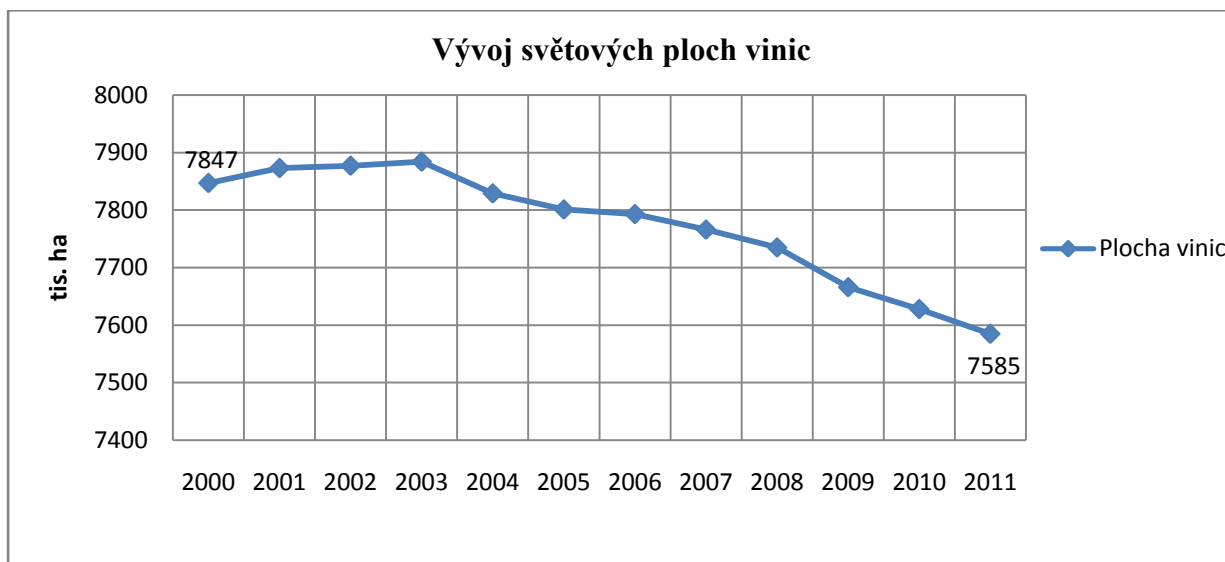
Název země	plocha v tis. ha	% podíl
Španělsko	1.113	14,5
Francie	840	11,0
Itálie	818	10,7
Turecko	505	6,6
Čína	470	6,1
USA	398	5,2
Írán	330	4,3
Portugalsko	243	3,2
Argentina	228	3,0
Rumunsko	206	2,7
Celkem	7.660	x

Zdroj: OIV 2012

Z grafu a tabulky je patrné, že největší podíl vinic na celkové ploše světa má Španělsko s necelými 15 %. Následuje Francie a Itálie s celkovým podílem 22 %. Další země i mimo Evropu zabírají řádově procentní podíl na celkových plochách. Mezi tyto země patří Argentina, Austrálie, USA, Nový Zéland, Čína, Turecko, Chile, JAR a další. Kumulovaným úhrnem tyto země zabírají 3,965 mil. ha vinic. V posledních letech dochází k změně v podobě klesajícího podílu Evropy. Současná EU 27 od roku 2012 již nedrží většinovou pozici na světových plochách vinic. V relativním vyjádření činí celková plocha EU 27 cca 49,9 % obhospodařovaných ploch a 39,1 % celkové světové produkce hroznů.

Nejvyšší celková světová plocha vinic byla v roce 2003, kdy byl stav vinic 7.884 tis. ha. Od té doby se neustále snižuje. V roce 2011 se snížila světová plocha vinic až na 7.585 tisíc hektarů. Tento trend je dle OIV zapříčiněn zejména situací na globálním trhu, kdy Evropa ztrácí svoji konkurenceschopnost uspět se svojí produkcí na světových trzích, z čehož plyne nadprodukce a následně klučení vinic, právě v Evropě. Naopak vybrané země mimo Evropu, zejména na jižní polokouli, osazují nové plochy. I přes tento pozitivní nárůst mimo evropských ploch dochází k celkovému poklesu stavu vinic ve světě. Vývoj v posledních letech zobrazuje následující graf.

Graf 3: Vývoj výměry světových ploch vinic v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)

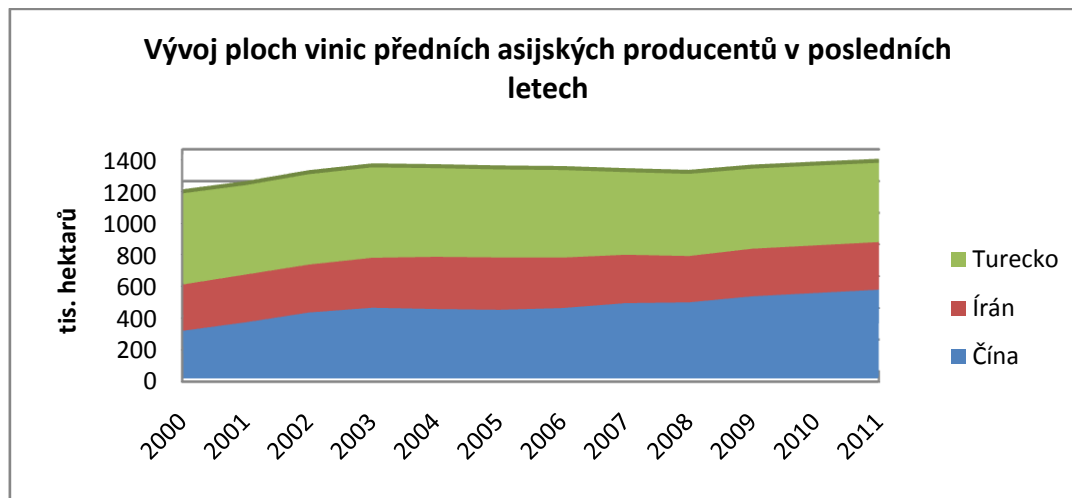

Zdroj: OIV 2012

Odlišný od Evropy je vývoj ploch vinic v Asii. Ačkoli Turecko zaznamenává 13% pokles stavu vinic za uplynulou dekádu, vysoký nárůst svých ploch naopak zaznamenala za stejné

období Čína a to až o 87 %. Jedná se téměř o 280 tis. hektarů. Situaci předních asijských producentů zobrazuje následující graf a tabulka.

Graf 4: Vývoj ploch vinic předních asijských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)

Zdroj: OIV 2012

Tab. 6: Vývoj ploch vinic předních asijských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)

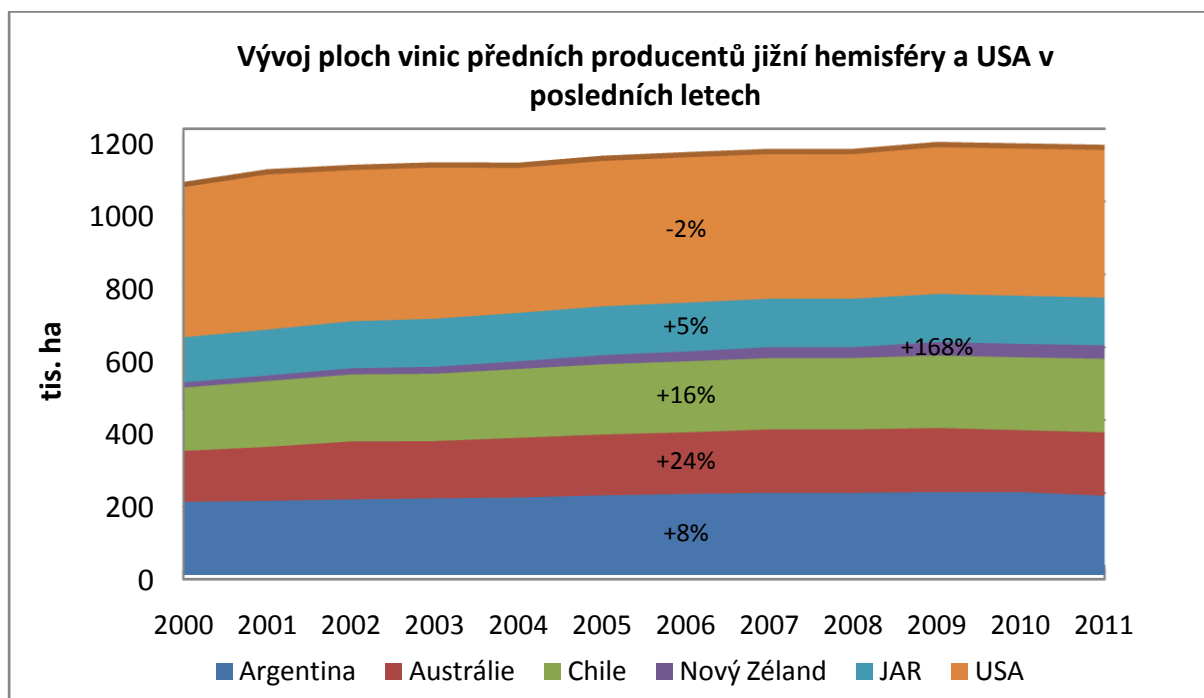
Země/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Čína	300	354	416	446	438	433	444	475	480	518	539	560
Írán	292	301	302	315	329	330	318	305	292	300	300	300
Turecko	575	564	570	570	559	555	552	521	518	505	503	500
Celkem	1167	1219	1288	1331	1326	1318	1314	1301	1290	1323	1342	1360

Zdroj: OIV 2012

Tzv. Jižní hemisféra, tzn. státy jižní polokoule a USA zažívají značný růst a potvrzují tak změny na formování globálního trhu a jeho struktur, resp. v globální konkurenceschopnosti nahradily státy Evropy. Spojené státy však zaznamenaly mírný dekádní 2% pokles. Většina ostatních zemí jižní polokoule zvětšuje své plochy a to poměrně značným tempem.

Dle Swinnena mění proces globalizace organizace a tím i mezinárodní umístění jejich produkce. Mezi nejdůležitější mechanismy globalizace posledních let je změna ve prospěch moderních výrobních procesů zejména v ekonomikách s nízkými mzdovými náklady. Právě tyto státy dokázaly čelit v posledních letech požadavkům globálního spotřebitele vlivům vývoje světového agrobiznisu ovlivňujících nabídkovou i poptávkovou stránku formování trhů spojených s výrobou, zpracováním a obchodem potravin, tedy i světovou komoditní vertikálu vína. Tuto situaci ukazuje následující graf a dále tabulka s číselnými hodnotami.

Graf 5: Vývoj ploch vinic předních producentů „jižní hemisféry“ a USA v letech 2000 – 2011 (v %)

Zdroj: OIV 2012

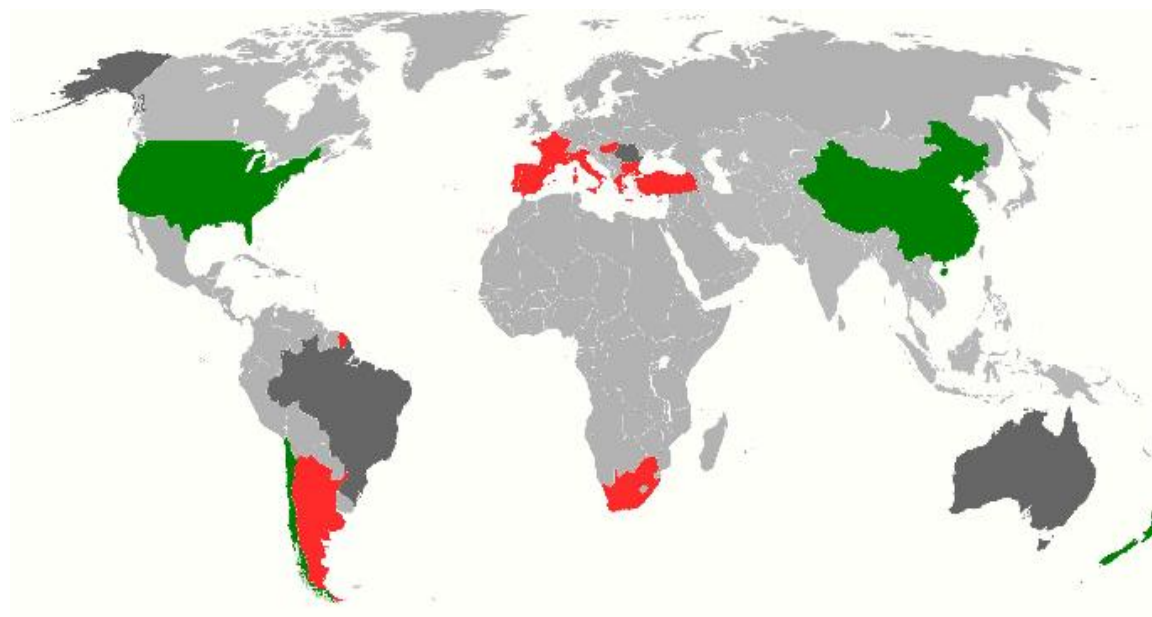
Tab. 7: Vývoj ploch vinic předních producentů jižní polokoule a USA v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)

Země/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Argentina	201	204	208	211	213	219	223	226	226	228	228	218
Austrálie	140	148	159	157	164	167	169	174	174	176	170	174
Chile	174	181	184	185	189	193	195	196	196	199	200	202
Nový Zéland	14	15	17	19	21	25	27	30	30	37	37	37
JAR	124	126	129	132	133	134	134	133	133	132	132	131
USA	412	426	415	415	398	399	399	397	397	403	404	405
Celkem	1065	1100	1112	1119	1118	1137	1147	1156	1156	1175	1171	1167

Zdroj: OIV 2012

Celkové změny ploch vinic ve světě v posledních 4 letech zobrazuje následující graf.

Graf 6: Změny ploch vinic ve světě

Zdroj: OIV 2012

Pozn.: Zeleně jsou označeny světové oblasti (země), které zvětšují svoji rozlohu a naopak červeně oblasti s trvale snižující se plochou. Je patrné, že kromě Rumunska dochází v Evropě k trvalému poklesu. Mírný pokles zaznamenali v JAR a Argentině. Naopak Čína, USA, Chile a Nový Zéland rozšiřují své plochy.

Závěr

Poptávka po víně, determinující danou vertikálu, společně s cenovým hlediskem tak vymezuje (mění) podmínky konkurence v podstatně širším, nejen regionálním, ale i globálním kontextu.

Za stávajících ekonomických podmínek pod vlivem globálních procesů agrobiznisu s přímým vlivem na nové formování trhů komodit, tedy i v produkci hroznů, ale také díky Společné organizaci trhu vínem v EU a jejím reformám, je očekáváno, že přední producenti EU budou nuceni nadále čelit snižujícím plochám svých vinic (resp. změnou jejich velikostí či vlastnických struktur).

Opačný případ zřejmě nastane na jižní polokouli, kde výsadby budou pokračovat, ačkoli rychlost nárůstu ploch bude korelovat se schopností producentů uplatnit svoji produkci. Největší nárůst ploch se tak očekává především na východní části polokoule a to nejen díky rostoucí spotřebě tamtéž, ale i tamním podnebným podmínkám. Konkrétně se tak jedná o Asii, zejména pak o Čínu, uvádí OIV (2012).

Celkově tak EU, a to i přes své rozšíření (z původní EU 15 na dnešní EU 27), ztratila většinu na světovém podílu vinic.

Důležitým faktorem pro rozvoj vinic ve světě bude i vývoj cen půdy v lokalitách vhodných pro pěstování révy vinné. Morss (2009) uvádí, že cena půdy v Euroatlantické oblasti s relativním intenzivním využitím ploch se pohybuje na úrovni 50.000 USD/ha. S vysázenou plodící vinicí se cena šplhá až na 75.000 USD/ha. Výrazně odlišná situace se nachází v zemích, které disponují relativně velkými dostupnými plochami, které se nabízejí k výsadbě. Například v Argentině se pohybuje cena půdy v hodnotě 10.000 USD/ha a cena plodící vinice v hodnotě 35.000 USD/ha. Obdobná je i situace v Austrálii a Africe.

Toto může být jeden z možných determinantů budoucího vývoje ploch vinic ve světě.

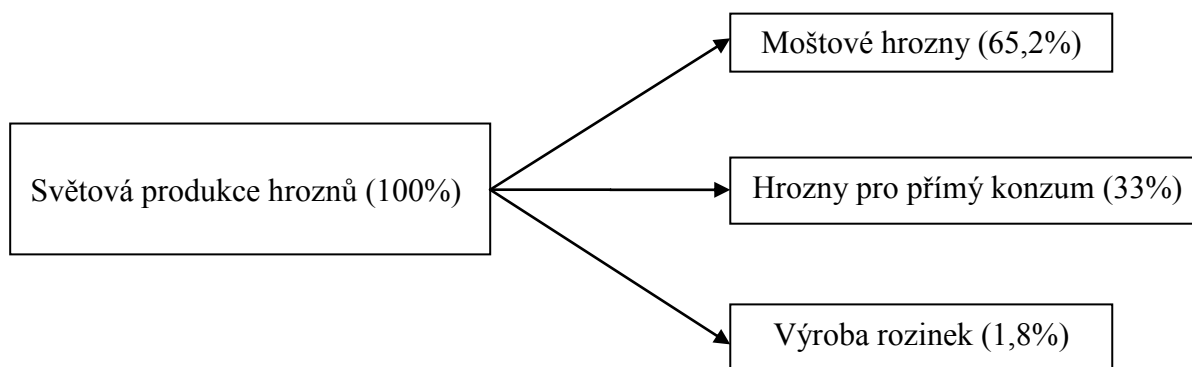
Dle Morsse je zřejmé, že „západ“ bude těžko konkurovat v nákladovosti či vůbec budoucí uvažované výsadbě nových ploch. Spíše se bude orientovat na intenzifikaci využití půdního fondu. Dalším faktorem je vázanost investičního kapitálu. Vinice po výsadbě začíná plně plodit až 4. - 5. rokem, což klade značné nároky na investice, neboť v prvních letech je pro majitele vinice spojená především s kapitálovými výdaji. Produkční potenciál vinice se pohybuje na hranici 35 - 40 let, tzn., že za tuto dobu by se měla návratnost investice násobně zhodnotit.

Z výše uvedeného lze zobecnit, že za poslední dekádu zaznamenává největší pokles ploch vinic Evropa. V ostatních částech světa dochází k nárůstu a to jak na jižní polokouli, tak v Asii.

4.1.2. Produkce hroznů

Komoditní vertikála vína je započata zemědělskou produkcí (prvovýrobou) hroznů. Výstup světové vinohradnické produkce je dále zpracován následujícími fázemi vertikály:

Obr. 8: Uplatnění světové produkce hroznů v (%)

Zdroj: Faostat, OIV 2012

V současné době činí světová produkce hroznů zhruba 700 milionů q (metráků), tzn. 70.000 tisíc tun.

Zhruba 1/3 celkové světové produkce hroznů je určena na přímý konzum.

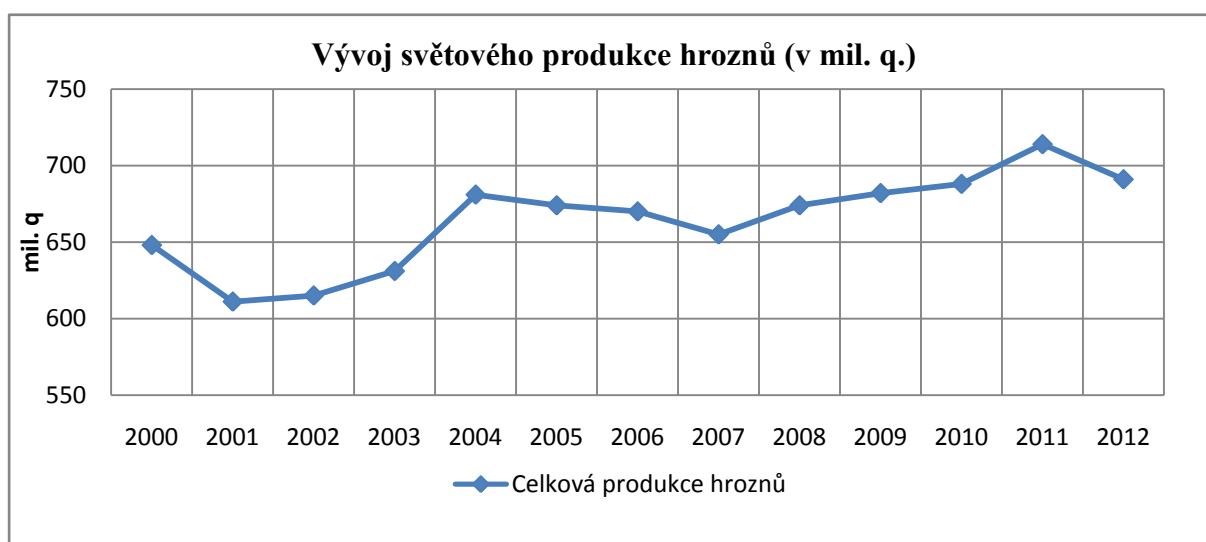
Mezi největší producenty hroznů na přímý konzum patří Čína, Indie, Turecko, Irán a Itálie. Další alternativou zpracování hroznů je výroba rozinek.

Mezi její hlavní producenty patří Turecko, následováno USA, Iránem, Chile a Jižní Afrikou.

Celková světová produkce se však pohybuje na hranici 1.250 tisíc tun, což v porovnání s ostatní využitelností hroznů je zanedbatelná hodnota.

Celkovou produkci hroznů ukazuje následující graf.

Graf 7: Světová produkce hroznů v období 2000 - 2012 (v mil. q)

Zdroj: OIV 2012, Faostat 2012

Světová produkce hroznů se trvale zvyšuje. Tento nárůst v posledních letech je způsoben jednak zvyšující se intenzifikací v zemědělské výrobě doprovázející globální trend zemědělské prvovýroby, dále poměrně stabilními příznivými klimatickými podmínkami v poslední dekádě (nárůst průměrné teploty v době zrání) a mladým výsadbám v zemích, které v posledních letech suplují svými mladými výsadbami průměr na rozdíl odevropského kontinentu. Tyto faktory dále podporuje vzrůstající spotřeba hroznů na přímý konzum, zejména v asijských zemích.

Situaci ukazuje následující tabulka.

Tab. 8: Celkový přehled světové produkce hroznůdle užití (v mil. q)

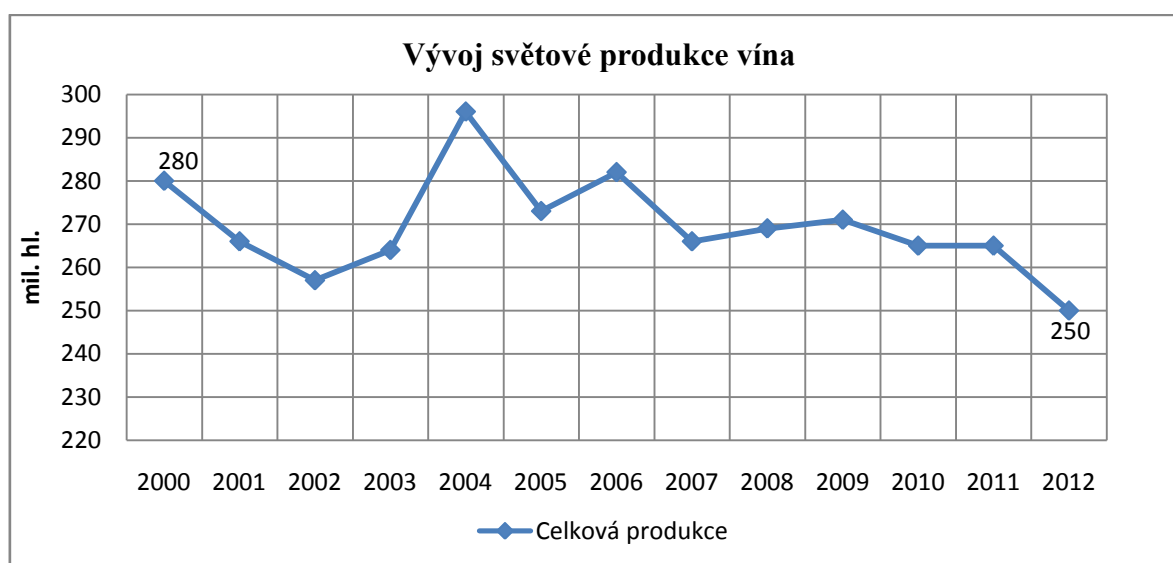
Období	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celková produkce hroznů	648	611	615	631	681	674	670	655	674	682	688	714	691
Moštové hrozny	483	449	438	444	488	471	463	451	459	468	454	475	458
Stolní hrozny	152	150	165	175	182	191	195	193	203	212	222	227	221
Výroba rozinek	12,8	11,8	11,9	11,7	11,2	12,3	11,7	11,1	12,0	12,1	12,3	12,4	12,4

Zdroj: OIV 2012, FAO 2012

4.1.3. Produkce vína

Světová produkce vína se pohybuje na úrovni 260 - 270 mil. hektolitrů ročně. Vývoj produkce v jednotlivých letech posledního desetiletí znázorňuje následující graf.

Graf 8: Vývoj světové produkce vína v poslední dekádě (v mil. hl.)

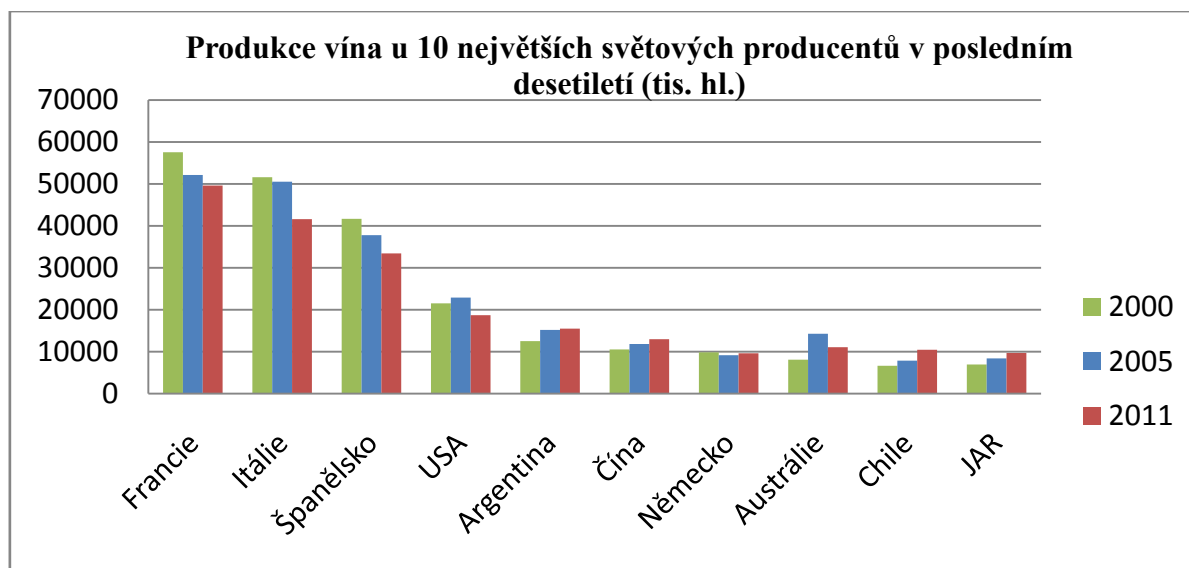
Zdroj: OIV 2012

Z výše uvedených grafů je patrné, že ačkoli světová celková produkce hroznů vykazuje růst, vývoj světové produkce vína vykazuje pokles. Tento stav lze odůvodnit mírnou rostoucí produkcí stolních hroznů a relativně stabilní produkcí moštových hroznů. Při výrobě vína však nelze přehlédnout faktor kvality, který odpovídá nižší výtěžnosti a zejména pak opatření na alternativní využití hroznů (výroba moštu, destilace, výroba octa, apod.).

Situaci u 10 největších světových producentů vína zobrazuje následující graf.

Graf 9: Charakteristika vývoje v produkci vína u 10 největších světových producentů v posledním desetiletí (v tis. hl.)

Zdroj: OIV 2012

Konkrétně se jedná o tuto úroveň a vývoj produkce v jednotlivých letech.

Tab. 9: Produkce vína 10 největších světových producentů v období 2000 -2011 (v tis. hl.)

Země/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Francie	57541	53389	50353	46360	57386	52105	52127	45672	42654	46269	45704	49633
Itálie	51620	49865	42507	41807	49935	50566	52036	45981	46970	47314	48525	41580
Španělsko	41692	30500	33478	41843	42988	37808	38137	34755	36240	35166	35235	33397
USA	21500	19200	20300	19500	20109	22888	19440	19870	19340	21965	20887	18740
Argentina	12537	15835	12695	13225	15464	15222	15396	15046	14676	12135	16250	15473
Čína	10500	10800	11200	11600	11700	11800	11900	12500	12600	12800	13000	13000
Německo	9852	8891	9885	8191	10007	9153	8916	10261	9991	9228	6906	9611
Austrálie	8064	10731	12168	10835	14679	14301	14263	9620	12448	11710	11339	11090
Chile	6674	5452	5623	6682	6301	7885	8448	8227	8683	10092	8844	10463
JAR	6949	6471	7189	8853	9279	8406	9398	9783	10165	9986	9336	9665

Zdroj: OIV 2012

Celková produkce EU aktuálně dosahuje úrovně necelých 160 mil. hl. Na světové produkci se Evropa podílí zhruba 60 %. I zde patří mezi světovou špičku 3 členské země EU, což dokumentuje předcházející graf. Mezi 5 největších producentů v roce 2011 patří rovněž USA a Argentina. Tyto země vyprodukovaly ve stejném roce téměř 64 % celosvětové produkce vína. Rok 2011 byl pro většinu zemí světa rokem s nízkou produkcí. Zatímco USA, Argentina, Austrálie čelily poklesu, Chile zaznamenala rekordní úrodu. Výjimku tvoří Nový Zéland, který dokázal vyprodukovat několika set procentní nárůst. Až na vybrané roky je

celková produkce světa poměrně vyrovnaná, resp. vykazuje mírný pokles, zejména v posledních letech. V souvislosti s výše uvedeným je třeba zdůraznit, že produkci vína neovlivňuje pouze rozloha vinic či faktory jako domácí či zahraniční poptávka. Důležitou roli hrají i přírodní vlivy (např. počasí v průběhu vegetace, zemětřesení či jiné přírodní katastrofy), které mohou negativně ovlivnit i množství zásob připravených k expedici.

Celkovou bilanci vína, tedy produkci a spotřebu vína u největších světových producentů a konzumentů zobrazuje graf v kapitole Trh vína.

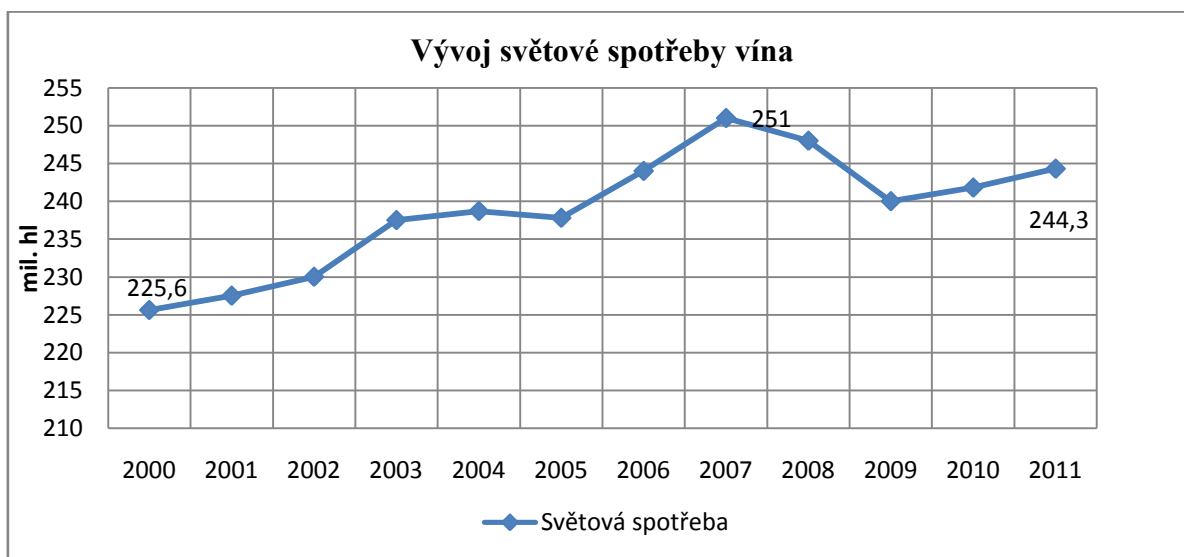
4.1.4. Spotřeba vína

Světová spotřeba vína se pohybuje na úrovni zhruba 240 mil. hl. Vývoj celosvětové spotřeby je mírně rostoucí.

V roce 2007 poprvé v historii měření trh dokázal prolomit hranici 250 mil. hl. V dalších letech však spotřeba vína byla nižší.

Vývoj ve spotřebě vína v posledním desetiletí charakterizuje následující graf.

Graf 10: Vývoj světové spotřeby vína v posledním desetiletí (v mil. hl.)

Zdroj: OIV 2012

Situaci s detailními hodnotami předních zemí zobrazuje následující tabulka.

Tab. 10: Spotřeba vína v předních velkých vinařských státech v poslední dekádě
(v tis. hl.)

Země/Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Francie	34500	33919	34820	34081	33218	33530	33003	32169	30800	30215	28917	29936
Itálie	30800	30150	27709	29343	28300	27016	27332	26700	26166	24100	24624	23052
USA	21200	21250	22538	23801	24750	25850	26700	27850	27700	27250	27600	28500
Německo	20150	20044	20272	19735	19845	19848	20210	20782	20747	20224	20200	20000
Španělsko	14046	14238	13960	13798	13898	13686	13514	13100	12168	11271	10359	10150
Argentina	12491	12036	11988	12338	11113	10972	11103	11166	10677	10342	9753	9725
Čína	10695	10952	11364	11993	12120	12306	13012	13884	14046	14514	15846	17000
Velká Británie	9696	10336	11222	11584	12742	13143	12672	13702	13483	12680	13200	12800
Rumunsko	5215	4705	4964	5050	5800	2379	5546	5529	5404	4035	3853	5350
Rusko	4699	6067	6404	8682	10159	10500	10751	11690	11330	10138	11633	11633

Zdroj: OIV 2012

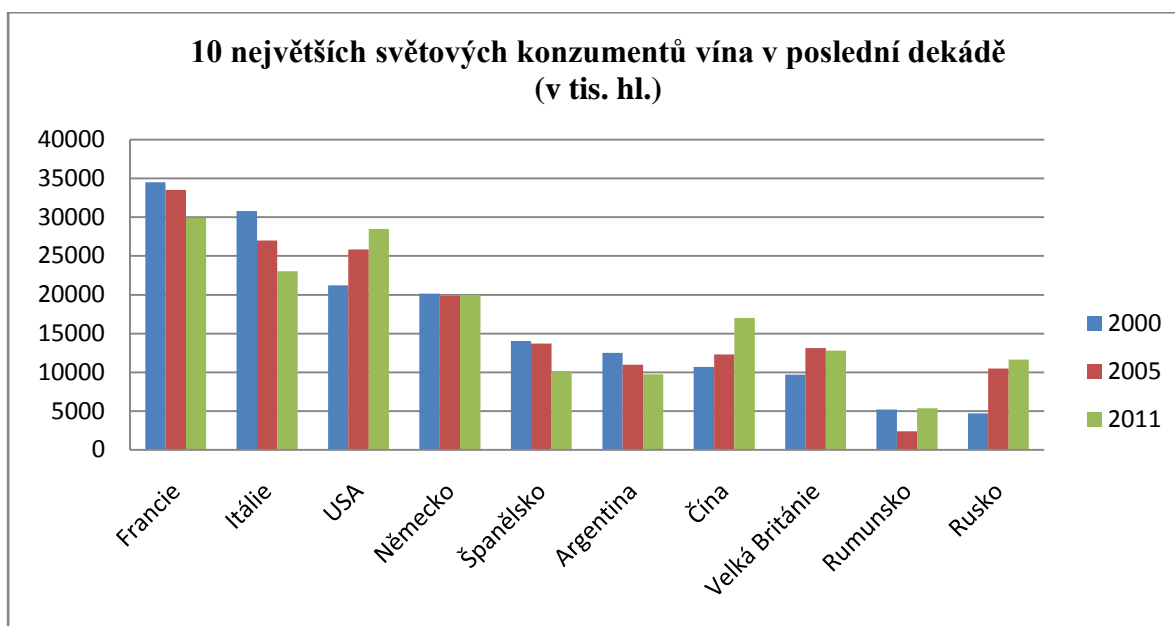
Zatímco v zemích EU spotřeba vína klesá (meziročním tempem zhruba 1 %), naopak v USA, což je druhý největší trh vína na světě co do objemu, dochází k růstu spotřeby. Tento trh lze v budoucnu považovat za největšího světového spotřebitele vína. Z uvedené tabulky je patrné, že USA za 11 let zvýšily svoji spotřebu o 1/3.

Dalším důležitým prvkem na světovém trhu je Čína, která rovněž vykazuje rostoucí vývoj ve spotřebě. Je to země s nejrychleji rostoucím objemem dovozů, bez znatelnějších známek vývozu. Meziročně vykazovala Čína téměř 5% průměrný nárůst spotřeby, což za uplynulých 11 let činí nárůst o téměř 60 %. Tyto hodnoty podtrhuje statistický údaj, zveřejněný v Mezinárodní studii International wine and spirits research, podle kterého se **Čína stala v roce 2013 největším spotřebitelem červeného vína na světě.**

U Číny je nutné zdůraznit klíčový faktor přimíchávání dovážených vín do tamní produkce z čínských hroznů. Poptávka v ostatních předních zemích světa (Argentině, Jižní Africe, Austrálii, Chile, Novém Zélandu, Německu a Rumunsku) zůstala víceméně meziročně neměnná. U ostatních zemí (Rusko, Velká Británie) je vývoj ve spotřebě vzrůstající. Z tabulky je rovněž patrný znatelný pokles v Argentině, Francii, Itálii, Španělsku.

Situaci z tabulky potvrzuje i následující graf.

Graf 11: Porovnání vývoje 10 největších konzumentů vína za poslední dekádu (v tis. hl.)

Zdroj: OIV 2012

Bude velmi záležet, jak se bude vyvíjet ekonomická situace a spotřeba na celém globalizovaném světě, píše se ve zprávě OIV (2012). Svoji úlohu bude hrát rovněž schopnost uplatnění evropské (nad)produkce na globalizovaném trhu a zajištění „udržitelné, resp. stávající hladiny spotřeby“ zdejšími spotřebiteli. Zajímavé je srovnání států ve spotřebě vína přepočtenou na hlavu. Tento žebříček je značně odlišný od pořadí celkové světové spotřeby. Státy s velkou populací, ač na hlavu spotřebují průměrné, resp. podprůměrné množství vína obsazují přední místa světových statistik. Například jeden z největších světových konzumentů, Čína, spotřebuje ročně na osobu pouze 1,76 litrů, avšak značný počet obyvatel tento minimální konzum vynahradí. Velmi malou spotřebu mají i Spojené státy, ale tamní neustále rostoucí populace opět násobí celkovou spotřebu. Opačná situace je v Evropě. Nejen že celková populace Evropy klesá, ale od roku 2000 se také snížila průměrná roční spotřeba vína na osobu. Na tento průběh má vliv i stárnoucí populace Evropy. Pokud bude tento vývoj pokračovat, odhaduje se, že v roce 2050 bude o 100 mil. lidí v Evropě méně. Největší nárůst naopak zaznamenávají země amerického kontinentu, Afriky a Asie. Díky 60% zastoupení Asie na celosvětové populaci v roce 2000, bude tento kontinent se svým rychle rostoucím obyvatelstvem znamenat značný potenciál ve spotřebě vína.

Ačkoli světová spotřeba vína na osobu v posledních letech předcházející dekády klesala, s příchodem nové dekády se vývoj spotřeby otočil a má mírně rostoucí charakter. Průměrná světová roční spotřeba na osobu v roce 2007 však činila pouze 3,5 litrů, což bylo o 1 litr méně v porovnání s rokem 1990, uvádí Global Drinsk Market: Impact Databank Review and

Forecast (2008). Ačkoli byla světová spotřeba v roce 2007 nejvyšší a překonala hranici 250 mil. hl., současná světová roční spotřeba na osobu je nejnižší za poslední 4 dekády. Tato situace je do značné míry zapříčiněna jednak rychle rostoucí celosvětovou populací, zejména v Asii a do značné míry i výpadkem celoevropské spotřeby a dále nízkými návyky nastupující mladé generace a neochota pít víno, resp. suplovat je jinými nápoji. Závěrem nutno však dodat, že světová populace roste poměrně rychlým tempem (o 1 mld. každých zhruba 12 let, což činí téměř 15 %) a pokud tento trend bude pokračovat, světová spotřeba může nadále růst, zejména při důrazu na zdravotní hledisko spotřeby vína jakožto nejzdravějšího alkoholického nápoje či stále zřetelnější ustálené kulturní zvyklosti spotřeby vína a to i přes fakt, že k největšímu podílu nárůstu populace dochází v asijských zemích.

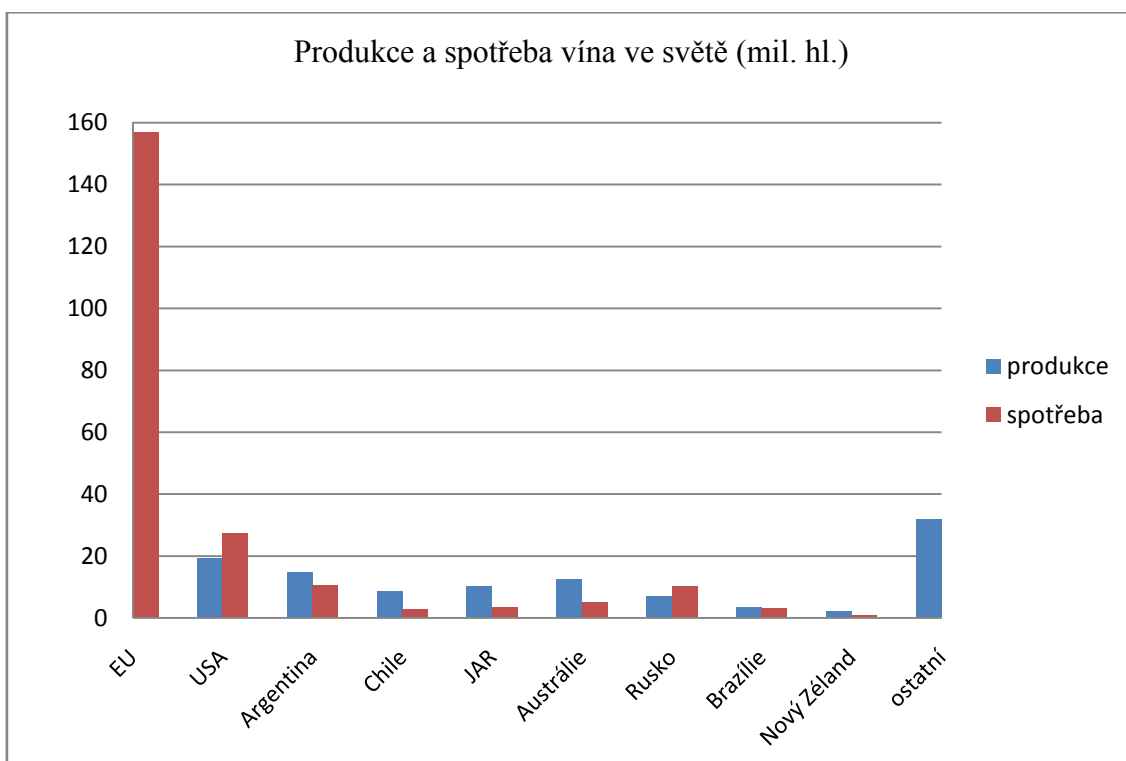
4.1.5. Trh vína

Situace na trhu vína = nerovnováha na trhu vína

Světová produkce vína však nekoresponduje s poptávkou. Rozdíl mezi světovou produkcí a spotřebou činil v roce 2004 hodnotu 64 milionů hektolitrů a v roce 2005 hodnotu 49 milionů hektolitrů vína. Tento nadbytek byl částečně eliminován uplatněním vína na průmyslové či jiné potravinářské účely než je přímá konzumace (výroba lihu či výroba vinného octu), nicméně zhruba 20 – 30 milionů hektolitrů vína vytváří světový přebytek nad spotřebou, čímž tlačí ceny nabídky vína k minimální hranici.

Tento stav způsobil, že velká část vinařů orientuje své marketingové strategie dle spotřebitelského vlivu. Opačný postup zvolila Evropa, která nebyla schopna následovat požadavky spotřebitelů na nízké ceny vína a ztratila tak značnou část celosvětového podílu tradičního trhu s vínem. „Nový svět“ se orientuje převážně na nové odrůdy a značky a zaměřil svoji pozornost rovněž na mladou populaci. Evropa stále preferuje systém marketingu vína postaveného na systému apelací či terroir, čímž ztrácí světový podíl.

Graf 12: Produkce a spotřeba vína ve světě v roce 2011 (v mil. hl.)

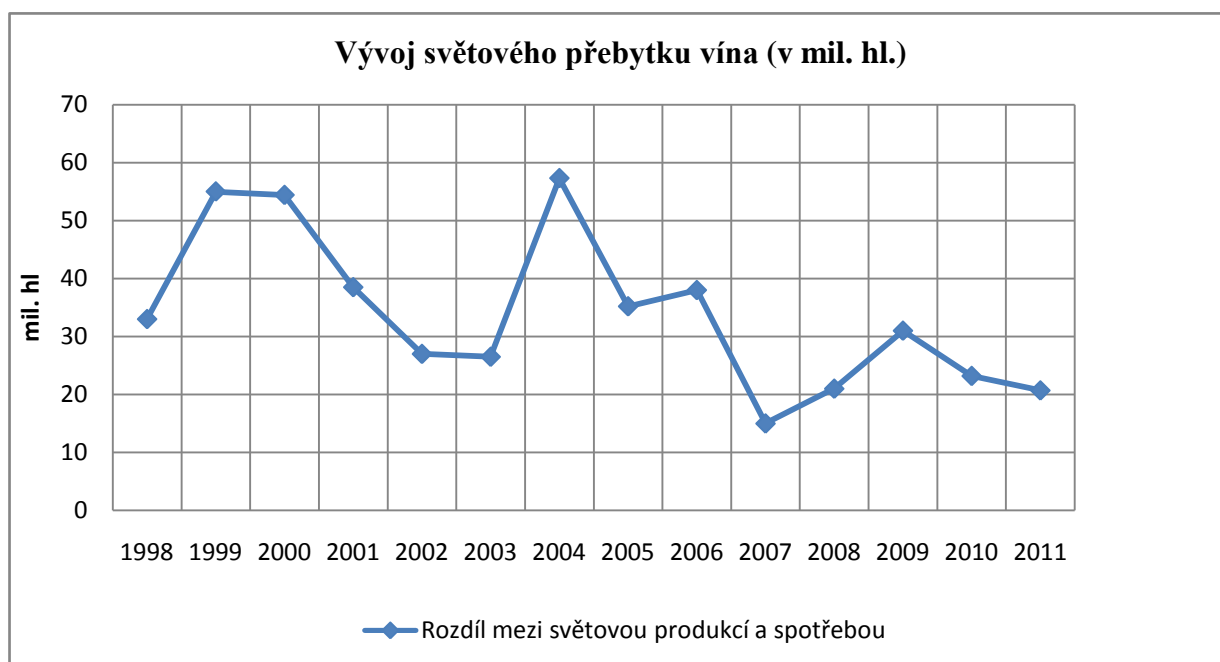

Zdroj: SV ČR a MZE ČR

Ve třetích zemích byla sklizeň v roce 2009 vyšší než v roce 2007, ale nižší než 2008. USA poprvé překročily hranici 20 mil. hl., stejně tak Chile překročila hranici 10 mil. hl. Naopak pokles zaznamenaly Argentina a Brazílie.

Ačkoli světová populace roste a očekává se, že i světová spotřeba bude postupně tento nárůst kopírovat, celosvětová produkce vína dosahuje značný přebytek nad celosvětovou spotřebou. Například v posledních 2 letech se spotřeba snížila o 10 mil. hl., což odpovídá 1/3 produkce vína Španělska. Stabilní spotřebu a mírný nárůst vykazují státy nacházející se ve středu Evropy. Průměrně dosahuje přebytek výroby nad spotřebou řádově 20 - 30 mil. hl. vína. Tato hodnota vychází z rozdílných hodnot od 15,7 mil. hl. v roce 2011, až po 31 mil. hl. v roce 2009. Největší nadprodukcí lze spatřit na přelomu století v letech 1998 - 2000 a v roce 2004. V posledních letech, především i díky SZP a situaci ve vinařství a vinohradnictví v Evropě, vidíme jasný pokles přebytků vína ve světě. Tato situace je zapříčiněna nejen mírně rostoucí spotřebou, ale také různou produkcí v uplynulých letech. Při kombinovaném proložení obou veličin získáváme následující bilanci přebytků vína.

Graf 13: Vývoj světového přebytku vína v posledních 13 letech (v mil. hl.)

Zdroj: OIV 2012

V Evropě v posledních letech začíná působit poměrně restriktivní politika EU v oblasti SZP a vinohradnictví, kdy jsou podporovány ze strany EU projekty orientující se na vykloučení vinic, ale i alternativní užití vína (např. pro průmyslové účely, pro výrobu octu, lihu, brandy, moštu či jiné využití). Světová poptávka po takovém alternativním využití umožní spotřebovat nadprodukcí až 30 mil. hl. vína. Určitou úlohu hraje i možnost uskladnění vína pro budoucí období, které může v případě výpadku produkce pokrýt relativně stabilní poptávku.

4.1.6. Světový obchod s vínem

Za posledních dvacet let se podíl vína, který se mezinárodně obchoduje, zdvojnásobil. V roce 2011 dosáhl 103,5 milionů hektolitrů. Tato hodnota znamená nárůst o 7,9 % oproti roku 2010.

Tento nárůst započal již po roce 2009, kdy v meziročním indexu 2010/2009 byl zaznamenán obdobný růst 9,6 % ve světovém exportu. V roce 2008 a někde ještě v roce 2009, se promítla do světového obchodu celosvětová ekonomická krize, kdy došlo k nejnižšímu celkovému světovému exportu od roku 2000. Krize podpořila větší podíl sudového vína obchodovaného na mezinárodním poli. Světová krize však ve svém důsledku zintenzivnila trend celosvětového obchodu, kdy narostl nejen mezinárodní obchod (re-export), ale i mezikontinentální obchod.

Největší světovou velmocí v oblasti vývozu celkového objemu vína je Itálie, která dokonce dokázala udržet vzrůstající tempo celosvětového exportu o 2,5 mil. hektolitrů, což v porovnání s rokem 2010 znamenal meziroční nárůst o 11 %. Španělsko však dokázalo meziroční nárůst a to o 4,6 mil. hl., což v relativním vyjádření zvýšilo jeho export o 26 %. Tyto země dle OIV využily výpadek, resp. tržní mezeru, kterou způsobila pohroma ve státech jižní hemisféry. Mírný nárůst o 0,4 mil. hl, tedy 16 %, zaznamenalo i Portugalsko. Objem exportů zemí SRN, Francie, USA rostl mírnějším tempem 5 – 6 %.

Světový podíl 5 největších exportérů se meziročně 2011/2010 navýšil na 65,5 % z původních 62 %. Mezi 5 největších exportérů v uváděném pořadí tedy patří: Itálie se světovým podílem 24 %, Španělsko 22 %, Francie 14 %, Argentina a Chile 10 %, Austrálie a Nový Zéland 9 %.

Největší evropští producenti však za poslední dekádu ztrácí zhruba 10 % světového exportu ve prospěch jižní hemisféry a USA (viz. Zahraniční obchod v Evropě). Situaci zobrazuje následující tabulka.

Tab. 11: Vývoj světového obchodu u největších producentů Evropy a ostatních částí světa (v %)

Země/Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
5 největších EU exportérů	72,2 %	75,0 %	70,9 %	69,1 %	67,0 %	64,5 %	63,1 %	62,9 %	63,4 %	62,2 %	60,8 %	60,1 %	62,0 %	65,5 %
Státy jižní hemisféry + USA	14,2 %	14,7 %	18,2 %	19,3 %	21,5 %	23,7 %	25,6 %	25,6 %	26,4 %	28,6 %	29,4 %	30,3 %	28,2 %	25,2 %
Světový trh (v mil. hl.)	65,0	64,0	60,3	65,1	67,8	72,4	76,6	78,9	84,5	89,8	90,7	87,5	95,9	99,4

Zdroj: OIV 2012

Závěrem lze zobecnit, že trh (zahraniční obchod) roste rychlejším tempem než vzestup celkové spotřeby. Dnešní zahraniční obchod dosahuje přes 40 % světové spotřeby vína. Tato hodnota znamená, že 4 z 10 spotřebovaných litrů ve světě jsou importovány z jiné části světa, uvádí OIV (2012). Původ většiny importovaných vín ukazuje následující tabulka.

Tab. 12: Podíl exportu na celkové domácí produkci u největších producentů v roce 2006 a 2012 (v %)

Název státu	% podíl exportu v roce 2006	% podíl exportu v roce 2012
Itálie	32	43
Španělsko	33	41
Francie	29	33
Austrálie	44	55
Chile	62	68
USA	16	22
Argentina	11	29
JAR	29	37
SRN	29	35
Portugalsko	--	51
Nový Zéland	36	43

Zdroj: OIV (2006), Morss(2012)

Z tabulky je patrné, že se podíl exportu od roku 2006 – 2012 zvýšil u všech zemí, které jsou orientovány na vývoz. Jak uvidíme dále, ačkoli 3 přední exportéři ztrácí své postavení ve světě, vlivem poklesu stavu ploch vinic, která způsobila pokles produkce, není ztráta na světovém exportu rozpoznatelná, ba naopak.

Z výše uvedené tabulky je možno přehledně seřadit jednotlivé státy s vyšším podílem exportu na své produkci a následně je rozdělit do skupin dle orientace na export:

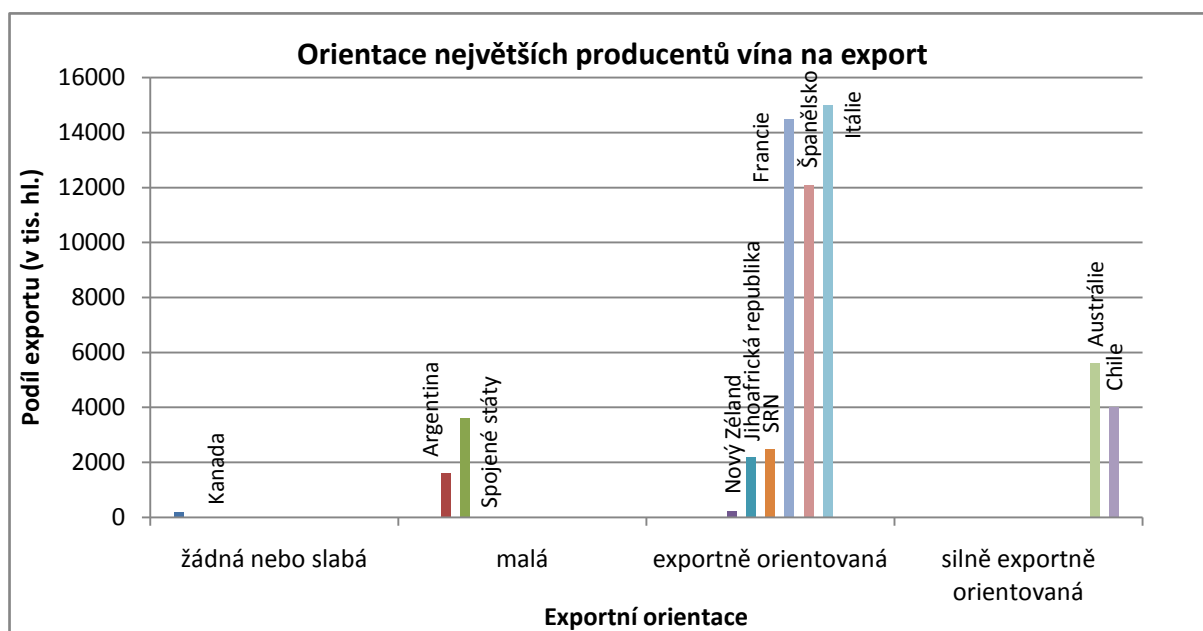
Tab. 13: Skupiny států dle uplatnění své produkce na export (v %)

Exportní orientace	Žádná nebo slabá	Malá	Exportně orientovaná	Silně exportně orientovaná
Exportní % své produkce	0 – 10%	11 – 25%	26 – 40%	Více než 40%

Zdroj: American Association of Wine Economists, Comparative Networks and Clusters in the Wine Industry

Následující graf zobrazuje země, které svoji produkci realizují převážně exportem.

Graf 14: Orientace producentů vína na export v letech 2001 - 2005

Zdroj: American Association of Wine Economists, Comparative Networks and Clusters in the Wine Industry

Z grafu je patrné, že většina zemí uplatňujících část své produkce na export je exportně orientovaná či silně exportně orientovaná. Země jako Nový Zéland či Austrálie pak dokáží prostřednictvím své konkurenční výhody uplatnit zhruba 50 % své produkce na zahraničních trzích. Chile dokonce až 70 % své produkce. Naopak Kanada patří mezi země s 10% objemem exportu na své produkci. Argentina a Spojené státy zhruba kolem ¼ své produkce realizují v zahraničí.

Co se týká importů, tak největším světovým dovozcem vína bylo Německo, které se dělí o prvenství s Velkou Británií. Dalším velkým importérem se staly Spojené státy, které se svým dynamickým trhem dohánějí Velkou Británií. Seznam největším importérů vína zobrazuje následující tabulka.

Z té je patrná nejen přední pozice Německa, Velké Británie a USA, ale i meziroční nárůst dovozů ve všech zemích. Zajímavý je i fakt, že přední exportéři, zejména Itálie, Francie a Portugalsko patří zároveň mezi 15 největších importérů, což potvrzuje i fakt nárůstu světového zahraničního obchodu. Z tabulky je patrné, že ČR patří mezi 15 největších dovozců vína.

Tab. 14: Objemy importu u 15 největších dovozců vína v roce 2006 a 2007 (v mil. hl.)

Název státu	2006	2007
Německo	13,81	14,20
Velká Británie	12,84	12,97
USA	7,00	8,45
Ruská federace	5,59	6,43
Francie	5,35	5,37
Nizozemí	3,42	3,80
Belgie	3,00	3,12
Kanada	3,00	3,12
ČR	1,38	1,43
Švýcarsko	1,77	1,87
Švédsko	1,66	1,78
Itálie	1,48	1,75
Japonsko	1,73	1,74
Čína	1,16	1,48
Portugalsko	0,28	1,28

Zdroj: FAOSTAT, Statistics Division 2008

Z výše uvedených statistik a jejich hodnocení vyvstává další výzkumná otázka č. 4 a hypotéza na ní navazující:

Je vývoj ve světě orientující se na cenu odlišný od Evropy?

Hypotéza č. 2:

Převážná část vinařských zemí Evropy preferuje původ vína a orientuje se na kvalitu.

V souvislosti s globalizací, jak uvádí MZe ČR (2002), se v současnosti na světovém trhu vínem vyskytují dvě koncepce. První odpovídá vínu průmyslového typu, kdy hrozny jsou produkovány v oblastech s nejnižšími produkčními náklady. Hrozny jsou pak postupně zpracovány buď v místě jejich produkce, nebo poblíž místa spotřeby vína. Pro odlišení vína je pak příznačná odrůda nebo obchodní známka. Tato koncepce se uplatňuje především u produkce ze států jižní hemisféry.

Druhá koncepce je blíže zemědělství a je charakterizována situací, kdy rozlišnosti vín a jejich typické vlastnosti jsou vázány na zeměpisný původ (tzv. terroir) a použité enologické metody. V této koncepci nehrají obchodní známky příliš důležitou roli. Tato koncepce má svoji oblibu převážně u evropských konzumentů.

Je to však koncepce, která nebyla schopna uplatnit a prosadit svůj princip „hrdosti vín na svůj původ – terroir“ v konkurenci s ostatními částmi světa, které se zaměřují na cenu a ve světě tím ztrácí svoji pozici. Zřejmě i díky faktu neznalosti či malé zainteresovanosti konzumentů mimo Evropu na původ vína se dostávají tyto státy u světových konzumentů do čím dál větší izolace oproti státům jižní hemisféry. V této souvislosti je to právě typický rys Evropy, která dokázala prostřednictvím svých opatření (nařízení EK) vymezit kvalitativní znaky stanovením vybraných oblastí, odrůd, procesů a postupů pro pěstování a zpracování vína. Důkazem je 60 % ploch evropských vinic využívaných právě pro výrobu jakostních a přívlastkových, tedy kvalitativně nejhodnotnějších vín.

Jsou to právě členské země EU, které svými přijatými opatřeními a jejich aplikací do praxe skrze instičionální nástroje zajistí ochranu zdraví spotřebitele, kontrolu jakosti vína a celkovou důslednou kontrolu všech procesů v komoditní vertikále víno.

Z historické zkušenosti většiny zemí jsou nastavené procesy kvality nástrojem (a dost možná i pojistkou) jak v dlouhodobém horizontu prosadit dobré jméno evropských vín a přesvědčit tak spotřebitele, že víno není komodita, která by měla podléhat pouze cenovému atributu.

Důkazem kvality může být i porovnání vývoje exportu komodity vína ve finančním a objemovém vyjádření. Zatímco za posledních 10 let se rostoucí export evropských vín v celkovém finančním vyjádření zvýšil zhruba 1,67 násobně, v objemovém vyjádření to byl pouze 1,57 násobek. Opakem je dovoz, kdy do Evropy se dovezlo za stejné období 1,4 násobek objemu původní hodnoty, avšak ve finančním vyjádření činila hodnota 1,1 násobek. Při zdůraznění světového přebytku vína, tedy převisu nabídky lze usuzovat, že za nárůstem exportu ve finančním vyjádření stojí kvalita produkovaných evropských vín, zatímco dovoz je charakterizován především nízkou kvalitou a tím i cenou vína. Tento vývoj lze pozorovat na grafech uvedených v příloze.

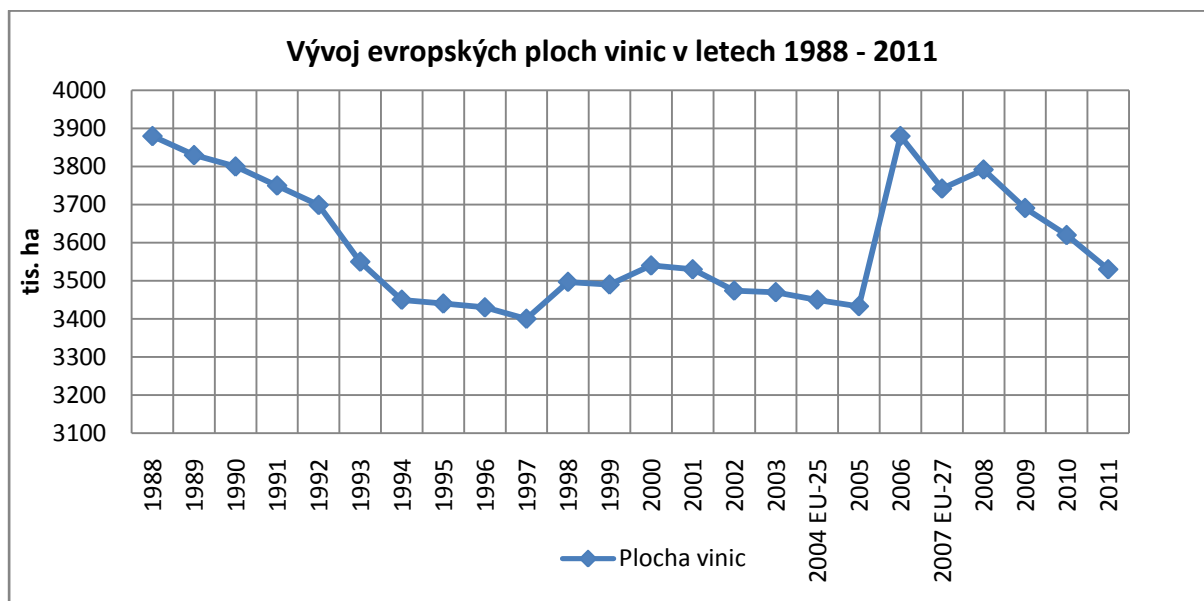
4.2. Stav vinohradnictví a vinařství v Evropě

Víno je jedním z největších odvětví zemědělské výroby v Evropské unii, které přispívá (v hodnotovém vyjádření) významně více než hodnota produkce cukrové řepy či olivového oleje a je na zhruba stejné úrovni jako hodnota produkce pšenice.

4.2.1. Plocha vinic

Jak bylo již uvedeno, výše světový trend v poklesu stavu vinic je zapříčiněn především stavem poklesu vinic v Evropě. V členských státech evropské unie se nachází zhruba polovina světových ploch vinic a svoji produkcí EU 27 zajišťuje 40 % světové produkce hroznů. Vývoj vinic v Evropě ukazuje následující graf.

Graf 15: Vývoj evropských ploch vinic v letech 1988 – 2011 (v tis. ha)

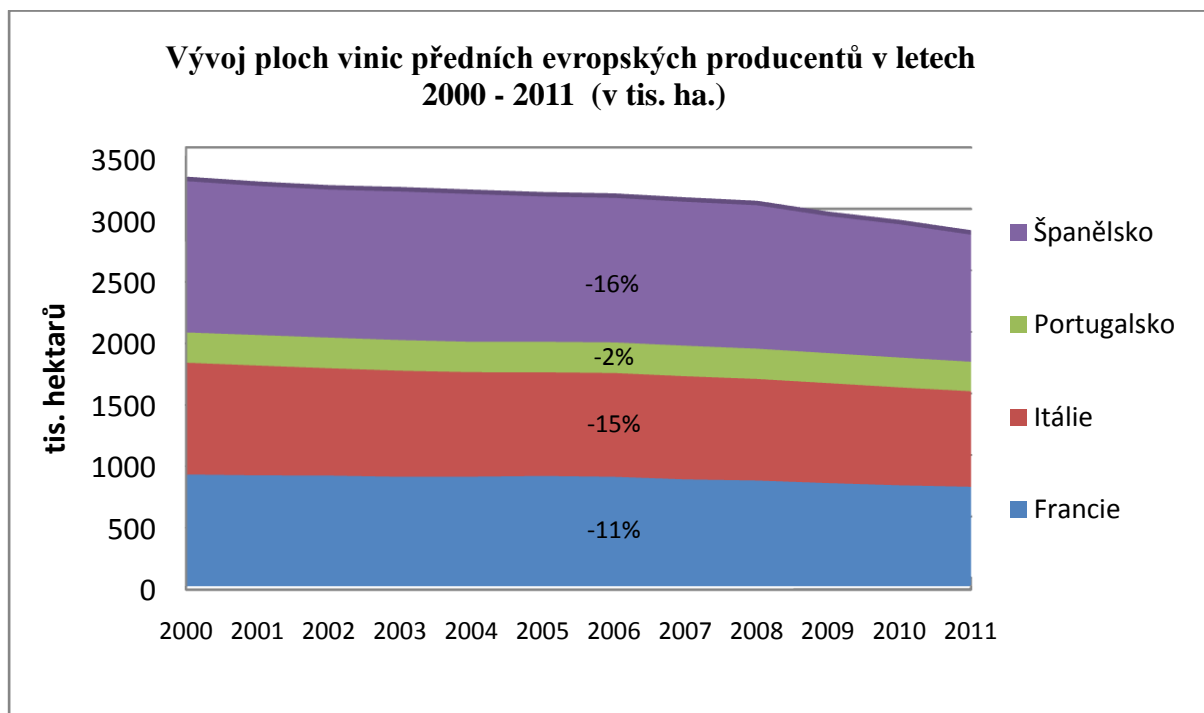

Zdroj: OIV 1999-2012

V rámci SZP EU dochází od roku 2006 ke snižování ploch vinic a to i přes rozšíření území EU. Z původních 3,88 mil. ha v roce 2006 na 3,7 v roce 2009 a v roce 2010 eviduje EU rozlohu zhruba ve výši 3,6 mil. ha. Dle OIV (2012) došlo dále k meziročnímu poklesu evropských vinic o 2,5 %, což znamená, že v roce 2011 již plochy poklesly na úroveň 3,53 mil. ha. Pokles evropských ploch je mimo jiné vázán i na poskytnuté finanční prostředky, respektive vyplacení podpory na dotované vyklučení. Vzhledem k faktu, že vinohradníci EU již v prvním roce vyplacení podpory požádali o vyklučení 160 tisíc ha, rozpočet alokoval finanční podporu ve výši 50 % plánovaných ploch, nenabral trend vyklučení strmý směr. Podpora není jediným faktorem ovlivňujícím snížení počtu ploch. To dokazuje i trend klučení, kdy podpora za nárokové vzdání se hospodaření ve vinici poskytovaná EU za 3 poslední sezony byla rozpočtována na 175 tisíc hektarů, avšak v období 2008 – 2011 bylo vyklučeno 262 tisíc hektarů v EU, uvádí OIV (2012).

Největší redukce ploch vinic nastala ve Španělsku, následovala Itálie a Francie. Nicméně v roce 2009/10 bylo požádáno o dotaci na vykloučení 108 tisíc ha, opětovně však podpořena zhruba polovina. Výše uvedený vývoj poklesu vinic v poslední dekádě u největších evropských producentů ukazuje následující graf a tabulka hodnot.

Graf 16: Vývoj ploch vinic předních evropských producentů v letech 2000 – 2011
(v tis. ha)

Zdroj: OIV 2012

Jednotlivé číselné hodnoty v posledních letech zobrazuje i následující tabulka.

Tab. 15: Vývoj ploch vinic předních evropských producentů v letech 2000 – 2011
(v tis. ha)

Země/Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Francie	902	940	907	900	898	888	889	895	888	867	858	837	819	807
Itálie	860	792	908	892	872	862	849	842	843	838	825	812	795	776
Portugalsko	250	253	246	248	249	249	247	248	249	248	246	244	243	240
Španělsko	1154	1144	1229	1211	1202	1207	1200	1180	1174	1169	1165	1113	1082	1032
Celkem	3166	3129	3290	3251	3221	3206	3185	3165	3154	3122	3094	3006	2939	2855

Zdroj: OIV 2012

Z této tabulky je patrný fakt, že převážnou většinu ze zhruba 3,7 mil. ha evropských ploch zaujímají 4 přední evropští pěstitelé, což v relativním vyjádření činí cca 77% podíl na veškerých plochách vinic v Evropě. Snižování ploch vinic se nevyhnulo ani jiným státům

Evropy. Bulharsko, Maďarsko, Řecko a Portugalsko snižovalo plochy v rozmezí mezi 2 – 7 tisíci hektary. Naproti tomu jiné země, kde trh vína stále roste, zůstaly plochy vinic relativně nezměněny. Jedná se zejména o Německo, Rakousko, ČR a SR.

4.2.2. Produkce hroznů

Ačkoli Itálie patří mezi přední světové výrobce hroznů pro přímou konzumaci, převážná část hroznů v Evropě je určena pro výrobu vína. Co se týká produkce moštových hroznů, tedy hroznů pro výrobu vína, pak pro Evropu je alarmující statistika, kdy zhruba 62,5 % světové produkce hroznů v roce 2000 pocházelo právě z Evropy, avšak v roce 2012 tento podíl na světové produkci moštových hroznů činil „pouhých“ 39 %.

4.2.3. Produkce vína

Víno pocházející z EU spadá do dvou hlavních kategorií. Dle statistiky Eurostat (2014) zhruba **40 % produkce vinařských ploch slouží k výrobě stolního vína a 60 % pro výrobu charakteristických jakostních vín ze zdejších oblastí.** Toto členění se značně liší mezi členskými státy, především v závislosti na odlišné klasifikaci vín, dle národních podmínek. V některých členských státech jsou dle Evropské komise prakticky všechny sklizená vína považována za jakostní.

Rok 2009 znamenal pro EU v pořadí třetí nejnižší sklizeň po roce 2007 a 2008 za posledních 15 let. Meziročně byl patrný pokles produkce zejména na severu Evropy. Naopak v jižních státech Evropy (Francii, Itálii, Portugalsku, Rumunsku a Bulharsku) došlo k mírnému vzestupu. K nižším sklizním a tím i produkci vína došlo ve všech státech střední Evropy. Relativně velký pokles zaznamenala evropská produkce v roce 2011.

Tento rok může být charakterizován jako rok s nízkým výnosem. Rozhodně nedosáhl ani průměru z posledních 5 let (2006 – 2010), který činil 163,7 mil. hl. Nízký výnos roku 2011 v EU zapříčinil světový pokles produkce a ani ostatní státy světa nevyrovnaly evropský trend poklesu produkce.

Jak již bylo uvedeno ve světovém přehledu, na předních místech v produkci vína v EU jsou Itálie, Francie a Španělsko. Mezi další větší země se řadí Německo, Rumunsko, Portugalsko, Bulharsko a Řecko. Poměrný nárůst zaznamenávají bývalé státy Jugoslávie a zejména Moldávie.

Situaci v EU týkající se výroby vína v jednotlivých marketingových obdobích zobrazuje následující tabulka.

Tab. 16: Produkce předních evropských států v letech 2010 – 2011 (v tis. hl.)

Název státu	2010	2011	meziroční změna
Itálie	48525	41580	-6945
Francie	45704	49633	3929
Španělsko	35235	34300	-935
Portugalsko	7133	5925	-1208
Německo	6906	9611	2705
Rumunsko	3287	4708	1421
Řecko	2950	2597	-353
Maďarsko	1966	2447	481
Rakousko	1737	2814	1077
Bulharsko	1187	1268	81
Ostatní země EU	1746	2001	255
Total	156376	156884	508

**produkce včetně pobaltských zemí
Zdroj: OIV 2012*

Pozn.: Zeleně jsou označeny světové státy, které meziročně zvětšily svoji produkci a naopak žlutě státy se snižující se produkcí. Patrný je meziroční pokles zejména u států jižní a jihozápadní Evropy.

Z tabulky je patrné, že v porovnání s produkcí roku 2010, zaznamenala největší pokles Itálie 14,3 %, Portugalsko 16,9 % a podobně i Španělsko. Opačný trend, resp. mírný nárůst 8,6 % dosáhla Francie. Nadprůměrnou produkci zaznamenaly země Německo, Rakousko a opětovně Rumunsko. Středoevropské státy, ke kterým patří i ČR, vykázaly meziroční pozitivní nárůst produkce.

4.2.4. Spotřeba vína

Mimo úbytku evropských ploch je znatelný zřejmě klíčový faktor – spotřeba. Změnilo se spotřebitelské chování Evropanů. Zejména v tradičních vinařských zemích jako Francie, Itálie nebo Portugalsko se v dlouhodobém horizontu spotřeba vína snížila až na polovinu. Mění se životní styl a v uspěchané době panující v Evropě nastal pokles spotřeby vína především v zemích Francie a Itálie, kde dříve bylo víno součástí pokrmů. Zejména mladá generace

preferuje nealkoholické nápoje, džusy a balenou vodu při příležitosti užití nápojů. Zatímco v roce 1980, činil podíl spotřeby Francie a Itálie na celosvětové spotřebě 45 %, v roce 2007 už to bylo necelých 24 %, uvádí FAO. Na počátku milénia byla roční spotřeba 15 členů EU 126 milionů hektolitřů vína, což činí zhruba 57 % světové spotřeby. Rozšíření EU o dalších 12 členů sice zvedlo poptávku o zhruba 13,5 mil. hl., oproti původnímu trhu, ale údaj spotřeby na osobu pokračuje v poklesu z původních 34 litrů na osobu v roce 1999 na 27 lt v roce 2007 a poté klesala průměrně ročně o 1 %. Celkový přehled spotřeby a její vývoj ukazují následující tabulka a graf.

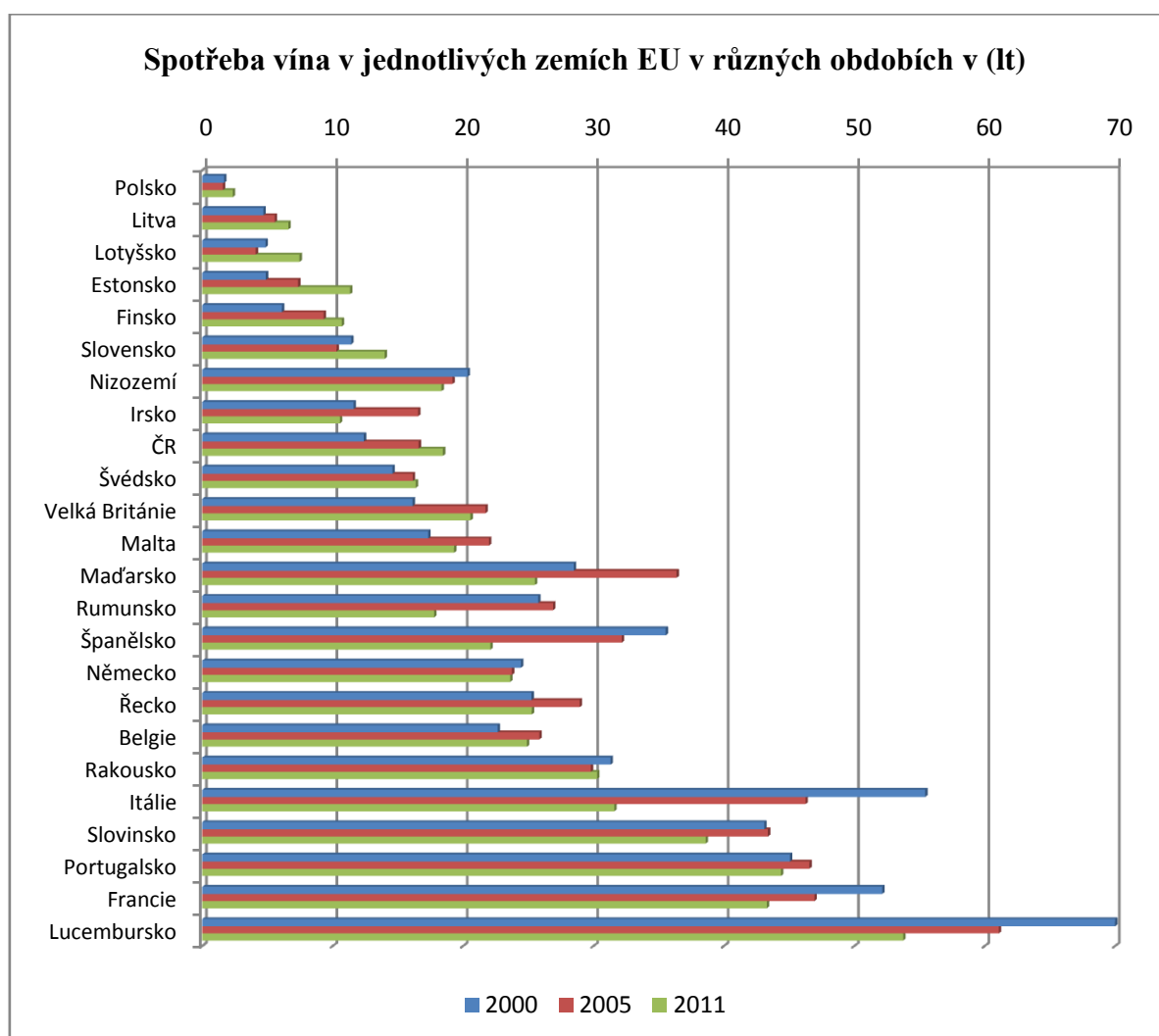
Tab. 17: Celková spotřeba vína v EU (v tis. hl.)

Země/Rok	2010	2011	Meziroční změna
Německo	19 700	19 700	0
Rakousko	2 400	2 600	200
Belgie a Lucembursko	2 878	3 144	266
ČR	2 034	2 000	-34
Dánsko	1 930	1 970	40
Finsko	606	593	-13
Francie	28 917	29 936	1 019
Řecko	2 955	2 800	-155
Maďarsko	2016	2400	384
Irsko	710	790	80
Itálie	24 624	23 052	-1 572
Nizozemí	3 470	3 500	30
Portugalsko	4 690	4 550	-140
Španělsko	10 359	10 150	-209
Švédsko	2 010	2 000	-10
Velká Británie	13 200	12 800	-400
Total	122 499	121 985	-514

Zdroj: OIV 2012

Z tabulky jsou patrné země s největší spotřebou celkově. V převážné většině došlo k meziročnímu poklesu spotřeby vína. Pokud došlo k nárůstu tak především ve Francii, ovšem ten byl zapříčiněn meziročním propadem předcházející sezóny 2010/2009 a následující meziroční nárůst v roce 2011 tento propad nevyrovnal. Naopak poměrně vyrovnanou spotřebu či mírný nárůst si drží státy střední Evropy. Při indexu spotřeby vína na osobu se jeví stabilně trh Německa, Rakouska a Maďarska. ČR a SR následují tyto státy v pozitivním smyslu. Dále se meziroční spotřeba zvýšila v Irsku, Estonsku a Rusku. Výše uvedené přehledně ukazuje následující graf.

Graf 17: Porovnání vývoje spotřeby vína na osobu v jednotlivých zemích EU (v litrech)

Zdroj: Eurostat 2013, Svaz vinařů ČR

4.2.5. Zahraniční obchod v Evropských státech

Kapitolu týkající se zahraničního obchodu v Evropě lze plně pochopit, když navážeme na kapitolu předcházejícího textu pojednávající o světovém obchodu. Pokud vyjdeme z tohoto textu, pak je patrné, že přední světoví producenti vína a zároveň státy, na kterých se nacházejí největší světové plochy vinic, jsou i předními exportéry. Jedná se především o evropské velmoci v pořadí Itálie, Španělsko, Francie a následně státy střední Evropy a bývalého Balkánského poloostrova (Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko). První 3 jmenovaní dosahují kumulovaného podílu na světovém exportu v posledních letech téměř 61 %. Když sečteme zbývající země a přičteme SRN a Moldávii, dostáváme se na hodnotu 70 % světového exportu. Je tedy zřejmé, že u předních producentů vína bude hrát export zásadní roli. Uvážíme

– li fakt, že na konci 90. let minulého století dosahovalo 5 největších evropských exportérů (IT, SP, FR, POR a SRN) 75% objemu celosvětového exportu, je evidentní, že tento podíl klesá ve prospěch jiných částí světa. Především se jedná o státy jižní polokoule a USA, které naopak tento procentní pokles získaly. Situaci zobrazuje následující tabulka.

Tab. 18: Vývoj objemu exportu a podíl v jednotlivých částí světa

Země/Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
5 největších EU exportérů	75,0 %	70,9 %	69,1 %	67,0 %	64,5 %	63,1 %	62,9 %	63,4 %	62,2 %	60,8 %	60,1 %	62,0 %	65,5 %
Státy jižní hemisféry + USA	14,7 %	18,2 %	19,3 %	21,5 %	23,7 %	25,6 %	25,6 %	26,4 %	28,6 %	29,4 %	30,3 %	28,2 %	25,2 %
Světový trh (v mil. hl.)	64,0	60,3	65,1	67,8	72,4	76,6	78,9	84,5	89,8	90,7	87,5	95,9	99,4

Zdroj: OIV 2012

Mezi největší evropské exportéry patří Portugalsko s 51 % a Itálie, která vyváží 43 % své produkce. Podobný export dosahuje i Španělsko (41 %). Následuje Francie s 33 %. Pětici největších evropských exportérů uzavírá Německo s 35 %.

Závěr

Evropa je bezesporu světadíl, k jehož silným stránkám patří přední místo ve světové produkci, spotřebě, exportu a importu vín. Po staletí udržovaná tradice výroby, která zajišťuje produkci vína vysoké kvality společně s více než 2,4 miliony subjektů účastnících se udržování krajiny, zajišťujících přepočtenou zaměstnanost téměř 2,5 milionu lidí (bez započtení navazujících odvětví) a propagaci místních identit jsou prvky společně tvořící silné stránky.

Tyto silné stránky však mohou být zachovány pouze při eliminaci slabých stránek, které pramení právě z výše uvedených. Strukturální nerovnováha na trhu s vysokou produkcí obtížně se přizpůsobující radikálně se měnícím požadavkům spotřeby znamená snížení příjmů zdejších producentů, zvyšováním jejich zásob či uplatnění vína pro účely destilace či výroby moštu. Z výše uvedených tabulek a grafů je patrné, že ačkoli je spotřeba vína v Evropě na relativně vysoké úrovni v porovnání s ostatními světadíly, není schopna veškerou svoji produkci absorbovat a je tak nucena svoji nadprodukcí uplatnit nejen na evropském trhu, ale především na trhu světovém. Jak bylo uvedeno výše, to se v současné době nedaří a tudíž je nucena i prostřednictvím SZP redukovat plochy a hledat jiné alternativy zpracování vína a nabízet takové podpory vinařům, aby byla dosažena vyrovnanost v evropské produkci a spotřebě, resp. aby nadprodukce netlačila ceny vín dolů. Změna přechodu od tradičního

modelu nabídkově orientované produkce hroznů, výroby a zpracování vína až po finální distribuci a to zejména v globálním měřítku, směrem k výraznému posílení poptávkově orientovaného modelu spojenému především s růstem konkurenceschopnosti nejen mezi prvovýrobci, ale ve všech článcích komoditní vertikály jsou podmíněny rostoucí efektivností jednotlivých faktorů všech aktivit.

Předpokladem je pak schopnost evropských výrobců (subjektů či struktur) se v takto nastavených globalizovaných podmínkách trhů prosadit. Takto vymezené podmínky budou působit nejen v rovině vertikálních, ale i horizontálních vztahů. Konkurenceschopnost Evropy bude nutno řešit nejen z pohledu výkonnostního, ale především z pohledu strukturálního (např. mimoprodukčního) hlediska.

4.3. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V ČR

Vinařství a vinohradnictví patří ve vybraných regionech k významným činnostem, které jsou výrazně teritoriálně svázány s daným územím, ačkoliv nejsou rozšířeny na celé ploše. Stejná situace platí i v evropském měřítku. Odvětví vinohradnictví a vinařství ve střední Evropě, zejména v České republice, jsou historicky navzájem spjata. Česká republika se řadí svoji plochou vinic mezi malé vinařské státy. V porovnání s ostatními státy zabírají naše vinice 0,26% podíl na celosvětových plochách vinic. Tento podíl se příliš nezmění ani při zúžení prostoru na Evropu. Tam činí naše plochy vinic 0,55 %. V porovnání s našimi sousedy (Slovensko, Rakousko, Německo a Maďarsko) je na tom obdobně pouze Slovenská republika. Ostatní státy střední Evropy mají několikanásobně větší plochy vinic. Německo a Maďarsko disponují téměř 80 tis. hektary, následuje Rakousko, ČR a SR. Ve většině těchto zemí se stav v posledních letech ustálil a plochy se výrazně nemění.

4.3.1. Historie vinohradnictví a vinařství

Historie vinařství se datuje do 2.-3. století n. l., kdy pronikaly římské legie císaře Proba postupně do Uher, Rakous, na Slovensko i na Moravu, uvádí Čepička a kol. (2000). Mezi další důležité historické mezníky patří 9. století, v období Velké Moravy, kdy kníže Svatopluk dováží z Rakous révu vinnou a zakládá v této oblasti první vinice. Významnou roli pro podporu pěstování a výroby vín hraje rozvoj a šíření křesťanství, které potřebuje víno pro liturgické obřady. Díky tomu církevní komunity napomáhají zakládat vinice a tím docházelo k dalšímu rozvoji vinohradnictví. Jednalo se především o řád Premonstrátů, který v roce 1190 založil klášter v Louce u Znojma. Mezi další patří řád Dominikánů o pět století později. Z roku 1201 pochází první písemná zmínka o desátku vína z místních vinic. Nesporně

největší historický význam mělo vinohradnictví městské, které rozvíjel měšťanský stav a které přispělo k bohatství měst. V roce 1355 vydal moravský markrabě viniční řád, který v sobě obsahuje pravidla a nařízení o zakládání vinic pro Moravu. Pro celé české země pak v roce 1358 tato nařízení královskou Bulou potvrdil český král Karel IV., který krátce poté již v roce 1370 vydává zákaz dovozu cizích vín do Čech. O první nařízení o evidenci vinic a kontrole jakosti vína perkmistry se zasloužil král Vladislav Jagellonský, který roku 1497 nařídil povinně zapsat všechny vinice do gruntovních knih perkmistrových podle jednotlivých viničních hor. Díky zpřesněné registraci dochází na konci 16. století za vlády císaře Rudolfa II. k lepšímu výběru daní z vinic. V tomto období dochází rovněž k prvotnímu zásahu ke zdravotní nezávadnosti vína, kdy je zákonem zakázáno falšování vína. Tento dlouhodobý rozvoj vinařství na Moravě byl násilně ukončen třicetiletou válkou (1618 - 1648).

V průběhu 17. a 18. století rozloha vinic v Čechách i na Moravě kulminuje. Dochází v nadprodukcii vína, která se nedaří umístit na domácí trh. Výrobci vína hledají odbyty v zahraničí. Následně převis nabídky vín snižuje rentabilitu celého vinařského odvětví zejména v Praze, kam se snaží dovážet vína nejen domácí, ale i cizí výrobci. Následkem toho se rozmáhá plošný prodej vinic s nezájmem o jejich obhospodařování, čímž se zhoršuje jejich zdravotní stav a následkem toho úrody klesají. Počátkem 19. století, například v roce 1820 bylo zaznamenáno 29 801 ha vinic na Moravě a 2 576 ha vinic v Čechách. Poté už rozloha vinohradů jen klesala. Mezi nejzápornější mezníky patří rok 1866, kdy byly na území Čech a Moravy zaznamenány velmi silné mrazy, díky čemuž pomrzla značná část zdejších vinic. Následovalo zavlečení nebezpečných houbových chorob, jako jsou peronospora a oidium, z Ameriky do Evropy. Poslední katastrofou bylo zjištění révokazu v roce 1890, který byl poprvé zjištěn v Šatově na Znojemsku. Tím byla prakticky zničena většina vinic. Na pomoc rozvoji vinohradnictví byly státem zřizovány zemské a státní révové školky, které měly úkol produkovat štěpované sazenice. V roce 1895 byla ustanovena C. K. technická stanice pro potírání révokazu na Moravě. Po obnově vinic zasažených révokazovou kalamitou se začínají vysazovat převážně jakostnější odrůdy révy vinné jiným způsobem, než tomu bylo doposud, a to v ucelených parcelách dle jednotlivých odrůd. Tím také končí označování vín podle obcí, které bylo až do révokazové kalamity běžné. Vinice se tehdy vysazovaly ve směsi odrůd, pro obec typických a přizpůsobených přírodním podmínkám daného stanoviště. S nadsázkou lze říci, že již tehdy platil způsob značení a přiřazení vín dané lokalitě, tedy dnešní VOC či terroir.

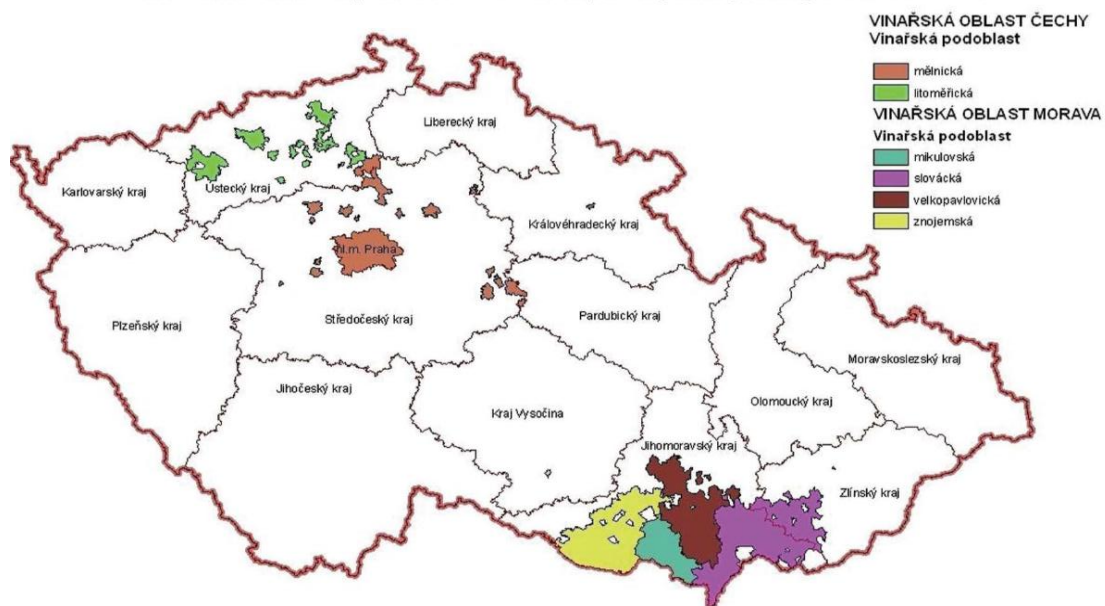
Jak je patrné od počátku 19. století dochází k odklonu pěstování vinné révy, a to především z řad měšťanů, pro které je zemědělská činnost málo atraktivní. Následně dochází k odklonu od obhospodařování vinic, neboť změna z trojhonného způsobu hospodaření na hospodaření střídavé, nabízí daleko širší výběr výnosnějších zemědělských plodin. Vinice zůstávají přínosem hlavně pro malé držitele zemědělské půdy a bezzemky. Naopak šlechta a měšťané stavějí nové pivovary a lihovary z důvodu nárůstu spotřeby piva a lihových nápojů. To potlačuje konzum vína do pozadí. Současně se naše vína dostávají do obtížné konkurence s levným vínem uherským. Postupnou obnovu vinic narušily meziválečná období společně se světovou hospodářskou krizí. Dokladem toho může být ukazatel z roku 1930, kdy je zaznamenána historicky nejnižší plocha moravských vinic, která klesla na 3870 ha. Do roku 1937 bylo obnovou dosaženo 7000 ha vinic. Od třicátých let 20. Století se zvyšuje význam vinařských družstev, která udržují drobné vinařství, především pak na Moravě. Družstevnictvím přispívá i k přeměně vína ze zemědělského produktu na produkt tržní, který se stává zbožím. Kromě obchodní činnosti rozvíjela družstva i činnost propagační ke zvýšení odbytu domácích vín. V roce 1960 bylo evidováno stále jen 6781 ha vinic. V šedesátých letech se mění způsob a systém pěstování révy vinné ve prospěch velkých ploch se širokým třímetrovým meziřadím a vysokým vedením révy, inspirovaný rakouským vinařem L. Moserem. U nás byl tento systém propagovaný profesorem Krausem z Vinařského ústavu Vysoké školy zemědělské v Lednici. Moserovo vedení podpořilo kolektivní typ hospodaření s typem běžně dostupné mechanizace a zároveň rozvoj velkých viničních celků u státních statků a zemědělských družstev. Nárůstem plodnosti mladých výsadeb, změna tvarování keřů vysokého vedení na srdcový řez se již v roce 1969 zvýšil výnos z jednoho hektaru z původních 2,1 t (období první republiky) na tehdejších 5,6 t hroznů z hektaru vinice. Od roku 1970 se na obnovených vinicích stabilizovaly výnosy na 6 – 7 tun hroznů z hektaru vinice. Zvýšila se plocha kvalitních bílých odrůd na 17 % a dále se mění charakter zdejších vín. V České republice se úhrnná sklizeň hroznů pohybovala v této době mezi 70 – 80 tis. tun ročně. I přes určitá rizika tohoto systému se stalo vinohradnictví rentabilní, dosáhlo svého největšího rozmachu právě ve 20. století. Později však přechází vinohradnictví i vinařství do velkovýroby, která způsobila určitou uniformitu a převážně nízkou kvalitu vyráběných vín bez originality. Daní za velkovýrobu bylo snížení extraktivnosti a přírodní cukernatosti hroznů, nárůst hodnoty kyselin (zejména jablečné) vyžadující zvýšenou spotřebu síry ve víně a nepříjemné hořčiny z nadměrných sklizní. To vše bylo tlumeno přidavkem řepného cukru.

V roce 1980 již činila celková plocha 14 019 ha. Po roce 1990 opět plocha vinic klesá na stav 11 183 hektarů, které byly evidovány v roce 1997. Došlo k urychlenému procesu rozvoje zpracovatelských kapacit uzpůsobených k výrobě odrůdových vín, především z jednotného typu velkých územních celků. Díky velkovýrobním úsporám z rozsahu došlo ke snížení jednotkových výrobních nákladů a tím ceny odrůdových vín, které se tímto staly dostupné široké veřejnosti. To vše na úkor popření originálního původu hroznů. Tehdy se poprvé po několika dekádách začíná měnit trend spotřeby vína a to v pozitivním smyslu. Až Zákon o vinohradnictví a vinařství z roku 1995 s následnými úpravami až po finální legislativní proces, završený našim vstupem do EU, „zbavuje“ tehdy vžitý názor, že v našich podmínkách není možné vyrobit přívlastkové víno bez přídavku řepného cukru. Současně s přechodným zájmem o červená vína došlo k nárůstu výsadeb červených odrůd až na 45 %. Změnou viničních prací v podobě redukce zatížení (výnosnosti) keřů, vyšší vyzrálosti společně se zdravotním stavem hroznů při sklizni přispělo naše vinohradnictví ke zvyšování jakosti moravských vín. Klíčovou roli pak sehrála návaznost oboru vinařství na vinohradnictví, které elementárně změnilo technologické postupy zpracování hroznů a dalo tak vyniknout špičkové jakosti jednotlivých ročníků a oblastí. Určitou originalitu našich vín však smazává kopírování „moderních“ trendů výroby vína ve světě, čímž se ztrácí i rozpoznatelnost a celkový charakter zdejších vín. V posledních letech naopak předurčila stoupající obliba růžových vín další využití našeho rozsáhlého sortimentu vín, uvádí Kraus.

Dle platné vinařské legislativy se ČR dělí na 2 vinařské oblasti Čechy a Morava a 6 podoblastí.

Obr. 9: Vinařské oblasti a podoblasti ČR

Vinařské oblasti a podoblasti České republiky dle vyhlášky č. 324/2004 Sb.

Zdroj: Situační a výhledová zpráva ČR 2007

Další členění společně s číselným vyjádřením zobrazuje následující tabulka.

**Tab. 19: Členění vinařských obcí, katastrálních území a viničních tratí v ČR
v roce 2011**

Vinařská podoblast	Počet vinař. obcí	Počet katastr. území	Počet viničních tratí	Plocha vin. tratí v ha	Počet pěstitelů	Plocha osázených vinic v ha	Právo na opětovnou výsadbu
Oblast Čechy							
Mělnická	42	53	82	1420	92	360	-
Litoměřická	30	37	70	1110	54	293	-
Ostatní					18	9	-
Celkem Čechy	72	90	152	2530	164	662	65
Oblast Morava							
Mikulovská	30	33	182	10431	2473	4432	-
Slovácká	117	132	408	15455	8307	4188	-
Velkopavlovická	75	80	321	14435	7007	4741	-
Znojemská	90	105	215	8825	1142	3153	-
Ostatní					59	22	
Celkem Morava	312	350	1126	49146	18874	16536	982
Celkem ČR	384	440	1278	51676	19037	17198	1047

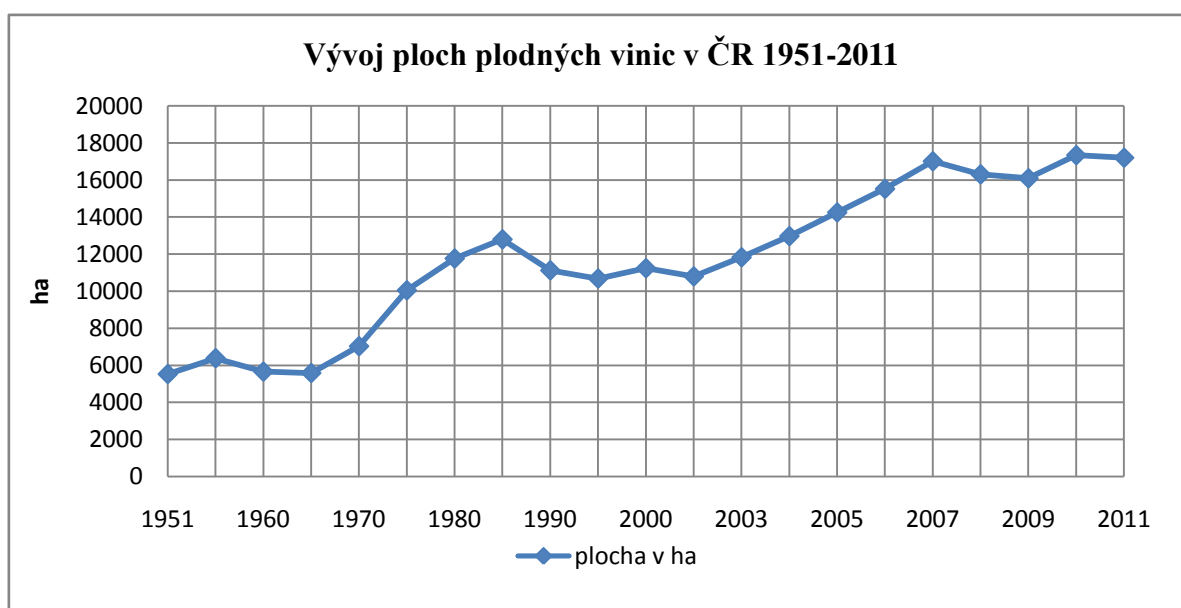
Zdroj: SVZ 2012

4.3.2. Plocha vinic

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že převážná většina vinic ČR se nachází na Moravě. Rovněž je zajímavý údaj plochy viničních tratí, který je téměř 52 tisíc hektarů. Osázených je „pouze“ 17.198 hektarů. Tato hodnota vychází nejen z historického vývoje vinohradnictví v ČR, ale odráží i vstup naší země do EU a tím i harmonizaci podmínek našeho zemědělství (tedy i vinohradnictví) na evropské parametry. Vliv EU je patrný zejména v letech, kdy docházelo k předvstupním (harmonizačním procesům) v převážné většině odvětví. Vývoj vinic od poválečného období až do současnosti zobrazuje následující graf.

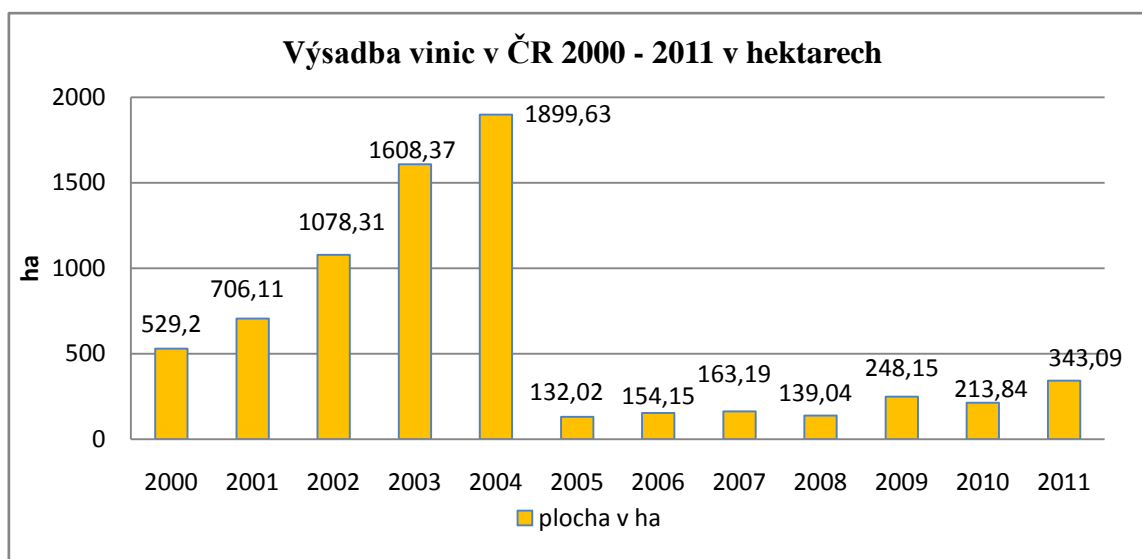
Graf 18: Vývoj ploch plodných vinic na dnešním území ČR v letech 1951-2011 (v ha)

Zdroj: UKZUZ 2011, SVZ 2012

Z uvedeného grafu je patrný trvalý nárůst révy vinné jako kultury a to koncem 90. let a zejména na přelomu milénia. Zřejmý růst nastal krátce před a dále při vstupu ČR do EU, tedy období, kdy došlo k tzv. stop stavu a vinohradnictví ČR nebyla dále umožněna výsadba dodatečných ploch. Výjimku tvořila obnova vinic a dále fond opětovné výsadby odpovídající vykloučeným plochám. Rok 2004 byl rovněž mezní i díky faktu, že byly ukončeny státní dotace MZE ČR a Vinařského fondu ČR na restrukturalizaci vinic. Situaci potvrzuje následující graf.

Graf 19: Vývoj výsadby vinic v ČR v letech 2000 -2011 (v ha)

Zdroj: SVZ 2012

Z grafu je patrné, že z celkového součtu 7215 hektarů nových výsadeb v poslední dekádě byla převážná většina vysázená před vstupem ČR do EU. Dalším faktem, který je nutno zdůraznit je % zastoupení sumy výsadeb v uplynulé dekádě na celkovém počtu plodných vinic, který činí 42%! Je tedy evidentní, že vývoj v posledních letech byl pro stav vinic v ČR pozitivní. Ani přes tento fakt a zejména při zohlednění historického vývoje vinic nelze hodnotit situaci za vyřešenou. Poměrně alarmující je stáří vinic, tedy problém, se kterým se setkávají nejen ČR a okolní země, ale také ve většině evropských zemí. Tato situace je daná vývojem a následně stavem a procesem restrukturalizace vinic, kdy historicky byla v Evropských zemích nadprodukce (zejména v těch zemích ustavujících a tvořících původní SZP) a nebylo účelné rozšiřovat stavy ploch vinic. Naopak principem SZP EU v oblasti vinohradnictví je podpora klučení, restrukturalizace vinic a další návazné kroky podpory uplatnění produkce hroznů a následné zpracování na výrobu vína. Poměrné zastoupení jednotlivých kategorií stáří vinic je téměř shodné se strukturou v Rakousku. Situaci ukazuje následující tabulka.

Tab. 20: Věková struktura vinic v letech 2009- 2011 a jejich % zastoupení

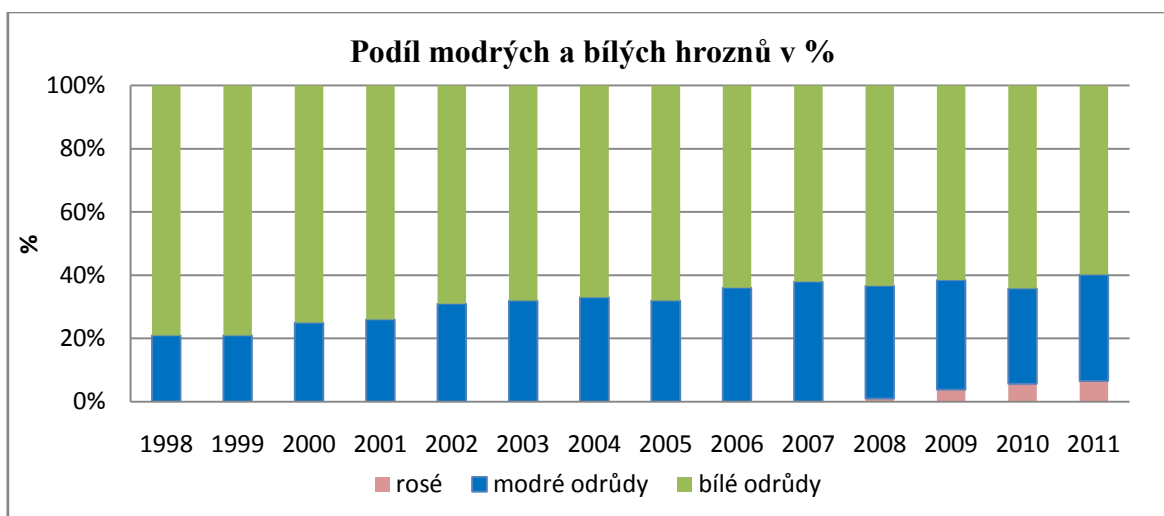
Stáří vinice	<4 let	4-10 let	10-30 let	30-50 let	> 50 let
2008	3	34	38	24	1
2009	4	34	39	22	1
2010	5	38	51	4	2
2011	5	24	42	27	2

Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

Z tabulky je patrné, že zatímco v roce 2009 činil kumulovaný stav plodných vinic (do 30 let) 77 %, v roce 2010 to bylo 94 %, ale v roce 2011 tento stav činil pouze 71 %. Ačkoli v počátečních letech uplynulé dekády došlo k podpoře výsadby vinic a tím je podíl mladých vinic poměrně významný, jejich podíl se zmenšuje. Vezmeme-li v úvahu že téměř 1/3 z celkového podílu vysázených vinic dosahuje věku nad 30 let, tak při současném trendu obnovy a výsadby nelze tento vývoj zvrátit. Vinaři na vinicích s vyšším stářím „soupeří“ s rentabilitou, která s blížící se životností strmě klesá. Budoucí negativní vývoj ve stáří a struktuře vinic může v budoucnu zapříčinit nižší výnosy z jednotky plochy (nižší hektarové výnosy), zvýšené náklady na jednotku plochy (i přes relativně vyšší podíl intenzifikace výroby v posledních letech), nižší konkurenceschopnost a produkční potenciál z jednotky obhospodařované plochy, horší ekonomické výsledky a vyšší cenu suroviny, která se zřejmě promítne i do výstupní komodity – vína. To vše za předpokladu neustále rostoucí poptávky po víně konečným spotřebitelem, zejména pak při zachování růstu spotřeby domácích vín. Důsledkem může být dovoz levných zahraničních vín ze zemí Nového světa a Jižní hemisféry. Tyto země, jak již bylo uvedeno dříve, disponují značným potenciálem nových výsadby a nejsou v takovém měřítku omezeny plochami vinic, tak jako starý evropský kontinent.

Z celkové sumy 17 198 ha osázené plochy vinic tvoří dvě třetiny moštové odrůdy pro výrobu bílého vína, dále jednu třetinu tvoří modré odrůdy pro výrobu červeného vína. Zajímavý je pokles výroby červeného vína ve prospěch růžových vín. Zbývající zanedbatelný podíl 1 % připadá na stolní a podnožové odrůdy. Podíl jednotlivých druhů hroznů na celkové produkci zobrazuje následující graf.

Graf 20: Podíl modrých a bílých hroznů k celkovému užití (v %)

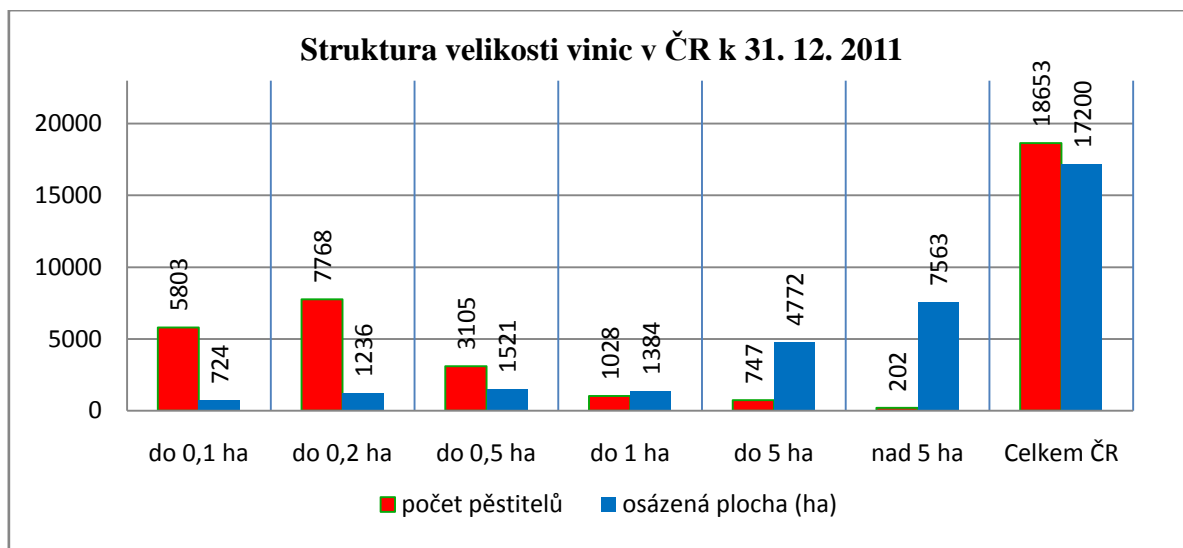
Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

Od konce 90. let začal narůstat podíl modrých hroznů na celkově sklizených hroznech. V roce 2007 dosáhl svého maxima 38 %, od té doby se podíl snižuje. Lze tedy říci, že zhruba 1/3 celkové sklizně je tvořena modrými hrozny, které se začínají od roku 2009 využívat i pro výrobu růžových vín. Podíl modrých hroznů v roce 2011 tedy odpovídá zhruba roku 2007, avšak výroba růžových vín bude pokračovat na úkor zpracování modrých hroznů na červená vína, tedy produkce modrých hroznů na červená vína se dostane na úroveň let 2003 a 2004.

Struktura vinic ČR

Co se týká velikosti vinic a jejich obhospodařování pěstiteli, pak 31 % všech pěstitelů s plochou malých vinic do 0,1 ha obhospodařuje celkem 724 hektarů (4,2 %) vinic. V další skupině s plochou vinic do 0,2 ha obhospodařuje 42 % všech pěstitelů plochu 1236 hektarů, což činí 7,2 %. Naopak „střední“ skupina pěstitelů o velikosti vinic 1 ha obhospodařuje 8 % ploch. Větší koncentrace vinic dochází ve třídě do 5 a dále nad 5 hektarů. Tzn. že 1,1 % pěstitelů obhospodařuje plochu 44 % z celkové plochy vinic ČR. Vezmeme-li v úvahu poslední 2 skupiny, pak 5 % pěstitelů dokonce hospodaří na 72 % ploch. Zajímavý je rovněž poznatek, že klesající plochu vinic v ČR lze nejvíce vysledovat právě u poklesu počtu dvou nejmenších skupin pěstitelů. Situaci zobrazuje následující graf.

Graf 21: Struktura velikosti vinic v ČR dle obhospodařované plochy v roce 2011

Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

Z grafu je patrné, že dochází k velké koncentraci ploch, resp. malého počtu pěstitelů s velkými obhospodařovanými plochami vinic ČR.

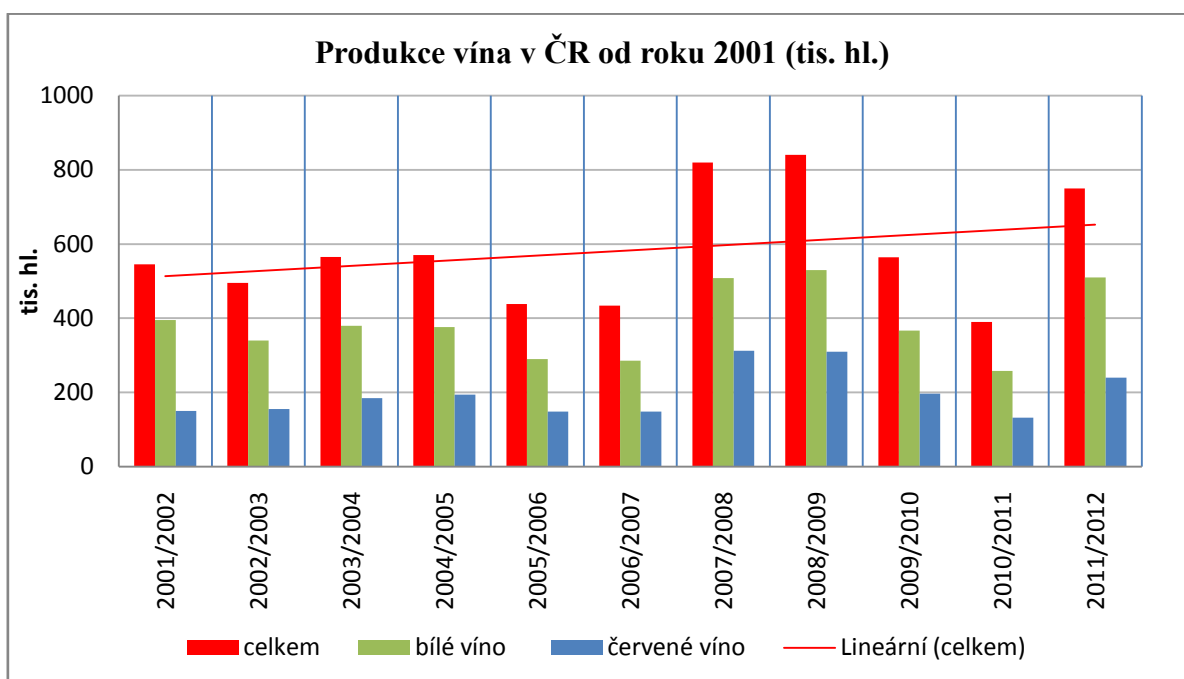
Otázkou pak zůstává, zda v ČR nedochází u větších pěstitelů (obvykle právnických osob) k následným fúzí či skupování menších celků vinic od středních a nevýznamných pěstitelů za účelem získání většího podílu vinic a tím následně možnost ovlivnit cenu hroznů na trhu.

Podobná situace nastala na Znojemsku, kdy se střední a velké vinařské firmy dohodly se silnými zemědělskými subjekty hospodařícími na orné půdě a dochází mezi nimi k vzájemným směnám větších územních celků (vinic za ornou půdu) při využití principu úspor z rozsahu a tím uplatnění většího vlivu v příslušných komoditních vertikálách.

4.3.3. Produkce vína v ČR

Situaci lze přehledně charakterizovat pomocí následujícího grafu

Graf 22: Produkce vína v ČR od roku 2001 (v tis. hl.)

Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

Produkce vína ČR v jednotlivých letech, jak ukazuje výše uvedený graf, je mírně rostoucí a kopíruje mírný nárůst ploch vinic uplynulé dekády. Tento vývoj je zaznamenán jak u bílého, tak u červeného vína. Celkový trend snižuje poloviční sklizeň roku 2010 oproti průměrným předchozím rokům, způsobenou nepříznivými povětrnostními podmínkami. Celkový přehled vývoje ploch v poslední dekádě společně s přehledem jednotlivých sklizní a hektarových výnosů ukazuje následující tabulka.

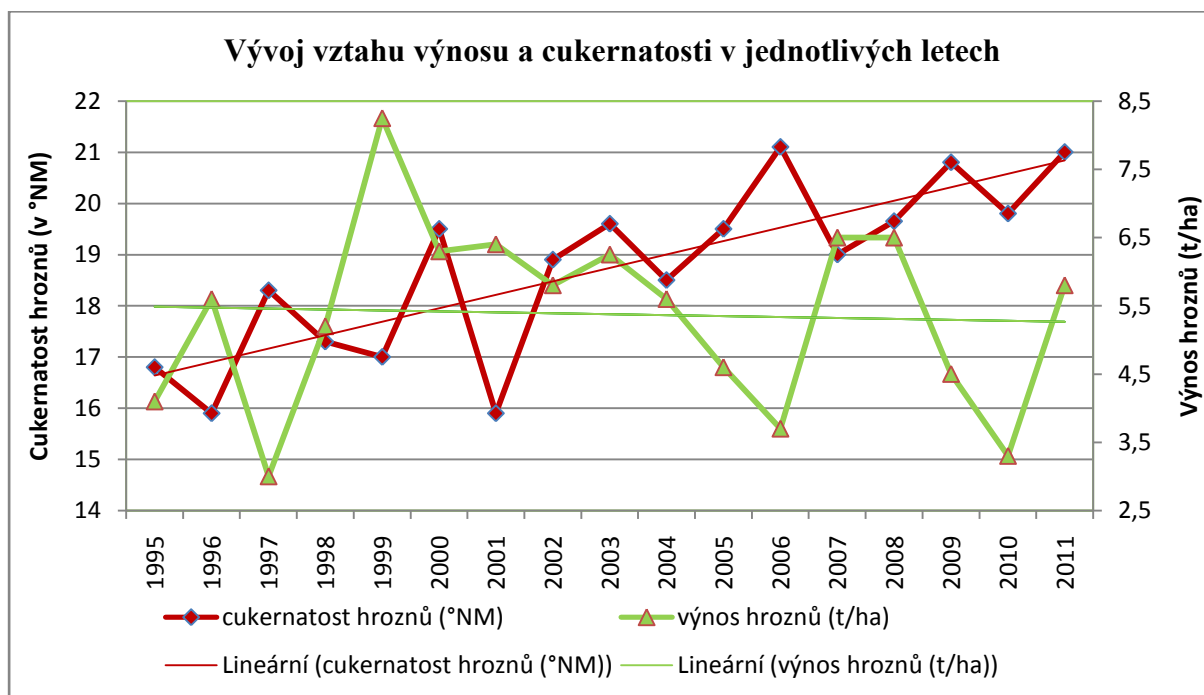
Tab. 21: Vývoj ploch a sklizní vinných hroznů v letech 2002 - 2012 v ČR

Období	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Plocha plodných vinic (ha)	10794	11825	12967	14247	15519	17008	16302	16089	15991	16006	15667
Sklizeň (t)	56682	67412	69733	62597	57635	99029	98323	68737	45922	91253	59990
Výnos (t/ha)	5,25	5,70	5,38	4,39	3,71	5,82	6,03	4,27	2,87	5,70	3,83

Zdroj: ČSÚ 2013

Na tomto místě je vhodné uvést důležité srovnání průměrných hektarových výnosů v jednotlivých letech s průměrnou cukernatostí. V následujícím grafu je patrná vzájemná korelace vývoje výnosu a cukernatosti, kdy se vzrůstajícím výnosem klesá cukernatost a tím i kvalita hroznů. Tento fakt je důležité zmínit především z důvodu, že od roku 2010, kdy došlo k významnému propadu sklizně, poměrně výrazně vzrostla z důvodu nárůstu poptávky cena hroznů. Obecně lze říci, že od roku 2010 je mezi vinohradníky jistá úzance, že cena 1 kg v Kč hroznů by měla odpovídat 1° NM. Samozřejmě toto pravidlo závisí především na smluvních vztazích, nabídce hroznů a jejich odvozené poptávce, konkurenci na trhu s hroznem a vínem a na situaci v okolních státech. Nicméně je třeba říci, že pro výrobu kvalitních (jakostních a přívlastkových) vín je třeba prokazatelně vyrobit vína z tuzemských hroznů, tudíž je nabídka hroznů v krátkém období relativně stálá.

Graf 23: Porovnání výnosů a cukernatosti hroznů v uplynulých letech

Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

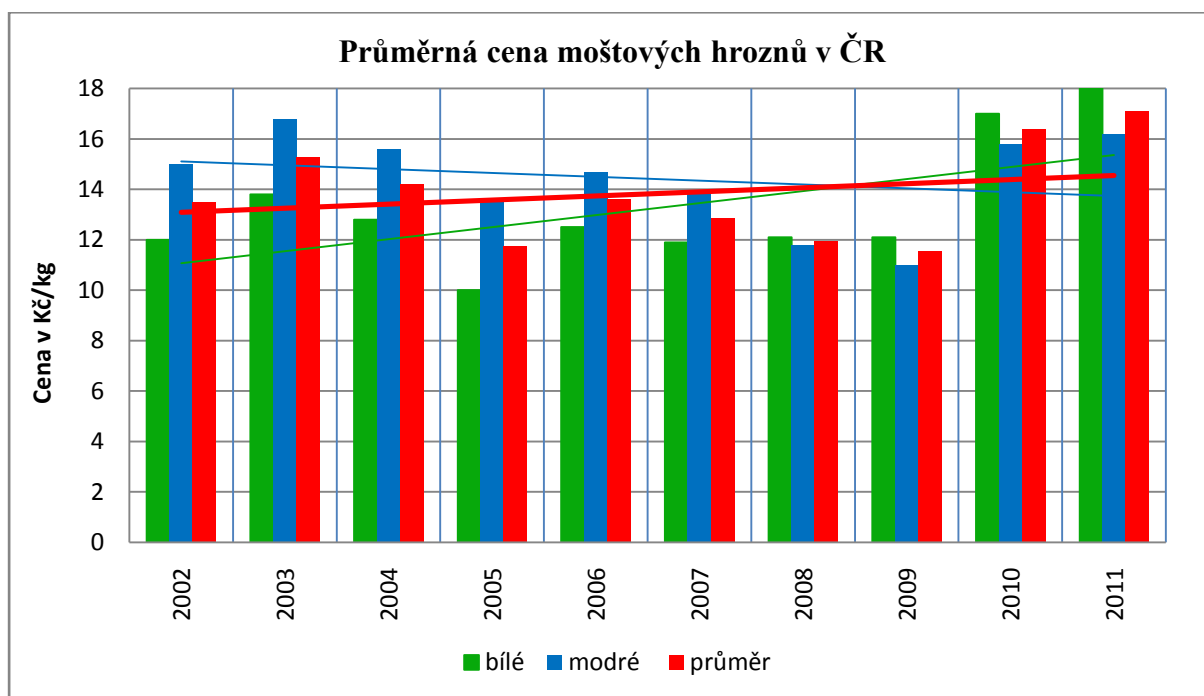
Z výše uvedeného grafu je patrné, že ačkoli jsou *průměrné hektarové výnosy* v uplynulých 16 letech velmi různorodé a dosahují hodnot v rozmezí 3 – 8 t/ha, při využití funkce lineárního trendu dospějeme k závěru, že jsou mírně klesající s meziročním kolísáním.

Naopak *cukernatost* vykazuje za stejné období nárůst v průměru o 4,3° NM. Lze říci, že v posledních letech je poptávka spíše po kvalitních hroznech sklizených při optimální zralosti a zároveň zachování požadovaných hodnot jednotlivých látek určujících kvalitu budoucích vín.

Za vzrůstající cukernatostí a při relativně stálých (mírně klesajících) průměrných výnosech s mírně rostoucí cenou hroznů lze vidět nejen vývoj posledních let, ale i očekávaný budoucí vývoj hospodaření ve vinohradnických podnicích. Výše uvedená nižší intenzifikace (nižší výnos z jednotky plochy) je ještě umocněna pozitivním vlivem přírodních podmínek, kdy díky prokazatelnému oteplování dochází k předčasnému nástupu jednotlivých fenofází révy a tím i včasnému dozrávání.

Dalším důležitým kritériem kromě výnosu je *realizovaná cena hroznů*. Převážná část podniků prodávajících hrozny určené k výrobě vína má předem dlouhodobě smluvně zajištěn odbyt s odběrateli hroznů. Jak uvádí SVZ 2012 v roce 2011 činil tento podíl kolem 90 % celkového nabízeného množství hroznů vypěstovaných v ČR. Naopak u podniků, které víno vyrábí a které nedisponují svojí surovinovou základnou, tvoří tento podíl přibližně 97 % celkového nakoupeného objemu. Je tedy evidentní, že dlouhodobé smluvní vztahy budou hrát na navazujících člancích komoditní vertikály klíčovou roli. Zatímco výnos je veličinou, kterou není možno za stávajících stanovených kritérií (zákonné limity hnojiv, předpisy týkající se použitých chemických prostředků na ochranu rostlin, požadovaná kvalita produkce, požadavky na zdraví lidí a ochranu přírody, umístění vinic, šlechtitelský potenciál, apod.) v krátkém období příliš ovlivnit lidskou činností, cenotvorba bude hrát zásadní úlohu v souvislosti s příjmy firem nabízejících surovinu a náklady u firem, které hrozny zpracovávají. Jak bylo uvedeno výše, cena hroznů jakožto suroviny pro výrobu vína je cenou odvozenou od poptávky po finálním produktu, reflektuje tento stav i cenová hranice za základní surovinu – moštové hrozny. Vývoj průměrných cen moštových hroznů v jednotlivých letech zobrazuje následující graf.

Graf 24: Vývoj průměrných cen moštových hroznů v ČR v letech 2002-2011 (v Kč/kg)

Zdroj: SVZ 2010, 2011, 2012

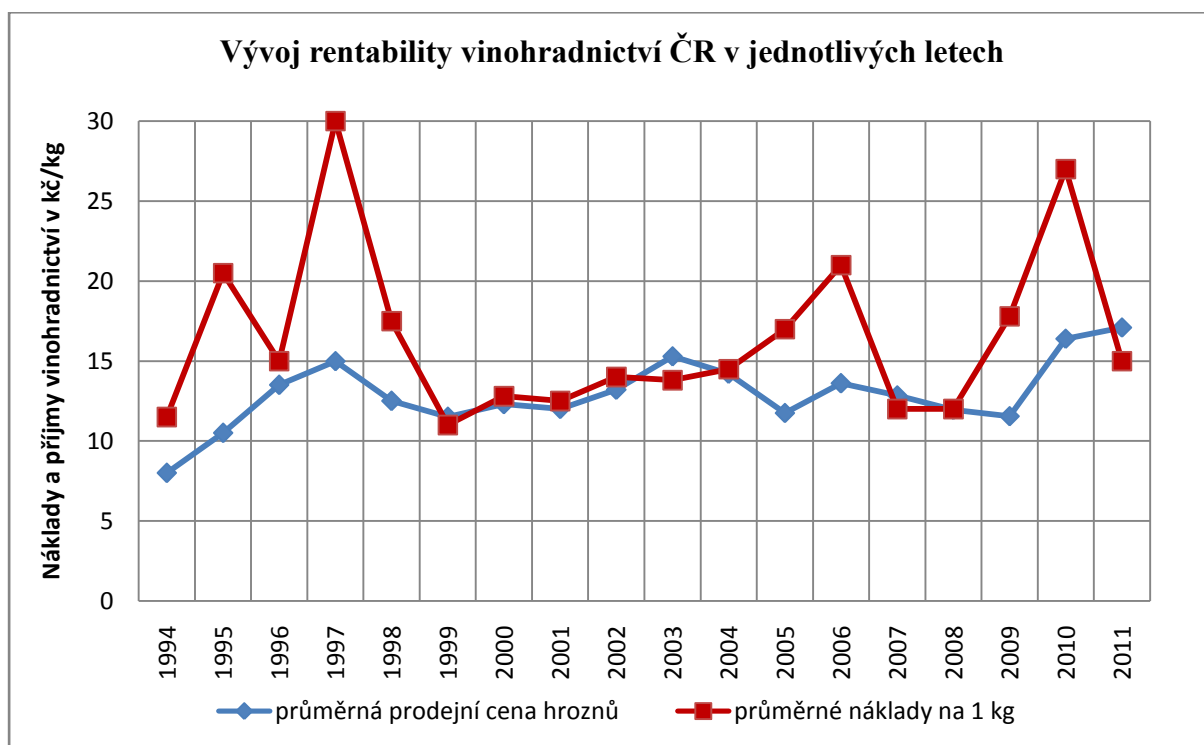
Od roku 1999, v grafu je zobrazen vývoj až od roku 2002, vykazuje průměrná cena hroznů mírný nárůst. Směrnice křivky trendu je složena jednak z mírně klesajícího trendu ceny modrých hroznů, která na počátku období byla na úrovni 15 Kč/kg a v mezidobí se přiblížila hranici 11 Kč/kg. Zlomový pro jak bílé, tak červené moštové odrůdy byl rok 2010. Vzhledem k vysoké poptávce a téměř 30 - 50% sklizni moštových hroznů v porovnání s předešlými roky došlo k růstu cen až o 50 %.

U modrých odrůd tato hodnota dosahovala průměrné ceny 16,30 Kč/kg. Druhá část, která má dvojnásobný vliv na průměrnou cenu všech hroznů je cena bílých hroznů. Na počátku dekády se průměrná cena bílých hroznů pohybovala na hranici 12 Kč/kg a přes mírný propad dosahuje hranice 18 Kč/kg. Změnil se tak trend z mírně klesajícího na trend rostoucí (o 4 Kč/kg za 10 let). Díky bílým odrůdám se tedy změnil celkový průměrný stoupající trend na hodnotu 2 Kč/kg za dekádu, což činí průměrně 0,20 Kč/kg/rok. Tento mírně pozitivní nárůst průměrné prodejní ceny hroznů je důležitý především pro vinohradnictví, které se potýká v posledních 20 letech s problémem rentability pěstování.

Situaci přehledně dokládá následující graf.

Graf 25: Rentabilita vinohradnictví v ČR po roce 1993

Zdroj: SVZ 2012

Z výše uvedeného grafu je patrné, že v 90. letech minulého století čelilo vinohradnictví nemalým odvětvovým ztrátám. V posledních letech před vstupem ČR to EU se však situace stabilizovala. Avšak v předvstupním období je stále patrný znatelný rozdíl v efektivitě prvovýroby a následnými zpracovatelskými články. Zatímco jsou nejvyšší zisky realizovány právě u výrobců a prodejců lahvového vína, nejnižší zisky jsou zaznamenány právě u prodejců (výrobců) hroznů. Po roce 2004 se trend ve vinohradnictví mění v pozitivním smyslu díky více faktorům. Ve vybraných letech tohoto období převýšil výnos hroznů desetiletý průměr, ale zvýšila se i cukernatost a především tím zařazení vín do vyšších kvalitativních kategorií s vyšší průměrnou realizovanou cenou nejen suroviny, ale i finální produkce. Začal vzrůstat podíl kabinetních a přívlastkových vín na úkor vín jakostních, stolních a nižších kategorií. To vše již při aplikaci nové vinařské legislativy. Jak uvádí (PO Réva 11/UKZUZ) je v posledních letech nejdříve zajištěna produkce pozdního sběru a dále dle možností daného ročníku se přizpůsobuje výroba požadavkům na produkci jakostního či zemského vína, resp. vína stolního, resp. vína bez možnosti značení původu a zařídění.

Na tomto místě však nutno zdůraznit, že ani vyšší průměrná cena v posledních letech nepostačuje výrazněji pokrýt náklady na hospodaření v příslušném období. Výjimku tvoří rok 2011, kdy došlo ke kombinaci jak mírně nadprůměrného výnosu, tak i cukernatosti. Dle výše uvedené průměrné ceny hroznů a průměrného výnosu bylo v roce 2011 dosaženo ve

vinohradnictví ČR průměrného zisku ve výši 2,10 Kč/kg, což činí při průměrném výnosu 5,8 t/ha zhruba 12 tis. Kč/ha. Bohužel v předchozích letech se podobná situace opakovala pouze minimálně a spíše než nějakou ziskovost vykazovala pouze krytí průměrných nákladů. Po roce 1989 je tedy hospodaření celého odvětví vinohradnictví v ČR v roce 2011 nejlepší z hlediska výše ziskovosti. Klíčovým faktorem v ziskovosti však hrají dotace. V roce 2011 po započtení všech průměrných dotací vychází průměrná ziskovost z kg hroznů na 6 Kč, což činí téměř 36 tis Kč/ha. Úspěchem by však bylo, kdyby daná ziskovost dosahovala podobných hodnot bez nutnosti zásahů státu a dotační politiky.

Klíčovým faktorem, který předurčí budoucnost vinohradnictví je však odvozená poptávka po konečném produktu, kterým je víno.

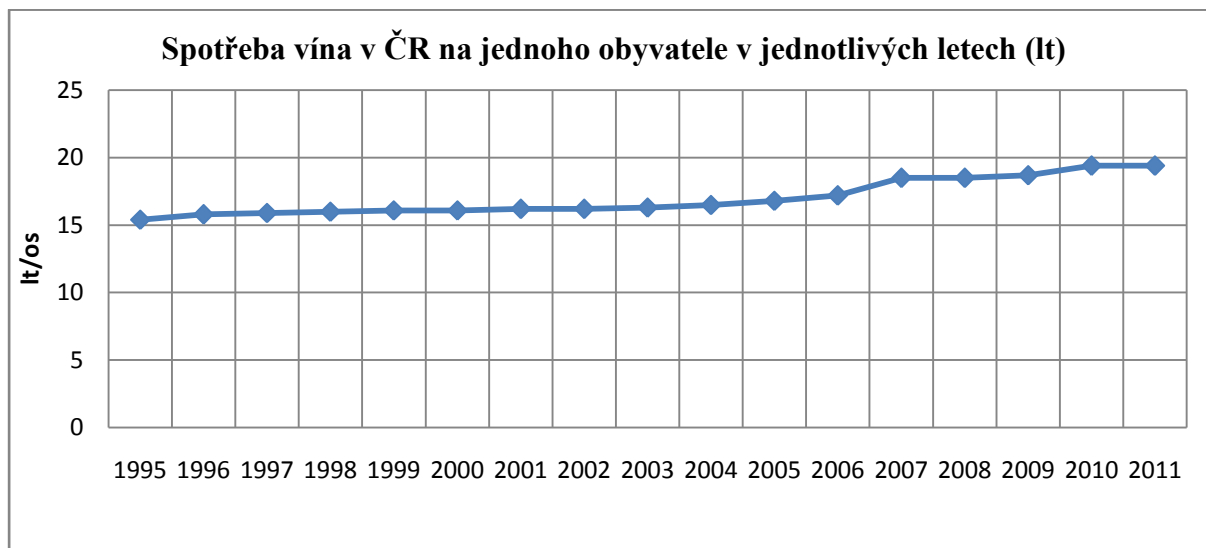
Vzhledem ke skutečnosti, že ČR není dosud soběstačná ve výrobě vína (viz další kapitola), je převážná většina domácí produkce realizována na zdejším trhu. Vzhledem k dosavadnímu a předpovídanému vývoji spotřeby vína v ČR se bude vyvíjet i situace ve vinohradnictví.

4.3.4. Spotřeba vína v ČR

Ačkoli naši spotřebitelé preferují ze všech alkoholických nápojů především pivo, nelze spotřebu vína za stávajících okolností bagatelizovat. Ve srovnání s nealkoholickými nápoji sice spotřeba alkoholických nápojů stagnuje, ale pohybuje se na poměrně vysoké úrovni 180 lt/osobu a rok. Ve srovnání s průměrem ostatních zemí Evropské unie je to převýšení o zhruba 70 litrů. V posledních 5 letech dokonce spotřeba změnila směrnicí trendu v klesající a v roce 2011 se již pohybovala „pouze“ na úrovni 170 lt/osobu/rok. Ve spotřebě piva držíme již několik let světové prvenství na úrovni 160, resp. 150 lt/osobu/rok. Spotřeba tohoto nápoje byla téměř 10 x vyšší než průměrná spotřeba vína. V posledních letech došlo ke snížení spotřeby alkoholických nápojů, ale především díky zvyšující se spotřebě vína tento pokles nebyl příliš zásadní.

Spotřeba vína v ČR má dlouhodobě rostoucí trend. Zatímco v roce 1995 se roční spotřeba pohybovala na úrovni 15 lt na osobu, v roce 2012 dosáhla hodnoty 19,8 lt. Vzhledem k tempu růstu spotřeby se očekává, že v následujících letech překročí hranici 20 lt/osobu/rok. Tuto situaci nejlépe vystihuje následující graf.

Graf 26: Vývoj spotřeby vína v ČR od roku 1995 (v lt/osobu)

Zdroj: ČSÚ 2013

Ve srovnání s ostatními středoevropskými zeměmi jsme v celkové spotřebě alkoholických nápojů na podobné úrovni. Zatímco Rakousko a Německo dosahuje nižších hodnot ve spotřebě piva, ve spotřebě vína ČR téměř dvojnásobně převyšuje.

4.3.5. Zahraniční obchod ČR

Česká republika není soběstačná v produkci vína. Převážnou část své spotřeby je nucena pokrýt z dovozu. Konečná zásoba vína se mezitím v posledních letech příliš nelišila. Situaci přehledně zobrazuje následující tabulka.

Tab. 22: Zdroje a spotřeba vína ČR (tis. hl.)

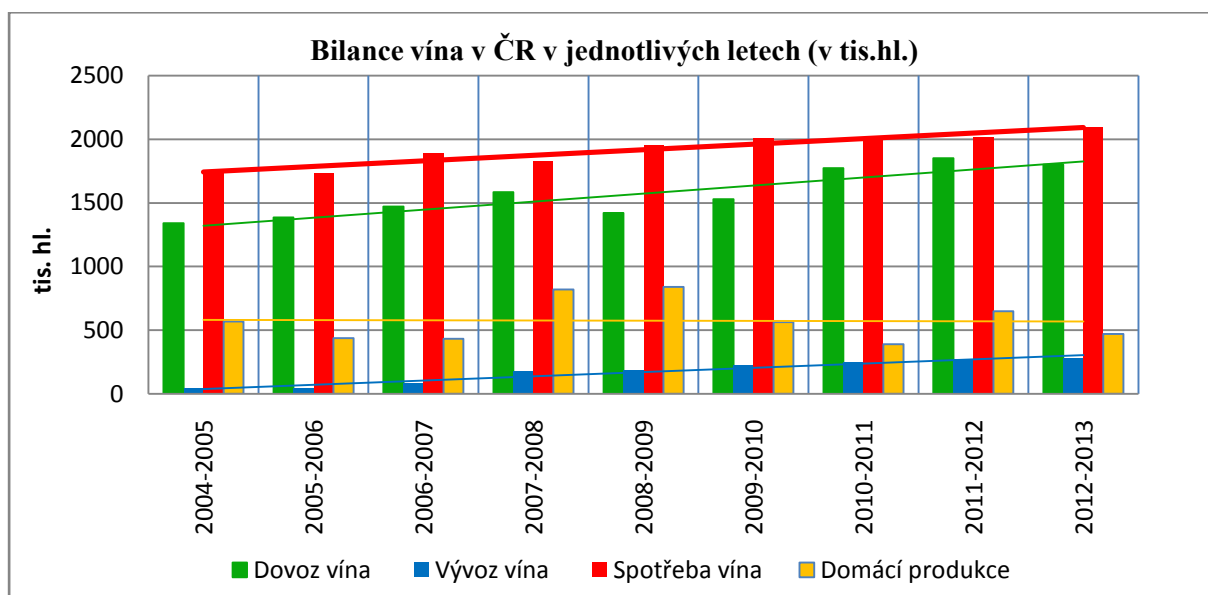
	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013
Dovoz vína	1471	1585	1420	1530	1774	1850	1800
Domácí produkce	434	820	840	564	390	650	470
z toho bílé víno	286	508	530	367	258	410	315
z toho červené víno	148	312	310	197	132	240	155
Spotřeba vína	1888	1828	1950	2005	2005	2012	2090
Vývoz vína	83	177	182	222	250	270	280

Zdroj: SVZ 2011, 2012, 2013

Z tabulky je zřejmá skutečnost, že domácí produkce pokrývá dle jednotlivých let domácí spotřebu pouze v rozmezí 20 – 30%. Dovoz vína také narůstá a vychází především s rostoucí domácí spotřebou, ale i z rostoucího vývozu. Vývoz vína se rovněž každoročně zvyšuje.

Situaci zobrazuje následující graf.

Graf 27: Bilance vína v ČR v jednotlivých letech (v tis. hl.)

Zdroj: SVZ 2011, 2012

Z grafu je patrné, že až na domácí produkci, ostatní veličiny vykazují lineární rostoucí vývoj. Rostoucí křivky jsou velmi podobné. Dovoz vína je veličina, která společně se spotřebou trvale roste. Dle SVZ (2012) je závislost dovozu na spotřebě téměř 79%. Ačkoli je celkový objem dovozu rostoucí veličinou, poměrně stabilní je dovoz sudového vína do ČR. Dovoz lahvového vína naopak je veličinou rostoucí a v posledních letech se objemově vyrovnal sudovému vínu. Při vstupu naší země do EU se lahvové víno podílelo na celkovém dovozu pouze z 37 %, v posledních letech již dosahoval tento podíl 50 %. Je tedy zřejmé, že lahvové víno je v převážné většině kvalitnější a kulturnější při způsobu konzumace a tím náročnější na požadavky zákazníků. Jak u sudového (41 %), tak u lahvového vína (36 %) je předním dodavatelem vín do ČR Itálie. Ta se podílí na veškerém objemu dovozu vína 38 %. Dalšími státy jsou Maďarsko, Slovensko (s klesajícím podílem) a Španělsko s 12 % Dle SVZ (2012) pochází 87 % celkového objemu dovozu do ČR ze zemí EU. Pozice jednotlivých států závisí na typu dováženého vína. Situaci přehledně zobrazuje následující tabulka.

Tab. 23: Procentuální zastoupení jednotlivých dovozců vína do ČR v posledních letech

Země	2010/2011		2011/2012		2012/2013		2012/2013 bez zatř.
	sudové	lahvové	sudové	lahvové	sudové	lahvové	
Itálie	41%	36%	42%	35%	20%	23%	22%
Maďarsko	24%	12%	21%	9%	9%	6%	7%
Slovensko	20%	4%	15%	5%	19%	10%	13%
Španělsko	3%	20%	3%	22%	8%	25%	17%
Francie	--	7%	--	8%	--	10%	6%

Zdroj: SVZ 2011, 2012, 2013

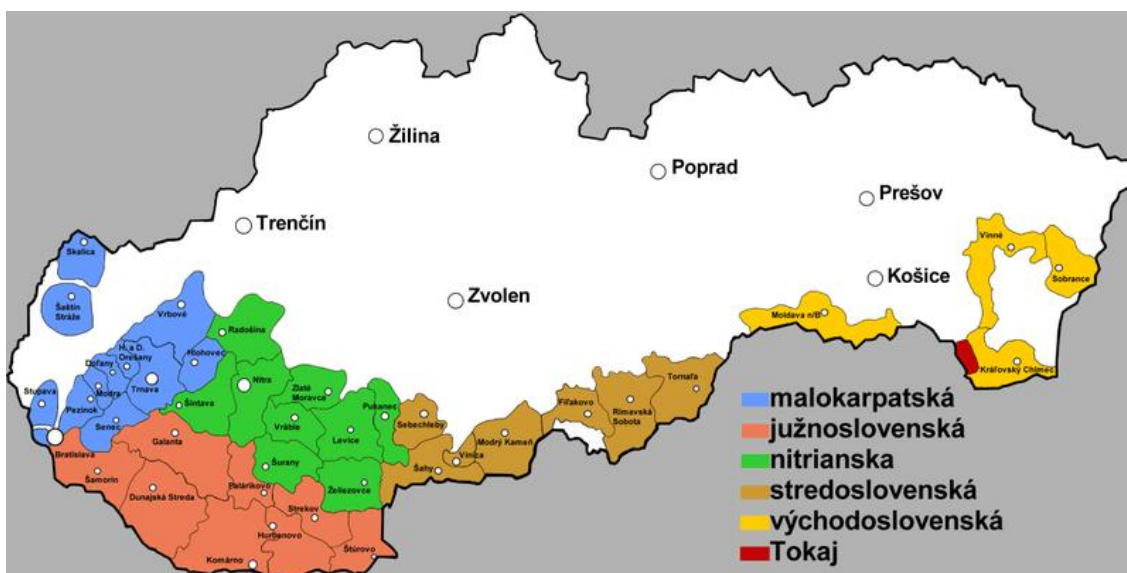
Pro srovnání je důležité nejen relativní vyjádření, ale i kvantitativní. Ačkoli zhruba 1/3 celkového objemu dovozu připadá na Itálii, zhruba stejné množství je schopna ČR vyprodukovat. Vezme-li v úvahu rok s nízkou domácí produkcí (např. 2010), pak je toto dovážené množství téměř dvojnásobné ve srovnání s domácí produkcí! V posledních letech narůstá i objem dovážených vín z Moldávie a Makedonie. Vezme-li v úvahu celkovou produkci SR a Maďarska, které k nám dovezly v některých letech více vína, než je jejich vlastní produkce, pak je zřejmé, že tyto státy můžeme rovněž zařadit do pozic zprostředkujících zemí sudovým vínem mezi Itálií a ČR, jak uvádí SVZ (2012). Průměrné ceny dováženého sudového vína za posledních 5 let trvale klesají, ceny lahvového dováženého vína jsou až na výjimky mírně klesající (či stagnující) dle období. Nejdražší lahvová jsou francouzská a chilská vína (rozmezí 50 – 70 Kč/l), nejlevnější pak maďarská a španělská vína (rozmezí 16 – 25 Kč/l). Tomu odpovídá i obchodní bilance, kterou vévodí Itálie s dovozem vín přes 1 mld. Kč v období 2010/2011 a následuje Francie s dovozem 0,5 mld. Kč ve stejném období. Důraz na cenu je zde rovněž klíčový, neboť objemově Francie dováží zhruba 10 % objemu dovozu Itálie do ČR, avšak díky vyšším realizačním cenám své produkce se podílí 50 % na finančním objemu Itálie. U sudového vína se ceny pohybují od 9 – 13 Kč/l v roce 2010. Právě italská a španělská sudová vína jsou nejlevnější, nejdražší pak sudová vína pocházející z Rakouska.

Podobně jako dovoz roste i vývoz. Z téměř minimálního množství vyváženého vína při vstupu naší země do EU v roce 2004 (cca 30 tis. hl.) jsme i díky značnému meziročnímu tempu nárůstu vývozu sudového vína v posledních letech navýšili export až na úroveň 250 - 270 tis. hl. v posledních 2 obdobích. Vývoz lahvového vína se zvýšil za posledních 6 let dvojnásobně, zatímco vývoz sudového vína se zvýšil 6 násobně. V zájmu ČR však není vývoz sudového (levnějšího) vína příliš pozitivním faktorem, neboť by bylo spíše vhodné realizovat export vína s vyšší přidanou hodnotou. Vývoz vína tak zaujímá zhruba 30 – 50 % tuzemské produkce vína z vlastní suroviny. Průměrná realizační cena sudového vína 12,30 Kč/l dokazuje, že exportované sudové víno nemá původ z naší vlastní produkce, neboť průměrná cena hroznů v posledních letech převyšuje 16,-- Kč/kg. Záporný vývoj obchodní bilance převyšující hodnotu 3 mld. Kč však narůstající vývoz není dlouhodobě schopen zvrátit, neboť v relativním vyjádření objem exportu ČR činí 15 % objemu dovozu. Převážná část naší produkce putuje na Slovensko, se kterým máme poměrně vyrovnanou obchodní bilanci. Malá část naší produkce je realizována i do Polska.

4.4. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V SR

Situace vinohradnictví a vinařství Slovenské republiky se příliš neliší od situace v ČR. Pohlédneme-li do historie, především v rozpětí 13. – 18. století, získávala zdejší vína dobrou pověst a dokázala konkurovat jak dolnorakouskému tak i uherskému vínu a to nejen díky kvalitě, ale i díky dunajské obchodní cestě. Současný stav vychází z velikosti plochy a možnosti pěstování révy vinné na svém území. Slovenská republika má 6 vinohradnických oblastí rozprostírajících se ve východní části hraničících s ČR, dále přes jižní území hraničící s Maďarskem až po východ SR. Mapu Slovenských vinohradnických oblastí zobrazuje následující obrázek.

Obr. 10: Mapa vinohradnických oblastí SR

Zdroj: www.topwine.sk

Podobně jako ČR schválila SR Zákon o vinohradnictví a vinařství, který prošel několika novelizacemi stejně jako v ČR a to především díky harmonizaci vinařské a vinohradnické legislativy po vstupu země do EU v roce 2004. SR si vyjednala lepší podmínky při vstupu pro vinohradnictví, zejména týkající se limitů výsad. Stejně jako v ČR i SR řešila především komplikovanou situaci ve vývoji zemědělství a transformace zemědělských družstev včetně restitucí. Měnily se především údaje o uživatelích a vlastnících vinohradů, popř. nájemné vztahy k nim. Na rozdíl od ČR má SR jednu specifickou vinařskou oblast, kterou je Tokaj. Vinařský zákon SR pojednává svoji samostatnou částí právě o vínech z Tokaje, která ukládá tamním vinařům povinnost se o vinice v této oblasti starat pod sankcemi.

4.4.1. Plocha vinic

K 31. 7. 2012 byla celková registrovaná plocha vinic SR zaregistrovaná ve slovenském registru vinic 18 705 hektarů a to včetně neobdělávaných vinic. Tento údaj je srovnatelný s rozlohou vinic u nás. Nutno dodat, že tento údaj vyplývá z metodiky UKSUP, který zahrnuje do svých statistik všechny osázené a zaregistrované plochy vinic. Necelých 27 % celkové plochy vinic jsou vinice, které zatím neplodí (tedy vinice do 4 let stáří). 73 % tak je skutečná plocha plodících vinic. I ve SR klesá počet vinic. V roce 2011 klesla plocha vinic o 521 ha, což je v relativním vyjádření o 3,6 % na současných 13 954 hektarů. Dle statistik EUROSTATu byly v roce 2010 rozlohy rodících vinic na Slovensku ve výši 11 040 ha. Situaci týkající se vývoje ploch ukazuje následující tabulka.

Tab. 24: Vývoj ploch vinic v SR (v tis. ha)

Rok	Vinohrady celkem	Vinohrady nerodící	Vinohrady rodící
2000	22,227	4,696	17,531
2001	16,200	2,975	13,225
2002	17,356	4,135	13,221
2003	17,551	4,479	13,072
2004	15,831	3,583	12,248
2005	16,772	3,343	13,429
2006	16,262	4,118	12,145
2007	15,903	4,059	11,844
2008	15,722	5,742	9,980
2009	14,876	5,282	9,594
2010	14,475	5,249	9,225
2011	13,954	3,727	10,226

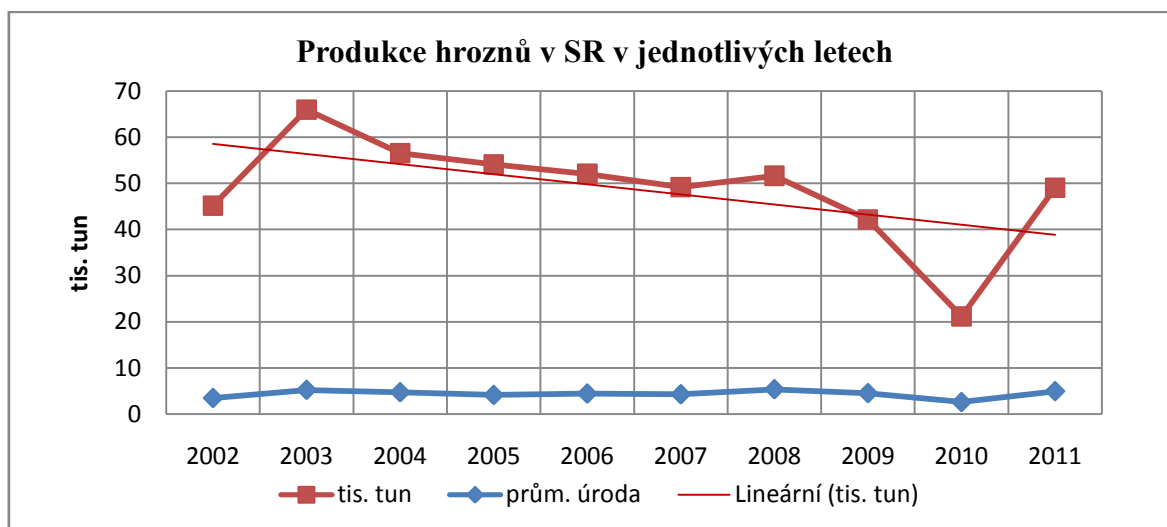
Zdroj: ŠÚ SR a EUROSTAT 14. 1. 2013, Situačná a výhľadová správa SR 2012

Z výše uvedené tabulky je patrné, že plocha vinic na Slovensku klesá a to i přes poměrně vysoký podíl výsadby mladých vinic, které zatím nerodí. Na konci 90. let převyšovala plocha celkových (rodících i nerodících) vinic 20 tis. ha.

4.4.2. Produkce hroznů

Produkce hroznů v uplynulých 10 letech je i přes nepříznivý vývoj vinic poměrně stabilní. Až na výjimky (např. v roce 2010, kdy došlo k celoevropskému „výpadku“ výnosu díky špatným povětrnostním vlivům) se výnos pohybuje na hranici 50 tis. tun. Nepříznivý směr celkové produkce hroznů odpovídá vývoji ploch. Hektarový výnos je poměrně rovnoměrný, čímž výslednou produkci ovlivňuje převážně faktor ploch. Hektarový výnos může do budoucna zvýšit především obnova vinic a nastupující produkce mladých výsadeb. Situaci ukazuje následující graf.

Graf 28: Produkce hroznů v SR a hektarový výnos v jednotlivých letech (v t/ha)

Zdroj: Situačná a výhľadová správa SR 2012

4.4.3. Produkce vína v SR

Slovenská republika není, stejně jako ČR, soběstačná v produkci vína. Situaci zobrazuje následující tabulka.

Tab. 25: Zdroje a spotřeba vína v SR (tis. hl.)

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014*
Dovoz vína a moštu	440	773	663	566	564
Domácí produkce	346	207	369	325	357
Spotřeba vína	666	798	802	720	723
Vývoz vína a moštu	128	79	168	177	202

* predikce

Zdroj: Situačná a výhľadová správa SR 2013

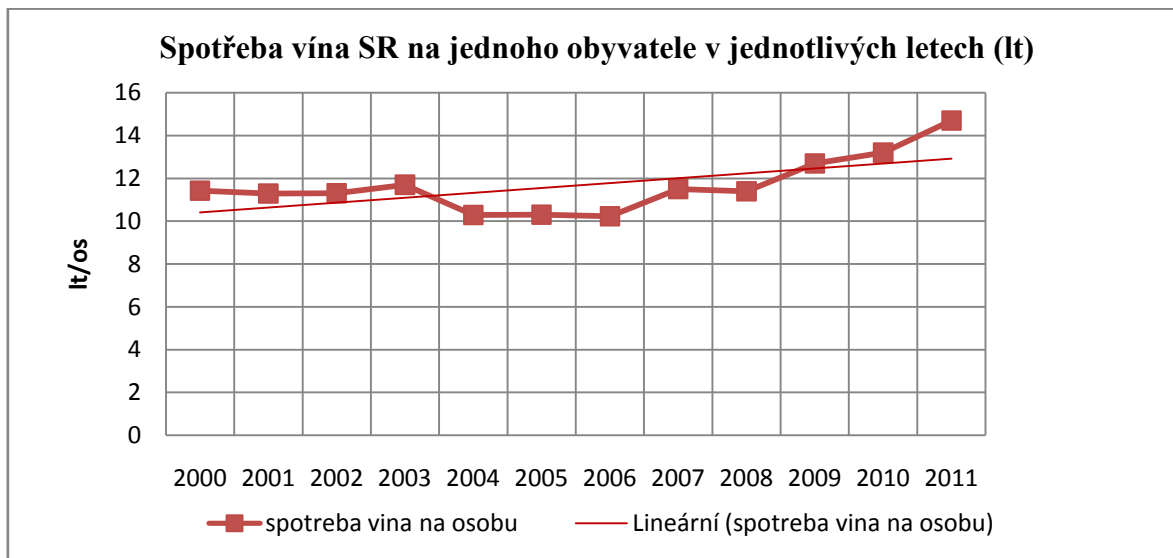
Z výše uvedené tabulky je patrné, že SR nepostačuje svojí produkcí pokrýt ani 50 % své spotřeby, tudíž je nucena dovážet víno ze zahraničí. Ve vinařském roce 2011 - 2012 však došlo k meziročnímu poklesu dovozu o 14,2 % oproti předchozímu roku a od téhož roku dovoz nadále klesá. Mezi hlavní dovozce vín na Slovensko patří Itálie a Maďarsko. Naopak vývoz vína se za stejné období zvýšil o 100 %. V neprospěch Slovenska hraje důležitý faktor, že největší odběratel převážné části slovenských vín byla ČR. To se v posledních letech mění a Slovensko bude nuceno pro svá vína najít nové odbytiště. Dovoz však převyšuje násobně vývoz, z čehož vyplývá záporné saldo zahraničního obchodu s vínem. Hodnota dovozu vína na Slovensko ve vinařském roce 2012/2013 činila 57,0 mil. EUR, hodnota vývozu 18,6 mil. EUR. Záporné saldo tak činí za poslední rok 38,4 mil. EUR.

4.4.4. Spotřeba vína v SR

Stejně jako v ČR i v SR lineárně roste spotřeba vína na obyvatele za rok. Situace ukazuje následující graf.

Graf 29: Spotřeba vína SR na obyvatele v jednotlivých letech (v lt)

Zdroj: ŠÚ SR a EUROSTAT 14. 1. 2013, Situačná a výhľadová správa SR 2012

Závěrem lze říci, že situace ve vinohradnictví a vinařství částečně kopíruje vývoj v ČR. Slovensko přijalo, podobně jako ČR, nový vinařský zákon, který byl několikrát novelizován dle požadavků a nařízení EK tak, aby respektoval strategii SZP EU. Za poslední dekádu nadále klesaly stavy vinic. To mělo při vzrůstající spotřebě vína na obyvatele a stávajícím výnosu zdejších vinic důsledek v podobě velkého objemu dovozu vín ze zahraničí. SR však v porovnání s ČR zaostává ve spotřebě vína na obyvatele a nedosahuje ani průměru EU. Slovenská vína mají příležitost se uplatnit nejen na domácím trhu, ale i na zahraničním, což dokazuje rapidní nárůst vývozu. Výše uvedené koreluje s cíli, které si SR vytyčila v oblasti vinohradnictví a vinařství. Tyto cíle jsou především zvýšení efektivity a kvality vinohradnické produkce s lepším využitím produkčního potenciálu, na což by mělo navazovat zvýšení konkurenceschopnosti slovenských vín. Výsledkem by měla být rovněž změna ve spotřebitelském chování domácích konzumentů. I na Slovensku existuje rozdíl v rentabilitě vinohradnictví a vinařství. Vinohradnictví se díky své pozici v komoditní vertikále potýká s nízkou rentabilitou, především díky cenovému vývoji, kdy v mnohých letech nedosahuje prodejní cena sklizně ani hodnotu vložených nákladů. Ti pěstitelé, kteří nedisponují vlastními zpracovatelskými kapacitami mají vůči zpracovatelům nízkou vyjednávací pozici a realizační ceny nejsou takové, které by zajistily vinohradnickým podnikům rentabilitu. Ačkoli průměrná cena moštových hroznů narostla v roce 2011 oproti předešlému roku o 36,6 % na úroveň

478,77 Eur/t, je tato cena stále mnohem nižší než ve srovnatelných okolních státech (ČR nebo AT). Pokud se situace v krátké době nezlepší, bude nutno změnit druh vinohradnické produkce SR ve prospěch jiných, rentabilnějších komodit. Tím by se však ještě plochy nutné k zajištění soběstačnosti snižovaly. Cenový tlak na konečnou fázi zpracování ze strany levnějších dovozových vín působí i na producenty vína, kteří nejsou schopni konkurovat levným importovaným vínům.

4.5. STAV VINOHRADNICTVÍ A VINAŘSTVÍ V RAKOUSKU

Rakouské vinohradnictví a vinařství se svou historií příliš neliší od situace v ČR či na Slovensku. To bylo zapříčiněno faktem, že původ vinohradnictví přinesli na přelomu století do střední Evropy a prostoru kolem Dunaje Římané. Pozitivní vliv na rakouské vinařství měly rozhodnutí a podpora Marie Terezie a Josefa II. v 18. století, kteří shodně umožnili růst ploch a zároveň svými kroky podpořili základy vědeckého zkoumání. Toto bylo následně na přelomu století potvrzeno založením nejstarší vinařské školy na světě v Klosterneuburgu. Roku 1907 vstupuje v platnost první rakouský vinařský zákon. Po pádu Habsburské monarchie se postupně snížila plocha vinic z původních 48 000 ha až na 30 000 ha v období po 1. světové válce. Zákonodárství tehdejší první republiky bylo silně poznamenáno ochranářskými tendencemi agrární politiky stejně jako regulací. Již ve 30. letech 20. století vyšel v platnost nový zákon, který přísně reguloval nové výsadby vinic. Velkým průkopníkem a přínosem rakouskému vinařství v 50. letech byl L. Moser, který ve svém díle propagoval způsob vysokého vedení révy a tím zefektivnil použití mechanizace a tím i racionalizace obdělávání vinic i při zachování vysoké kvality sklizní. V této době i díky této metodě však dochází ke zvyšování kvantity na úkor kvality. Cyklické výkyvy cen sudových vín a především falšování vína diethylenglykolem v 80. letech zasadily největší ránu rakouskému vinařství. Během pár měsíců klesl vývoz rakouských vín téměř na nulu. Reakcí následně přichází v platnost přísný zákon, který ukládá povinnost rakouským vinařům podrobit vyráběná vína kompletnímu vyšetření včetně zásob.

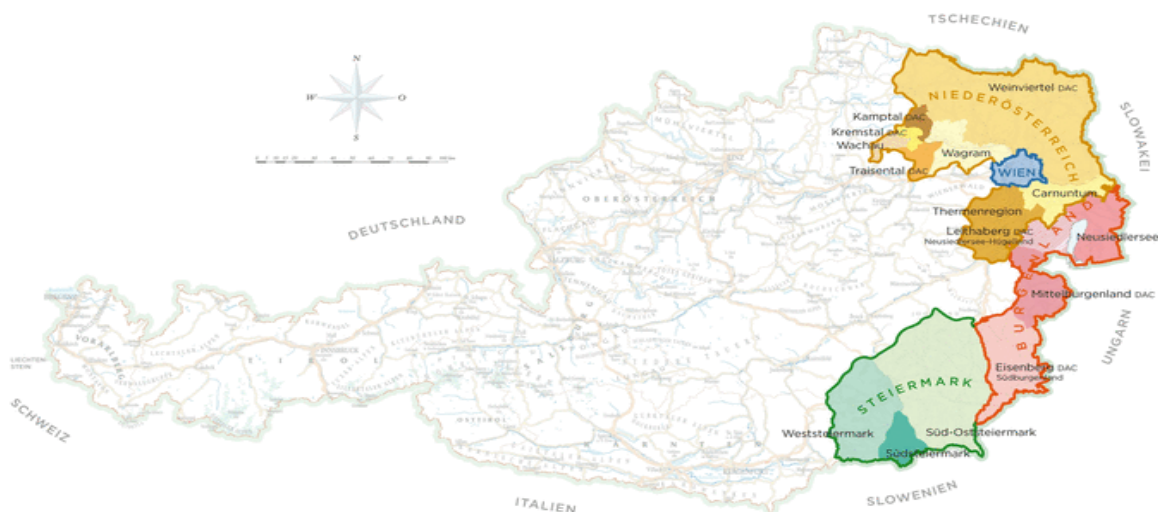
Po vstupu Rakouska do EU v roce 1995 je stejně jako u jiných vstupujících států postupně přijímána komunitární legislativa včetně legislativy vinařské. V letech 2000 – 2008 následují přijímání strukturálních opatření EU včetně regulace (klučení) či restrukturalizace obdělávaných ploch. V roce 2001 založen Regionální vinařský výbor za účelem propagace vinařských oblastí a regionálních vín a koordinace marketingu vína a propagace tamních

vinařů. Ve stejném období vychází v platnost novela vinařského zákona, který podporuje typičnost a regionalitu, tedy původ vín definováním DAC (obdoba VOC v ČR).

Z výše uvedeného je zřejmé, že Spolková vláda činí veškeré kroky za účelem podpory zdejších vinařů a vinohradníků a zároveň propagaci jejich výrobků. Historicky bylo rakouské vinařství vždy tou zemí, která byla průkopníkem tohoto odvětví.

V Rakousku je v současné době obhospodařováno zhruba 43.000 hektarů vinic ve 4 oblastech (Niederösterreich, Wien, Burgenland a Steiermark). Všechny oblasti se nachází ve východní části území od jižních hranic se Slovinskem až po hranice ČR, resp. Jižní Moravy. Na východě sousedí s Maďarskem a Slovenskem. Situaci ukazuje následující obrázek.

Obr. 11: Mapa vinohradnických oblastí Rakouska

Zdroj: Österreichische Weinmarketingsserviceges.m.b.H.2012

Tab. 26: Rozdělení ploch dle jednotlivých rakouských oblastí

Název oblasti	Plocha v hektarech	% zastoupení
Niederösterreich	27 128	59
Burgenland	13 840	30
Steiermark	4 240	9
Wien	612	2

Zdroj: ÖWM nach Weingartengrunderhebung 2009

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že klíčovou roli v celkovém zastoupení spolkových zemí produkujících hrozny bude hrát severní oblast Rakouska Niederösterreich, přímo sousedící

s oblasti Wien. Podobně je tomu i v České republice kdy na severní hranici s Rakouskem hraje klíčovou úlohu v produkci především Morava se 4 vinařskými podoblastmi. Podobně jako Burgenland sousedící přímo s Maďarskem. Všechny středoevropské země spojuje pěstování révy na území charakteristické podunajskou kotlinou, která pokračuje na Moravě povodím řeky Moravy a Dyje.

4.5.1. Plocha vinic

Současný vývoj ploch v Rakousku vychází ze svého historického vývoje. Největší rozmach vinic mělo Rakousko v roce 1980, kdy dosahovalo téměř 60.000 hektarů. Od té doby se kontinuálně snižovala plocha vinic až na současných 42.900 hektarů. Při celkovém poklesu zde došlo k rozšíření odrůd pro výrobu červených vín. Rakousko je nadále s produkcí 66 % bílých vín nadále považováno za předního výrobce bílých vín ve střední Evropě. Na tomto místě je nutné uvést, že nejstaršími (více než 20 let) a nepěstovanějšími a tedy i neznámějšími odrůdami v Rakousku jsou Veltlínské zelené s 22% podílem na celkových a 45% podílem na bílých odrůdách a Zweigeltrebe se 6 % celkových ploch a 41% podílem na červených odrůdách. Vývoj ploch vinic v Rakousku ukazuje následující tabulka. Z ní je patrné, že trend poklesu vinic v celé Evropě postihuje i tuto zemi, kdy od roku 1980 nadále klesá stav ploch vinic. I když za období 1987 – 1999 došlo zhruba k 15% poklesu, v další dekádě již došlo „pouze“ k 7% poklesu. Za posledních 30 let však došlo k téměř k 25% úbytku ploch. Rakousko se tak společně se Slovenskem řadí mezi ty středoevropské státy, které čelí poměrně značnému poklesu vinic na svém území. Rakousko dle tamního statistického úřadu pravidelně reviduje své plochy ve zhruba 10-letých intervalech. Následný graf zobrazuje stav ploch vinic v Rakousku v uplynulých 60 letech.

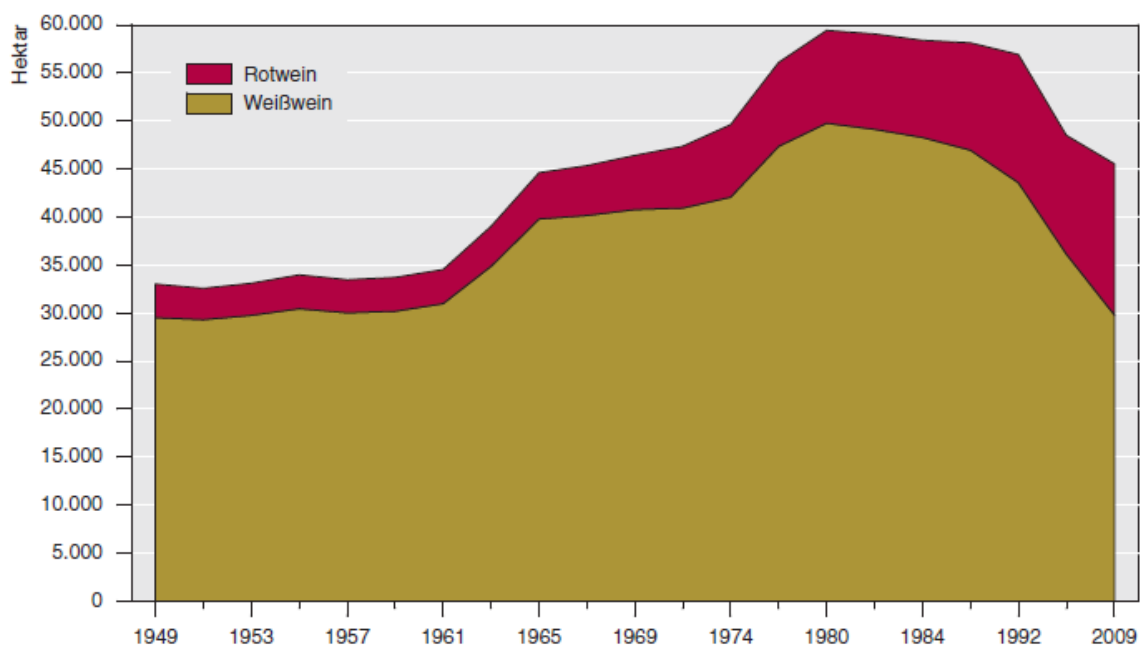
Tab. 27: Vývoj ploch vinic v Rakousku (v ha)

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Plochy vinic	48558	48500	47900	47500	47072	46500	46100	45800	45700	45600	45586	43700

Zdroj: DOKUMENTATION 2011 AUFBAU WEINLAND ÖSTERREICH, Entwicklung der Betriebsstruktur und Weingartenfläche 1987-2009, Statistik Austria 2011

Z výše uvedené tabulky je patrný trvalý pokles ploch vinic v Rakousku. Z tabulky však není patrný tak zřejmý pokles jako z převzatého grafu Rakouského statistického úřadu, který zobrazuje původní rapidní nárůst ploch až do roku 1980.

Graf 30: Vývoj ploch vinic v Rakousku za posledních 60 let (v ha)

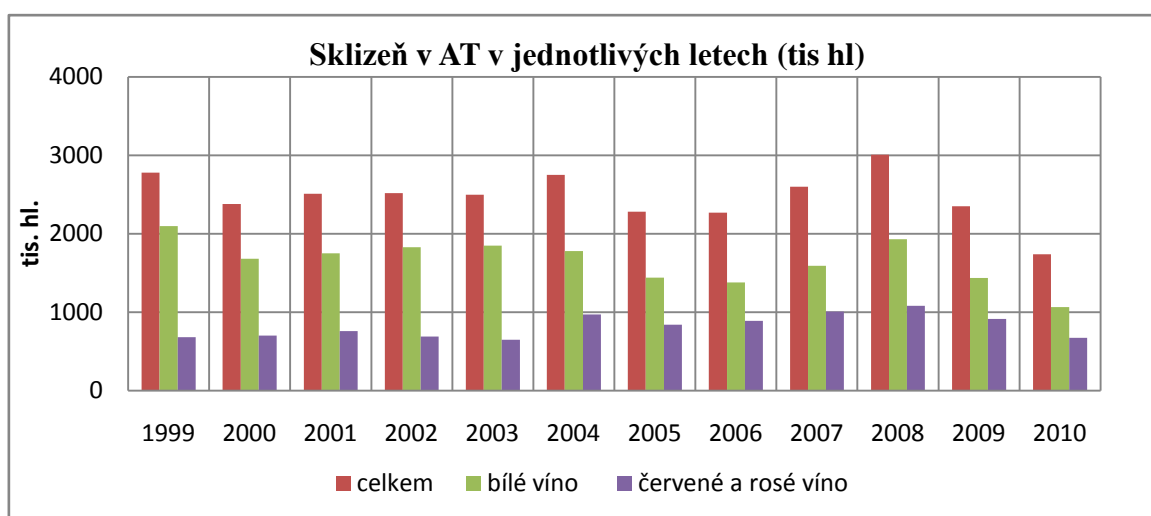
Zdroj: Statistik Austria 2011

Z tohoto grafu vyplývá dvojnásobný nárůst ploch od poválečného období až do roku 1980. V následujících 3 dekádách dochází k opačnému vývoji a pokles kopíruje tempo růstu. Bude zajímavé sledovat vývoj v následující dekádě, kdy trvalý pokles může způsobit pokles až na hranici 40 tisíc hektarů v průběhu 5 let. V porovnání se SR a ČR jak na obyvatele, tak plochou však Rakousko disponuje násobně vyššími plochami vinic a to i přes trvalý pokles. Ve srovnání s Českou republikou se jedná o 2,5 násobek zdejších ploch. Dalším důležitým faktem, který lze vypočítat z grafu, je nárůst ploch odrůd pro výrobu červeného vína o více než 27 % v posledních 10 letech. U ploch vinic s odrůdami pro výrobu bílého vína je to naopak téměř 18% pokles za stejné období.

4.5.2. Produkce hroznů

Výše uvedenému odpovídá i produkce hroznů a relativní podíl červeného vína v porovnání s bílým se bude nadále zvyšovat. Rakousko uvádí téměř ve všech svých oficiálních publikacích včetně tamního statistického úřadu produkci, resp. sklizeň v hektolitrech. Takové kritérium je bezpochyby přesnější, neboť produkce hroznů v tunách na hektar je ustálená jednotka ve světě, nicméně z této jednotky není zřejmá budoucí výlisnost a tedy i finální produkce. Nutno dodat, že výlisnost není závislá pouze na stavu daných technologií, ale pohybuje se dle dané odrůdy a ročníku. Kritérium konečné produkce v hektolitrech je pak přesnější údaj. Produkce hroznů v jednotlivých letech poslední dekády ukazuje následující graf.

Graf 31: Sklizeň hroznů v Rakousku v jednotlivých letech (v tis. hl.)

Zdroj: Statistik Austria 2011

Z výše uvedeného je patrné, že celková sklizeň v jednotlivých obdobích se příliš neliší a přes klesající stav ploch vinic sklizeň především před koncem dekády nekorespondovala příliš se stavem vinic. Roky 2007 a 2008 znamenaly pro Rakousko rekordní úrody. Opačný případ nastal v posledních letech, kdy rok 2010 byl charakteristický poklesem výnosu nejen v Rakousku (39,8 hl/ha), ale i v ostatních středoevropských státech díky podnebným podmínkám. Sklizeň v posledních 2 letech ve Spolkové republice Rakousko však nedosahovala ani 5-letého průměru (2005 -2 009), neboť ten činí 55,6 hl/ha.

Dalším důležitým kritériem pro budoucí výnosy a stav vinohradnictví je nejen odrůdová skladba, ale především stáří vinic. Situaci zobrazuje následující tabulka:

Tab. 28: Rozdělení ploch vinic Rakouska dle stáří a jejich procentuální zastoupení v roce 2010

Stáří vinice	< 3 let	3 - 9 let	10 - 19 let	20 > let
% zastoupení	4,1	21,7	20,9	53,3
rozloha v ha	1.846	9.870	9.525	24.291

Zdroj: Statistik Austria 2011

Z této tabulky je evidentní relativně velký podíl ploch s vyšším stářím vinic. Vezmeme-li v úvahu 2 kategorie s nejvyšším věkem vinic, získáme výslednou hodnotu přes 74 %. Toto potvrzuje trend posledních let ve střední Evropě, kdy dochází nejen k úbytku vinic, ale i ke

značnému „stárnutí“ vinic. Výsadby nových vinic či vinice mladé, tedy ještě neplodící, nemohou v krátkém období pokrýt úbytek ploch či nahradit stáří vinic. Závěrem lze tedy říci, že i v Rakousku vinice stárnou.

Struktura vinic ve Spolkové republice Rakousko

Struktura vinic v Rakousku se v posledních 20 letech změnila a odpovídá stavu snižování obhospodařujících podniků jak počtem, tak z hlediska celkových ploch. Počet podniků, které obhospodařují tamní vinice, dekadně klesá o řádově desetitisíce. Ve všech kategoriích (vyjma podniků nad 5 hektarů) došlo ke snížení počtu podniků. Díky zmíněné největší kategorii se průměrně obhospodařovaná plocha na 1 podnik zvětšila na téměř dvojnásobek a kopíruje trend posledních let ve většině sousedících zemí, kdy dochází ke koncentraci ploch a posunu k větší struktuře podniků. To i přes 22% pokles celkových ploch vinic v průběhu 20 let. Počet podniků však poklesl za stejné období o 56 %. Situaci v Rakousku poměrně jasně ukazuje následující tabulka a graf.

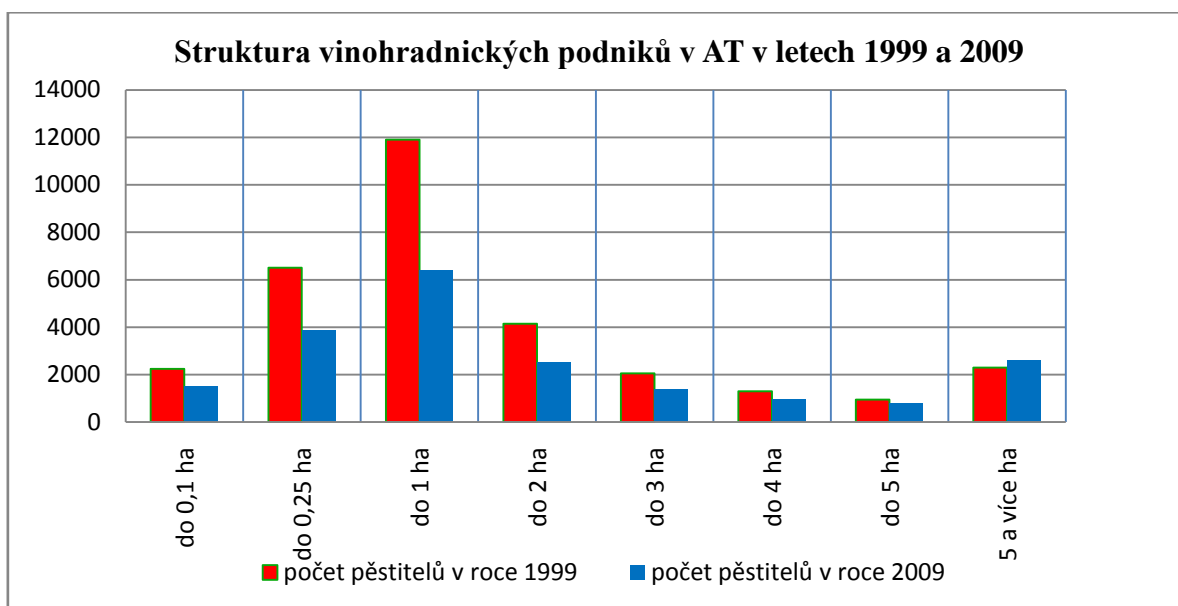
Tab. 29: Vývoj struktury podniků v mezidekadním srovnání za posledních 22 let

1987			1999			2009		
Počet podniků	Plocha ha	ha/podnik	Počet podniků	Plocha ha	ha/podnik	Počet podniků	Plocha ha	ha/podnik
45.380	58.188	1,28	32.044	48.558	1,52	20.181	45.586	2,26

Zdroj: DOKUMENTATION 2011 AUFBAU WEINLAND ÖSTERREICH, Entwicklung der Betriebsstruktur und Weingartenfläche 1987-2009, Statistik Austria 2011

Z tabulky vyplývá, že pokles ploch i podniků nutně nemusí znamenat snižující se jednotku plochy na podnik, ale naopak. Křivka poklesu ploch byla mírnější oproti rapidnějšímu poklesu podniků. Ve srovnání s ČR vychází na pěstitele obdělávaných 2,26 hektarů. Zatímco v ČR je to pouhých 0,92 hektarů.

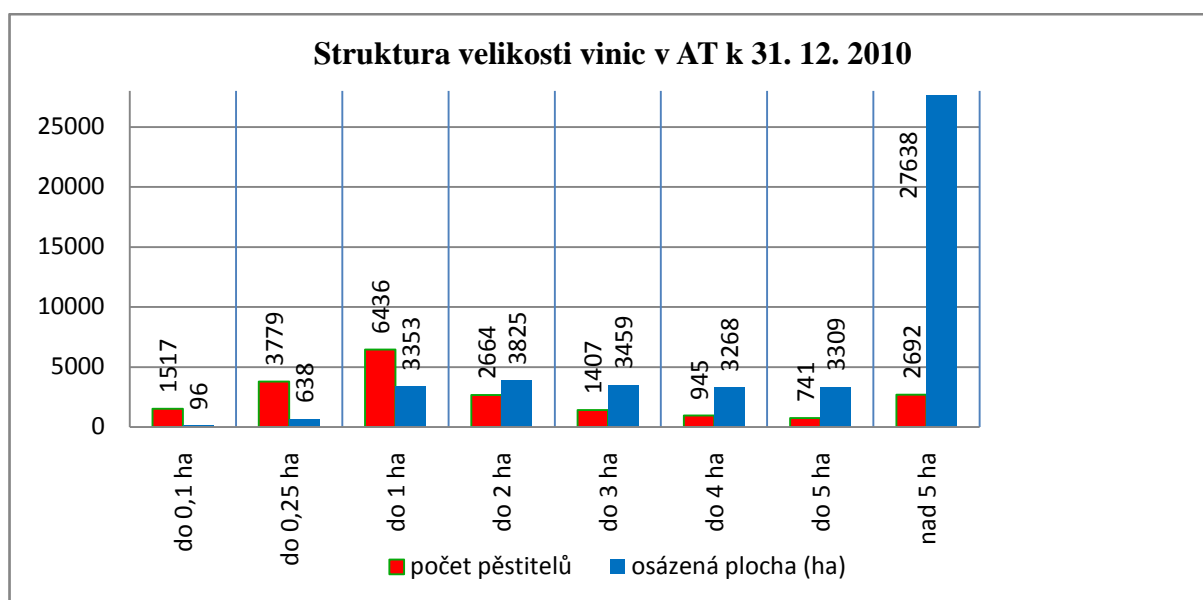
Graf 32: Vývoj struktury vinohradnických podniků v Rakousku v letech 1999 a 2009

Zdroj: DOKUMENTATION 2011 AUFBAU WEINLAND ÖSTERREICH, Entwicklung der Betriebsstruktur und Weingartenfläche 1987-2009, Statistik Austria 2011

Z grafu je patrné, že největší dekadní pokles zaznamenaly podniky obhospodařující plochu do 1 hektaru.

Graf 33: Struktura vinic v Rakousku v roce 2010

Zdroj: DOKUMENTATION 2011 AUFBAU WEINLAND ÖSTERREICH, Entwicklung der Betriebsstruktur und Weingartenfläche 1987-2009, Statistik Austria 2011

Z uvedeného grafu vyplývá, že největší skupinu (počet pěstitelů) zabírají podniky, které obhospodařují velikostně větší plochu než v ČR tedy nad 0,1 ha do 2 ha. Tzn. 64 % všech

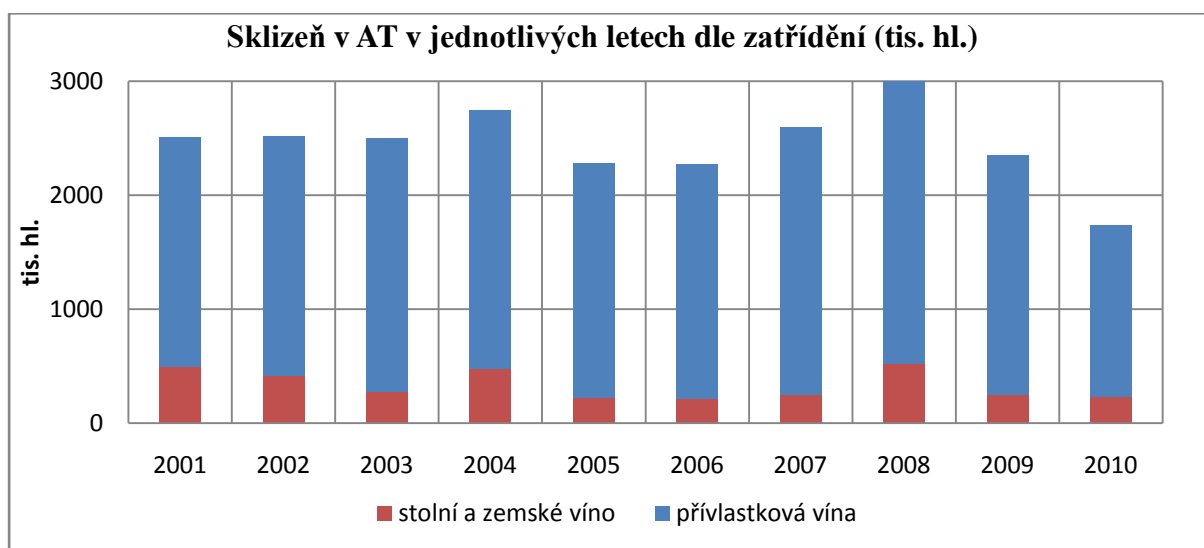

pěstitelů v těchto skupinách obhospodařují pouze 17 %. Rakousko má podobný celkový počet pěstitelů 20.181 ve srovnání s ČR 18.653, ale obhospodařuje 2,65 násobnou plochu. V ČR však v porovnání s Rakouskem obhospodařuje největší skupina pěstitelů nad 5 hektarů v relativním vyjádření průměrně na podnik 37 ha s 45% podílem na celkových plochách, oproti Rakousku, kde tato skupina tvoří 10,27 ha obhospodařovaných na podnik avšak s 60% podílem celkových ploch. Naopak ČR má 72 % pěstitelů drobných (obhospodařujících do 0,25 ha) s celkovou plochou 11 %. Z výše uvedeného je patrné, že Rakousko má větší počet podniků s větší plochou.

4.5.3. Produkce vína

Z předcházejícího textu vychází díky metodice měření sklizně v hektolitrech na hektach totožná produkce vína. Zajímavý přehled o kvalitě produkce vína ukazuje následující graf. Z tohto grafu je patrný podíl kvalitativně vyšší třídy sklizených hroznů určených z převážné části k výrobě právě vyšších jakostních tříd.

Graf 34: Podíl sklizně v Rakousku v jednotlivých letech dle zařídění (v tis. hl.)

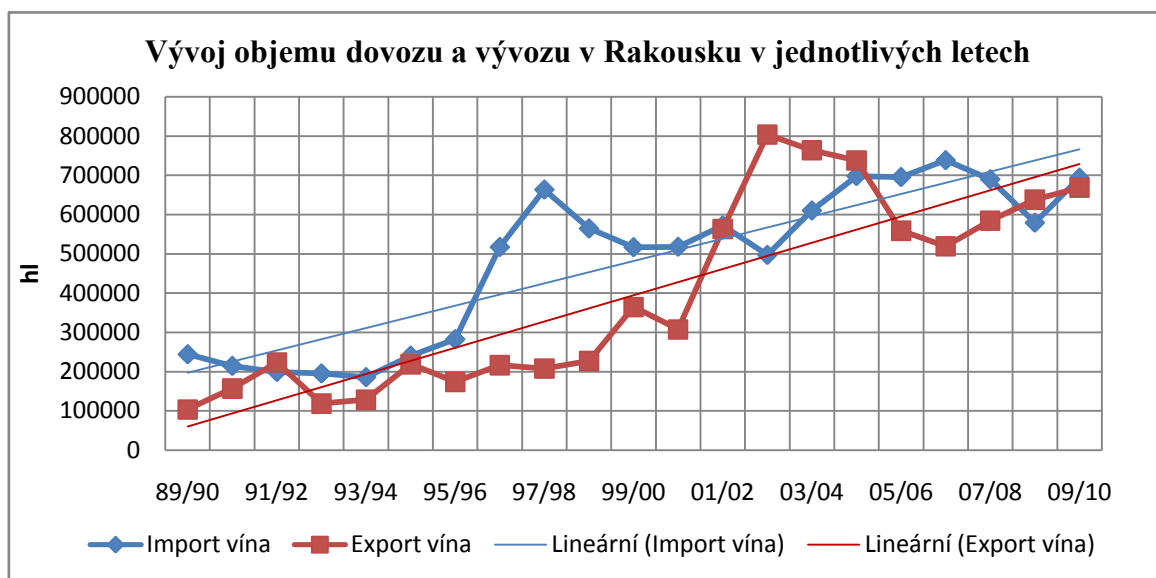
Zdroj: Statistik Austria 2011

Z grafu je patrné že 80 – 90 % celkové produkce je pravidelně zpracováno pro výrobu přívlastkových, tedy vysoce kvalitních vín. V kapitole pojednávající o zahraničním obchodě bude dále podrobněji rozebrána příčina tohoto stavu a dále jakým směrem se rakouské vinařství ubírá.

4.5.4. Zahraniční obchod

Po vstupu Rakouska do EU (1995) se začal zahraniční obchod vyvíjet pozitivním směrem. V průběhu 10 let se zvýšil 4 x export a 3,5 x import vína. Vývoj dovozu a vývozu vína je patrný z níže uvedeného grafu.

Graf 35: Vývoj objemu dovozu a vývozu Rakouska v jednotlivých letech (v hl.)

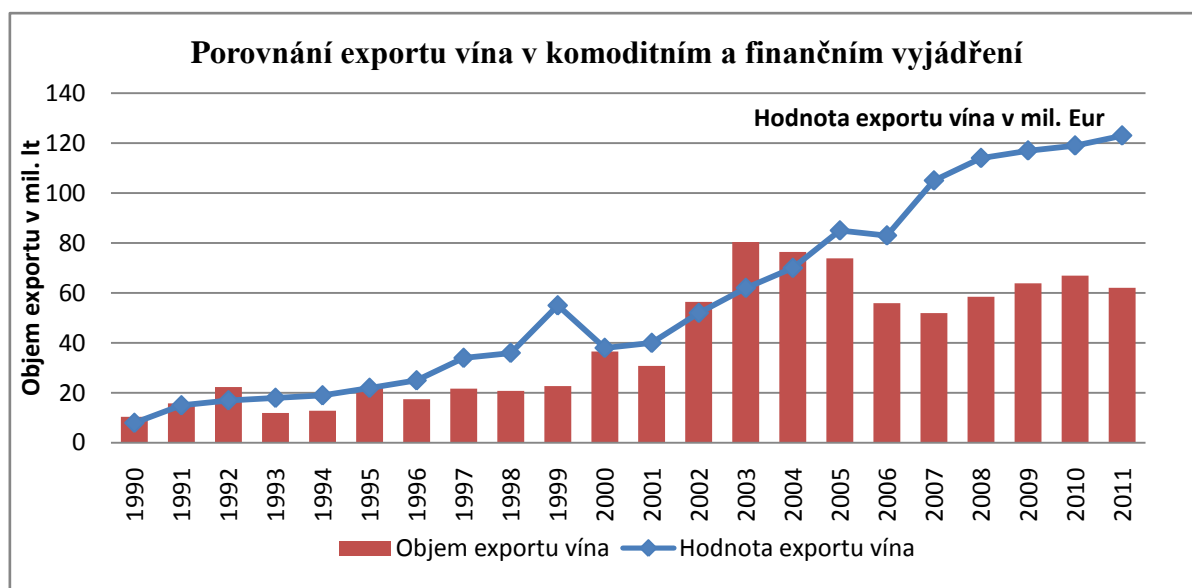

Zdroj: Documentation 2011, Austria's foreign trade in Wine

Z grafu je rovněž patrná, až na výjimky, poměrně vyrovnaná bilance objemu dovozu a vývozu. Obě křivky mají při využití lineární spojnice trendu téměř shodný sklon, čímž zjistíme, že jak dovoz, tak vývoz se v celkovém vyjádření pozitivně vyvíjel.

Z následujícího grafu však zjistíme ještě jeden klíčový faktor. Tím je zřejmý nárůst objemu vývozu ve finančním vyjádření oproti celkovému objemu v komoditním vyjádření. Největší rozdíl v obou veličinách nastal v posledním roce. Ačkoli objem exportu vína mírně poklesl, hodnota exportu vína ve finančním vyjádření narostla. Tím se dostalo Rakousku na svůj historický rekord způsobený vyšší finanční realizací své produkce. Situaci zobrazuje následující graf.

Graf 36: Porovnání exportu vína Rakouska v komoditním a finančním vyjádření

Zdroj: Documentation 2011, Austria's foregin trade in Wine

Z grafu rovněž vyplývá, že Rakosko dokázalo krátce po vstupu využít příležitosti jednoho ze základních pilířů EU, kterou je volný pohyb zboží. Dokázalo rapidně zvýšit svůj export a několikanásobně zvýšit jeho přidanou hodnotu, když tempo růstu realizovaných cen převýšilo tempo růstu množství.

Celkový dovoz a vývoz zobrazují následující tabulky. V ní jsou uvedeni přední dovozci vína z Rakouska v posledních letech, zároveň jejich objem v hl a pořadí. Vše v letech 2004 – 2010.

Tab. 30: Objem a pořadí hlavních cílových zemí exportu Rakouska v jednotlivých letech (v hl.)

Název země	Období	Období	Období	Období	Období	Období	Období
Pořadí	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
SRN	426128	397424	353158	397485	432497	501083	450495
ČR	216942	174124	86102	64772	56278	57647	39135
Švýcarsko	8790	12952	13488	17796	24385	31478	29336
USA	8797	9878	13017	15543	16800	16657	17543
Slovensko	19887	10057	15019	4384	11518	14234	15647
Nizozemí	1921	9379	6107	14070	6990	8947	11008
Slovinsko	26	623	1264	8084	5935	9300	7628

Zdroj: Documentation 2011, Austria's foregin trade in Wine

Z tabulky je patrné, že klíčovým partnerem ve vývozu Rakouska je Německo. To zaujímá ve všech obdobích přední pozici. Zohledníme-li export uváděný v hodnotě (tis. EUR), opět

zaujímá vedoucí pozici SRN. V objemu exportu zaujímá druhou pozici ČR, která však dováží z Rakouska každý rok menší množství.

V průběhu 6 let se snížil dovoz rakouských vín do ČR na méně než 20 % dovozu z roku 2004. Tento stav je způsoben nárůstem exportních cen v Rakousku v poslední dekádě a zároveň faktem, že spotřebitelé v ČR se stále více orientují na domácí produkci a kvalitu.

To potvrzuje i fakt, že hodnotově (v tis. Eur) zabírá ČR až 5. pozici mezi exportními destinacemi. Opačná situace je ve Švýcarsku. V celkovém množství je sice až na 3. pozici, ale dovoz Rakouských vín vzrostl v průběhu 6 let téměř 4 násobně a hodnotově je Švýcarsko dokonce na 2. pozici. Podobný vývoj zaznamenává export i do USA a to jak hodnotou, tak množstvím. Celkově lze shrnout, že Rakousko vyváží zhruba 30 % své produkce. Tato hodnota ve finančním vyjádření však dosahuje 35 % hodnoty celkové produkce. Je tedy zřejmé, že Rakousko vyváží převážně vína s vyšší přidanou hodnotou.

Tab. 31: Objem a pořadí hlavních zemí importu do Rakouska v roce 2010 (v hl.)

Název země	Období	€/litr
Pořadí	2010	
Itálie	484016	1,49
SRN	109902	1,48
Španělsko	44404	2,75
Francie	42061	4,92
Australie	22470	2,23
Chile	8613	2,62
Maďarsko	8175	1,09

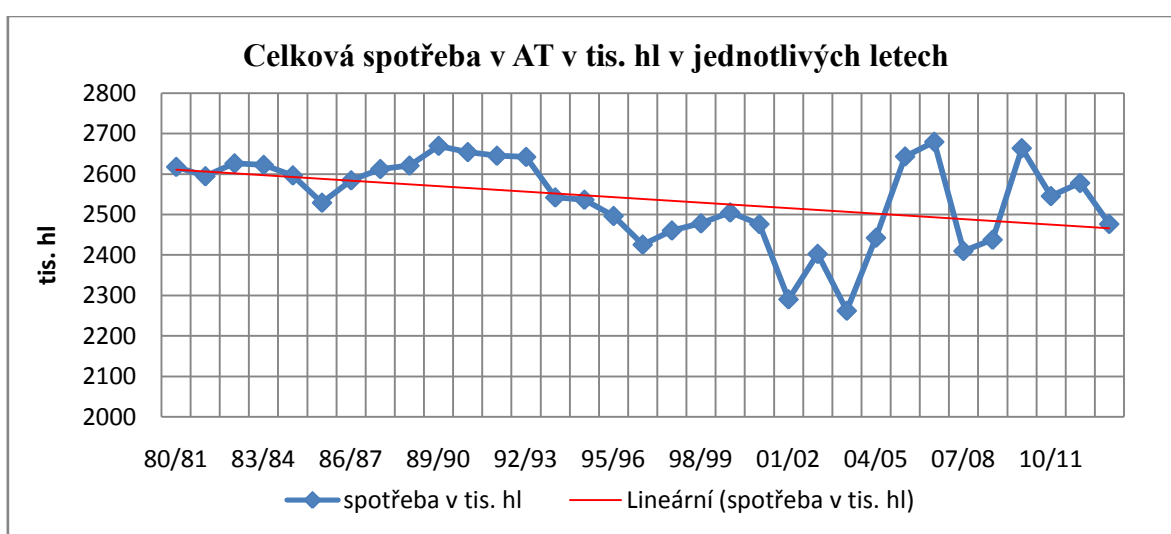
Zdroj: Documentation 2011, Austria's foregin trade in Wine

Z tabulky je patrné, že klíčový partner zahraničního obchodu s vínem je Itálie. Ta se podílí téměř 65 % na celkovém dovozu Rakouska. Dalším významným zásobitelem je SRN, jehož podíl činí 15 %. Výsledkem je, že téměř 80 % celkového dovozu vína do Rakouska obstarají výše uvedené státy. Španělsko a Francie činí společně 11,5 %. Zajímavé je porovnání ve finančním vyjádření. Zatímco průměrná hodnota 1 lt na straně importu vychází na 1,86 Eur, hodnota 1 lt na straně exportu dosahuje 1,95 Eur. V celkovém přehledu převážné části zemí Rakousko vyváží víno s vyšší hodnotou za litr oproti dovozu se stejných oblastí. Z výše uvedeného lze potvrdit závěr, že Rakousku se daří realizovat svoji produkci na zahraničních trzích a to ještě s vyšší přidanou hodnotou.

4.5.5. Spotřeba vína v Rakousku

Na rozdíl od jiných střeoevropských zemí je spotřeba vína na obyvatele ve Spolkové republice Rakousko na téměř dvojnásobné úrovni především v porovnání např. s ČR a SR. I když obyvatelé zmíněných států mají již několik let rostoucí spotřebu, za průměrnou spotřebu EU, které je téměř totožná se spotřebou v Rakousku, stále ještě zdatně zaostávají. Průměrná spotřeba v Evropě se pohybuje na úrovni 27 – 29 lt/osobu/rok, v Rakousku tamní občané spotřebují dokonce ještě nad tento průměr. Celkovou spotřebu a spotřebu vína na obyvatele zobrazují následující grafy.

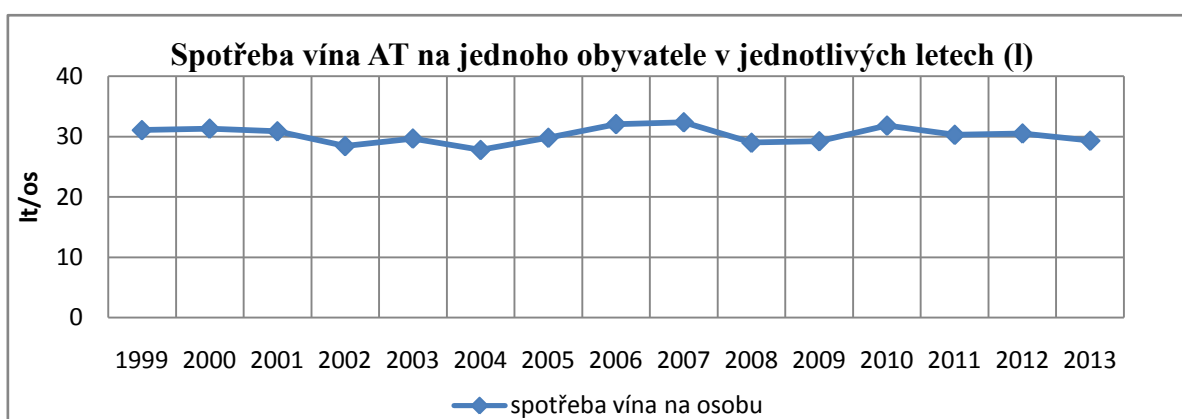
Graf 37: Celková spotřeba vína v Rakousku za posledních 30 let (v tis. hl.)

Zdroj: ÖWM nach Weingartengrunderhebung 2009

Ačkoli je z předchozího grafu patrné, že v dlouhém období spotřeba v Rakousku klesá v celkovém vyjádření, při přepočtu na osobu, tomu tak není a za posledních 10 let spotřeba osciluje okolo hranice 30 l/os/rok.

Graf 38: Spotřeba vína v Rakousku na obyvatele v jednotlivých letech (v l)

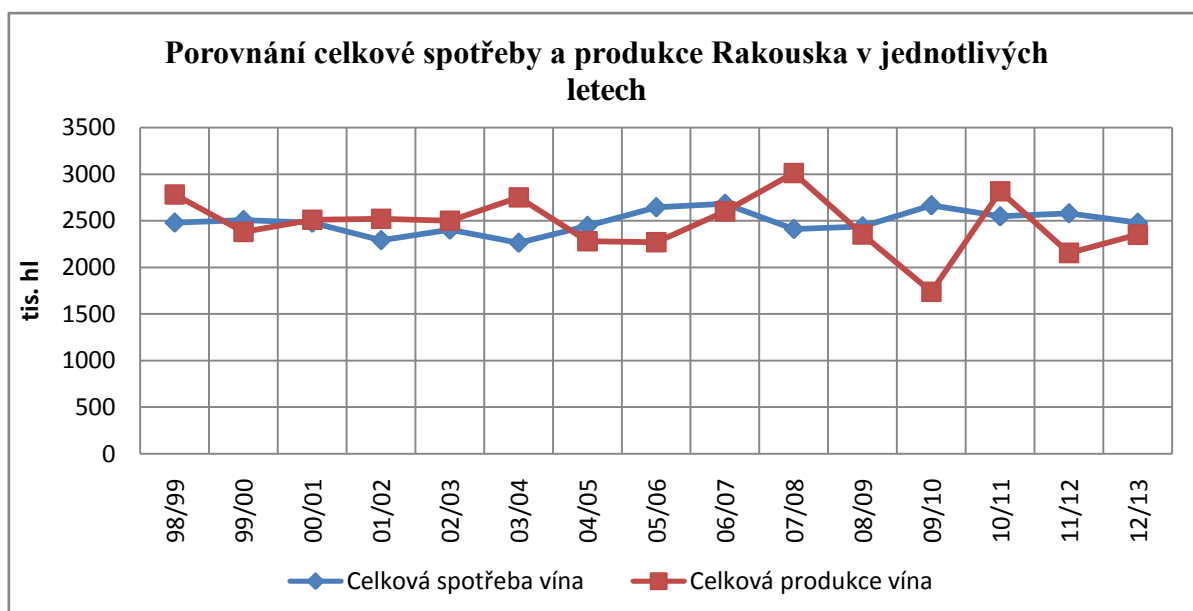

Zdroj: EUROSTAT 14. 1. 2014, ÖWM nach Weingartengrunderhebung 2014

Rakousko je na rozdíl od ČR a SR ve své produkci soběstačné. Za posledních 30 let odpovídala zhruba produkce roční spotřebě a eventuální výpadky ve sklizni byly převážně kryty zásobami z minulých let, což potvrzuje i následující graf. Od konce 80. let má křivka v grafu tentýž vývoj jako za uplynulou dekádu.

Spotřeba vína všech obyvatel Rakouska je velmi vyrovnaná na osobu a rok, čímž jediným volatilním faktorem je produkce vína. V ročníkách s vyšší sklizní zásoby stačí pokrýt ročníky méně příznivé a naopak. Niže uvedený graf pak dokazuje, že Rakousko je plně soběstačné pokrýt svojí produkcí domácí spotřebu.

Graf 39: Porovnání celkové spotřeby a produkce v Rakousku v jednotlivých letech
(v tis. hl)

Zdroj: ÖWM nach Weingartengrunderhebung 2011

Rakouské vinařství přispívá hodnotou 8,4 % z celkového agro sektoru.

Závěr

Zatímco komoditní vertikála v Rakousku je dlouhodobě rozvíjena a prokazuje svoji úlohu a přínos pro výrobce i spotřebitele, stav v ČR ani SR již nelze takto celkově pozitivně hodnotit. V neprospěch celkových synergických efektů se v těchto zemích často projevují adverzní vztahy mezi subjekty v rámci vertikály, které brání jejich úspěšnému fungování.

Přes obecné konstatování tohoto stavu lze prokázat, že i v našich podmínkách nutí probíhající procesy k hledání takových forem spolupráce, které by ve svém výsledku vedly k růstu efektivnosti, konkurenceschopnosti a tím pádem k prosazení se na trhu.

5. PŘÍPADOVÁ STUDIE

5. 1. Ověření získaných poznatků a jejich interpretace na příkladě výsledků konkrétních podnikatelských subjektů v komoditní vertikále

Z předchozích výsledků výzkumu vyplývá, že je třeba rozlišovat proces výroby a distribuce, která již ze své podstaty vyžaduje významnou spolupráci. To platí dvojnásob u průměrných výrobců o malé velikosti, pro které je přístup ke službám nákladný, či jim vznikají vysoké kontrakční náklady. Těmto subjektům může v budoucnu pomoci tvorba horizontálních vztahů a kooperací na bázi soukromé a veřejné sféry, resp. institucí, což může vyvolat významnou změnu nejen ve výrobních postupech, ale zejména posilnit roli prvotních fází (producentů) stojících na počátku vertikál. Ve vinařství a vinohradnictví je to obvykle spolupráce s různými svazy, fondy, kontrolními orgány apod. Příkladem může být tvorba marketingových nástrojů podporujících místní aktivity a producenty vína s přímým účinkem na zvýšení povědomí spotřebitelů v prostředí mezinárodní konkurence. Spolupráci mezi články komoditního řetězce je třeba vyvíjet nejen vertikálně mezi fází produkce a navazující zpracovatelskou částí, ale i horizontálně mezi producenty, distribuční sítí a finálními články (obchodem).

Ve vertikále vína je tento trend charakteristický právě v této poslední dekádě, kdy výrobci moštových hroznů snaží svoji produkci uplatnit tvorbou vlastních zpracovatelských a výrobních kapacit včetně uplatnění vlastních distribučních kanálů. Tento proces dává prvovýrobcům možnost zajistit si část přidané hodnoty finálního produktu, kterou by jinak získal další (navazující) článek ve vertikále vína. Obdobná situace je patrná i v opačném směru toku suroviny při výrobě vína, kdy zpracovatelé a finální výrobci nechtějí či naopak nemohou akceptovat nastavené podmínky (smluvní cenové či množstevní) dané prvovýrobcem moštových hroznů a snaží se realizovat výsadbu vlastních vinic dle svých individuálních potřeb. Výše uvedené procesy však oslabují celkový efekt (přidanou hodnotu) všech účastníků se subjektů komoditní vertikály, neboť větší část původně získané přidané hodnoty (zisku) ze své činnosti musí být investována zpět za účelem dosažení původní pozice a relativní nezávislosti na jednotlivých člancích toku při výrobě komodity vína. *Paradoxně tak vznikají rovnoběžné (horizontální) soupeřící subjekty či dokonce vertikály, kteří utvářejí již zmíněné nové konkurenční prostředí.* V takovém prostředí však již není tak významný prostor pro realizaci větších úspor z rozsahu ba naopak mohou vznikat nové (například transakční) náklady či vysoké bariéry vstupu do odvětví či následně výstupu z odvětví.

5. 2. Vinohradnický a vinařský podnik – obecná charakteristika

V rámci tématu této práce a na základě získaných teoretických poznatků a jejich aplikací do praxe jsem využil modelový zemědělsko-vinařský podnik Agrodružstvo Vrbovec, družstvo k získání reálných podkladů a využití dat jako podporu metodologicko-metodického řešení výzkumu. Tento podnik, kromě jiných zemědělských činností a živočišné výroby, obhospodařuje přes 130 hektarů vinic jak na vlastních, tak na pronajatých pozemcích. Tyto vinice se nachází ve špičkových lokalitách v rámci Znojemska, a tudíž lze z těchto lokalit vypěstovat a vyprodukovat i v nepříznivých ročnících špičkovou produkci. Zvoleným přístupem integrované produkce s využitím dotačních programů, za redukce výnosu si subjekt vytváří prostor pro uplatnění kvality a tím vyššího zhodnocení, resp. tvorby vyšší přidané hodnoty produkce.

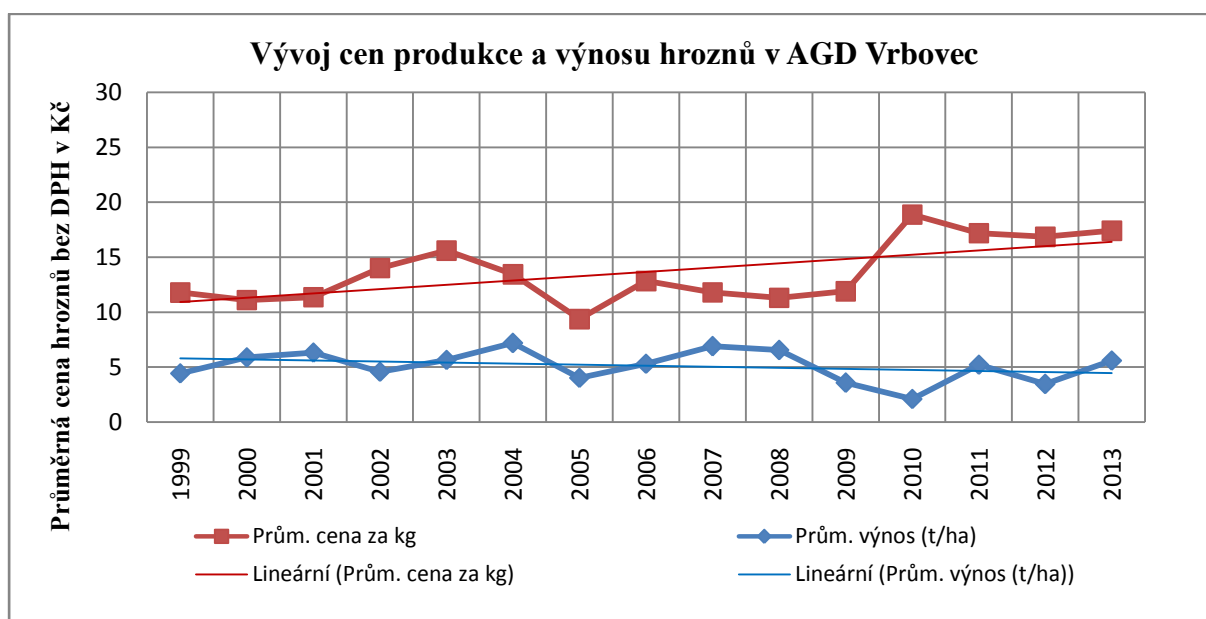
Vzhledem ke svým zkušenostem, kdy se některé vybrané místní velké vinařské podniky snažily i přes dlouhodobou spolupráci uplatnit svůj vyjednávací vliv, byl tento podnik nucen využít možnosti integrace v komoditní vertikále víno a v roce 1994 založil navazující zpracovatelský podnik Vinařství Waldberg Vrbovec, s.r.o. Toto vinařství navazuje výhradně na zdroje své mateřské společnosti a postupně se vyvíjí jak technologicky, tak objemově a vzhledem ke zvolené strategii a souladu obou článků vertikály zajišťuje pozitivní posun v přidané hodnotě a ekonomice prvotní i navazující fáze zpracování hroznů. Vzhledem k měnícím se podmínkám trhu a různým ekonomickým výsledkům v různých letech (vlivem výnosů, fluktuacím trhu, výší dotací a nákladovostí) mohou oba subjekty v rámci vertikály spolupracovat a především těžit ze společného propojení v rámci vertikály a vytvořenou přidanou hodnotu (zisk) přesunovat do procesů a činností, které potřebují nové kapitálové investice a zajistí vzájemnou dlouhodobou ekonomickou udržitelnost a efektivitu. Příkladem může být investice do výsadeb nových vinic a odrůd, investice do závlah, restrukturalizace vinic a technologií související s hospodařením ve vinohradnické části a naopak nové investice do technologií na zpracování produkce ve vinařství a marketing.

Z výše uvedeného jsou vyhodnoceny výsledky hospodaření střediska vinic Agrodružstva Vrbovec a výsledky hospodaření navazujícího a kapitálově propojeného Vinařství Waldberg Vrbovec. Tabulky s výsledky hospodaření jsou uvedeny v příloze této práce.

5. 3. Vinohradnický podnik Agrodružstvo Vrbovec, družstvo

Jak bylo již uvedeno, Agrodružstvo Vrbovec část své produkce realizuje prostřednictvím svých dlouhodobě smluvně zavázaných odběratelů, část pak prostřednictvím své dceřinné společnosti Vinařství Waldberg Vrbovec a zbývající část drobným prodejem. Uplatnění hroznů ve vlastní vertikále se mění v závislosti na roční produkci hroznů a na požadavcích Vinařství Waldberg. V době nedostatku hroznů zpracovávala dceřinná společnost až 60 % celkové produkce, zatímco v dobách všeobecné nadprodukce se jednalo pouze o 18 % celkové roční produkce. Vzhledem ke skutečnosti, že průměrná jednotková produkce (t/ha) je relativně stabilní a pohybuje se až na výjimky mezi 4 - 6 t/ha, bude kromě objemu sklizně hrát důležitou roli i realizovaná výstupní cena. Vývoj cen a produkce zobrazuje následující graf.

Graf 40: Vývoj cen produkce a výnosu hroznů v Agrodružstvu Vrbovec v období 1999 až 2013 (v Kč)

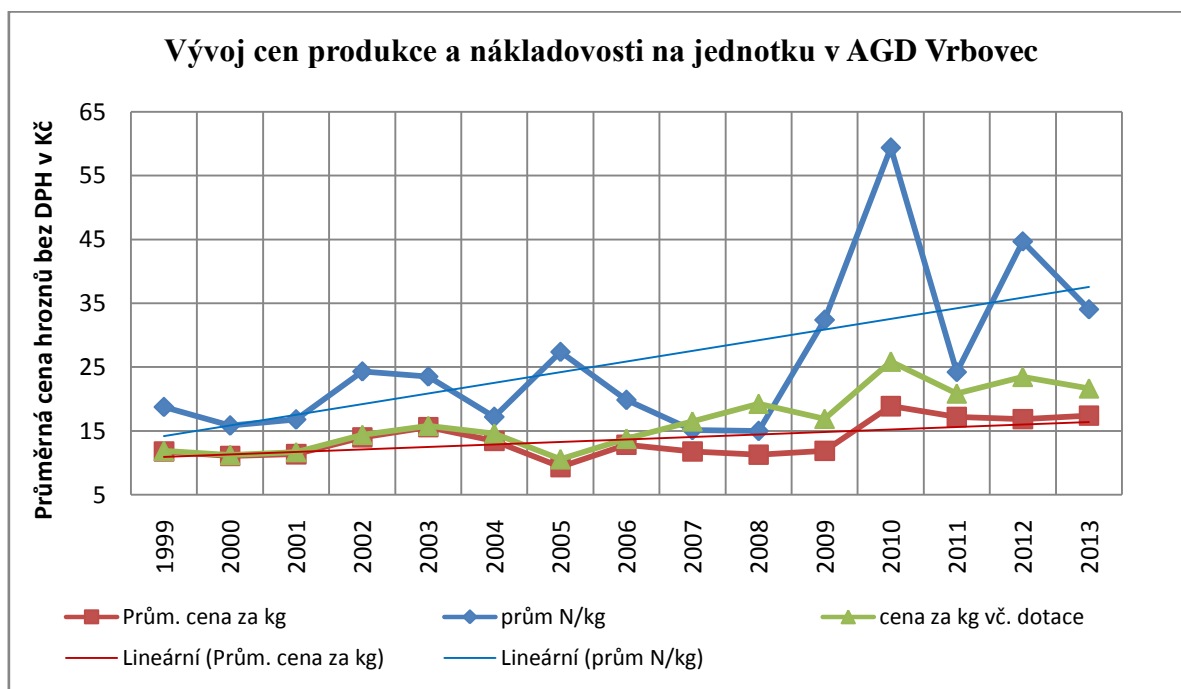

Zdroj: Agrodružstvo Vrbovec, 2014

Z grafu je patrné, že realizovaná jednotková výstupní cena moštových hroznů v průběhu 15 let rostla mírným tempem. Znatelný růst cen hroznů ovlivnila zejména o téměř 2/3 nižší úroda v roce 2010 při stávající poptávce. Od té doby se průměrná cena ustálila na hranici 18 Kč/kg. Ačkoli se může zdát, že 48% nárůst za sledované období je dostačující, kontinuální růst cen vstupů s růstem hodnoty inflace neodpovídají adekvátnímu nárůstu cen výstupu a v mnoha letech nestačí krýt náklady na jednotku produkce.

Toto dokládá i následující graf.

Graf 41: Vývoj cen produkce a nákladovosti na jednotku v Agrodružstvu Vrbovec v období 1999 až 2013 (v Kč)

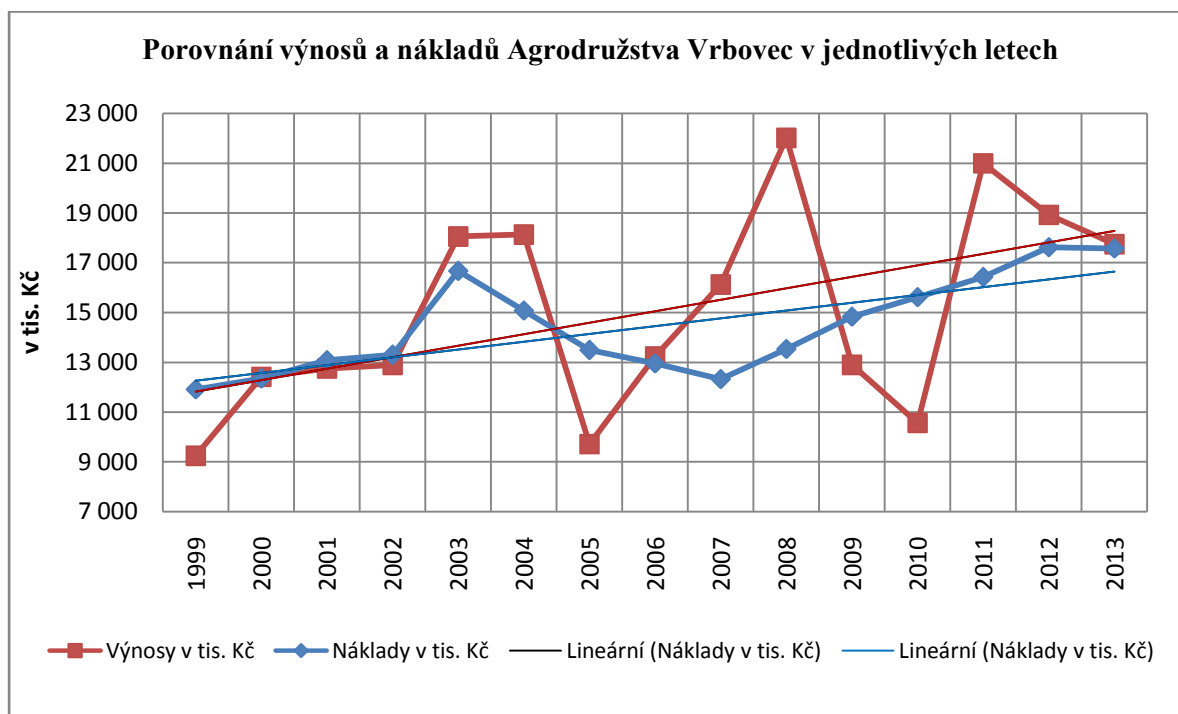

Zdroj: Agrodružstvo Vrbovec, 2014

Z výše uvedeného grafu je patrné, že průměrné jednotkové náklady v uplynulých 15 letech převyšovaly průměrnou prodejní cenu hroznů. Hospodaření v jednotlivých obdobích pak předurčily zejména hektarové výnosy a vývoj obhospodařovaných ploch, který se však dlouhodobě snižoval vlivem legislativních opatření týkajících se vlastnictví porostů (tedy i vinic) vzešlých z obhospodařovaných pozemků.

Výše uvedené skutečnosti společně s podmínkami počasí v jednotlivých letech ovlivnily hospodářský výsledek Agrodružstva. Situace v jednotlivých letech je charakterizována následujícími grafy.

**Graf 42: Porovnání výnosů a nákladů Agrodrůžstva Vrbovec v jednotlivých letech
(v tis. Kč)**

Zdroj: Agrodrůžstvo Vrbovec, 2014

Z výše uvedených grafů je patrné, že situace ve vinohradnickém podniku není z dlouhodobé perspektivy stabilní. V průběhu posledních 15 let se rentabilita pěstování moštových hroznů blížila nulové hodnotě, ba dokonce vycházela v záporných hodnotách.

Rentabilitu výroby, resp. hospodářský výsledek jednotlivých let ve značné míře ovlivnily dotační programy na podporu obhospodařovaných ploch (SAPS), integrovanou produkci a podpory z PGRLF na pojištění proti výpadku produkce vlivem počasí.

Pro zjištění míry vlivu získaných dotačních titulů na hospodářský výsledek jednotlivých let byla využita statistická funkce měření závislosti (síly vztahu) s využitím korelačního koeficientu.

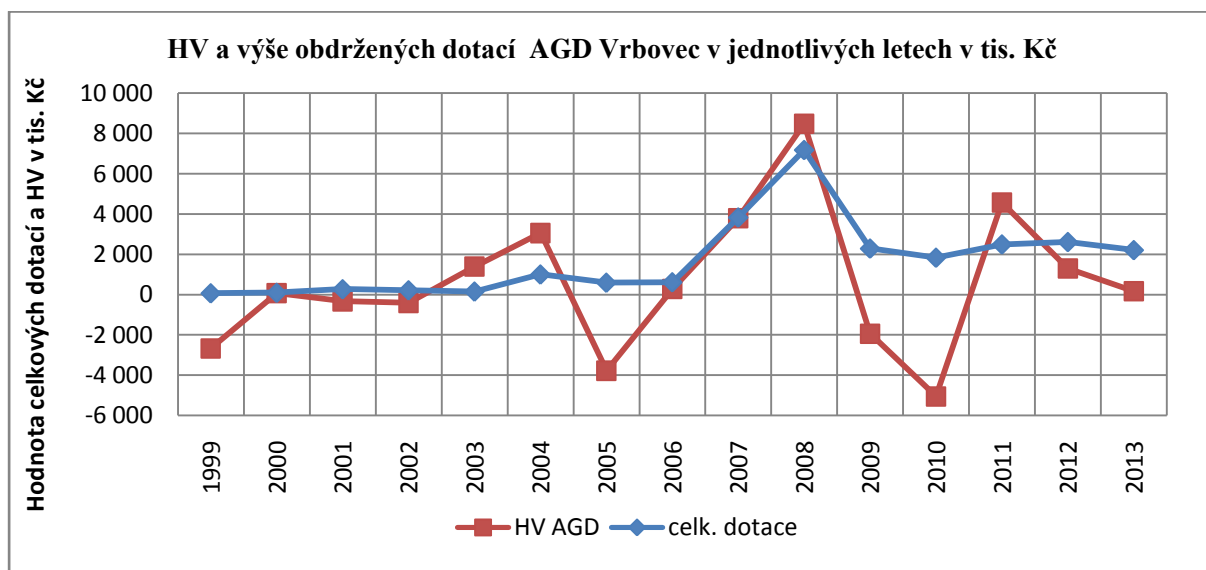
$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

Pro výpočet byly zvoleny proměnné (X a Y) v podobě hodnot hospodářského výsledku v jednotlivých letech ve finančním vyjádření (*závisle proměnná*) a celková výše dotací za stejné období ve finančním vyjádření (*nezávisle proměnná*). Tyto hodnoty jsou uvedeny v tabulkách v příloze. Výsledný korelační koeficient r nabývá hodnot intervalu $\langle -1; 1 \rangle$. Při hodnotě -1 se jedná o zápornou korelaci (závislost), při hodnotě 1 o kladnou korelaci (závislost), tedy úplnou závislost. Při nulové hodnotě vylučujeme jakoukoli závislost (vztah). Hodnota koeficientu korelace určuje míru vzájemné závislosti a dle jeho výsledku se jedná o:

$r = 0,0 - 0,3$	<i>jedná se o slabou závislost</i>
$r = 0,3 - 0,7$	<i>jedná se o středně silnou závislost</i>
$r = 0,7 - 0,9$	<i>jedná se o silnou závislost</i>
$r = 0,9 - 1,0$	<i>jedná se o velmi silnou závislost</i>

Vliv dotací na hospodářský výsledek ukazuje i následující graf.

Graf 43: Hospodářský výsledek a výše obdržovaných dotací Agrodružstva Vrbovec v jednotlivých letech (v tis. Kč)

Zdroj: Agrodružstvo Vrbovec, 2014

Při výpočtech míry závislosti HV AGD Vrbovec na obdržovaných celkových dotacích z hodnot tabulek uvedených v příloze vychází korelační koeficient pro celé sledované období hodnota 0,68. Tuto hodnotu lze interpretovat jako středně silnou závislost. Vezmeme-li však do úvahy změnu metodiky a titulů přidělování dotací po roce 2004, resp. pro AGD Vrbovec až od roku 2007, pak získáme podstatně vyšší hodnotu koeficientu a to 0,81. Při takto vysoké hodnotě již

lze interpretovat míru závislosti HV na celkových dotacích jako vysokou (silnou). Tento fakt potvrzuje i finanční ředitel Agrodružstva Vrbovec, který zdůrazňuje úlohu a výši dotací, která v nepříznivých letech snižuje zápornou rentabilitu pěstování hroznů, resp. zvyšuje hodnotu HV v příznivých obdobích.

Jak dosažené hodnoty, tak samotný koeficient korelace dokazují pozitivní vliv státních zásahů (podpor) v reálných podmínkách vedoucích k zajištění dlouhodobé perspektivy vinohradnictví, včetně jeho mimokomoditních funkcí, jakožto jednoho z oborů zemědělství, které svým významem přispívá k zajištění stability ekonomických a sociálních podmínek daného regionu.

Zároveň však ukazuje na nezbytnost koncepce a její klíčovou úlohu při tvorbě a plánování dotačních programů zemědělské politiky v dlouhodobém horizontu, kdy např. v roce 2008 bylo v dotačním titulu (rozpočtu) na ochranu proti ptactvu alokováno značné množství prostředků, které u tohoto typu dotace v předešlých letech byly buď zlomkové či nebyly vyhlášeny vůbec.

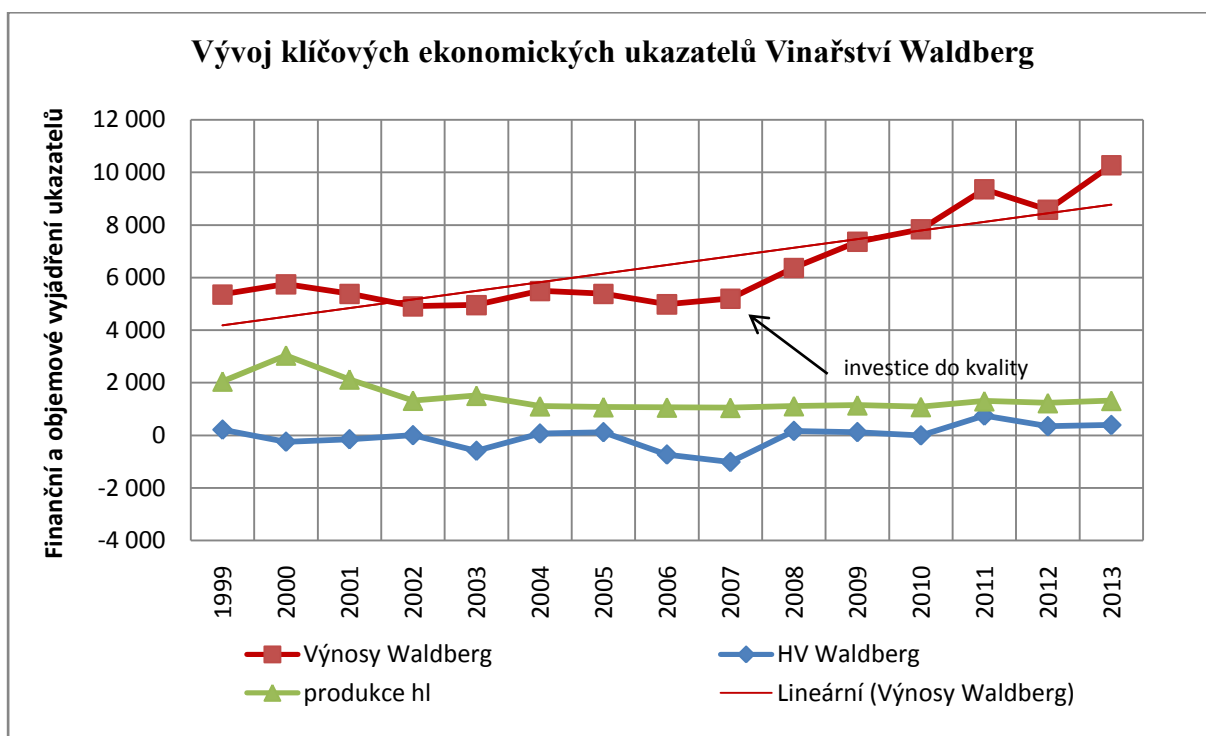
Strategie plánování typu a cílení alokace dotačních titulů je jeden z rozhodujících faktorů, který do budoucna může pozitivně ovlivnit konkurenceschopnost nejen vinohradnických podniků v nadcházejících obdobích.

5. 4. Vinařský podnik Vinařství Waldberg Vrbovec, s.r.o.

Tento podnik v dlouhodobém horizontu zvolil *strategii orientace na kvalitu*, a ikdyž se objem jeho produkce v průběhu sledovaného období snížil na polovinu, v důsledku relativně vysokého tempa růstu ceny vína, zejména po roce 2008, dosahuje vyšších finančních výnosů. Rok 2008 byl přelomový, neboť v předcházejícím období Vinařství Waldberg pořídilo první technologie za účelem zvýšení kvality zpracovávané suroviny.

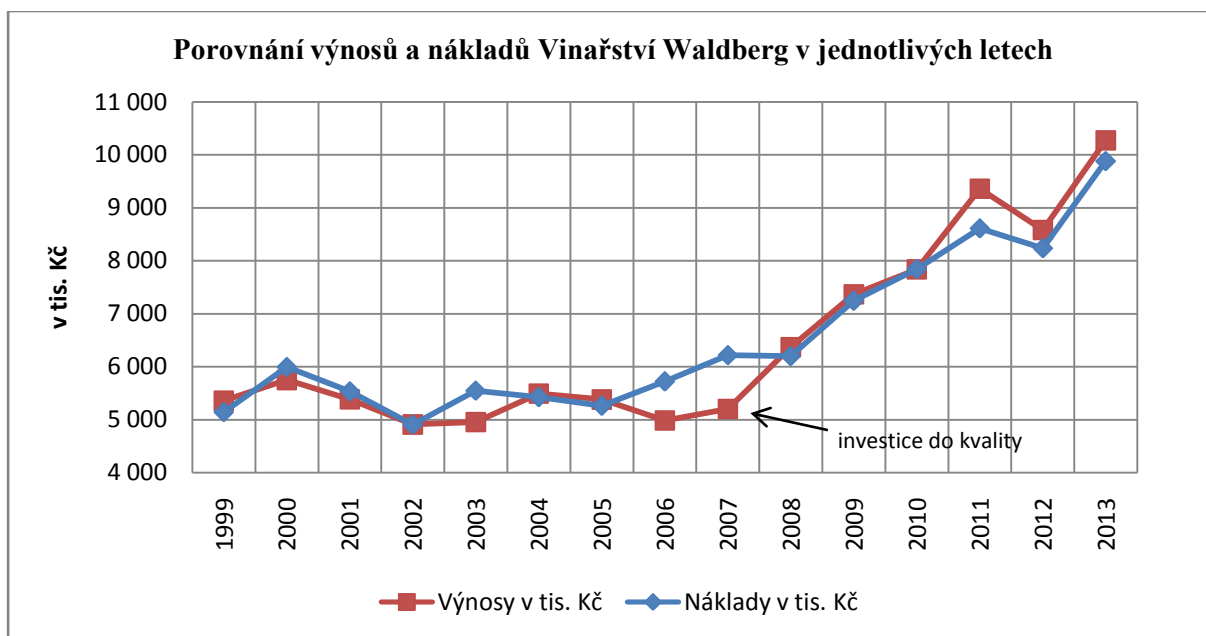
To se v následujících letech promítlo ve zvýšeném meziročním tempu růstu cen s důrazem na stabilní poptávku v roce 2011 při současném nedostatku suroviny ročníku 2010. Situaci zobrazují následující grafy.

Graf 44: Vývoj klíčových ekonomických ukazatelů Vinařství Waldberg

Zdroj: Vinařství Waldberg, 2014

Graf 45: Porovnání výnosů a nákladů Vinařství Waldberg (v tis. Kč)

Zdroj: Vinařství Waldberg, 2014

Z výše uvedených grafů je patrné, že investice do zpracovatelských kapacit a zařízení zvyšující kvalitu vína zajistila v následujících letech vyšší realizační ceny vína a tím i tvorbu

vyšší přidané hodnoty a realizaci kladného hospodářského výsledku. S investicí do kvality však souvisí i zvýšení nákladovosti. Vinařství Waldberg z realizované přidané hodnoty a zisků v následujících letech pořizovalo dodatečné technologie na zvýšení kvality při zpracování suroviny.

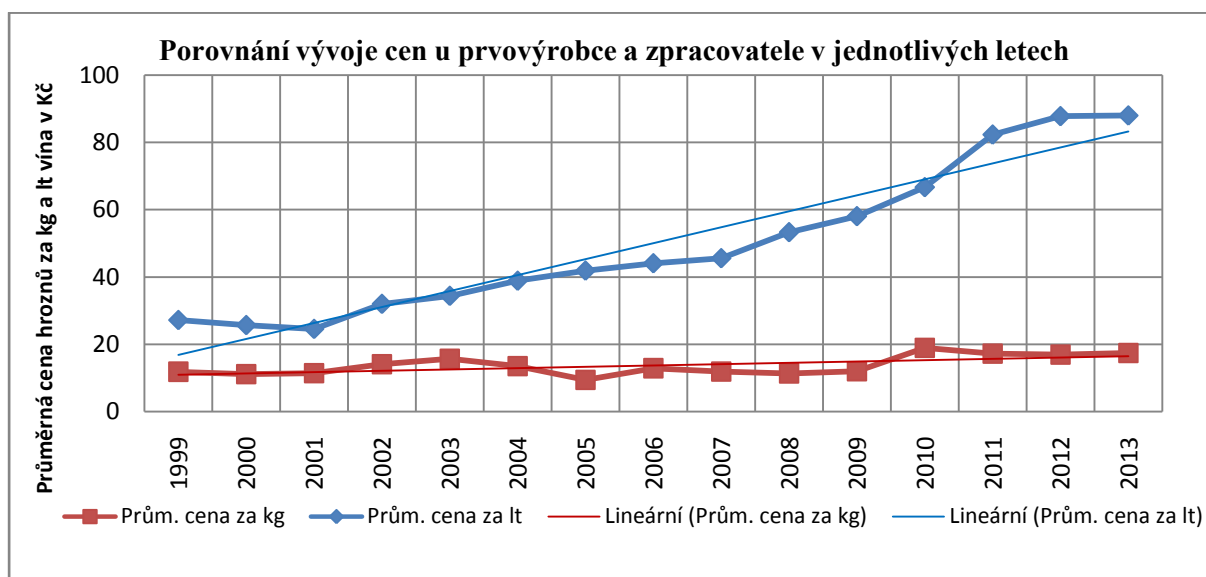
Celkově bude tedy záviset na rozhodování managementu Vinařství Waldberg, na jaké trhy se v kontextu nárůstu kvality bude orientovat, zda investice do kvality přinese v budoucnu ještě dodatečnou přidanou hodnotu v podobě vyšší realizované ceny vína a růst bude pokračovat.

Bezpochyby však investice do zpracovatelských kapacit bude následována dodatečnými investicemi (náklady) do marketingu z důvodu zajištění dlouhodobých odbytových kapacit. S tím souvisí i možnost zvýšení zpracovatelských kapacit, neboť jak technologicky, tak surovinově a vlastně i ekonomicky má Vinařství Waldberg značný potenciál využít úspory z rozsahu a snížit tak nákladovost při současném růstu přidané hodnoty.

5. 5. Vinohradnický a vinařský podnik – srovnání ekonomických ukazatelů

Základním parametrem a zároveň rozdílem podniků typu první a druhé fáze komoditní vertikály víno je *vývoj jednotkových cen realizované produkce*. Zatímco v první fázi čelil vinohradnický podnik poměrně nízkému růstu cen hroznů, zpracovatel a výrobce vína, tedy podnik druhé fáze vertikály, dokázal prostřednictvím kvality uspět a vytvořit si tak stabilní růst cen a tím i prostor pro růst konkurenceschopnosti. Situaci zobrazuje následující graf.

Graf 46: Porovnání vývoje cen u prvovýrobce a zpracovatele v jednotlivých letech (v Kč)

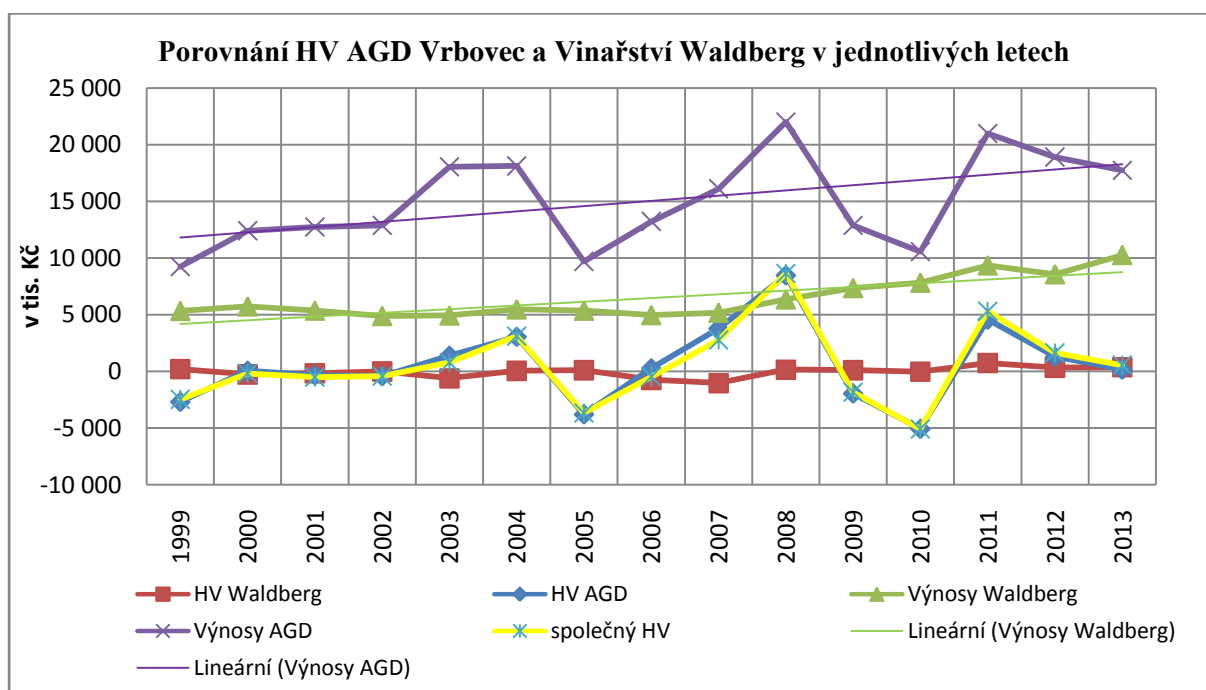
Zdroj: Agrodružstvo Vrbovec, Vinařství Waldberg, 2014

Zajímavý výsledek získáme, porovnáme-li a dále kumulujeme-li hospodářský výsledek obou integrovaných podniků, tedy podniků působících v 1. a 2. fázi komoditní vertikály. Ačkoli podnik produkující hrozny má relativně menší přidanou hodnotu a je značně závislý na dotacích, hospodářský výsledek podniku zpracujícího víno je více stabilní.

Při celkovém zhodnocení dospějeme k závěru, že celkový, resp. konsolidovaný hospodářský výsledek obou podniků závisel převážně na HV podniku 1. fáze a tím i na výši získaných dotací. Tento fakt je dán kvantitativně větším výstupem s menší přidanou hodnotou.

Graf 47: Porovnání hospodářského výsledku Agrodružstva Vrbovec a Vinařství Waldberg (v tis. Kč)

Zdroj: Agrodružstvo Vrbovec, Vinařství Waldberg, 2014

Z grafu je rovněž patrné, že při využití funkce spojnice trendu mají oba články vertikály podobnou rostoucí směrnici křivky výnosů, tzn., že tempo růstu výnosů je u obou podniků podobné.

Ze získaných poznatků je patrné, že oba subjekty se soustředí spíše na maximalizaci tržeb, méně na přidanou hodnotu či maximalizaci zisku. U obou subjektů se dlouhodobě projevuje pokles produkce, který je nahrazen růstem cen výstupu. Tyto faktory jsou převážně předurčeny strategií firmy či okolnostmi, kdy vinohradnický podnik si chce udržet stávající zaměstnance, a tak např. neřeší mimosezónní výkyv v zaměstnanosti či efektivitu vstupů práce. Úspora nákladů je rovněž do značné míry ovlivněna externími vlivy počasí,

kteřé nelze predikovat či nikterak ovlivnit. Naopak se snaží v maximální míře získávat veškeré dostupné dotační zdroje související s předmětem činnosti. U vinařského podniku je to pak orientace na budoucí konkurenceschopnost a tím využití stávající vytvářené přidané hodnoty. Nákladovost tohoto subjektu souvisí převážně s cenou vstupů, kterou rovněž podnik z důvodu kvality nemůže či ze strategické pozice ve vertikále a propojené spolupráci nechce záměrně snižovat, neboť by realizoval přidanou hodnotu na úkor integrovaného mateřského podniku.

Klíčový je však faktor spolupráce, který se prolíná celou komoditní vertikálou a vlastně i do hospodaření obou subjektů. Uplatňovaná strategie kvality vinařského podniku by nebyla možná bez špičkového surovinového zázemí podniku první fáze. Zároveň lze z dlouhodobého hlediska uvažovat i přesunu části vytvářené přidané hodnoty vinařského podniku ve prospěch vinohradnického podniku, například v podobě vyšších cen hroznů a tím zajištění ekonomického rozvoje subjektu první fáze, tedy dostatečné surovinové a kvalitativní základny pro nadcházející období. Neméně významná rezerva se skrývá i v rozšíření horizontální spolupráce s ostatními obory např. odvětví cestovního ruchu (agroturistika), potravinářského oboru (produkty z hroznů a vína) či např. vzdělávací aktivity.

Z výzkumu podniků působících v navazujících fázích vertikály lze uvést pozitivní i rizikové faktory, které rozhodují o efektivnosti vývoje jak v krátkém, tak převážně v dlouhém období.

Rozhodující charakteristiky 1. fáze komoditní vertikály víno (Agrodružstva Vrbovec)

Pozitivní:

- vysoce kvalitní polohy s dlouhodobou historií a zkušenostmi
- kvalitní management s vlastní technickou a technologickou základnou
- orientace na kvalitu
- zajištěný odbyt s nárůstem realizované ceny od roku 2008

Rizikové:

- problém s odděleným vlastnictvím vinic a půdy (účtuje se o majetku, který dle zákona de facto není v majetku Agrodružstva)
- obecně podproporcionální růst cen hroznů (výstupu) v porovnání s cenami vstupů
- vysoká kapitálová i pracovní náročnost (snaha o stabilitu pracovníků)
- narůstající ceny nezbytných vstupů
- vysoká závislost výše HV na dotacích (nelze strategicky predikovat výši a typ dotací)

- vysoká závislost na vlivech počasí
- nejistota spojená s podobou a implementací politiky zemědělství ČR
- otevření českého trhu konkurencí zahraničních dodavatelů s kvalitativně lepšími přírodními podmínkami s vyšším výnosem a dotační politikou (FR, IT, ŠP)
- pomalá odezva na technicko-technologická a další opatření (odrůdy, restrukturalizace vinic, pořízení půdy, dlouhá časová prodleva mezi výsadbou a úrodou)
- nízká nebo žádná PH na 1 kg hroznů (nelze predikovat výkupní ceny v dlouhém období)
- vysoká volatilita sklizně

Rozhodující charakteristiky 2. fáze komoditní vertikály víno (Vinařství Waldberg)

Pozitivní:

- trvalý růst cen vína v souvislosti s růstem kvality
- vázanost kapitálu (zásob) kryta dlouhodobou spoluprací a splatností vůči Agrodružstvu
- stabilita kvalitní surovinové základny
- strategická adaptabilita AGD dle požadavků zákazníků (výsadba požadovaných odrůd)
- lokální blízkost vstupů (vzdálenost od vinic)
- možnost skladování v případě následného vyššího zhodnocení vína
- růst přidané hodnoty a možnost zvýšení cen vín oceněných na prestižních soutěžích
- Good will
- kvalitní management s vlastní technologickou základnou

Rizikové:

- nutné investice do technologií (požadavky)
- dlouhodobé skladové zásoby (dlouhá doba od zpracování po expedici) – kryto zdroji a délkou splatnosti AGD
- malé nebo žádné dotace na kapitálovou vybavenost (technologie na zpracování suroviny a zajištění vyšší PH) – lisy, filtry, velkoobjemové nerezové nádrže, stáček linky
- majetkové vlastnictví vázané na AGD
- vysoké N v porovnání s velkými vinařskými podniky (nízké úspory z rozsahu)
- rostoucí šíře nabízeného sortimentu na českém trhu

V rámci využití dat modelového zemědělsko-vinařského podniku Agrodružstva Vrbovec a Vinařství Waldberg Vrbovec jako podporu metodologicko-metodického řešení výzkumu této práce jsem dospěl k závěru, že teoretický předpoklad o vertikální integraci byl při výzkumu v praxi potvrzen. Spolupracující subjekty v rámci vertikály mohou těžit ze společného propojení, tvořit přidanou hodnotu a přesunovat ji do procesů a činností, které potřebují nové kapitálové investice ke zvýšení konkurenceschopnosti a zajistit tím (vzájemnou a celkovou) dlouhodobou ekonomickou udržitelnost a efektivitu vertikály a oboru.

6. CELKOVÉ ZÁVĚRY PRÁCE

Cílem práce bylo vymezit a charakterizovat klíčové podmínky, za kterých může podnik působící v první fázi komoditní vertikály víno posilnit svoji konkurenční pozici. Bylo zjištěno, že komoditní vertikála vína ČR může výrazněji přispět k růstu konkurenceschopnosti domácích výrobců vůči výrobcům a zpracovatelům zahraničním, zejména při využití možností integračních a kontraktačních procesů či spolupráce a aktivního působení v oblasti klastrů nejen ve vinohradnicko-vinařském odvětví, ale i spoluprací s meziodvětvovými obory.

Ze závěrů jednotlivých okruhů řešení lze rovněž usuzovat, že konkurenceschopnost jednotlivých fází vertikály lze zvýšit využitím možnosti uplatnění tvorby synergického efektu, při zohlednění vzájemné závislosti a propojenosti jednotlivých na sebe navazujících článků v rámci zvolené komoditní vertikály.

V práci byly vymezeny základní atributy, které ovlivňují celý proces toku suroviny vína až po finální zpracování. Ty byly dále rozpracovány a vyústily ve formulaci hypotéz a do odpovědí na stanovené výzkumné otázky. Bylo zjištěno, že na současném trhu s vínem v ČR stále ještě existují možnosti posílení pozice domácích výrobců za předpokladu posílení všeobecného povědomí o kvalitě českých a moravských vín u spotřebitele a podpory vinařského cestovního ruchu v ČR. To vše za podpory nárůstu preferencí spotřebitelského chování na úkor zahraničních konkurentů.

Do jaké míry bude atribut kvality (jedinečnosti) vína faktorem ovlivňujícím rozhodování spotřebitele bude odvozeno od výše jeho disponibilního příjmu. Vzhledem k růstu čistých peněžních příjmů v posledních 20 letech, relativně pozvolnému poklesu podílu výdajů za potraviny, avšak dlouhodobě rostoucí spotřebě vína na osobu, zvyšováním výdajů za volnočasové aktivity v kombinaci s globalizačními trendy nárůstu konzumních orientací a zdravým životním stylem, se jeví budoucnost komoditní vertikály vína jako jedno z potenciálně prosperujících odvětví v rámci agrobiznysu ČR i do budoucna. Tím byla zdůrazněna některá specifika výrobních podmínek v návaznosti na klíčovou úlohu spotřebitele v celé komoditní vertikále.

Práce se dále zabývala vlivem globalizace na změny podnikatelského prostředí a jejich působení na konkurenceschopnost zemědělských podniků. Popisuje klíčové faktory agrobiznysu, formování trhů a komoditních vertikál, které ovlivnily také komoditní vertikálu vína v posledních dekádách minulého a současného století.

Práce analyzuje vývoj vinohradnictví a vinařství ve světovém, evropském a národním měřítku v porovnání se sousedními státy. Uvádí nejvýraznější hybné síly, které v poslední době ovlivnily osud tohoto odvětví nad rámec dlouhodobě působících vlivů. Takto vymezené podmínky působí nejen v rovině vertikálních, ale i horizontálních vztahů.

V důsledku globalizačních procesů se u většiny zemědělských komodit, tedy i u vína, podstatně rozšířil relevantní trh. V práci bylo prokázáno, že současný trh (zahraniční obchod) roste rychlejším tempem než vzestup celkové spotřeby, kdy dosahuje přes 40% světové spotřeby vína. Tato hodnota znamená, že 4 z 10 spotřebovaných litrů ve světě jsou importovány z jiné části světa. Lze proto očekávat nejen změny ve vymezení regionálních trhů (často již dnes nerespektujících rámec národních hranic), ale i další změny včetně omezování agrárně politických nástrojů regulace zemědělské výroby ovlivňujících podmínky konkurenceschopnosti podniků v širším než národním či evropském prostoru agrárních trhů.

Předpokladem pak bude schopnost evropských výrobců (subjektů či struktur) se v takto nastavených globalizovaných podmínkách trhů prosadit. Evropa je bezesporu světadíl, k jehož silným stránkám patřilo přední místo ve světové produkci, spotřebě, exportu a importu vín. Za stávajících ekonomických podmínek, pod vlivem globálních procesů projevujících se v obtížnějším exportu a naopak ve zvyšujícím se importu při poklesu evropské poptávky, bude konkurenceschopnost Evropy nutno řešit nejen z pohledu výkonnostního, ale především z pohledu strukturálního (např. mimoprodukčního) hlediska.

Díky nastavené Společné organizaci trhu vínem v EU a jejím reformám, je nesporné, že přední producenti EU budou nuceni v některých regionech čelit snižujícím plochám svých vinic (resp. změnou jejich velikostí či vlastnických struktur). Výše uvedené bude složité, zejména při zdůraznění faktu, kdy převážná část vinařských zemí Evropy preferuje původ vína a orientuje se na kvalitu, zatímco ostatní světoví producenti se zaměřily spíše na dosažení konkurenceschopné úrovně produktivity práce a materiálních vstupů, což je ve vinařství zpravidla spojeno s nezbytným růstem intenzity výroby. Zvýšení konkurenceschopnosti těchto vinařských zemí v prostředí, kdy podmínky na trhu stále výrazněji ovlivňují odběratelé, resp. spotřebitelé, je především problémem snížení nákladovosti produkce, která bude schopna akceptovat cenové podmínky a nacházejí odbyt na příslušných navazujících trzích.

Zkoumání ekonomické efektivnosti komoditní vertikály vína jako celku dnes již vychází převážně z dynamického pojetí konkurenční výhody. Ta je měřena nejen výsledkem relativně

nezávislého subjektu na konkrétním agrárním trhu relevantním pro danou fázi zhodnocení výchozí suroviny v rámci komoditních potravinových řetězců, ale především podmínkami a vzájemnými vztahy subjektů, které se na vývoji, výrobě, zpracování a distribuci potravin v rámci celého procesu podílejí.

Práce v další části porovnává ekonomické ukazatele ve zvolených středoevropských státech. Detailněji pojednává o historii vinohradnictví a vinařství v ČR, přechod naší země na volnou konkurenci po vstupu do Evropské Unie a popisuje limity dané přijetím její legislativy.

Závěrem využívá získané teoretické poznatky a porovnává je s ekonomickými výsledky středně velkého vinohradnického podniku Agrodružstva Vrbovec a Vinařství Waldberg Vrbovec. Na praktickém příkladu byly ověřeny a potvrzeny ekonomické souvislosti vyplývající ze vzájemné podmíněnosti vztahů dodavatelů a odběratelů na základě sekvence všech činností od získání suroviny až prodej finálního výrobku (vína) konečnému spotřebiteli. Jedná se tedy o řadu činností přidávajících hodnotu konečnému výrobku v celém procesu jeho výroby, skladování, adjustace i distribuce.

Zemědělství ČR bylo historicky stabilním sektorem s vysokými objemy produkce, cílenou podporou zvyšování intenzity zemědělské produkce s preferencí podpory investiční výstavby. Situace se změnila s přechodem z centrálně řízeného systému řízení národního hospodářství na volnou tržní ekonomiku. V průběhu dvou dekad došlo k významnému poklesu produkce a zaměstnanosti s prohlubujícím se saldem agrárního zahraničního obchodu o zhruba 30%.

S ohledem na procesy a souvislosti globalizující se ekonomiky 21. století, včetně dynamiky kvalitativních změn sektoru zemědělství a celkového prostředí agrobiznisu, stává se otázka konkurenceschopnosti a rozvoje (nejen) prvovýrobních odvětví, resp. hledání a podpora efektivních cest k jejich růstu, klíčová.

Tato skutečnost se zajisté dotýká i oborů vinohradnictví a vinařství. I když nepatří k rozhodujícím odvětvím zemědělství (podíl na konečné rostlinné produkci činí 6 %), je na území ČR bez přerušení provozováno podle doložených nálezů nejméně od roku 300 n. l. Vysoké koncentrace dosahuje zvláště v některých zemědělských oblastech jižní Moravy.

V Jihomoravském kraji se podílí na celkové zemědělské produkci kraje přibližně 1/5 (téměř 2 miliardy Kč), což je nejvíce ze všech oborů zemědělství. Nachází se zde přibližně 94 % ploch vinic ČR. Nutno podotknout, že v některých vinařských obcích přesahuje podíl evidovaných pěstitelů 1/3 produktivního obyvatelstva obce. Vinohradnictví se nachází převážně v

oblastech s jednou z nejvyšších nezaměstnaností v rámci České republiky, která se pohybuje v rozmezí 7 až 13 %. Významnou měrou se tak podílí na zajištění zaměstnanosti na venkově, což podporuje koncepci ČR zabývající se zachováním osídlení a rozvoje venkova.

Vinohradnictví rovněž přispívá k udržitelnosti životního prostředí, neboť vinice významným způsobem tvoří charakteristický ráz a biodiverzitu krajiny a podílí se na tvorbě kyslíku (jeden hektar vinice vytvoří více kyslíku než např. hektar lesa).

Výše uvedené skutečnosti jsou ještě umocněny rostoucím úspěchem a stále větší oblibou špičkových moravských vín nejen na domácím trhu, ale především pak na trzích zahraničních, včetně mezinárodních ocenění ze světových výstav. Bylo by tedy chybou toto regionální specifikum ztratit či nevyužít jeho potenciál.

Porozumění procesům a faktorům, vyplývajícím z objektivního hodnocení současného vývoje, determinující růst konkurenceschopnosti českého zemědělství v regionu, patří k neopominutelným podmínkám interdisciplinárního a objektivního řešení problému na daném stupni poznání. To se týká i zkoumaného odvětví, resp. komoditní vertikály vína, což potvrzují i závěry z hodnocení výzkumných otázek a vyslovených hypotéz.

Konkrétně byly formulovány a ověřovány tyto výzkumné otázky a hypotézy:

Otázka č. 1: Existují v rámci současného vývoje trhu s vínem v ČR možnosti posílení pozice domácích výrobců a za jakých předpokladů?

Ano, na současném trhu s vínem ČR stále ještě existují možnosti posílení domácích výrobců za předpokladu posílení všeobecného povědomí o kvalitě českých a moravských vín u spotřebitele a podpory vinařského cestovního ruchu v ČR. To vše za podpory nárůstu preferencí spotřebitelského chování na úkor zahraničních konkurentů.

Otázka č. 2: Může ČR v tomto odvětví výrazněji využít výhody tvorby klastrů v komoditní vertikále vína a tím přispět k růstu konkurenceschopnosti domácích výrobců vůči výrobcům a zpracovatelům zahraničním?

Ano, pokud chce uspět v mezinárodní odvětvové konkurenci, bude ČR nucena výraněji využít principu spolupráce na poli klastrů, ať už se jedná o regionální či meziodvětvové spolupráce. Příkladem mohou být VOC sdružení, lokální sdružení, provázanost vinařství s cestovním ruchem, agroturistika, vzdělání spojené se zábavou, vinařská gastronomie, apod.

Otázka č. 3: Do jaké míry bude atribut kvality (jedinečnosti) faktorem ovlivňujícím rozhodování spotřebitele?

Na rozhodování spotřebitele mají a budou mít vliv faktory, které přímo či nepřímo souvisí s následující hypotézou.

Hypotéza č. 1: Kvalitu ve spotřebě vína preferují lidé s vyšším disponibilním příjmem.

Růst čistých peněžních příjmů s pozvolným poklesem relativních výdajů za potraviny, dlouhodobý nárůst konzumních orientací ve spotřebě vína, růst obecného povědomí o víně s efektem módy společně se zdravotním hlediskem ve spojení s vinařskou turistikou se jeví jako dostatečné faktory, které podpoří atribut kvality v průběhu rozhodovacího procesu spotřebitele.

Otázka č. 4: Je vývoj ve světě orientující se na cenu odlišný od Evropy?

Ano, vývoj vinařských zemí ve světě je odlišný. Především v převážné části ostatního světa není vinohradnictví a vinařství tak historicky spjata s vývojem v regionech jako v Evropě.

V mnohých zemích jižní hemisféry, tedy kromě Evropy, se vyrábí tzv. průmyslové víno, kdy hrozny jsou produkovány v oblastech s nejnižšími produkčními náklady na rozlehlých oblastech, což odpovídá tamním zeměpisným a podnebným podmínkám. Hrozny jsou pak postupně zpracovány buď v místě jejich produkce, nebo poblíž místa spotřeby vína a pro odlišení vína je pak příznačná odrůda nebo obchodní známka. Evropská koncepce je založena v převážné většině na rozlišnosti a rozmanitosti vín a jejich typické vlastnosti jsou vázány na zeměpisný původ (tzv. terroir) a použité enologické metody. V této koncepci nehrají obchodní známky příliš důležitou roli. Nutno dodat, že při výzkumu rozdílů mezi „světem a Evropou“ bylo z literatury v mnohých případech zjištěno, že většina států světa čerpala poznatky právě ze zkušeností a know-how evropských producentů. Klíčovým faktorem, který odlišuje evropské producenty od ostatních částí světa je nákladovost ve spojení s intenzifikací a tím cenová konkurenceschopnost celé produkční vertikály.

Hypotéza č. 2: Převážná část vinařských zemí Evropy preferuje původ vína a orientuje se na kvalitu.

Evropská koncepce výroby vína je blíže původnímu modelu zemědělství a je charakterizována situací, kdy rozlišnosti vín a jejich typické vlastnosti jsou vázány na zeměpisný původ (tzv. terroir) a použité enologické metody. V této koncepci nehrají obchodní známky příliš důležitou roli. Tato koncepce má svoji oblibu převážně u evropských konzumentů.

V této souvislosti je to právě typický rys Evropy, která dokázala prostřednictvím svých opatření (nařízení EK) vymezit kvalitativní znaky stanovením vybraných oblastí, odrůd, procesů a postupů pro pěstování a zpracování vína. Důkazem je 60 % ploch evropských vinic využívaných právě pro výrobu jakostních a přívláskových, tedy kvalitativně nejhodnotnějších vín.

Jsou to právě členské země EU, které svými přijatými opatřeními a jejich aplikací do praxe skrze instičionální nástroje zajistí ochranu zdraví spotřebitele, kontrolu jakosti vína a celkovou důslednou kontrolu všech procesů v komoditní vertikále víno.

Z historické zkušenosti většiny zemí jsou nastavené procesy kvality nástrojem (a dost možná i pojistkou) jak v dlouhodobém horizontu prosadit dobré jméno evropských vín a přesvědčit tak spotřebitele, že víno není komodita, která by měla podléhat pouze cenovému atributu.

Důkazem kvality může být i porovnání vývoje exportu komodity vína ve finančním a objemovém vyjádření, kdy za poslední dekádu vykázal export evropských vín ve finančním vyjádření vyšší tempo růstu v porovnání s vyjádřením objemovým. Opakem je dovoz, kdy tempo růstu importu zahraničních vín do Evropy roste v objemovém vyjádření rychleji, než jeho finanční hodnota. Lze se domnívat, že při světovém a evropském převisu nabídky stojí za nárůstem exportu ve finančním vyjádření především rostoucí kvalita produkováných evropských vín, zatímco dovoz je charakterizován především nižší kvalitou a tím i cenou vína.

Výsledky výzkumu a získané poznatky, které byly na základě řešení cíle této disertační práce formulovány v kontextu jednotlivých výzkumných otázek a hypotéz, metodicky přispěly k hlubšímu poznání jednotlivých fází komoditní vertikály vína. Jsou zdrojem uplatnění nejen při výuce a studiu komoditních vertikál obecně, ale jsou aplikovatelné i pro podnikatelskou sféru.

Ze závěrů jednotlivých okruhů lze usuzovat, že tvorbu přidané hodnoty a konkurenceschopnost jednotlivých fází vertikály lze zvýšit prostřednictvím možnosti uplatnění tvorby synergického efektu, při zohlednění vzájemné závislosti a propojenosti jednotlivých na sebe navazujících článků v rámci zvolené komoditní vertikály.

Závěry této práce mohou sloužit jako argument pro studium, přínos a aplikaci získaných poznatků týkajících se konkurenceschopnosti podniků působících v komoditních vertikálách obecně, včetně podkladových a výchozích materiálů pro koncepční práci v oblasti agrární i regionální politiky. Současně dávají impuls pro další výzkum v této oblasti.

Tato disertační práce byla zpracována v rámci Výzkumného záměru MSM 6215648904 Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru a sektoru služeb v nových podmínkách integrovaného agrárního trhu jako součást řešení Tematického směru 04 Vývojové tendence agrobiznisu, formování segmentovaných trhů v rámci komoditních řetězců a potravinových sítí v procesech integrace a globalizace a změny agrární politiky.

7. SEZNAM LITERATURY

AMBROSI, H., SWOBODA, I.: *Jak správně vychutnat víno*, 1. vydání. Praha: Euromedia group. 2001. 104 s. ISBN 80-242-0642-0.

BEČVÁŘOVÁ, V.: *Zemědělská politika*. 1. vyd. MZLU, Brno 2001, 120 s. ISBN 80-7157-514-3.

BEČVÁŘOVÁ, V. a kol.: *Vývoj českého zemědělství v evropském kontextu*, MZLU, Brno 2008, 62 s. ISBN 978-80-7375-255-2.

BEČVÁŘOVÁ, V.: *Podstata a ekonomické souvislosti formování agrobiznisu*, 1. vydání. MZLU, Brno 2005, 68 s. ISBN 80-7157-911-4.

BEČVÁŘOVÁ, V.: *Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA*, 1. vydání. MZLU, Brno 2007, 94 s. ISBN 978-80-7375-133-3.

BEČVÁŘOVÁ, V.: *Vliv formování agrobiznisu na konkurenceschopnost zemědělských podniků*, MZLU, Brno 2013, 13 s.

BEČVÁŘOVÁ, V., JUŘICA, A.: *Koncepce pilířů I a II SZP v dotační politice ČR*, 1. vydání. MZLU, Brno, 2008, 70 s. ISBN 978-80-7375-252-1.

BRAUN, J., VANEK, G.: *Pěstujeme révu vinnou*, 1. vydání. Praha: SZN, 1990, 56 s. ISBN 80-209-0100-0.

CAFFAGI, F., IAMICELI, P.: *Inter-firm networks in the European wine industry*, Working paper No. 77, Business. American Association of Wine Economists, 2011.

COASE, R. H.: *The Nature of the Firm*, *Economica*, 1937, New Series, Volume 4, Issue 16, p. 386 – 405.

EDERSHEIM, E. H.: *Management podle Druckera*. 1. Vyd. Praha: Management Press, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7261-181-2.

FOJTÍKOVÁ, L., LEBIEDZIK, M.: *Společné politiky Evropské unie. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 179 s. ISBN 978-80-7179-939-9.

FOTR, J.: *Jak hodnotit a snižovat podnikatelské riziko*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1992, 105 s. ISBN 80-85603-06-3.

HOLMAN, R. a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení*, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, 541 s. ISBN 80-7179-631-X.

CHLÁDKOVÁ, H. *Rozhodování spotřebitelů při nákupu vína*. In: INTERNATIONAL SCIENTIFIC DAYS 2006, Faculty of Economic and Management SAU in Nitra, "Competitiveness in the EU – Challenge for the V4 countries" Nitra, May 17-18, 2006.

- JAKOBE, P., Machálek, E., Pazdera, J.: *Kontrola zdravotního stavu SZP, reforma českého zemědělství a podpora z EAFRD v období 2007-2013*, 1. vyd. Praha, 2009. 80 s.
- JENÍČEK, V. *Globalizace světového hospodářství*. C.H. Beck 2004, ISBN 80-7179-787-1.
- JOHANISOVÁ.: *Kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem*, 1. vyd. Volary: Stehlík, 2008, 128 s. ISBN 978-80-86913-05-06.
- JOLY, N.: *Víno z nebe na zem*, Pardubice: Filip Trend Publishing, 2004, 182 s. ISBN 80-86282-43-0.
- JUROVÁ, M.: *Evropská unie – odvětví a infrastruktura*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 1999. ISBN 80-7226-219-x.
- KANTER, R. M.: *When Giants Learn to Dance*. Simon and Schuster, New York 1989, 415 p.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Perspektivy vývoje a návrhy opatření politiky vinohradnictví a vinařství a rozvoje venkova v Jihomoravském regionu*, MZLU, Brno a Velké Bílovice 2006, 67 s.
- KOLEKTIV AUTORŮ podle zadání Rady vlády ČR: *Sociální a ekonomické souvislosti integrace ČR do Evropské unie*, Praha: Rada vlády ČR pro sociální a ekonomickou strategii, 2002. ISBN 80-238-699-1.
- KRAUS, V. a kol.: *Nová encyklopedie českého a moravského vína 1. díl*. 1. vydání. Praha: Praga Mystica, 2005. 306 s. ISBN: 80-86767-00-0.
- MATTHEWS, R.C.O.: *The economics of institutions and the sources of growth*. The Economic Journal, 1986, Vol. 96, No. 384, 1986. p. 903–918.
- METODICKÉ POKYNY pro zajišťování prací při plnění legislativních závazků vyplývajících z členství ČR v EU.*
- MORSS, E. R.: *The Global Economics of Wine: Past, Present, and Future*. At <http://www.morssglobalfinance.com>, 2009.
- MUSIL, S., MENŠÍK, J.: *Vinařství*, 3. vydání. Praha: SZN, 1970, 439 s.
- NOVÁK, P.: *Ekonomické souvislosti formování výrobní vertikály mléka v soudobém agrobyznysu*, BRNO: MZLU, 2007, 173 s.
- PAVLOUŠEK, P.: *Pěstování révy vinné*, Praha: Grada Publishing, 2011, 336 s. ISBN 978-80-247-3314-2.
- POMARICI, E.: *Concluding remarks: a policy perspective on inter-firm networks in the European wine industry*, Working paper No. 77, American Association of Wine Economists, 2011.
- PORTER, M.: *Competitive Advantage*, New York: The Free Press, 1985.

- PORTER, M.: *The Adam Smith Adress: Location, Clusters, and the „New“ Microeconomics of Competition*. National Association for Business Economics, 1998. 13 p.
- REICH, R.B.: *V pasti úspěchu*, Praha: Prostor, 2003, 423 s. ISBN 80-7260-096-6.
- SEDLO, J.: *Ekologické zemědělství*, Praha: MZE v Agrospoji, 1994, 185 s. ISBN 80-7084-117-6.
- Situační a výhledová zpráva - Réva vinná a víno*, duben 2010. Mze Praha. 2010.
- Situační a výhledová zpráva - Réva vinná a víno*, červenec 2011. Mze Praha. 2011
- Situační a výhledová zpráva - Réva vinná a víno*, prosinec 2012. Mze Praha. 2012.
- SLANÝ, Antonín a kol., (ed.). *Konkurenceschopnost a stabilita*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 285 s. ISBN 978-80-210-5336-6.
- SOJKA, M.: *Kdo byl kdo*, 1. vydání. Praha: Libri, 2002, 327 s. ISBN 80-7277-055-1.
- SOUKUPOVÁ, J. a kol.: *Mikroekonomie*, 1. vydání. Praha: Management Press, 1996, 536 s. ISBN 80-85943-17-4.
- SVAZ VINARŮ ČR.: *Vinařský obzor číslo 7-8/2008*, Velké Bílovice: SVČR, 2008, 395 s. ISSN 1212-7884.
- SWINNEN, J.: *Case-Studies: The Dynamics of Vertical Coordination in the Agrifood Chains of the Transition Countries of Eastern Europe and Central Asia*, Working paper No. 42, ECSSD, Europe and Central Asia, The World Bank, Washington D. C., USA, 2006.
- SWINNEN, J., VANDEPLAS, A.: *Quality and Rent Distribution in Global Value Chains*, IFPRI Discussion Paper 00932, International Food Policy Research Institute, NEW DELPHI OFFICE, 2009.
- SYNEK, M. a kol.: *Podniková ekonomika*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, 456 s. ISBN 80-7179-228-4.
- TAMÁŠ, V.: *Nové aspekty formování trhu v rámci komoditní vertikály vepřového masa*. Brno: MZLU, 2012, 198 s.
- TOWARDS A SUSTAINABLE EUROPEAN WINE SECTOR* European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2007.
- TŘÍŠKA, D. a kol.: *Kupónová privatizace*. Praha: CEP, 2002, 151 s. ISBN 80-86547-02-7.
- VODÁČEK, L., VODÁČKOVÁ, O.: *Management Teorie a praxe v informační společnosti*. 3. vydání. Praha: Management Press, 1999, 291 s. ISBN 80-85943-94-8.
- WILSON, G. A.: *Multifunctional agriculture*. CABI: 2007, 363 p. ISBN 978-1845932565.

ŽÁK, M. a kol.: *Velká ekonomická encyklopedie*, 2. vydání. Praha: Linde, 2002, 887 s. ISBN 80-7201-381-5.

Internetové zdroje

<<http://www.czechinvest.org>>
<<http://www.czso.cz>>
<<http://www.dobravinoteka.cz>>
<<http://eagri.cz>>
<<http://eregal.ihned.cz>>
< <http://www.europa.eu.int/com/eurostat>>
< <http://www.fao.org>>
<<http://www.gwl.cz>>
<<http://www.investujeme.cz>>
<<http://isap.vlada.cz>>
<<http://eur-lex.europa.eu>>
<<http://www.liv-ex.com>>
< <http://www.mze.cz>>
<<http://www.oiv.int/oiv/cms/index>>
<<http://www.ond.cz>>
<<http://pravniradce.ihned.cz>>
<<http://www.russell.com>>
<<http://sdw.ecb.europa.eu>>
<<http://www.svcr.cz>>
< <http://www.szif.cz>>
<<http://www.terroir-france.com>>
<<http://www.topwine.sk>>
<<http://www.ukzuz.cz>>
<<http://www.vinarskyfond.cz>>
<<http://www.wine.cz>>
<<http://www.znovin.cz>>
<<http://ec.europa.eu>>
<<http://www.psp.cz>>
<<http://siphv.artemon.cz>>

8. SEZNAM ZKRATEK

AT	Republika Rakousko
CSIRO	The Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation (Organizace pro vědu a výzkum průmyslu společenství)
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČMVVU	Českomoravská vinohradnická a vinařská unie
DAC	Districtus Austriae Controllatus (Apelační systém Rakouska – obdoba VOC)
EC/EK	European Commission (Evropská komise)
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
EU 15	15 členských států Evropské unie
EU 25	25 členských států Evropské unie
EU 27	27 členských států Evropské unie
FAO	Food and Agriculture Organization of United Nations
FAOSTAT	The Food and Agriculture Organization Corporate Statistical
FRA	Francie
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GER	Spolková republika Německo
ha	hektar
HDP	Hrubý domácí produkt
HUN	Maďarsko
hl	hektolitr
IMF	International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)
ITA	Itálie
IP	Integrovaná produkce révy vinné
JAR	Jihoafrická republika
LPIS	Land parcel identification system
MZe	Ministerstvo zemědělství
NV	nařízení vlády
OIV	International Organisation of Vine and Wine (Mezinárodní organizace vína)
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond
q	metrický cent (100 kg)
ROM	Rumunsko

SAPS	Jednotná platba na plochu
Sb.	Sbírka zákonů ČR
SOT	Společná organizace trhu (vínem)
SPA	Španělsko
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
SV ČR	Svaz vinařů České republiky
SVZ	Situační a výhledová zpráva réva vinná a víno
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZPI	Státní zemědělská a potravinářská inspekce
SZP	Společná zemědělská politika
t	tuna
TUR	Turecko
ÚKZÚZ	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský
USA	United States of America (Spojené státy americké)
USD	US Dollar
VF	Vinařský fond
VOC	Vína originální certifikace (Nový apelační systém v ČR)

9. SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ

Seznam grafů

Graf 1:	Etapy vývoje zemědělství z hlediska nároků na užití přírodních zdrojů	16
Graf 2:	Podíl jednotlivých kontinentů na světové ploše vinic v roce 2009 (v %)	73
Graf 3:	Vývoj světových ploch vinic v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)	74
Graf 4:	Vývoj ploch vinic předních asijských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)	75
Graf 5:	Vývoj ploch vinic předních producentů „jižní hemisféry“ a USA v letech 2000 – 2011 (v %)	76
Graf 6:	Změny ploch vinic ve světě	77
Graf 7:	Světová produkce hroznů v období 2000 - 2011 (v mil. q)	79
Graf 8:	Vývoj světové produkce vína v poslední dekádě (v mil. hl.)	80
Graf 9:	Charakteristika vývoje v produkci vína u 10 největších světových producentů v posledním desetiletí (v tis. hl.)	81
Graf 10:	Vývoj světové spotřeby vína v posledním desetiletí (v mil. hl.)	82
Graf 11:	Porovnání vývoje 10 největších konzumentů vína za poslední dekádu (v tis. hl.)	84
Graf 12:	Produkce a spotřeba vína ve světě v roce 2011	86
Graf 13:	Vývoj světového přebytku vína v posledních 13 letech (v mil. hl.)	87
Graf 14:	Orientace producentů vína na export v letech 2001 – 2005	90
Graf 15:	Vývoj evropských ploch vinic v letech 1988 – 2011 (v tis. ha)	93
Graf 16:	Vývoj ploch vinic předních evropských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)	94
Graf 17:	Porovnání vývoje spotřeby vína na osobu v jednotlivých zemích EU (v litrech)	98
Graf 18:	Vývoj ploch plodných vinic na dnešním území ČR v letech 1951-2011 (v ha)	105
Graf 19:	Vývoj výsadby vinic v ČR v letech 2000 -2011 (v ha)	106
Graf 20:	Podíl modrých a bílých hroznů k celkovému užití (v %)	107
Graf 21:	Struktura velikosti vinic v ČR dle obhospodařované plochy	108
Graf 22:	Produkce vína v ČR od roku 2001 (v tis. hl.)	109
Graf 23:	Porovnání výnosů a cukernatosti hroznů v uplynulých letech	110
Graf 24:	Vývoj průměrných cen moštových hroznů v ČR v letech 2002-2011 (v Kč/kg)	112

Graf 25:	Rentabilita vinohradnictví v ČR po roce 1993	113
Graf 26:	Vývoj spotřeby vína v ČR od roku 1995 (v lt/osobu)	115
Graf 27:	Bilance vína v ČR v jednotlivých letech (v tis. hl.)	116
Graf 28:	Produkce hroznů v SR a hektarový výnos v jednotlivých letech (v t/ha)	120
Graf 29:	Spotřeba vína SR na obyvatele v jednotlivých letech (v lt)	121
Graf 30:	Vývoj ploch vinic v Rakousku za posledních 60 let (v ha)	125
Graf 31:	Sklizeň hroznů v Rakousku v jednotlivých letech (v tis. hl.)	126
Graf 32:	Vývoj struktury vinohradnických podniků v Rakousku v letech 1999 a 2009	128
Graf 33:	Struktura vinic v Rakousku v roce 2010	
Graf 34:	Podíl sklizně v Rakousku v jednotlivých letech dle zařídění (v tis. hl.)	129
Graf 35:	Vývoj objemu dovozu a vývozu Rakouska v jednotlivých letech (v hl.)	130
Graf 36:	Porovnání exportu vína Rakouska v komoditním a finančním vyjádření	131
Graf 37:	Celková spotřeba vína v Rakousku za posledních 30 let (v tis. hl.)	133
Graf 38:	Spotřeba vína v Rakousku na obyvatele v jednotlivých letech (v lt)	133
Graf 39:	Porovnání celkové spotřeby a produkce v Rakousku v jednotlivých letech (v tis. hl.)	134
Graf 40:	Vývoj cen produkce a výnosu hroznů v Agrodružstvu Vrbovec v období 1999 až 2013 (v Kč)	138
Graf 41:	Vývoj cen produkce a nákladovosti na jednotku v Agrodružstvu Vrbovec v období 1999 až 2013 (v Kč)	139
Graf 42:	Porovnání výnosů a nákladů Agrodružstva Vrbovec v jednotlivých letech (v tis. Kč)	140
Graf 43:	Hospodářský výsledek a výše obdržených dotací Agrodružstva Vrbovec v jednotlivých letech (v tis. Kč)	141
Graf 44:	Vývoj klíčových ekonomických ukazatelů Vinařství Waldberg	143
Graf 45:	Porovnání výnosů a nákladů Vinařství Waldberg (v tis. Kč)	143
Graf 46:	Porovnání vývoje cen u prvovýrobce a zpracovatele v jednotlivých letech (v Kč)	144
Graf 47:	Porovnání hospodářského výsledku Agrodružstva Vrbovec a Vinařství Waldberg (v tis. Kč)	145

Seznam tabulek

Tabulka 1:	Srovnání charakteristik nabídkově a poptávkově koncipovaných modelů zemědělství	23
Tabulka 2 :	Ekonomická charakteristika první a druhé fáze zpracování v potravinářském průmyslu	25
Tabulka 3:	Motivační prvky integrace zemědělských podniků ve střední Evropě na přelomu tisíciletí (v %)	39
Tabulka 4:	Typy spontánních klastrů	47
Tabulka 5:	Podíl 10 největších pěstitelů na světové ploše vinic v roce 2009 (v %)	73
Tabulka 6:	Vývoj ploch vinic předních asijských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)	75
Tabulka 7:	Vývoj ploch vinic předních producentů jižní polokoule a USA v letech 2000 – 2011 (tis. ha)	76
Tabulka 8:	Celkový přehled světové produkce hroznů dle užití (v mil. q)	80
Tabulka 9:	Produkce vína 10 největších světových producentů v období 2000 -2011 (v tis. hl.)	81
Tabulka 10:	Spotřeba vína v předních velkých vinařských státech v poslední dekádě (v tis. hl.)	83
Tabulka 11:	Vývoj světového obchodu u největších producentů Evropy a ostatních částí světa (v %)	88
Tabulka 12:	Podíl exportu na celkové domácí produkci u největších producentů v roce 2006 a 2012 (v %)	89
Tabulka 13:	Skupiny států dle uplatnění své produkce na export (v %)	89
Tabulka 14:	Objemy importu u 15 největších dovozců vína v roce 2006 a 2007 (v mil. hl.)	91
Tabulka 15:	Vývoj ploch vinic předních evropských producentů v letech 2000 – 2011 (v tis. ha)	94
Tabulka 16:	Produkce předních evropských států v letech 2010 – 2011 (tis. hl.)	96
Tabulka 17:	Celková spotřeba vína v EU (v tis. hl.)	97
Tabulka 18:	Vývoj objemu exportu a podíl v jednotlivých částí světa	99
Tabulka 19:	Členění vinařských obcí, katastrálních území a viničních tratí v ČR v roce 2011	104
Tabulka 20:	Věková struktura vinic v letech 2009 - 2011 a jejich % zastoupení	106
Tabulka 21:	Vývoj ploch a sklizní vinných hroznů v letech 2002 - 2012 v ČR	110

Tabulka 22: Zdroje a spotřeba vína ČR (tis. hl.)	115
Tabulka 23: Procentuální zastoupení jednotlivých dovozců vína do ČR v posledních letech	116
Tabulka 24: Vývoj ploch vinic v SR (v tis. ha)	119
Tabulka 25: Zdroje a spotřeba vína v SR (tis. hl.)	120
Tabulka 26: Rozdělení ploch dle jednotlivých rakouských oblastí	123
Tabulka 27: Vývoj ploch vinic v Rakousku (v ha)	124
Tabulka 28: Rozdělení ploch vinic Rakouska dle stáří a jejich procentuální zastoupení v roce 2010	126
Tabulka 29: Vývoj struktury podniků v mezidekádním srovnání za posledních 22 let	127
Tabulka 30: Objem a pořadí hlavních cílových zemí exportu Rakouska v jednotlivých letech (v hl.)	131
Tabulka 31: Objem a pořadí hlavních zemí importu do Rakouska v roce 2010 (v hl.)	132

Seznam obrázků

Obrázek 1: Současný agrobyznys, struktura a rozhodující vazby	21
Obrázek 2: Nabídkově orientovaný komoditní řetězec	21
Obrázek 3: Poptávkově orientovaný komoditní řetězec	22
Obrázek 4: Rozsah kontroly integrátora/kontraktora	29
Obrázek 5: Schéma uplatnění produkce v hodnotovém řetězci	41
Obrázek 6: Uplatnění diamantu konkurenční výhody v klastru	45
Obrázek 7: Schéma klastru v Burgundsku (Francie)	51
Obrázek 8: Uplatnění světové produkce hroznů v (%)	78
Obrázek 9: Vinařské oblasti a podoblasti ČR	104
Obrázek 10: Mapa vinohradnických oblastí SR	118
Obrázek 11: Mapa vinohradnických oblastí Rakouska	123

10. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1:	Seznam regulačních opatření ovlivňující vinohradnictví a vinařství v ČR a v Evropě	167
Příloha 2:	Seznam podpor plynoucích do sféry vinohradnictví a vinařství	172
Příloha 3:	Regulace podnikání a obchodu uvnitř EU, Celní unie, Vnější obchodní politika EU, účast ČR na jednání Komise EU	174
Příloha 4:	Komunitární předpisy pro oblast obchodu s vínem (pro oblast spotřební daně)	174
Příloha 5:	Národní legislativa vztahující se k problematice obchodu	174
Příloha 6:	Kategorizace viničních tratí	176
	<i>Tabulka 1P: Produkční potenciál vinic v ČR k 31. 12. 2010</i>	176
	<i>Obrázek 1P: Vyobrazení viniční tratě Na Vinici s velkým počtem vlastníků půdy</i>	178
	<i>Obrázek 2P: Spolupráce registru vinic s dalšími orgány</i>	182
Příloha 7:	Vodítko: Povinnosti vinohradníků, vinařů, obchodníků s hrozny, rmutem, moštem a vínem, obchodních zprostředkovatelů a dovozců podávat prohlášení	183
Příloha 8 :	Návrh zaměření Svazu Vinařů ČR v letech 2012 – 2015	183
Příloha 9 :	Ekonomické ukazatele hospodaření Agrodružstva Vrbovec	184
	<i>Tabulka 2P: Ekonomické ukazatele hospodaření Agrodružstva Vrbovec v jednotlivých letech (v tis. Kč)</i>	184
Příloha 10:	Ekonomické ukazatele hospodaření Vinařství Waldberg	185
	<i>Tabulka 3P: Ekonomické ukazatele hospodaření Vinařství Waldberg v jednotlivých letech</i>	184
Příloha 11:	Zahraniční obchod s vínem EU z hlediska objemu	185
Příloha 12:	Zahraniční obchod s vínem EU ve finančním vyjádření	186
Příloha 13:	Seznam odrůd zapsaných ve státní odrůdové knize k 15. 6. 2014	187

11. PŘÍLOHY

Příloha 1: Seznam regulačních opatření ovlivňující vinohradnictví a vinařství v ČR a v Evropě

Komunitární předpisy pro vinohradnictví a vinařství

Nařízení Rady (EHS) č. 1601/1991 ze dne 10. června 1991, o obecných pravidlech pro definici, označování a obchodní úpravu aromatizovaných vín, aromatizovaných vinných nápojů a aromatizovaných koktejlů z vinařských výrobků

Nařízení Komise (ES) č. 122/1994 ze dne 25. ledna 1994, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (EHS) č. 1601/1991 pro definici, označování a obchodní úpravu aromatizovaných vín, aromatizovaných vinných nápojů a aromatizovaných vinných koktejlů

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1337/2011 ze dne 13. prosince 2011 o evropské statistice trvalých kultur a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 357/79 a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/109/ES

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty (jednotné nařízení o společné organizaci trhů)

Nařízení Rady (ES) č. 491/2009 ze dne 25. května 2009, kterým se mění nařízení (ES) č. 1234/2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty (jednotné nařízení o společné organizaci trhů)

Nařízení Komise (ES) č. 555/2008 ze dne 27. června 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008 o společné organizaci trhu s vínem, pokud jde o programy podpory, obchod se třetími zeměmi, produkční potenciál a kontroly v odvětví vína

Nařízení Komise (ES) č. 436/2009 ze dne 26. května 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o registr vinic, povinná prohlášení a shromažďování údajů pro sledování trhu, průvodní doklady pro přepravu vinařských produktů a evidenční knihy vedené v odvětví vína

Nařízení Komise (ES) č. 606/2009 ze dne 10. července 2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o druhy výrobků z révy vinné, enologické postupy omezení, která se na ně použijí

Nařízení Komise (ES) č. 607/2009 ze dne 14. července 2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o chráněná označení původu a zeměpisná označení, tradiční výrazy, označování a obchodní úpravu některých vinařských produktů

Nařízení Komise (ES) č. 1122/2009 ze dne 30. listopadu 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 73/2009, pokud jde o podmíněnost, modulaci a integrovaný administrativní a kontrolní systém v rámci režimů přímých podpor pro zemědělce stanovených v uvedeném nařízení, k nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o podmíněnost v rámci režimu přímé podpory pro odvětví vína

Novely stávajících komunitárních předpisů pro vinohradnictví a vinařství z roku 2012 a 2013

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1028/2012 ze dne 25. října 2012, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o režim jednotné platby a podpory pěstitelům révy

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 314/2012 ze dne 12. dubna 2012, kterým se mění nařízení (ES) č. 555/2008 a (ES) č. 436/2009, pokud jde o průvodní doklady pro přepravu vinařských produktů a evidenční knihy vedené v odvětví vína

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 568/2012 ze dne 28. června 2012, kterým se mění nařízení (ES) č. 555/2008, pokud jde o předkládání programů podpory v odvětví vína

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 315/2012 ze dne 12. dubna 2012, kterým se mění nařízení (ES) č. 606/2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o druhy výrobků z révy vinné, enologické postupy a omezení, která se na ně použijí

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 428/2012 ze dne 22. května 2012 o změně nařízení (ES) č. 607/2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o chráněná označení původu a zeměpisná označení, tradiční výrazy, označování a obchodní úpravu některých vinařských produktů

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 579/2012 ze dne 29. června 2012 o změně nařízení (ES) č. 607/2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o chráněná označení původu a zeměpisná označení, tradiční výrazy, označování a obchodní úpravu některých vinařských produktů

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 1185/2012 ze dne 11. prosince 2012 o změně nařízení (ES) č. 607/2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o chráněná označení původu a zeměpisná označení, tradiční výrazy, označování a obchodní úpravu některých vinařských produktů

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 666/2012 ze dne 20. července 2012, kterým se mění nařízení (ES) č. 2092/2004, (ES) č. 793/2006, (ES) č. 1914/2006, (ES) č. 1120/2009, (ES) č. 1121/2009, (ES) č. 1122/2009, (EU) č. 817/2010 a (EU) č. 1255/2010, pokud jde o oznamovací povinnosti v rámci společné organizace zemědělských trhů a režimy přímých podpor pro zemědělce

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 937/2012 ze dne 12. října 2012, kterým se mění nařízení (ES) č. 1122/2009 a (EU) č. 65/2011, pokud jde o metodu určování použitelné úrokové sazby na neoprávněně vyplacené částky, které mají být získány zpět od příjemců režimů přímých podpor pro zemědělce podle nařízení Rady (ES) č. 73/2009, podpory pro rozvoj venkova podle nařízení Rady (ES) č. 1698/2005a podpory pro odvětví vína podle nařízení Rady (ES) č. 1234/2007

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 1271/2012 ze dne 21. prosince 2012, kterým se stanoví odchylka od některých ustanovení nařízení (ES) č. 1122/2009, pokud jde o možnosti podání žádostí o podporu v rámci režimu jednotné platby pro rok 2012 a o přiznání platebních nároků z vnitrostátní rezervy v roce 2012 nebo zvýšení jejich jednotkové hodnoty a pokud jde o obsah jednotné žádosti, nařízení (ES) č. 1120/2009, pokud jde o ohlášení platebních nároků v roce 2012, a nařízení Rady (ES) č. 73/2009, pokud jde o ověření podmínek pro poskytnutí podpory před provedením plateb a den, ke kterému musí zemědělci disponovat pozemky

Nařízení Rady (EU) č. 517/2013 ze dne 13. května 2013, kterým se v důsledku přistoupení Chorvatské republiky upravují některá nařízení a rozhodnutí v oblasti volného pohybu zboží, volného pohybu osob, práva obchodních společností, politiky hospodářské soutěže,

zemědělství, bezpečnosti potravin, veterinární a rostlinolékařské politiky, dopravní politiky, energetiky, daní, statistiky, transevropských sítí, soudnictví a základních práv, svobody, bezpečnosti a práva, životního prostředí, celní unie, vnějších vztahů, zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky a orgánů

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 52/2013 ze dne 22. ledna 2013, kterým se mění příloha k nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o perlivé víno, perlivé víno dosycené oxidem uhličitým a rektifikovaný moštový koncentrát

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 202/2013 ze dne 8. března 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 555/2008, pokud jde o předkládání programů podpory v odvětví vína a obchod se třetími zeměmi

Nařízení Komise (EU) č. 519/2013 ze dne 21. února 2013, kterým se v důsledku přistoupení Chorvatska upravují některá nařízení a rozhodnutí v oblasti volného pohybu zboží, volného pohybu osob, práva usazování a volného pohybu služeb, práva společností, politiky hospodářské soutěže, zemědělství, bezpečnosti potravin, veterinární a rostlinolékařské politiky, rybolovu, dopravy, energetiky, daní, statistiky, sociální politiky a zaměstnanosti, životního prostředí, cla, vnějších vztahů a zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 600/2013 ze dne 24. června 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 555/2008, pokud jde o provádění izotopových rozborů vinařských výrobků v Chorvatsku během přechodného období

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 994/2013 ze dne 16. října 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 952/2006, (ES) č. 967/2006, (ES) č. 555/2008 a (ES) č. 1249/2008, pokud jde o sdělovací a oznamovací povinnosti v rámci společné organizace zemědělských trhů

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 144/2013 ze dne 19. února 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 606/2009, pokud jde o některé enologické postupy a omezení, která se na ně použijí, jakož i nařízení (ES) č. 436/2009, pokud jde o zanesení těchto postupů do průvodních dokladů pro přepravu vinařských produktů a evidenčních knih vedených v odvětví vína

Nařízení Komise (EU) č. 519/2013 ze dne 21. února 2013, kterým se v důsledku přistoupení Chorvatska upravují některá nařízení a rozhodnutí v oblasti volného pohybu zboží, volného pohybu osob, práva usazování a volného pohybu služeb, práva společností, politiky hospodářské soutěže, zemědělství, bezpečnosti potravin, veterinární a rostlinolékařské politiky, rybolovu, dopravy, energetiky, daní, statistiky, sociální politiky a zaměstnanosti, životního prostředí, cla, vnějších vztahů a zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 144/2013 ze dne 19. února 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 606/2009, pokud jde o některé enologické postupy a omezení, která se na ně použijí, jakož i nařízení (ES) č. 436/2009, pokud jde o zanesení těchto postupů do průvodních dokladů pro přepravu vinařských produktů a evidenčních knih vedených v odvětví vína

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 565/2013 ze dne 18. června 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 1731/2006, (ES) č. 273/2008, (ES) č. 566/2008, (ES) č. 867/2008, (ES) č. 606/2009 a prováděcí nařízení (EU) č. 543/2011 a (EU) č. 1333/2011, pokud jde o oznamovací povinnosti v rámci společné organizace zemědělských trhů, a kterým se zrušuje nařízení (ES) č. 491/2007

Nařízení Komise (EU) č. 519/2013 ze dne 21. února 2013, kterým se v důsledku přistoupení Chorvatska upravují některá nařízení a rozhodnutí v oblasti volného pohybu zboží, volného pohybu osob, práva usazování a volného pohybu služeb, práva společností, politiky hospodářské soutěže, zemědělství, bezpečnosti potravin, veterinární a rostlinolékařské politiky, rybolovu, dopravy, energetiky, daní, statistiky, sociální politiky a zaměstnanosti, životního prostředí, cla, vnějších vztahů a zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 129/2013 ze dne 14. února 2013 o změně nařízení (ES) č. 1121/2009, pokud jde o přechodnou vnitrostátní podporu, která má být zemědělcům poskytována v roce 2013, a nařízení (ES) č. 1122/2009, pokud jde o snížení související s dobrovolnou úpravou přímých plateb v roce 2013

Národní legislativa vztahující se k problematice vinohradnictví a vinařství

Zákon č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o vinohradnictví a vinařství), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 323/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o vinohradnictví a vinařství, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 254/2010 Sb., kterou se stanoví seznam vinařských podoblastí, vinařských obcí a viničních tratí

Zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně některých souvisejících zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn (úplné znění zákona - zákon č. 456/2004 Sb.)

Nařízení vlády č. 245/2004, o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 159/2004, o stanovení bližších podmínek poskytování a propadnutí záruk pro zemědělské výrobky

Nařízení vlády č. 224/2004, o některých podrobnostech provádění společných organizací trhu režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Zákon č. 147/2002 S b., o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském), jak vyplývá z pozdějších změn (úplné znění zákona - zákon č. 462/2004 Sb.)

Zákon č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů

Zákon 83/1990 Sb., o sdružování občanů

Novely stávající národní legislativy pro vinohradnictví a vinařství z roku 2012 a 2013

Nařízení vlády č. 258/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 245/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 448/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, ve znění pozdějších předpisů, a některá související nařízení vlády

Zákon č. 407/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 167/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Nařízení vlády č. 263/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 448/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, ve znění pozdějších předpisů, a některá související nařízení vlády

Zákon č. 279/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 147/2002 Sb., o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 308/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o povinném značení lihu

Nařízení vlády č. 298/2013 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů, nařízení vlády č. 239/2007 Sb., o stanovení podmínek pro poskytování dotací na zalesňování zemědělské půdy, ve znění pozdějších předpisů, a nařízení vlády č. 112/2008 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování národních doplňkových plateb k přímým podporám, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinnost od 1. 1. 2014

Podpory z prostředků ČR

Dotační politika stanovená Zásadami, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů pro rok 2012. V roce 2012 bylo možné čerpat pro vinohradnictví a vinařství národní podpory v rámci následujících titulů:

Podpora vybudování kapkové závlahy v ovocných sadech, chmelnicích, vinicích a ve školkách

Účelem je vybudování kapkové závlahy pro zvýšení konkurenceschopnosti a kvality ovoce, chmele, vinných hroznů a školkařských výpěstků. Podpora je poskytována ve výši do 60 000 Kč/ha vybudované kapkové závlahy s podmínkou, že příjemce podpory bude s předmětem podpory podnikat min. 10 let od data vydání rozhodnutí o poskytnutí dotace.

Podpora ozdravování polních a speciálních plodin

Účelem je zvýšení kvality rostlinné produkce cestou náhrady chemického ošetření a prevence šíření hospodářsky závažných virových a bakteriálních chorob a chorob přenosných osivem a sadbou. Výše dotací jsou odstupňovány dle způsobu užití.

Speciální poradenství pro rostlinnou výrobu

- 1) publikace doporučených odrůd a souvisejících informací poskytované pěstitelům zdarma; pěstitelskému svazu do výše 80 % prokázaných přímých nákladů,
- 2) pořádání výstav pěstovaných rostlin; vystavovatel, nebo pěstitelský svaz, fixní částka, dle rozhodnutí MZe, podle významu pořádané výstavní akce,
- 3) podpora pořádání seminářů, školení pro pěstitelskou veřejnost; pořadatel (se souhlasem MZe), do výše 60 % prokázaných přímých nákladů, avšak maximální výše podpory na jedno školení či seminář nepřesáhne částku 50 000 Kč.

Podpora evropské integrace nevládních organizací

Účelem podpory je zlepšení efektivnosti a odborné úrovně činnosti nevládních organizací formou podpory integrace v rámci ES; česká stavovská agrární nevládní organizace s významnou celostátní působností v zemědělsko - potravinářském komplexu s minimální dobou registrace 2 roky k datu podání žádosti o dotaci a minimálním počtem 150 členů (právnických i fyzických osob; u kolektivních členů se započítávají jejich jednotliví členové), která je členem ve vyjmenovaných mezinárodních organizacích. Výše dotací jsou odstupňovány dle způsobu užití.

Podpora zpracování zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti potravinářského průmyslu

Předmětem dotace je:

- a) podpora modernizace a rekonstrukce výrobních zařízení,
- b) zavádění nových technologií,
- c) zlepšení a racionalizace postupů zpracování zemědělských produktů, investice ke zlepšování a monitorování kvality potravinářských produktů,
- d) zavádění technologií šetrných k životnímu prostředí,
- e) zavádění technologií souvisejících s dohledatelností potravinářských výrobků.

Dotace se vztahuje pouze na výrobce potravin, jehož podíl tržeb z vlastní výroby potravin je vyšší než 50 % a který nespadá do kategorie mikro, malých a středních podniků (tj. podnik,

který zaměstnává více než 250 osob nebo jeho roční obrat převyšuje 50 mil. EUR). Výše dotace je do 25 % prokazatelně vynaložených nákladů dle předloženého projektu, minimální hodnota nákladů projektu je 1 milion Kč.

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF)

Investiční Programy Podpory podnikání jsou zaměřené zejména na realizaci dlouhodobých investičních záměrů s ohledem na restrukturalizaci a zvýšení efektivnosti, modernizaci, snížení výrobních nákladů, zlepšení jakosti a další rozvoj zemědělských subjektů. **Podpora se poskytuje pouze na investice, které nejsou považovány za přijatelné výdaje v rámci Programu rozvoje venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. V rámci podpory jsou otevřeny dva programy, a to program Zemědělec a program Půda.**

Program ZEMĚDĚLEC

Cílem Programu je vytvořit předpoklady pro rozvoj zemědělských subjektů, kdy příjemce Podpory investuje zejména do strojního zařízení, vybavení či technologických celků, přičemž podporovaná investice musí sloužit ke snížení výrobních nákladů, modernizaci či zlepšení jakosti. Maximální hrubá míra podpory nebude vyšší než 40 % způsobilých investic. Podpora poskytovaná Fondem se bude vztahovat na úvěry, jejichž doba splatnosti nepřesáhne 7 let.

Žadatel (mladému zemědělci) bude podpora navýšena o 1 %. Mladým zemědělcem se rozumí podnikatel (fyzická osoba) nebo právnická osoba, kde fyzická osoba, která plní funkci statutárního orgánu a zároveň se podílí na základním kapitálu z více než 50 % a která nedosáhne v roce podání žádosti věku 40 let. Základní sazba podpory ve formě dotace části úroků z úvěru je ve výši 4 % a zvýhodnění pro mladého zemědělce je ve výši + 1,0 %.

Program PŮDA

Cílem programu je podpořit nákup nestátní zemědělské půdy, včetně trvalých porostů (sadů, vinic, chmelnic - dále jen „půdy“), za účelem hospodaření (provozování zemědělské výroby) na této půdě.

Podpory z prostředků Vinařského fondu

Vinařský fond podporuje marketing vína, prodej produktů a ochranu označování vína podle zeměpisného původu, informuje veřejnost o vinohradnictví a vinařství a o dalších významných skutečnostech souvisejících s vinohradnictvím a vinařstvím, podporuje uchovávání a rozvoj vinohradnictví a vinařství jako významné součásti evropského kulturního dědictví, dále podporuje rozvoj turistiky v oblasti vinohradnictví a vinařství.

Tato podpora je určená na výdaje na komunikační kampaň značky „Vína z Moravy, vína z Čech“ (a značek „Svatomartinské“ a „Růžové CZ“), činnost Fondu dle ust. § 31 odst. 4 zákona č. 321/2004 Sb. (viz výše) realizovanou prostřednictvím smluvních vztahů a žádosti o poskytnutí podpory dle vyhlášky č. 97/2006 Sb. Příjmy Vinařského fondu jsou tvořeny odvody za víno poprvé uvedené do oběhu (0,50 Kč z litru), odvody z plochy vinic (350 Kč/ha), penále, úroky, dotacemi z rozpočtu územních samosprávných celků a finanční podporou státu ve výši součtu všech příjmů Fondu.

Příloha 3: Regulace podnikání a obchodu uvnitř EU

V rámci společného trhu EU nejsou pro pohyb zboží uvnitř unie stanovena žádná cla ani kvóty. Pro dovozy ze zemí, které nejsou součástí EU, platí společný celní sazebník. Vzhledem k neexistenci hraničních kontrol a celního řízení mezi státy EU byla zakotvena povinnost evidovat daňové a statistické údaje. Neplnění těchto povinností je sankcionováno. Povinnost vykazovat měsíčně statistické údaje má každý podnikatel v období 12 měsíců, jehož hodnota zboží přesáhne při dodání nebo odeslání do jiné země EU hodnotu 4 mil. Kč nebo při odebrání (příjetí) zboží z jiné členské země 2 mil. Kč.

Příloha 4: Komunitární předpisy pro oblast obchodu s vínem (pro oblast spotřební daně)

Nařízení Komise (ES) č. 684/2009, ze dne 24. července 2009, kterým se provádí směrnice Rady 2008/118/ES, pokud jde o elektronické postupy pro přepravu zboží podléhajícího spotřební dani v režimu s podmíněným osvobozením od spotřební daně

Nařízení Komise (EHS) č. 3649/1992, o zjednodušeném průvodním dokladu pro pohyb výrobků podléhajících spotřební dani, které byly propuštěny pro domácí spotřebu v odesílajícím členském státě, uvnitř Společenství

Příloha 5: Národní legislativa vztahující se k problematice obchodu

Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 201/2005 Sb., o statistice vyváženého a dováženého zboží a způsobu sdělování údajů o obchodu mezi Českou republikou a ostatními členskými státy Evropského společenství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 354/2003 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 479/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Celní unie a vnější obchodní politika EU

EU je celní unií vytvořenou v souladu s pravidly WTO, jejíž hlavní snahou je reciproční odstraňování překážek obchodu a pomoc nejchudším zemím světa. EU má společný celní kodex a společný celní sazebník, který je schvalován v říjnu a uveřejňován v Úředním věstníku EU.

Příloha 6: Kategorizace viničních tratí

Ačkoliv první pokusy o třídění vinic probíhaly v minulosti už v 15. století. V ČR můžeme za první oficiální klasifikaci považovat práci Josefa Blahy, který v roce 1948 vydává Katastr viničních tratí na Moravě a v Čechách. Se změnou podmínek ve vinohradnictví, které naplňovaly potřeby změny vyvolané změnou spotřeby, došlo koncem 90. let k požadavkům na specifikaci jednotlivých oblastí schopných produkovat špičková vína. S tvorbou Zákona “O vinohradnictví a vinařství ve znění zákona č. 216/2000 Sb.”, jako součást příprav zemědělství na začlenění do Evropské unie byl vymezen pojem „viniční trať”. Smyslem tohoto zákona bylo vymezení prostoru pro umístění vinic do nejlepších možných oblastí z hlediska optimalizace výrobních podmínek. Jednou z podmínek přistoupení k EU byl pro obor vinohradnictví adekvátní snížení plochy viničních tratí a jasné vymezení prostoru a podmínek pro pěstování pouze révy vinné. Dle posledních poznatků je evidentní, že registr vinic je klíčový a doceněn až v dnešní době, ba dokonce na registru vinic se staví další zákonné normy regulující výrobu a obchod s vínem. Dalším důležitým faktem pro vinaře byla prvotní registrace vinic, neboť teprve po zanesení vinic do registru bylo možno označit majitele vinic, tehdy již odlišného od majitele pozemků.

Kategorizace významně přispěla k trvalé udržitelnosti vinohradnictví v Jihomoravském kraji a jejím cílem bylo především vytvořit podpurný nástroj pro postupné umísťování vinic do pěstitelsky nejvýhodnějších podmínek.

Při vstupu naší země do EU se naše dotační politika v kombinaci se strukturální politikou EU zaměřovala právě na využití nástroje kategorizace viničních tratí při obnově a výsadbě nových vinic. Podmínkou přidělení finanční podpory bylo právě umístění příslušné vinice do schválené viniční trati. Po začlenění ČR do EU byla vyjednána podmínka možnosti obnovy (výsadby) vinic pouze v rozsahu odpovídajícím vykloučeným vinicím na základě „Práva na opětovnou výsadbu“. V minulosti došlo k vymezení plochy až 55.000 ha pozemků vhodných pro viniční tratě pouze v Jihomoravském kraji. Tento ukazatel je zhruba 3 x větší než je stávající plocha zaregistrovaných vinic. Produkční potenciál vinic v ČR ke dni 31. 12. 2010 celkem 19.633,45 ha, což detailně ukazuje následující tabulka:

Tab. 1P: Produkční potenciál vinic v ČR k 31. 12. 2010

osázené plochy vinic	17 337,81 ha
plochy vykloučených vinic	111,32 ha
plochy s právem na opětovnou výsadbu vinic	1181,85 ha
stávající práva na výsadbu v rezervě	1002,47 ha

Zdroj: SVZ, MZE 2011

Vlastnictví vinice ve vazbě na vlastnictví pozemku

Velmi důležitou roli hraje fakt, že velká část pozemků, na kterých hospodaří zemědělci či zemědělská družstva a jim podobné subjekty, obhospodařují najatou půdu. Je tomu tak proto, neboť v polistopadovém období došlo k navrácení velké části pozemků soukromým vlastníkům, kteří nemohli, nevěděli či neuměli využívat navrácené výměry půdy, tudíž nabídli půdu k pronájmu. Tehdy družstva neměla potřebný kapitál a ani z důvodů restitučních, takový kapitál nebyly s to ze svého hospodaření generovat. Došlo tak k paradoxní situaci, že se na relativně malých plochách nacházeli desítky vlastníků. Jako příklad může posloužit vlastní poznatek ve výzkumu, kdy ve Znojemské vinařské podoblasti, ve vinařské obci Tvořihráz, ve viniční trati Na vinici, kterou obhospodařuje akciová společnost AGRA Horní Dunajovice, se nachází na téměř 20 hektarech zhruba 100 vlastníků půdy – viz následující obrázek. To vyvolává nejen vysoké transakční náklady, ale i poměrně značné právní komplikace a ekonomické důsledky. Jak uvádí Sehnálek, vinice jsou podle současné právní úpravy součástí pozemku vždy, čímž sdílí i jeho právní osud, a to i v případech, kdy přechodným vlastníkem vinice bylo zemědělské družstvo, které je vysázelo na pozemcích svých členů podle předpisů o

zemědělském družstevnictví. Po pádu režimu na konci 80. let však vyvstal problém ve vztahu vlastnického práva k porostům, které se nacházely na pozemcích užívaných družstvy. České právní předpisy v tomto specifickém případě stanovily odlišný právní režim pro pozemky na straně jedné a porosty na nich se nacházející na straně druhé. Jednalo se o zcela výjimečný případ, který byl do českého právního řádu zakotven přechodně ve snaze řešit problémy způsobené předlistopadovou právní úpravou družstevnictví a vlastnictví půdy. Důsledkem tohoto režimu bylo oddělené vlastnictví pozemků a porostů na nich se nacházejících, uvádí Sehnálek. Zákon č. 162/1990 Sb. o zemědělském družstevnictví tehdy rozlišoval užívání pozemku družstvem a užívání pozemku uživatelem. Tedy jednalo se o 2 rozdílné subjekty s odlišnou vazbou na daný pozemek. V praxi se vyskytovala situace, že v případě užívání pozemku uživatelem, který byl vlastníkem trvalého porostu, dle ustanovení § 49 odst. 2 vyplývá, že porosty, které v době dočasného užívání na pozemku vzešly, jsou majetkem uživatele. Tento právní předpis byl zrušen ustanovením § 22 odst. 1 písm. a) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku v roce 1991. Pokud tedy byl pozemek osázen trvalými porosty užíván družstvem, to bylo rovněž dle ustanovení § 46 odst. 4 vlastníkem trvalých porostů. Tehdy platný zákon o půdě tento status nezrušil a dle § 2 odst. 2 zákona o půdě zakotvuje výjimku z pravidla, že vlastníkem porostů je vlastník pozemku. Nabytím účinnosti obchodního zákoníku 513/1991 Sb. došlo ke zrušení zákona o zemědělském družstevnictví a od roku 1992 přestaly být družstva vlastníky porostů. Vlastníci pozemků tak jsou od roku 1992 vlastníky porostů na nich vzešlých. Výjimka platila ještě pro členy družstva za trvání jejich členství v družstvu po dobu, kdy platily předpisy o zemědělském družstevnictví, uvádí Sehnálek. Zrušením práva družstevního užívání pozemku se právo užívací změnilo na právo nájemní, tedy pronájem pozemků, zároveň tím bylo zrušeno vlastnické právo družstev k trvalým porostům a vlastníkem těchto porostů jsou nyní vlastníci pozemků.

V případě ukončení nájemního vztahu náleží nájemci pouze náhrada za trvalé porosty ve výši ceny trvalého porostu ke dni skončení nájmu. Tímto došlo od 1. 1. 1992 k paradoxní situaci, že družstva, která dříve investovala do vinic, své vinice obhospodařovala či měla postavena svůj podnikatelský plán na základě vlastnictví vinic, tak rázem přišla o svůj majetek. Do dnešního dne není tento problém vyřešen a praxe je taková, že podniky hospodařící na pozemcích patřících jiným subjektům mohly uzavírat pouze nájemní smlouvy dle Občanského zákoníku 40/1964 Sb. v platném znění. Z ekonomického pohledu tak vzniká paradoxní situace, kdy subjekty hospodařící na vinicích účtují ve svém účetnictví a výkazech o vinicích jako o svém majetku, investují do nich a mají z nich prospěch. Aktuální situace

taková, že dokonce na hospodaření na daných pozemcích žádají a pravidelně získávají různé dotační tituly. Fakticky se tak vinice ve výkazech společností objevují, ačkoli vůbec nejsou součástí kmenového jmění družstev či subjektů hospodařících na pronajatých vinicích. Situace je komplikovanější o to, že podle novely zákona o půdě musí souhlasit vlastník pozemku s výsadbou nové vinice či s jejím vykloučením. Dle Vinařského obzoru docházelo v 60. letech minulého století, kdy nastal velký rozmach moravského vinohradnictví, k masivní výsadbě vinic dle konfigurace terénu bez respektování hranic pozemků. To dodnes značně komplikuje hospodařícím subjektům situaci, neboť v případě, že vinice kopírují vrstevnice terénu horizontálním směrem a vlastníci pozemku disponují svými právy (hranicemi) směrem vertikálním, dochází někdy k nerealizování výsadby či jiné činnosti, která by zajistila budoucí příjem družstev a to z důvodu negativního stanoviska vlastníka pozemku, které je třeba k osázení nových ploch.

V realitě se vždy vyskytne subjekt, který může disponovat jen velmi malou výměrou půdy, který nevydá souhlas se záměrem hospodařícího subjektu a ten je pak nucen situaci řešit velmi obtížně či projekt vůbec nerealizovat.

Obr. 1P: Vyobrazení viniční tratě Na Vinici s velkým počtem vlastníků půdy

Zdroj: www.cuzk.cz

Výše uvedenou skutečnost v posledních letech ovlivňují v pozitivním smyslu komplexní pozemkové úpravy, které mají vytvořit podmínky pro racionální vlastnické hospodaření.

Ve smyslu zákona a ve veřejném zájmu pak mají zajistit funkční uspořádání pozemků, scelit je či naopak rozdělit a využít tak jejich hranic. Tím jsou nově uspořádána vlastnická práva a s nimi související břemena. Součástí návrhu pozemkové úpravy je tvoření plán společných opatření ohledně jednotlivých prvků (zařízení), tvořících budoucí kostru uspořádání

zemědělské krajiny. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako nezbytný podklad pro územní plánování. Dochází tedy k aktualizaci všech údajů popisných a geologických, uvádí Vinařský obzor.

Klíčová funkce vinice v krajině

Vinice neposkytují jen speciální plodinu, ale jsou také významným krajinným prvkem. Je třeba respektovat fakt, že ačkoli došlo v posledních letech před vstupem do EU k výraznému zvýšení ploch vinic, zdaleka nedosahujeme výměry, která byla v polovině 19. století.

Krajina je základní agroekologický prvek, který plní významnou úlohu nejen v zemědělství a ekologii, ale rovněž z ní vychází kultura daného území.

Vinice neboli vinohrad je pozemek osázený souvislou výsadbou révy vinné. Slouží k produkci jak k výrobě hroznů na přímý konzum či k výrobě vína. Dále se využívá k produkci řízků či roubů k dalšímu rozmnožování. V současné době je převážná většina osázených ploch použita pro výrobu vína, tedy moštovými odrůdami. Význam hroznů dnes nespočívá pouze jako surovina k výrobě hroznů, ale má významné dietetické a zdravotní účinky.

Dále jsou vedlejší produkty z hroznů (obvykle zbytků matolin) využívány v kosmetickém, chemickém, potravinářském a farmaceutickém průmyslu. Rovněž se vybrané produkty používají k léčebným účinkům.

Ampelografie

Jedno francouzské přísloví praví, že „*odrůda je matkou vína, půda a poloha otcem vína a ročník jeho osudem*“....

Z výše uvedených důvodů je neustále kladen požadavek na pěstování různých typů odrůd révy patřících do rodu *Vitis*. Tímto oborem se zabývá *Ampelografie*. Je to *nauka zabývající se studiem a popisem jednotlivých druhů a odrůd révy vinné*. Popisuje podstatné vlastnosti révy a zabývá se jejich fenologickou charakteristikou. Původní odrůdy evropské révy vinné (*Vitis vinifera sativa*) vznikly vývojem z révy lesní, které byly poté adaptovány člověkem. Dle barvy bobule se dělí na bílé a růžočervené k produkci bílých vín a modré k získávání červených vín. Podle užití se dělí na moštové a stolní, přičemž moštové odrůdy pokrývají plochu 99 % celkových ploch vinic. Sedlo však uvádí, že do budoucna spatřuje potenciál díky stále rostoucím požadavkům na čerstvost a kvalitu potravin ve zvýšené produkci ekologického vinohradnictví produkujícího rezistentní stolní odrůdy. Klíčovým předmětem ampelografie je neustálý proces šlechtění odrůd za účelem dosažení následujících požadavků:

- odolnost vůči révokazu a plísním a tím snižování aplikace chemických přípravků
- snášení vyššího obsahu aktivního vápna v půdě
- odolnost proti suchu a mrazům
- mrazuvzdornost kořenů
- rezistence k přenašečům virových chorob
- zvyšování pozitivních aromatických látek
- zvyšování výnosnosti a výlisnosti
- zvyšování kvalitativních vlastností (barva, vůně, chuť)
- zdravotní účinky

Z výčtu lze spatřit, že šlechtění má za cíl zlepšit vlastnosti daného rostlinného materiálu. Mezi přední zakladatele – šlechtitele můžeme považovat Knighta, Andrého, Sedláčka či Mendela. Později pak Zweigelta či Krause. Souhrnně u révy se tedy bude z hlediska šlechtění jednat především o zvýšení kvalitativních charakteristik (zkvalitnění produkce), zvýšení výnosu a jeho stabilitu. To platí především pro navazující článek vinařství. Pro vinohradnictví pak platí zejména odolnost vůči chorobám, škůdcům a mrazu. Na kvalitní ochraně révy vinné přímo závisí množství a kvalita úrody a především pak celá ekonomika jejího pěstování. Braun a Vanek tyto zásahy v podobě kvalitní ochrany kvantifikovali a zjistili, že každá koruna vynaložená na ochranu révy vrací pěstiteli až dvacetinásobek ve formě vyššího a kvalitnějšího výnosu. K neopomenutelným cílům šlechtění patří rovněž nástupy fenofází u jednotlivých odrůd či jejich afilita s půdními typy. Úkolem šlechtění je vytvářet a udržovat nové odrůdy, tedy obor dělíme na novošlechtění a udržovací šlechtění. Novošlechtění je důležitou hybnou silou vinohradnictví a výzvou pro vinařství. Právě tento obor, který se zaměřuje na cílevědomé získávání nových odrůd s lepšími vlastnostmi, může nalákat potencionální konzumenty a mohou tak být využity niky či nové segmenty u skupin spotřebitelů. Kontinuální proces globalizace posunula hranice požadavků na novošlechtění již mimo rámec národních teritorií. Tím je možno vytvořit takovou kombinaci odrůd, která může využít mnohaletých poznatků a výzkumu v celosvětovém měřítku. Udržovací šlechtění se naopak zaměřuje na uchování povolených odrůd na takové úrovni, kterou měly v okamžiku povolení. Šlechtěním révy vinné se zabývají v ČR šlechtitelské stanice a výzkumná pracoviště, uvádí Sedlo (1994).

Z ekonomického hlediska se jedná o velmi zdlouhavý a kapitálově náročný proces. Získání křížence požadovaných vlastností, které musí být v průběhu testování jednotlivých pozitivních vlastností, které mohou být dále modifikovány, trvá šest až devět let! Vzhledem k faktu, že v České republice je povoleno pěstování odrůd zapsaných v Listině povolených

odrůd a Státní odrůdové knize, jsme teprve v půli celého procesu. K zápisu totiž dochází až po přihlášení a absolvování státních odrůdových zkoušek. Šlechtitelský podnik se obvykle již podílí na financování nákladů spojených s tímto procesem. Tento proces obvykle trvá dalších 10 let. Registrace odrůd révy je základním předpokladem uznávání a uvádění do oběhu rozmnožovacího materiálu odrůd hospodářsky důležitých zemědělských druhů révy, uvádí Národní odrůdový úřad. Výše uvedený prvek přináší pro pěstitele a další uživatele odrůd nejen záruku užitné hodnoty odrůdy, odpovídající kvality rozmnožovacího materiálu, ale je následně zárukou ochrany zdraví lidí, zvířat, rostlin a životního prostředí. Řízení o registraci odrůdy probíhá dle poslední novely zákona č. 178/2006 Sb., která novelizovala starší ustanovení 219/2003 Sb., týkající se doby registrace odrůd a stanoví, že u odrůd, u kterých bylo řízení o registraci zahájeno od účinnosti zákona 5. 5. 2006, je doba registrace 10 let, pro odrůdy révy, chmele, ovocných a okrasných dřevin 20 let. Lhůta se počítá do konce kalendářního roku od roku zaregistrování odrůdy. Po kladném hodnocení státní odrůdovou zkušební podává ÚKZÚZ, prostřednictvím Národního odrůdového úřadu, návrh na povolení a zapsání do Státní odrůdové knihy. Zkušební komise může odrůdu zařadit, vyřadit ze zkoušek či navrhnout její prodloužení. Zde již po zařazení odrůda obdrží svůj název. Je evidentní, že celý proces je dlouhodobý a velice finančně náročný, neboť šlechtění se provádí na tisících semenáčích. Celý proces šlechtění je pak veden pod taktovkou nejistého výsledku. Dle Ludvíkové z ÚKZÚZ ve Znojmě, je v současné době testováno 8 odrůd a zapsáno 57 moštových, 9 stolních a 7 podnožových odrůd. Je tedy zřejmé, že o šlechtění nových odrůd s příležitostí uspokojit neustále se měnící požadavky spotřebitelů vína je i přes dlouhodobé a finančně vysoké nároky na novošlechtění zájem. Na druhou stranu v posledních letech je produkce rozmnožovacího materiálu révy z révových škoлек mimořádně nízká. Vzhledem k přijatým přísným pravidlům Společenství pro obnovu a restrukturalizaci vinic se roční poptávka po výsadbovém materiálu omezila přibližně na 500 tisíc kusů révových sazenic. Z tohoto množství je značná část produkce spotřebována v drobném a zahrádkářském sektoru, zejména pokud se jedná o interspecifické odrůdy.

Předvstupní aktivita v sektoru vinohradnictví pro zakládání nových vinohradů byla značně rozsáhlá, rozsah nových výsadeb za posledních 15 – 17 let byl neobvykle vysoký. V posledním předvstupním roce bylo dovezeno do České republiky kolem 7,5 mil. ks révových sazenic a naše produkce v té době činila přes 1,5 mil. révových sazenic. Veškeré množství bylo uplatněno na trhu k zakládání nových vinic a částečně na podsadbu starších, případně na podsadbu vinic s nízkou hustotou keřů. Současný stav vinic, zejména z pohledu na stáří, by vyžadoval větší péči. Tím by došlo k uplatnění vyšší produkce révových sazenic, než je

současná spotřeba. Ze strany vinařů je věnována zvláště malá pozornost výběru původních klonů révy vinné, které byly dlouholetým výběrem vyšlechtěny na našem území a které v dané lokalitě mohou výrazně ovlivnit kvalitu výsledného produktu. Značná část vinařů vysazuje módní odrůdy smazávající charakteristické vlastnosti našich vín.

Dohled nad vinicemi v ČR pak spadá pod **Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský**, do jehož činností oddělení registru vinic pak spadá:

- registrace vinic
- evidence změn na vinicích (změna pěstitele, změna parcelního čísla a výměra pro PÚ), změna odrůdové skladby, klučení
- udělení práv na opětovnou výsadbu
- převod práv na opětovnou výsadbu
- povolení nové výsadby

Oddělení registru vinic dále vykonává následující činnosti:

- eviduje vinařské obce a viniční tratě
- poskytuje statistické výstupy a informace MZE ČR
- vykonává kontrolní činnost na úseku vinohradnictví
- spolupracuje s ostatními orgány státní správy

Obr. 2P: Spolupráce registru vinic s dalšími orgány

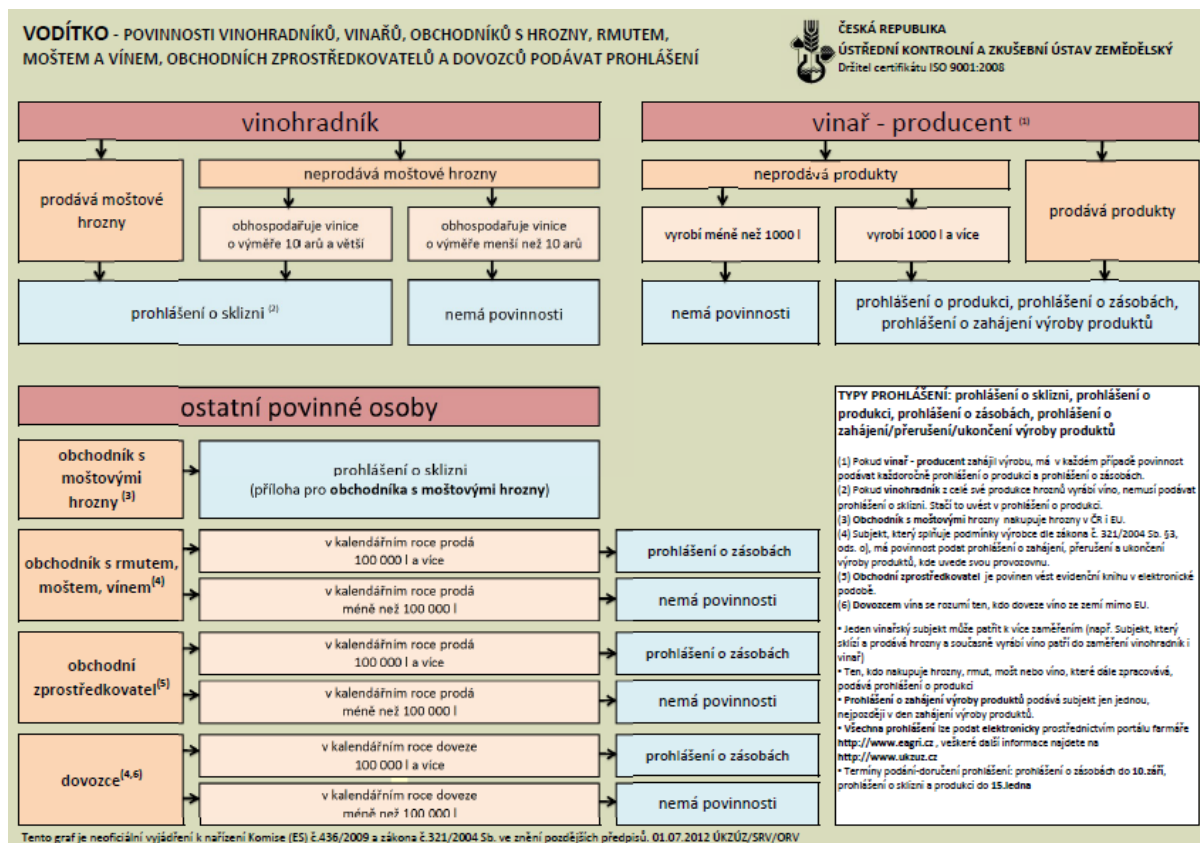

Zdroj: ÚKZÚZ, oddělení registru vinic 2013

V současné době se ještě uvažuje o větším využití registru vinic pro daňové účely.

Povinnosti vinohradníků, vinařů, obchodníků s hroznou, rmutem, moštem a vínem, obchodních zprostředkovatelů a dovozců podávat prohlášení jsou uvedeny dle jejich členění v uvedeném schématu.

Příloha 7: Povinnosti subjektů zpracovávajících hrozny, vyrábějících víno a obchodníků s vínem vůči ÚKZÚZ

Zdroj: ÚKZÚZ, oddělení registru vinic 2013

Příloha 8: Návrh zaměření Svazu Vinařů ČR v letech 2012 – 2015

- zpracování a schválení aktualizovaných stanov svazu ve smyslu další profesionalizace
- sledování a aktivní ovlivňování nové SZP v EU a jejího rozpracování v ČR
- zasazení se o vytváření podmínek pro získávání podpor vinařů a dále spoluprací se státními orgány, profesními národními i evropskými organizacemi udržet podpory srovnatelné s ostatními členskými státy
- zaměření se na udržení nulové sazby spotřební daně u tichého vína
- podporování kontrol v odhalování vína z dovozu vydávaného za tuzemské a pančované víno včetně evidence
- podpora vzniku dalších VOC a sdružení vinařů na úrovni podoblastí

- intervence na všech úrovních státní správy za podporu šlechtění révy, které v našich podmínkách není možné bez státní finanční podpory
- podpora činnosti Vinařského fondu a Národního vinařského centra v aktivitách směřujících k podpoře produkce a prodeje tuzemského vína
- upevnění adekvátního postavení našeho vinařství v rámci EU, snížení rozdílů mezi starými členskými státy a novými členy
- zachování pozice Svazu jako hlavního mluvčího vinařů ČR
- odstranění diskriminace speciální produkce rostlinné v porovnání s polní produkcí a zjednodušení administrativní zátěže

Příloha 9: Ekonomické ukazatele hospodaření Agrodružístva Vrbovec

Tab. 2P: Ekonomické ukazatele hospodaření Agrodružístva Vrbovec v jednotlivých letech (v tis. Kč)

Vybrané ukazatele hospodření Agrodružístva Vrbovec v jednotlivých letech												
Období	Ekonomické ukazatele (v tis. Kč)							Dotační tituly (v tis. Kč)				
	Sklizňová plocha (ha)	Sklizeň (t)	Prům. výnos (t/ha)	Náklady	Výnosy	HV AGD	Prům. cena za kg	Biolog. ochrana	Dotace na pojištění	Dotace na IP	SAPS	Dotace na ptactvo
1999	143	635	4,44	11 914	9 243	-2 671	11,79	65	X	X	X	X
2000	132	779	5,90	12 343	12 417	74	11,11	89	X	X	X	X
2001	123	779	6,33	13 081	12 750	-331	11,37	71	195	X	X	X
2002	119	546	4,59	13 295	12 885	-410	14,02	98	115	X	X	X
2003	125	708	5,66	16 662	18 055	1 393	15,61	36	115	X	X	X
2004	122	877	7,19	15 074	18 132	3 058	13,45	45	243	448	308	X
2005	122	492	4,03	13 485	9 709	-3 776	9,37	73	170	X	350	X
2006	123	653	5,31	12 957	13 239	282	12,84	75	195	X	344	X
2007	118	814	6,90	12 325	16 122	3 797	11,81	40	150	1524	455	1662
2008	138	903	6,54	13 533	22 016	8 483	11,31	52	166	1460	482	5023
2009	128	458	3,58	14 834	12 894	-1 940	11,91	X	250	1495	543	X
2010	125	263	2,10	15 616	10 562	-5 054	18,89	X	338	891	605	X
2011	130	678	5,22	16 424	20 995	4 571	17,19	X	357	1437	698	X
2012	114	394	3,46	17 621	18 921	1 300	16,86	X	590	1302	720	X
2013	92	516	5,61	17 575	17 745	170	17,41	X	267	1244	699	X

Zdroj: Agrodružístvo Vrbovec 2014

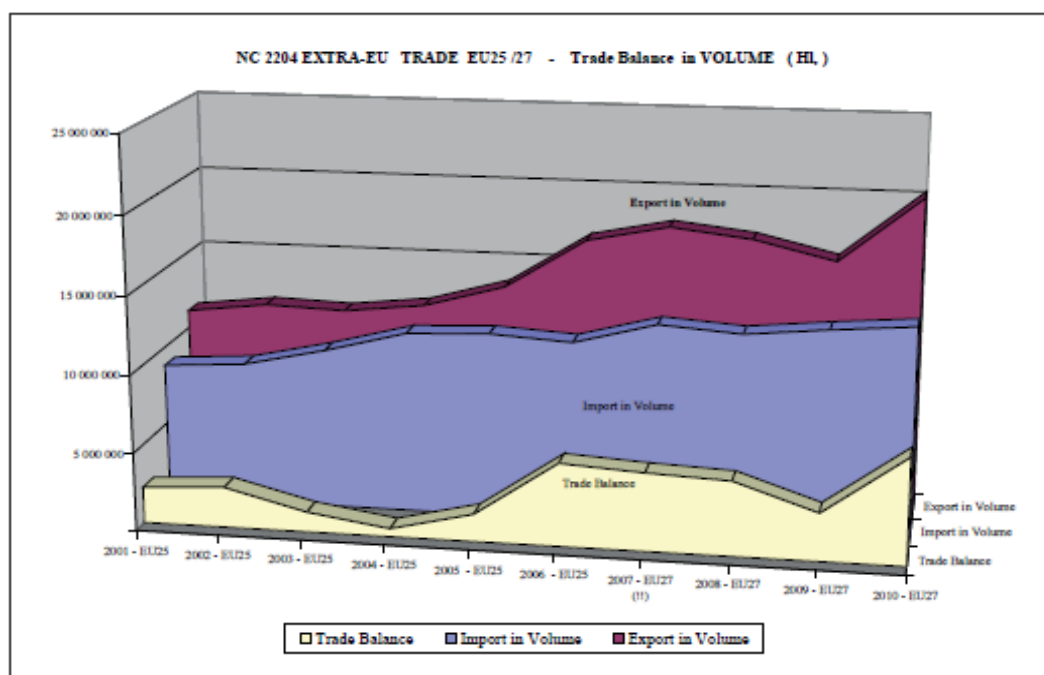
Příloha 10: Ekonomické ukazatele hospodaření Vinařství Waldberg

Tab. 3P: Ekonomické ukazatele hospodaření Vinařství Waldberg v jednotlivých letech
(v tis. Kč)

Vybrané ukazatele hospodaření Vinařství Waldberg v jednotlivých letech							
Období	Ekonomické ukazatele (v tis. Kč)						
	Zpracovaná produkce (kg)	Produkce (lt)	Prům. výliskost (%)	Náklady	Výnosy	HV	Prům. cena za lt (Kč)
1999	305860	205010	0,67	5 141	5 357	216	27,18
2000	399340	303856	0,76	5 993	5 749	-244	25,68
2001	276500	212854	0,77	5 537	5 386	-151	24,54
2002	180000	132400	0,74	4 906	4 910	4	31,99
2003	209000	151014	0,72	5 546	4 956	-590	34,37
2004	154400	111103	0,72	5 423	5 491	68	38,86
2005	149200	107683	0,72	5 261	5 381	120	41,87
2006	147600	106441	0,72	5 720	4 987	-733	44,06
2007	144500	105250	0,73	6 219	5 203	-1 016	45,57
2008	157000	111588	0,71	6 202	6 369	167	53,30
2009	167500	114813	0,69	7 243	7 366	123	58,06
2010	161600	108322	0,67	7 845	7 840	-5	66,69
2011	187700	130238	0,69	8 610	9 361	751	82,33
2012	182500	123042	0,67	8 235	8 582	347	87,80
2013	195300	131690	0,67	9 881	10 274	393	88,00

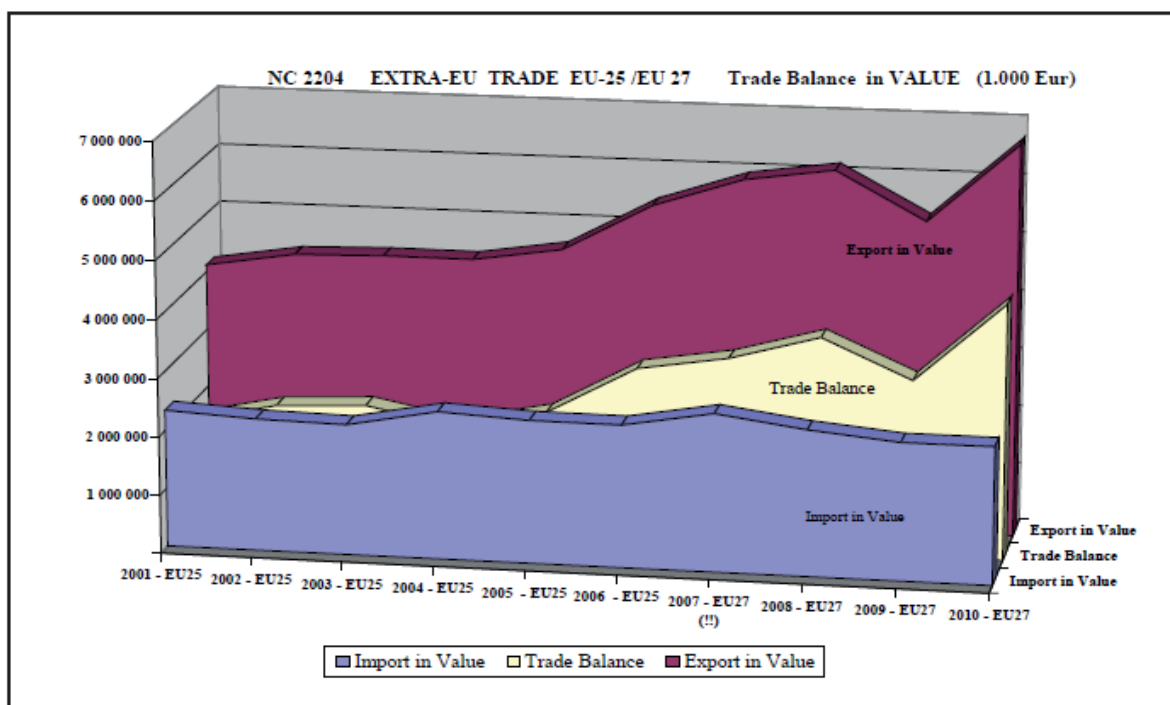
Zdroj: Vinařství Waldberg 2014

Příloha 11: Zahraniční obchod s vínem EU z hlediska objemu

Pramen: DG Agri

Příloha 12: Zahraniční obchod s vínem EU ve finančním vyjádření

Pramen: DG Agri

Příloha 13: Seznam odrůd zapsaných ve státní odrůdové knize k 15. 6. 2014

Název odrůdy	Udržovatel	Držitel šlechtitelských práv	Zástupce v ČR	Rok zápisu
1.6. Réva				
Réva				
<i>Vitis L.</i>				
- odrůdy moštové				
1. Acolon	1160	-	-	2011
2. Agni	604	604	-	2001
3. Alibernet	605	-	-	1975
4. André	603,982	603	-	1980
5. Ariana	604	604	-	2001
6. Aurelius	604,982	604	-	1983
7. Auxerrois	163	-	-	2004
8. Blauburger	1229	-	-	2011
9. Cabernet Cortis	1239	-	1160	2013
10. Cabernet Dorsa	1160	-	-	2011
11. Cabernet Moravia	633	633	-	2001
12. Cabernet Sauvignon	603,605,749,982	-	-	1980
13. Cerason	1183	1183	-	2008
14. Děvín	1512	-	-	1998
15. Dornfelder	749,1183	-	-	2004
16. Erilon	887	887	-	2011
17. Florianka	1144	-	-	2010
18. Frankovka (syn.: Lemberger, Blaufränkisch)	603,604,605,749	-	-	1941
19. Fratava	633	-	-	2008
20. Hibernál	725	-	1183	2004
21. Chardonnay	603,604,605,749,982	-	-	1987
22. Irsai Oliver	749,982	-	-	1972
23. Jakubské	1160	-	-	2011
24. Kerner	629,982,1043	-	-	2001
25. Kofranka	887	887	-	2011
26. Laurot	604	604	-	2004
27. Lena	604	604	-	2001
28. Malverina	604	604	-	2001
29. Merlot	604,982,1043	-	-	2001
30. Modrý Portugal (syn.: Blauer Portugieser, Portugieser Blau)	603,605,629,749	-	-	1941
31. Muškát moravský	605,749,982	605/749	-	1987
32. Muškát Ottonel (syn.: Muscat Ottonel)	603,604	-	-	1952
33. Müller Thurgau (syn.: Rivaner)	603,605,629,749,982	-	-	1941
34. Nativa	604	604	-	2010
35. Neronet	605,749	-	-	1991
36. Neuburské (syn.: Neuburger)	603,605	-	-	1941
37. Pálava	603,604,749,982	-	-	1977
38. Rinot	604	604	-	2008
39. Rubinet	1183	-	-	2005
40. Rulandské bílé (syn.: Pinot blanc)	749,982	-	-	1941
41. Rulandské modré (syn.: Pinot noir)	603,605,749,982	-	-	1941
42. Rulandské šedé (syn.: Pinot gris)	603,605,749,982	-	-	1941
43. Ryzlink rýnský (syn.: Rheinriesling, Riesling)	603,604,605,749,982	-	-	1941
44. Ryzlink vlašský (syn.: Welschriesling)	604,982	-	-	1941
45. Sauvignon (syn.: Sauvignon blanc)	603,604,605,749,982	-	-	1952
46. Savilon	604	604	-	2010
47. Sevar	605,749	-	-	2008
48. Svatovavřínecké (syn.: Saint Laurent)	603,629,749	-	-	1941

	Název odrůdy	Udržovatel	Držitel šlechtitelských práv	Zástupce v ČR	Rok zápisu
49.	Sylvánské zelené (syn.: Sylvánské, Grüner Silvaner)	605,629,749,982	-	-	1941
50.	Tramín červený (syn.: Tramín, Gewürztraminer)	603,605,629,749,982	-	-	1941
51.	Tristar	1197	1197	-	2013
52.	Veltlínské červené rané (syn.: Malvasier, Malvasia)	605	-	-	1952
53.	Veltlínské zelené (syn.: Grüner Veltliner)	603,604,749,982	-	-	1941
54.	Veritas	982	982	-	2001
55.	Vesna	604	604	-	2012
56.	Vrboska	982	982	-	2004
57.	Zweigeltrebe	603,605,749	-	-	1980
	- odrůdy stolní				
58.	Arkadia	668,749	-	-	2001
59.	Diamant	1512	-	-	1998
60.	Chrupka bílá (syn.: Chasselas blanc)	605,749,982	-	-	1941
61.	Chrupka červená (syn.: Chasselas rouge)	749,982	-	-	1941
62.	Julski biser	605,749,982	-	-	1972
63.	Olšava	605,749	605/749	-	1988
64.	Panonia Kincse	603,605,982	-	-	1980
65.	Pola	605,749	-	-	2001
66.	Vitra	605,749	-	-	1993
	- podnož				
67.	Amos	605,749	-	-	1990
68.	Berlandieri x Riparia 125 AA	605,749,982	-	-	1979
69.	Berlandieri x Riparia Craciunel 2	603,605,749	-	-	1979
70.	Berlandieri x Riparia Kober 5BB	749,982	-	-	1979
71.	Berlandieri x Riparia SO-4	605,749,982	-	-	1979
72.	Berlandieri x Riparia Teleki 5C	603,605,749	-	-	1979
73.	LE-K/1	982	-	-	1979

Zdroj: ÚKZÚZ 2014